

55644

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ONSEKİZİNCİ YÜZYIL İSTANBUL YAPILARINDA

SÜTUN BAŞLIKLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine ÖNEL

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 27 Mayıs 1996

Tezin Savunulduğu Tarih : 21 Haziran 1996

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Filiz ÖZER

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Metin AHUNBAY

Doç. Dr. İlknur AKTUĞ KOLAY

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MAYIS 1996

MAYIS 1996

ÖNSÖZ

XVIII. İstanbul Yapılarında Sütun Başlıkları adlı bu çalışmada, XVIII. Osmanlı Mimarlığı çerçevesi içerisinde İstanbul'da inşa edilmiş yapılarda sütun başlıkları incelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu için siyasal ve ekonomik alanlarda değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl olan XVIII. Yüzyıl'da, Osmanlı Mimarlığı'nda batılı formlar kullanılmaya başlanmış ve mimari tasarımlarda değişimler yaşanmıştır. Bu değişimi sütun başlıklarında da izlememiz mümkün olmuştur.

Tezimi hazırlamam sırasında görüşleriyle beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Filiz Özer'e, Fransızca metinlerin çevirisini yapan Mimar Aydın H. Polatkan'a ve İtalyanca metinlerin çevirisini yapan Arkeolog Ayşın Özgül'e teşekkür ederim.

Emine Önel

Mayıs 1996

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
RESİM LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	xiv
SUMMARY.....	xv
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. SÜTUN BAŞLIĞI VE TARİHÇESİ.....	4
BÖLÜM.3. XVIII. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BATILILAŞMA DÖNEMİ.....	16
3.1. Siyasal ve Sosyal Alanda Batılılaşma.....	16
3.2. Batılılaşmanın Osmanlı Mimarlığına Etkileri.....	18
BÖLÜM 4. KATALOG.....	19
4.1. Feyzullah Efendi Medresesi.....	19
4.2. Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi.....	20
4.3. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi.....	20
4.4. Yeni Valide Külliyesi.....	21
4.5. Damat İbrahim Paşa Darülhadisî.....	22
4.6. Damat İbrahim Paşa Külliyesi.....	22
4.7. Ahmediye Külliyesi.....	23
4.8. III. Ahmed Sebîlî ve Meydan Çeşmesi.....	24
4.9. Saliha Sultan Sebîlî ve Çeşmesi.....	24
4.10. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi.....	24
4.11. Çinîlî Köşk Revakları.....	25
4.12. Atıf Efendi Kütüphanesi.....	25
4.13. Mehmed Emin Ağa Sebîlî.....	26
4.14. Hacı Beşîr Ağa Külliyesi.....	27
4.15. Şeyhülislam Tekkesi.....	28
4.16. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi.....	28
4.17. Nuruosmaniye Külliyesi.....	29
4.18. Ayazma Camii.....	31
4.19. Lalelî Külliyesi.....	33
4.20. Ragıp Paşa Kütüphanesi.....	35

4.21. Fatih Camii ve Türbesi.....	36
4.22. Zeynep Sultan Camii ve Sıbyan Mektebi.....	37
4.23. Murad Molla Kütüphanesi.....	38
4.24. Recai Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili.....	38
4.25. I. Abdülhamid Külliyesi.....	39
4.26. Beylerbeyi Camii.....	41
4.27. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.....	42
4.28. Koca Yusuf Paşa Sebili.....	43
4.29. Şebsafa Kadın Camii.....	43
4.30. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi.....	44
4.31. Eyüp Sultan Camii.....	45
4.32. Aynalıkavak Kasrı.....	47
4.33. Topkapı Sarayı'nda XVIII. Yüzyıl'da Restore Edilen ve Yeni İnşa Edilen Yapılar.....	48
4.33.1. III. Ahmed Kütüphanesi	48
4.33.2. Sofa Köşkü.....	48
4.33.3. III. Osman Köşkü.....	49
4.33.4. Bâbüssaade Kapısı.....	49
4.33.5. Hünkâr Sofası.....	50
4.33.6. Valide ve Hünkâr ve Hamamları.....	50
4.33.7. Fatih Köşkü - İç Hazine Revakları.....	50
4.33.8. Seferli Koğuşu.....	51
4.34. Ayasofya İçinde ve Avlusunda XVIII. Yüzyıl'da İnşa Edilen Yapılar.....	51
4.34.1. Ayasofya Kütüphanesi.....	51
4.34.2. Ayasofya Şadırvanı.....	51
4.34.4. Ayasofya İmaretİ.....	52
BÖLÜM 5. DEĞERLENDİRME.....	53
5.1. Mukarnaslı Sütun Başlıkları.....	53
5.2. Baklavalı Sütun Başlıkları.....	54
5.2.1. Baklava Motifinin Tek Başına Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	54
5.2.2. Baklava Motifinin Daire Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	54
5.2.3. Baklava Motifinin Çiçek Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	54
5.3. Bezemesiz Sütun Başlıkları.....	55
5.4. Acanthus Yapraklı Sütun Başlıkları.....	55
5.4.1. Acanthus Yaprakı Motifinin Tek Başına Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	55
5.4.2. Acanthus Yaprakı Motifinin Yiv Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	56
5.4.3. Acanthus Yaprakı Motifinin İstiridye Kabuğu Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	56
5.4.4. Acanthus Yaprakı Motifinin Volüt Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	56
5.4.5. Acanthus Yaprakı Motifinin Boncuk Dizisi Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	57

5.4.6. Akanthus Yaprığı Motifinin Yumurta Frizi Bezemesi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	57
5.4.7. Akanthus Yaprığı Motifinin Birden Fazla Motif ile Birlikte Kullanıldığı Sütun Başlıkları.....	57
5.5. Yaprak Motifli Sütun Başlıkları.....	58
5.6. Yivli Sütun Başlıkları.....	58
5.7. Volütlü Sütun Başlıkları.....	59
5.8. Tek örnekler.....	59
 BÖLÜM 6. SONUÇ.....	 61
 KAYNAKLAR.....	 63
 ŞEKİLLER.....	 67
 RESİMLER.....	 104
 ÖZGEÇMİŞ.....	 256

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Cerablus'tan sütun başlığı	67
Şekil 2.2. Zincirli'den sütun ve başlığı	67
Şekil 2.3. Assur'dan gömüt taşı başlığı	67
Şekil 2.4. Assur'dan gömüt taşı başlığı	68
Şekil 2.5. Tell Half-Tapınak Saray önündeki simgesel ayağın başlığı	68
Şekil 2.6. Zincirli'den fildişi parçası	68
Şekil 2.7. Megiddo'dan başlık	68
Şekil 2.8. Papiform sütun başlığı	69
Şekil 2.9. Palmiform sütun başlığı	69
Şekil 2.10. Hathorik sütun başlığı	69
Şekil 2.11. Hathorik sütun başlıkları	70
Şekil 2.12. Aeol sütun başlığı, Neandria'dan	71
Şekil 2.13 - 2.14. İon sütun başlığı, Athena Polias Tapınağı	72
Şekil 2.15. Korint sütun başlığı, Athena Alea Tapınağı	73
Şekil 2.16. Toscan, Dor, İon, Korint, Kompozit sütun başlıkları	74
Şekil 2.17. İon sütun başlığı	75
Şekil 2.18. Korint sütun başlığı	76
Şekil 2.19. Korint sütun başlığı	77
Şekil 2.20. Kompozit sütun başlığı	78
Şekil 2.21. İkili sütun başlıkları, Motreale Katedrali	79
Şekil 2.22. Romanesk sütun ve başlığı, Lessay Katedrali	79
Şekil 2.23. Romanesk sütun başlığı, Aix Katedrali	80
Şekil 2.24. Romanesk sütun başlığı, Limburg	80
Şekil 2.25. Romanesk sütun başlığı, Ilsenburg ve Conradsburg	80
Şekil 2.26. Romanesk sütun başlığı, Chambord Şatosu	80
Şekil 2.27. Romanesk sütun başlığı, Fontainebleau Sarayı	80
Şekil 2.28. Sangallo'nun Libro Grande için yaptığı klasik düzen yorumları	81
Şekil 2.29. Sir W. Chambers'ın sütun ve başlık çizimleri	82
Şekil 2.30. Diderot ve D'alembert'in sütun ve başlık çizimleri	83
Şekil 2.31. Figürlü sütun başlığı, Eğridir Taş Medrese Portali	84
Şekil 3.1. Feyzullah Efendi Medresesi, Plan	85
Şekil 3.2. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Plan	86
Şekil 3.3. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Plan	87
Şekil 3.4. Hekimoğlu Ali Paşa Camii, Plan	88
Şekil 3.5. Atıf Efendi Kütüphanesi, Plan	89
Şekil 3.6. Şeyhülislam Tekkesi, Plan	90
Şekil 3.7. Nuruosmaniye Camii, Plan	91
Şekil 3.8. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Plan	92
Şekil 3.9. Laleli Camii, Plan	93
Şekil 3.10. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Plan	94
Şekil 3.11. Zeynep Sultan Camii, Plan	95
Şekil 3.12. Murad Molla Kütüphanesi, Plan	96

Şekil 3.13. I. Abdülhamid Kütüphanesi, Plan	97
Şekil 3.14. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Plan	98
Şekil 3.15. Eyüp Camii, Plan	99
Şekil 3.16. Aynalıkavak Kasrı, Plan	100
Şekil 3.17. III. Ahmed Kütüphanesi, Plan	101
Şekil 3.18. III. Osman Köşkü, Plan	102
Şekil 3.19. Fatih Köşkü - İç Hazine, Plan	103

RESİM LİSTESİ

Resim 2.1. Papiform sütun başlığı, Abu Sir Nekropolü	104
Resim 2.2. Palmiform sütun başlığı, Abu Sir Nekropolü	105
Resim 2.3. Arkad tipi sütun başlığı	106
Resim 2.4. Aeol sütun başlığı, Larisa'dan	107
Resim 2.5. Aeol sütun başlığı, Lesbos Adası, Klopodhi'den	107
Resim 2.6. İon sütun başlığı, Efes Artemisionu	108
Resim 2.7. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya	109
Resim 2.8. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya	109
Resim 2.9. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya	109
Resim 2.10. Zıgzag örgülü sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya	110
Resim 2.11. İpostlu İon başlık, İstanbul, Ayasofya	110
Resim 2.12. Yaprakları rüzgardan dönmüş başlık, S.Apollinare in Classe...	111
Resim 2.13. Figürlü Bizans sütun başlığı, Parenzo	112
Resim 2.14. İki tane impostlu sütun başlığı, Ravenna, S.Vitale	112
Resim 2.15. İkili sütun başlıkları, Montreale Katedrali	113
Resim 2.16. Fransız Gotik sütun başlığı, Rheims Katedrali	113
Resim 2.17. İngiliz Gotik sütun başlığı, The Chapther House	114
Resim 2.18. Alman Gotik sütun başlığı, Naumburg Katedrali	114
Resim 2.19. İtalyan Rönesans sütun başlıkları, S. Lorenzo Kilisesi	115
Resim 2.20. Akanthuslu ve volütlü sütun başlığı, Konya Karatay Medresesi...	116
Resim 2.21. Akanthuslu sütun başlığı, Aksaray Sultan Han	117
Resim 2.22. Hayvan figürlü sütun başlığı, Kayseri Sahibiye Medresesi	118
Resim 2.23. Üç sıra akanthuslu sütun başlığı, Aksaray Sultan Han	119
Resim 2.24. Lotus-palmet-akanthuslu sütun başlığı, Erzurum Çifte Minareli Medresesi	120
Resim 2.25. Mukarnaslı sütun başlığı, Afyon Ulu Camii	121
Resim 2.26. Mukarnaslı ve bitkisel motifli sütun başlığı, Divriği Ulu Camii	121
Resim 2.27. Mukarnaslı ve bitkisel motifli sütun başlığı, Divriği Ulu Camii.....	122
Resim 2.28. Palmetli sütun başlığı, Sivas Gök Medrese.....	123
Resim 2.29. Palmet-lotus motifli sütun başlığı, Erzurum Çifte Minareli Medrese	123
Resim 2.30. Silmelerle motiflendirilmiş sütun başlığı, Divriği Darüşşifası....	124
Resim 2.31. Baklavalı sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii	125
Resim 2.32. Baklavalı sütun başlığı, Kadirga Sokullu Camii	125
Resim 2.33. Baklavalı sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii	126
Resim 2.34. Baklavalı sütun başlığı, Kadirga, Sokullu Camii	126
Resim 2.35. Mukarnaslı sütun başlığı, Firuz Ağa Camii	127
Resim 2.36. Mukarnaslı sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii	128
Resim 2.37. Mukarnaslı sütun başlığı, Süleymaniye Camii	128

Resim 2.38. Mukarnaslı sütun başlığı, Yeni Cami	129
Resim 2.39. Mukarnaslı sütun başlığı, Yeni Cami	129
Resim 2.40. Mukarnaslı sütun başlığı, Şehzade Camii	130
Resim 2.41. Mukarnaslı sütun başlığı, Süleymaniye Camii	130
Resim 2.42. Mukarnaslı sütun başlığı, Süleymaniye Camii	131
Resim 2.43. Mukarnaslı sütun başlığı, Kadirga, Sokullu Camii	131
Resim 2.44. Mukarnaslı sütun başlığı, Sultan Ahmed Camii	132
Resim 2.45. Mukarnaslı sütun başlığı, Sultan Ahmed Camii	132
Resim 2.46. Mukarnaslı sütun başlığı, Yeni Camii	133
Resim 4.1. Feyzullah Efendi Medresesi, Ara mekan sütun başlığı	134
Resim 4.2. Feyzullah Efendi Medresesi, Ara mekan sütun başlığı	134
Resim 4.3. Feyzullah Efendi Medresesi, Medrese revağı sütun başlığı	135
Resim 4.4. Feyzullah Efendi Medresesi, Şadırvan sütun başlığı	135
Resim 4.5. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi, Avlu revakları sütun başlığı	136
Resim 4.6. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi, Avlu revağı sütun başlığı..	137
Resim 4.7. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Tekke revağı sütun başlığı	138
Resim 4.8. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı	138
Resim 4.9. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı	139
Resim 4.10. Yeni Valide Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	140
Resim 4.11. Yeni Valide Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	140
Resim 4.12. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı	141
Resim 4.13. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı	142
Resim 4.14. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı	142
Resim 4.15. Yeni Valide Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı	143
Resim 4.16. Yeni Valide Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı	143
Resim 4.17. Yeni Valide Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı	144
Resim 4.18. Yeni Valide Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı	144
Resim 4.19. Yeni Valide Külliyesi, Türbe sütun başlığı	145
Resim 4.20. Yeni Valide Külliyesi, Sebil sütun başlığı	146
Resim 4.21. Yeni Valide Külliyesi, Sebil sütun başlığı	146
Resim 4.22. Damat İbrahim Paşa Darülhadişi, Sütun başlığı	147
Resim 4.23. Damat İbrahim Paşa Darülhadişi, Sütun başlığı	148
Resim 4.24. Damat İbrahim Paşa Darülhadişi, Sütun başlığı	149
Resim 4.25. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı	150
Resim 4.26. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı.....	151
Resim 4.27. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı	152
Resim 4.28. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Hazire kemerleri sütun başlığı...	153
Resim 4.29. Ahmediye Külliyesi, İmaret sütun başlığı	154
Resim 4.30. Ahmediye Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı	155
Resim 4.31. Ahmediye Külliyesi, Abdest muslukları yeri sütun başlığı	155
Resim 4.32. Ahmediye Külliyesi, Medrese sütun başlığı	156
Resim 4.33. Ahmediye Külliyesi, Sebil sütun başlığı	156
Resim 4.34. III. Ahmed Sebili ve Meydan Çeşmesi	157
Resim 4.35. Saliha Sultan Sebili, sütun başlığı	158
Resim 4.36. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	159
Resim 4.37. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı..	159
Resim 4.38. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı...	160

Resim 4.39. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı	161
Resim 4.40. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı	161
Resim 4.41. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı	162
Resim 4.42. Çinili Köşk, Revak sütun başlığı	163
Resim 4.43. Çinili Köşk, Revak sütun başlığı	164
Resim 4.44. Atıf Efendi Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı	165
Resim 4.45. Atıf Efendi Kütüphanesi, Giriş mekanı sütun başlığı	166
Resim 4.46. Atıf Efendi Kütüphanesi, Okuma salonu sütünce başlığı	167
Resim 4.47. Mehmed Emin Ağa Sebili, Sebil sütun başlığı	168
Resim 4.48. Mehmed Emin Ağa Sebili, Çeşme sütun başlığı	168
Resim 4.49. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami son cemaat yeri sütun başlığı	169
Resim 4.50. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	170
Resim 4.51. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	171
Resim 4.52. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	171
Resim 4.53. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Sebil sütun başlığı	172
Resim 4.54. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı	173
Resim 4.55. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı	174
Resim 4.56. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı	174
Resim 4.57. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı	175
Resim 4.58. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı	175
Resim 4.59. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı	176
Resim 4.60. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı	176
Resim 4.61. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı	177
Resim 4.62. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Çeşme sütun başlığı	177
Resim 4.63. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	178
Resim 4.64. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	179
Resim 4.65. Nuruosmaniye Külliyesi, Üst kat galeri sütun başlığı	180
Resim 4.66. Nuruosmaniye Külliyesi, Üst kat galeri sütun başlığı	181
Resim 4.67. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı	182
Resim 4.68. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı	182
Resim 4.69. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı	183
Resim 4.70. Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap sütun başlığı	184
Resim 4.71. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu revakları	185
Resim 4.72. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu revağı sütun başlığı	185
Resim 4.73. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu kapısı sütun başlığı	186
Resim 4.74. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlunun Dışa açılan kapısında sütun başlığı	187
Resim 4.75. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu yan kapısında sütun başlığı	188
Resim 4.76. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu yan kapısında sütun başlığı	189
Resim 4.77. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ikinci kat pencereleri sütun başlığı	190
Resim 4.78. Nuruosmaniye Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı	190
Resim 4.79. Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap nişi dıştan, başlık	191
Resim 4.80. Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap nişi dıştan, başlık	191
Resim 4.81. Nuruosmaniye Külliyesi, Türbe sütun başlığı	192
Resim 4.82. Nuruosmaniye Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı	193
Resim 4.83. Nuruosmaniye Külliyesi, Sebil sütun başlığı	194
Resim 4.84. Ayazma Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı	195

Resim 4.85. Ayazma Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı	195
Resim 4.86. Ayazma Camii, Mihrap sütun başlığı	196
Resim 4.87. Ayazma Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	197
Resim 4.88. Ayazma Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	197
Resim 4.89. Ayazma Camii, Son cemaat yeri kapısı sütun başlığı	198
Resim 4.90. Ayazma Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	198
Resim 4.91. Ayazma Camii, Hünkar Köşkü galeri sütun başlığı	199
Resim 4.92. Ayazma Camii, Hünkar Köşkü galeri sütun başlığı	199
Resim 4.93. Ayazma Camii, Cami yan girişi	200
Resim 4.94. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	201
Resim 4.95. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	202
Resim 4.96. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı	203
Resim 4.97. Laleli Külliyesi, Dış yan mahfil sütun başlığı	203
Resim 4.98. Laleli Külliyesi, Mihrap sütun başlığı	204
Resim 4.99. Laleli Külliyesi, Hünkar mahfili rampa kapısı sütun başlığı ...	205
Resim 4.100. Laleli Külliyesi, Hünkar mahfili rampa kapısı sütun başlığı ...	205
Resim 4.101. Laleli Külliyesi, Hünkar mahfili rampası sütun başlığı	206
Resim 4.102. Laleli Külliyesi, Avlu kapısı sütun başlığı	206
Resim 4.103. Laleli Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı	207
Resim 4.104. Laleli Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı	208
Resim 4.105. Laleli Külliyesi, Sebil sütun başlığı	208
Resim 4.106. Laleli Külliyesi, Türbe sütun başlığı	209
Resim 4.107. Laleli Külliyesi, Sebil sütun başlığı	209
Resim 4.108. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı	210
Resim 4.109. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Giriş sütun başlığı	210
Resim 4.110. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Türbe sütun başlığı	211
Resim 4.111. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Türbe sütun başlığı	211
Resim 4.112. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Mektep kısmı sütun başlığı	212
Resim 4.113. Fatih Camii, Ana mekan sütun başlığı	213
Resim 4.114. Fatih Camii, Ana mekan sütun başlığı	213
Resim 4.115. Fatih Türbesi, Sütun başlığı	214
Resim 4.116. Fatih Türbesi, başlık.....	214
Resim 4.117. Zeynep Sultan Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	215
Resim 4.118. Zeynep Sultan Camii, Sıbyan mektebi sütun başlığı	215
Resim 4.119. Zeynep Sultan Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı	216
Resim 4.120. Zeynep Sultan Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı	216
Resim 4.121. Murad Molla Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı	217
Resim 4.122. Murad Molla Kütüphanesi, Giriş sundurması sütun başlığı	217
Resim 4.123. Recai Mehmed Efendi Sebili, sütun başlığı	218
Resim 4.124. I. Abdülhamid Külliyesi, Sebil sütun başlığı	219
Resim 4.125. I. Abdülhamid Külliyesi, Çeşme sütun başlığı	219
Resim 4.126. I. Abdülhamid Külliyesi, Medrese revakları sütun başlığı	220
Resim 4.127. I. Abdülhamid Külliyesi, Mescide giden geçitte sütun başlığı ..	221
Resim 4.128. I. Abdülhamid Külliyesi, Mescide giden geçitte sütun başlığı...	221
Resim 4.129. I. Abdülhamid Külliyesi, Kütüphane merdiveninde sütun başlığı	222
Resim 4.130. I. Abdülhamid Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı	222
Resim 4.131. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe girişi, başlık	223
Resim 4.132. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe girişi, başlık	223

Resim 4.133. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe sütun başlığı	224
Resim 4.134. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe sütun başlığı	224
Resim 4.135. Beylerbeyi Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı	225
Resim 4.136. Beylerbeyi Camii, Mihrap sütun başlığı	226
Resim 4.137. Beylerbeyi Camii, sütun kaidesi	227
Resim 4.138. Beylerbeyi Camii, Mihrap sütun başlığı	227
Resim 4.139. Beylerbeyi Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	228
Resim 4.140. Beylerbeyi Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	229
Resim 4.141. Beylerbeyi Camii, Hünkar Mahfili sütun başlığı	229
Resim 4.142. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı	230
Resim 4.143. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı	230
Resim 4.144. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Giriş revağı sütun başlığı	231
Resim 4.145. Koca Yusuf Paşa Sebili, sütun başlığı	232
Resim 4.146. Koca Yusuf Paşa Sebili, sütun başlığı	232
Resim 4.147. Şebsafa Kadın Camii, Üst kat mahfili sütun başlığı	233
Resim 4.148. Şebsafa Kadın Camii, Üst kat mahfili sütun başlığı	233
Resim 4.149. Şebsafa Kadın Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	234
Resim 4.150. Şebsafa Kadın Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı	234
Resim 4.151. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe cephesinde sütun başlığı	235
Resim 4.152. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe, giriş revağı sütun başlığı	235
Resim 4.153. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe giriş kapısı sütun başlığı	236
Resim 4.154. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe giriş kapısı sütun başlığı	236
Resim 4.155. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, İmaret revakları sütun başlığı	237
Resim 4.156. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Sebil	238
Resim 4.157. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Sebil sütun başlığı	238
Resim 4.158. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Çeşme sütun başlığı	239
Resim 4.159. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Çeşme sütun başlığı	239
Resim 4.160. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan sütun başlığı	240
Resim 4.161. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan sütun başlığı	240
Resim 4.162. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan, galeri sütun başlığı	241
Resim 4.163. Eyüp Sultan Camii, Avlu sütun başlığı	241
Resim 4.164. Eyüp Sultan Camii, Türbe saçağı sütun başlığı	242
Resim 4.165. Eyüp Sultan Camii, Hünkar mahfili geçidi sütun başlığı	243
Resim 4.166. Eyüp Sultan Camii, Dış avlu kapısı sütun başlığı	243
Resim 4.167. Aynalıkavak Kasrı, Giriş sundurması sütun başlığı	244
Resim 4.168. Aynalıkavak Kasrı, Giriş sundurması sütun başlığı	245
Resim 4.169. Aynalıkavak Kasrı, Yan sundurma sütun başlığı	245
Resim 4.170. III. Ahmed Kütüphanesi, Giriş revağı sütun başlığı	246
Resim 4.171. Sofa Köşkü, sütun başlığı	247
Resim 4.172. Sofa Köşkü, sütun başlığı	247
Resim 4.173. III. Osman Köşkü, sütun başlığı	248
Resim 4.174. III. Osman Köşkü, sütun başlığı	248
Resim 4.175. Babüssaade Kapısı, sütun başlığı	249

Resim 4.176. Babüssaade Kapısı, sütun başlığı	249
Resim 4.177. Hünkar Sofası, sütun başlığı	250
Resim 4.178. Valide ve Hünkar Hamamları, sütun başlığı	251
Resim 4.179. Fatih Köşkü, sütun başlığı	252
Resim 4.180. Fatih Köşkü, sütun başlığı	252
Resim 4.181. Seferli Koğuşu, sütun başlığı	253
Resim 4.182. Seferli Koğuşu, sütun başlığı	253
Resim 4.183. Ayasofya Kütüphanesi, sütun başlığı	254
Resim 4.184. Ayasofya Şadırvanı, sütun başlığı	254
Resim 4.185. Ayasofya İmareti, sütun başlığı	255
Resim 4.186. Ayasofya İmareti, sütun başlığı	255

ÖZET

"XVIII. Yüzyıl İstanbul Yapılarında Sütun Başlıkları" konulu bu çalışma altı ana bölüm içerisinde ele alınmıştır. Tez konusunun dönemini oluşturan XVIII. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma ya da Batıya Açılma olarak adlandırılan dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma siyasal, askeri ve sosyal alanlarda görülmüştür. Bu süreçte mimarlık alanında da değişimler yaşanmıştır. Osmanlı Mimarlığı bu değişimi kendi özgün geleneği içerisinde geliştirerek, batıya öykünmekten çok yeni bir üslup oluşturarak yaşamıştır. Mimarideki bu değişimi yapılarda kullanılan sütun başlıklarında da izleyebilmemiz mümkündür.

Tezin giriş bölümünü oluşturan birinci bölümde, önce Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma Dönemi ile ilgili kısa bir açıklama yapılmıştır. Daha sonra tezin amacı belirtilmiştir. Tezin dönemini oluşturan XVIII. Yüzyıl'ın tarihsel sınırları çizilmiştir. Metin kısmının ve görsel malzemenin oluşturulmasında izlenen yöntemler belirtilmiştir. Bu bölümde son olarak Osmanlı Mimarlığı'nda sütun başlıkları konusunda daha önce yapılmış tez çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde sütun başlığı ve tarihçesi ele alınmıştır. Sütun başlığının ve sütun başlığını oluşturan bölümlerin tanımları yapılmıştır. Sütun başlığının gelişimi kullanıldığı ilk dönemden itibaren ele alınmış, XVIII. Yüzyıl'a kadar incelenmiştir. Sütun başlığı tipleri açıklanırken yapısal ve bezemesel özellikleri açıklanmıştır. Kullanıldıkları dönemlerden önceki dönemlerden etkilenmişlerse bu etkiler ve daha sonraki dönemlere olan etkileri varsa bunlar belirtilmiştir. Sütun başlığının gelişimi, sütun başlığının ilk kullanıldığı uygarlıktan itibaren ele alınmış ve çeşitli uygarlık ve bölgelere göre görülen başlık tipleri, bunlardaki yenilikler ve değişimler anlatılmıştır. Üçüncü bölümde XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma Dönemi ele alınmıştır. İmparatorluğun siyasal, askeri, ekonomik ve sosyal alanlardaki batılılaşma süreci açıklanmıştır. Mimarideki değişimler belirtilmiştir.

Dördüncü bölüm tezin katalog bölümünü oluşturur. Katalog bölümünde daha önce sınırları çizilen bu dönemde, inşa edilmiş olan yapılar kronolojik sıra içerisinde ele alınmıştır. Yapıda kullanılmış olan sütun başlığı tiplerinin neler olduğu belirtilmiştir. Bu başlık tiplerinin özellikleri anlatılmış ve başlık tiplerinin yapı içerisinde bulundukları yerler belirtilmiştir. Anlatılan sütun başlığı tipleri, yapılara ait fotoğraflarla gösterilmiştir. Beşinci bölüm tezin değerlendirme bölümünün yapıldığı bölümdür. Bu bölümde XVIII. Yüzyıl İstanbul yapılarındaki sütun başlığı tipleri belirlenmiştir.

Tezin altıncı bölümü sonuç bölümünü oluşturur. Bu bölümde XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nda İstanbul'da inşa edilen yapılarda kullanılmış olan sütun başlıklarının gelişim çizgisi anlatılmıştır. Bu dönemde kullanılmış olan başlıklardaki çeşitlilik ele alınmıştır.

SUMMARY

THE CAPITALS OF THE EIGHTEENTH CENTURY ISTANBUL BUILDINGS

The thesis is called "The Capitals of the XVII Ith. century İstanbul Buildings", and is composed of six parts. XVIIIth. century in the Ottoman Empire which is focus on in this thesis is known as the beginning of cultural integration with the West or so called "Westernization". The westernization is realized on military, social, political manners. We can also talk about changes in architecture. However, Ottoman architecture manages to develop this change by taking into consideration of Its own tradition as well. Thus, a new born style rather than a slight copy of European architecture is created. The same aspects can be fallowed also on the capitals.

The first part consists of some general informative framework for the determined historical period, and explanations on individual parts of the work and also some explanations on the aim of forming those parts of the work. An individual part which gives a general prewiev of the capital is formed in order to examine how it is started to use and its development. XVIII th.century, in the history of Ottoman Empire is viewed on time process, as a brief conclusion, dealing with what had happened before, as well as the limitations. The limits are fallowed with the reigns of the sultans. The buildings are determined according to the sultans' period. The sites of the buildings are given as well as the reasons for choosing them. There are some buildings which are not parts of catalogue. The reasons for not studying them are explained on that part. The expedition, the works on site are defined, and the procedure fallowed to compose the text and the visual material is explained.

Finally, the precedant works, realized on the capitals are cited in the first part. Forexample in a graduate thesis called Capitals in Ottoman Period (Osmanlı Devri Sütun Başlıkları) and written by M. Ersuna in 1971 examines the developments in capitals. This thesis is one of the works that is done in İstanbul University Literature Faculty History of Art Department. In the same department, M. Soyal's graduated thesis dated in 1982 called Baroque Capitals of Baroque Mosques in İstanbul (İstanbul'daki Barok Camilerde Barok Sütun Başlıkları), examines only one capital type with in only one building type. In a doctorate thesis from Yıldız Technical University Architecture Department which is written by B. Bakır in 1994 and called Baroque in Ottoman Architecture, It's Formation in Europe and It's Influence on Baroque Mosques in İstanbul (Osmanlı Mimarisi'nde Barok, Avrupa'da Oluşumu ve İstanbul'daki Barok Camilere Etkileri), capitals are examined together with the development of the planning procedures and other architectural elements.

The second part gives some general definition on the capital. The definition of the column as an architectural object is given. The different partitions of the column, also the capital are defined. The formal development of the capital is studied, beginning with the earliest known uses, until the XVIII th. century. Since the subject of the thesis is XVIII th. century, the development of the capitals after this century isn't included in the thesis. The typology of the capitals are given, with their formalistic and flourishing characteristics. The historical background of this definition is not disregarded and it is explained, as well as their influences to the future developments.

The development of the capital is handed from the first known cultural pattern, using the capital. The sites and regions are summarized in order to get a general typology, with cultural differences, developments throughout history.

The aim was not only to capture cultural heritage, which has shaped for the capitals in Ottoman architecture for a defined time limit, but also to fix "capitals" as a separate and focused topic. Concerning the capitals used in the buildings erected in İstanbul, or in the different constructions, we must talk about a serious cultural accumulation on the Ottoman territories. İstanbul, the capital of the state is also a generator in order to collect these effects. On that aspect, the capitals in Mesopotamian architecture is the first step. Capitals in Northern Syria, Egyptian architecture, Greek architecture, Roman architecture, Byzantine architecture, Ottoman architecture and European architecture are examined. Anatolian Seljuk architecture also are handed in order to get a sufficient layout to fix capital as a major topic. The capitals are given with different examples from each period, the typology is done with the help of photographs and drawings.

The third part includes a general framework of the cultural westernization in Ottoman Empire. As it is explained above westernization is political and social. That should not be understood as a complete change, also in the cultural scheme, but westernization in Ottoman Empire is something new on architectural aspects.

The need for the reforms on the politics are seen after the end of the XVII th. century. The wars of the XVII th. century are concluded with the deals called Karlofça and Pasarofça. Large territories were lost and the military forces were no more enough for the European armies. The traditional system was needed to be reformed. European systems were examples for these movements. The first declarations and political contacts were realized with France, also by means of the traditional relations dating from the XVI th. century. Political contacts were elaborated by the ambassadors. Yirmisekiz Mehmed Çelebi was among those ambassadors. The things which he had told when he came back aroused great interest.

The period so called in Ottoman history, "Tulip Period" was the time, that serious changes are realized. The first book was published, on that period. The reforms continued on Mahmud I's reign, military reforms were tried to do. The first academy for engineers, different military divisions of the army were fixed. The gun production with modern standards began. The students were sent to the west.

The reformist movements continued on Abdülhamid I 's reign. A group of French engineers came to İstanbul. They worked for the training of the technicians working in the army.

In Selim III.'s reign a new army so called "Nizam-Cedid" (New Order) was established. "Nizam-ı Cedid Hatt-ı Hümayun'u", a new law declared to reorganize taxes and finances. Embassies are established in foreign countries.

The western features in different kinds affected social life. The ones, who lived in Europe brought many features, different materials, clothes etc., changing the fashion and shopping the social life. The first publishing shop was established by İbrahim Mütefferika. All these pseudo-radical movements created reactions as well. The publishing shop is closed. Some changes on military system are reversed. Mustafa III, ordered the destruction of the European materials, which had been using in the Palace.

These movements are projected to the architecture too. The western styles was active on design of the new features. Ahmed III. was deeply affected by the definitions of the palaces in Paris, quoted by Yirmisekiz Mehmed Çelebi. He ordered the construction of a palace İn Kağıthane. That was the palace of Sadabad. The kiosks are erected on the surroundings of the palace. The western effects on the architecture are first seen on these kiosks. The new forms, curvilinear on many cases, undulating surfaces, "S", "C" shapes are common. These interpretations on XVIII th. century architecture are born, by the influences of Baroque and Rococo styles in Europe. However, stylistic transfer is not a direct copy. As we can talk about a traditional lay-out, the new features are concluded with a new interpretation. The changes can be followed from the plans, designs of the windows, columns and adornments, as well as details.

The fourth part is the catalogue. The buildings of the period, which is defined above is studied chronologically. The list is composed in a way that one building is defined with its region, area, street, in order to get a strict location and there is another historical building from Ottoman period which is close or next to described building that building is also pointed out. The construction dates are given. Temporate sultan's reign is fixed, as well as the financier is quoted. The plans of the buildings are shortly defined. In some cases the plans are also given. If the building is part of a külliye or an educational complex, the different partitions of the complex are also listed. The types of the capitals which are used in the building are explained. Their characteristics, and if so, the places of different types, which are used in different places of the building or complex, are shown. The different types, are visualized with photographs of the building too.

The fifth part of the thesis is the evaluation of the thesis. The typology is realized for the capitals in the buildings erected in İstanbul, in XVIII th. century. Each case of the typology consist of a subheading of this part.

The first division of the fifth part is the capitals with mukarnas motif. Along with the examples in which mukarnas is the only motif, other examples in which mukarnas motif is used with flower and rosette motifs are also indicated. Moreover, a particular example that mukarnas motif is used with palmet motif is also shown. Buildings where these kindsof capitals are used are also indicated..

In the second division, the capitals with lozange motif are showed. The capitals on that part are divided to three subgroup. The first subgroup includes the ones which have simple use of the motif. The second subgroup includes the capitals, in which the lozange motif is used with the circle. The third one belongs to the ones with the use of flower motif.

In the third division, the capitals without adornments are examined. These capitals exhibit no ornament, except horizontal partitions realized with cornices. The buildings exhibiting that kind of capitals are shown.

In the fourth one, the capitals with acanthus leaf motif are defined. The subgroups for this part are shaped according to the different uses of acanthus leaf motif with the other ones. In capitals with acanthus leaf motif, we not only have som examples in which acanthus leaf is used alone but also have some examples in which it's used with other motifs. In these capitals types acanthus leaf is used along with flute motif, oyster motif, volute motif, bead and reel motif and egg frieze adornment. There are also some examples in which a couple of motifs are examined together.

The first subgroup is the simple use of acanthus leaf motif without added ones. The examples are given. In this capital type, aftr the annulet, the whole surface of the capitals is decorated with acanthus leaf motif.

The second subgroup is fluted capitals with acanthus leaf motif. The examples are given. In this capital type, acanthus leaves are used and the surface of the capital is fluted.

In the third subgroup, the capitals having acanthus leaf motif, with oyster motif are given. Some buildings are given as examples. In all those examples acanthus leaf motif is repeated together with oyster motif on the whole surface of the capitals.

In the fourth subgroup acanthus leaf motifs with volutes are examined. The buildings getting such arrangement are quoted. In this capital type it's seen that acanthus leaf motif gets voluted in the corners of the capitals.

The fifth subgroup includes the capitals getting acanthus leaf motif, with bead and reel motif additions are studied. The examples are given. In this examples bead and reel motif decorations are seen on top of the capital.

The sixth subgroup shows the capitals having acanthus leaf motif, with egg frieze motif additions. The examples are given. In these examples it's seen that egg frieze motif is used with acanthus leaf motif on top of the capital.

The seventh subgroup defines acanthus leaf motif capitals with added motifs, more then one kind, like voluted, fluted, medallion, oyster, etc... Buildings having these kinds of capitals are given as examples.

The fifth part of the capital typology consists of the capitals which have leaf motifs. It's seen only two buildings and these are given as examples. In this type the corners of capitals are decorated with simple leaves without any adornments.

In the sixth part, the fluted capitals are studied. The examples are given. In these examples the whole surface is fluted right after the annulet of the capital.

The seventh part includes voluted capitals, along with related examples. We come across different implications of volute motif in these examples.

The eighth part shows capitals which can not be ordered between the groups or partitions given above. Their use are unique for their time. The list is composed of their location dealing different buildings.

The sixth part of the thesis is the conclusion. The development procedure of XVIII th. century capitals is fixed. The quantitative and qualitative analysis is made. The capitals with muqarnas and lozenge motifs are traditional for Ottoman use. Their popularity has continued through XVIII th. century too. Their last use on the defined period is given, with their location and the buildings in which they have been used. The new borne capitals are explained with focus on the akanthus motif. The ecclectical use of akanthus motif is examined with the same locationary approach.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

XVIII. Yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Bu değişimlerin en büyük etkeni Batı'yla kurulan ilişkilerdir. Bu dönem "Batılılaşma Dönemi" olarak adlandırılır. Batılılaşma Dönemi'nde siyasal, ekonomik, askeri, sosyal ve kültürel alanlarda yenilikler olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu siyasal, ekonomik ve askeri alanda yaptığı reformlarda Batı'yı örnek almıştır. Batıyla kurulan ilişkiler toplumun sosyal ve kültürel hayatını da etkilemiştir ve bu değişim süreci sanat ve mimariye de yansımıştır. Batılılaşma sürecinde, kendi klasik mimari üslubu içerisinde, batıdan gelen yeni formların da etkisiyle, Osmanlı Mimarlığı yeni bir üslup geliştiriyor. Mimarideki bu değişimi yapıların planlarında, cephe tasarımlarında, kemer, pencere uygulamalarında ve bezemelerde görebiliyoruz. Bu değişimin en net şekilde görülebildiği bir diğer mimari unsur ise sütun ve sütun başlığı tasarımlarıdır.

XVIII. Yüzyıl İstanbul yapılarında sütun başlıklarını konu alan bu çalışmada, öncelikle sütun başlığı kullanımının başlangıcı ve gelişim süreci incelenmek istenmiştir. Bu amaçla sütun başlığı tarihçesini konu alan bir bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümde bölgelere ve uygarlıklara göre hangi tip başlıkların kullanıldığı, nasıl tasarlandıkları, farklı dönemlerde, farklı bölgelerde, farklı uygarlıklar tarafından kullanılmış olan başlık tiplerinin birbirlerine olan etkileri ve benzerlikleri ele alınmıştır. Osmanlı Mimarlığı için Batılılaşma Dönemi olarak adlandırılan dönem incelenmek istenmiştir ve "XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma" başlığı altında bir bölüm düzenlenmiştir. Bu bölümün amacı batılılaşma sürecini siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal yönlerden ele almak ve bunların mimariye ve dolayısıyla sütun başlığı tasarımlarına olan etkilerini belirlemektir. Çalışma alanı içine giren dönemin yapıları katalog bölümünde incelenmiştir. Bu bölümde yapıların plan özellikleri, mimari unsurları ve süsleme programları hakkında fazla ayrıntılı bilgi verilmemiş, tez konusunu oluşturan sütun başlıkları detaylı olarak ele alınmıştır. Katalog bölümünden sonra, İstanbul yapılarında bu dönemde kullanılmış olan sütun başlığı tiplerinin ve yer aldıkları yapıların topluca belirtilmesi amacı ile değerlendirme kısmı oluşturulmuştur.

Yapı faaliyetlerinin yoğun olduğu İstanbul'da, farklı yapı tiplerinde, sütun başlıklarının gelişimini inceleyebilmek mümkün olmuştur. Katalog bölümü oluşturulurken bu dönemde inşa edilmiş olan bazı yapılar, dönem için bir yenilik belirtmemeleri bakımından ve benzer örneklerinin katalog bölümünde olması bakımından kataloga dahil edilmemişlerdir. Bu yapı grubu içerisinde bağımsız çeşme ve sebiller yer alır. Bu yüzyıl içerisinde inşa edilmiş olan çeşme ve sebillerden bu dönemdeki gelenekselliğe ve değişime örnek teşkil edecek ve dönemin karakterini yansıtacak dört örnek yapı seçilmiştir. Külliye içerisinde yer alan çeşme ve sebiller ise külliyenin diğer yapıları ile birlikte ele alınmıştır.

XVIII. Yüzyıl'da İstanbul'da inşa edilen yapıların bir çoğu günümüze ulaşmıştır. Ancak yapıların bir kısmı yapılan yanlış onarımlar sonucu inşa edildikleri döneme ait mimari karakterlerini yitirmişlerdir. Bu sebeple, XVIII. Yüzyıl'da inşa edilen, fakat dönemin mimari özelliğini yansıtmayan yapılar tez kapsamı dışında tutulmuştur. örneğin Laleli Külliyesi'nde yer alan Taş Han'daki sütun başlıkları orjinal karakterlerini yitirmişlerdir.

Tezin amacı XVIII.Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nda kullanılan sütun başlıklarındaki değişim sürecini incelemektir. Bölge olarak İmpartorluğ'un başkenti olan İstanbul seçilmiştir. Dönem olarak XVIII. Yüzyıl seçirken, hüküm sürdüğü yıllar bu yüzyılda da devam eden, padişah II. Mustafa dönemine ait yapılardan, Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi ve Feyzullah Efendi Medresesi katalog bölümünde incelenmek istenmiş, ancak ilgili kurumdan gerekli izin alınamadığı için Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi kataloğa dahil edilememiştir. Bu yüzden yalnızca Feyzullah Efendi Medresesi katalog bölümünde incelenmiştir ve bu yapıdan sonra, bu yüzyılda hüküm süren padişahlardan III. Ahmed'in döneminde inşa edilen yapılar başlangıç olarak alınmış ve katalog bölümü III.Selim döneminin, bu yüzyıl sonuna tarihlenen yapıları ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırma süresince, kütüphane olanaklarının ve sürenin el verdiği ölçüde XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nı ve İstanbul'u konu alan kitap, makale, ansiklopedi ve tez çalışmaları incelenmiştir. Bu yüzyılda İstanbul'da inşa edilen yapılar belirlenerek, kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda yapılar yerlerinde tespit edilmiştir. Görsel malzeme olarak fotoğraf ve çizimler kullanılmıştır. Yapıların tümünün fotoğrafları çekilebilmiştir. Yapıların planları için kaynaklardan yararlanılmıştır.

Osmanlı Mimarlığı'nda sütun başlıkları konusunda daha önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde yapılan tezlerden M. Ersuna'nın, 1971 yılında yapılmış olan Osmanlı Devri Sütun Başlıkları adlı lisans tezinde Osmanlı sütun başlıklarının gelişim çizisi ele alınmıştır. Aynı bölümde, M. Soyal'ın 1982 yılında yapmış olduğu İstanbul'daki Barok Camilerde Barok Sütun Başlıkları adlı lisans tezinde sadece tek bir dönemdeki başlık tipleri, tek bir yapı tipi içersinde ele alınmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık bölümünde 1994 yılında doktora tezi olarak hazırlanan, B. Bakır'ın Osmanlı Mimarisi'nde Barok, Avrupa'da Oluşumu ve İstanbul'daki Barok Camilere Etkileri adlı çalışmada sütun başlıkları, yapılarıdaki plan kuruluşlarının ve diğer mimari elemenların gelişimi ile birlikte ele alınmıştır.

BÖLÜM 2. SÜTUN BAŞLIĞI VE TARİHÇESİ

Sütun başlığı "sütunların üzerine oturan, alt yüzeyi sütunun çapından daha geniş olan bir yapı ögesinin yükünü sütuna aktarmak için sütunların başına yerleştirilen, üstü geniş, altı daha dar olan, çoğu süslü taş parçası", olarak tanımlanmaktadır (Hasol 1990, s.484). Sütun başlığını kabaca, abakus ve ekinus olarak iki kısma ayırabiliriz. Abakus ya da abak (Fransızca abaque, Latince abacus), sütun başlığının üzerinde yer alan dışa taşkın ve geniş kısımdır (Hasol 1990, s.17). Ekinus (Yunanca ekhinos), sütun başlığında abakusun altında yer alan kısımdır (Hasol 1990, s.172).

Kuzey Suriye'de şimdiye kadar yapılan kazılarda sütun gövdelerine ilişkin hiçbir parça ele geçirilememiştir. Sütunların da başlıklar gibi ahşaptan olma ihtimali yüksektir. Sütunlara ilişkin bilgiler ancak altlık ve başlıklara ait küçük buluntularla elde edilebilmiştir (Naumann 1991, s. 148). Bu verilere dayanılarak Kuzey Suriye'de iki tip sütun belirlenebilmiştir. Birinci tipte sütun gövdesi aşağıya doğru daralmaktadır. Altlık yoktur. Sütun başlığı aşağı sarkık yapraklıdır. Tell Halaftan Ev Modeli'nde, Cerablus'tan başlığı korunabilmiş bir örnekte (Şekil 2.1) bu sütun tipine rastlanır. Bu örnekler IX. Yüzyıl'a tarihlendirilirler (Naumann 1991, s.150). İkinci tipte sütun gövdesi, silindirik, yukarı doğru daralan, orta bölümü şişkin (Şekil 2.2.), gövdesi yuvarlak (Şekil 2.3) ya da prizmatik (Şekil 2.4) olarak değişik biçimlerde görülür. Bu tipte sütun gövdeleri genellikle tunçla kaplanırdı ya da tunç çemberle sarılırdı. Bu tip sütunlarda çok çeşitli tiplerde başlıklar ve gövdelere göre biçimlenen altlıklar kullanılmıştır. Ev modeli ve Cerablus örneklerinde olduğu gibi sarkan yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır (Şekil 2.5). Zincirli'deki bir başlıkta da (Şekil 2.2) aynı düzen bu kez üstte ikinci bir yaprak dizisi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık tipinin oldukça yaygın olduğu gözlenmiştir. Assur'a götürülen bir mezar taşında (Şekil 2.3) ve Zincirli'den bir fildişi parçasında da (Şekil 2.6) aynı başlık tipi kullanılmıştır. Assur'dan bir örnekte yaprak sarkıtlarının yan yüzlerde de kullanıldığı görülür. Megiddo'da IX.Yüzyıla tarihlenen başlıkta yalnızca palmiye ağacı motifi taşıyan bir örnek görülmektedir (Şekil 2.7). Tell Tayinat'ta iki başlık tipi üst üste kullanılmıştır (Naumann 1991, s.152).

Megiddo başlığı dışındaki başlıklar yapısal bir parça değil, kabartmalarda ya da küçük el sanatlarında uygulanmış örneklerdir. Palmiye ağacı motifli ve yaprak motifli bu başlıklar 1.binyıla ve en erken olarak IX.Yüzyıl'a tarihlenirler. Kuzey Suriye başlıklarını İon ve Aeoline başlıklarının etkilemiş oldukları görüşü vardır (Naumann 1991, s.156). Kuzey Suriye Mimarlığı daha önceden kullanılan sütun başlıklarının başarılı bir rekonstrüksiyonuna imkan tanımıştır. Kuzey Suriye başlıkları minos-miken başlıklarına benzer. Bilezik üç bölüme ayrılmıştır. Yapraklı bir oluk, toros yerine, belirgin biçimde uçları geriye kıvrılmış yapraklı bir taca rastlanır. Bunu gelişmiş bir ara eleman takip eder. Kuzey Suriye başlıklarının formu üzerine diğer iddialar M.Ö. IX.Yüzyıl'dan VII.Yüzyıla kadar gitmektedir (Wesenberg 1994, s.853).

Assur sütun başlıkları için güvenilir belgelere dayanılarak bir rekonstrüksiyona ulaşmak zordur. Assur sütun kaideleri direkt olarak Kuzey Suriye mimarisinden alınmış olduğuna göre, Assur sütun başlıklarının formunun da Kuzey Suriye'den kaynaklandığı düşünülmektedir (Wesenberg 1994, s.854).

Mısır Mimarlığı'nda yuvarlak, sadece destek işlevi gören sütunlar kullanılmıştır. Mısır sütunlarının büyük çoğunluğu kil ya da ahşap tavanları taşıyan, ağaç gövdesinden ya da dallarından oluşmuş bitkisel kökenli taşıyıcıların taşla uygulanmasıdır. Tek parça halinde yapılan sütunlara sıkça rastlanmıştır. Bir temel üzerine inşa edilen sütunlar en uç noktada bir başlık ile şekil bulur. Başlığın üst kısmı dolaysız biçimde arşitravi taşıyan düz bir abacus ile sonuçlanır (Sauneron, s.63). Mısır Mimarlığı'nda kullanılan sütun başlıklarını beş grupta toplamak mümkündür. Eski İmparatorluk Devri'nde kullanılmaya başlanan sütun başlıkları papiform (Şekil 2.8), palmiform (Şekil 2.9), lotiformdur. Yeni İmparatorluk Devri'nde Hathorik olarak adlandırılan figürlü sütun başlıkları görülmektedir (Şekil 2.10, 2.11). Ptolemaioslar Devri'nde (Hellenistik Devir) başlayan kompozit formdaki başlıklar, Roma çağının sonuna kadar kullanılmıştır.

Bitkisel motifli başlıkların, mimaride bitki ve çiçeklerle yapılan süslemelerin kullanımından kaynaklandığı düşünülmektedir (Wesenberg 1994, s.852). Papiform papirüs bitkisinin yapraklarından, palmiform hurma ağacından, lotiform lotus çiçeğinden türetilmiştir.

Eski İmparatorluk Devri'nde kullanılmaya başlanan papiform başlıklar, önceleri yarım sütunlarda görülmüştür. En gerçekçi şekilde kullanımı Yeni Krallık Devri'nde, XVIII. Hanedan döneminde Luxor Ammon Tapınağı, Karnak Ammon Tapınağı'nda olmuştur. Papiform başlıklarda arşitrav papirüs çiçeğinin üzerine oturtulmuş gibidir ve abacus küçük kesiti sebebi ile alttan görülmez. Henüz açmamış papirüs çiçeklerinin

işlendiği papiform başlıklar, V. Hanedan döneminden itibaren kullanılmıştır. Örneğin Abu Sir (Resim 2.1), Ne-User-Ra Mezar Tapınağı'nda, Teb Ramses II Mezar Tapınağı'nda bu tür başlıklar kullanılmıştır (Wesenberg 1994, s.852). Çiçek açmış papirüs başlığı çan başlık olarak da tanımlanır (Sauneron, s.63).

Palmiformun kullanımı Eski Krallık Devri'nde, V. Hanedan döneminde başlar. Çok küçük bir abacusa sahip olan palmiye formunda başlık, yuvarlak sütunun gövdesinin üstünü taç şeklinde çevreleyen sekiz ya da dokuz palmiye dalından meydana gelir. Abu Sir Mezar Tapınağı'nda (Resim 2.2), Edfu, Horus Tapınağı'nda örnekleri vardır (Wesenberg 1994, s.852).

Eski Krallık Devri'nde, V. Hanedan zamanında yaratılmış olan lotiform, parçalı bir gövdeye sahiptir (Sauneron, s. 63). Başlık dört ya da altı adet lotus goncası içeren bir demet formundadır. Özellikle mezar mimarisinde tercih edilen bu başlık formunun örneklerini Beni Hasan, Kheti'nin Mezarı'nda görebiliriz (Wesenberg 1994, s.852).

Bitkisel motifli başlıkların yanı sıra bezemesiz düz levhalar da, özellikle yivli sütunların üzerinde proto dorik başlık olarak kullanılmıştır. Örnek olarak Beni Hasan, Kral Amenembet'in Mezarı, Deir el-Bahri, Hathepsut Tapınağı'ndaki başlıklar verilebilir (Wesenberg 1994, s.853).

Yeni İmparatorluk Devri'nde Hathorik başlık olarak tanımlanan figürlü başlık tipi hem bağımsız, hem de bitkisel başlıklarla birlikte kullanılmıştır. Dendera, Hathor Tapınağı'nda ve Edfu Natitiva Evi'nde örnekleri vardır (Wesenberg 1994, s. 853). Çok az görülen örneklerde ise bir Bes tanrısı betimlenmiş olabilir (Sauneron, s.64).

Ptolemaioslar Devri'nden Roma Çağı'nın sonlarına kadar kompozit tipte başlıklar kullanılmıştır. Kompozit form kaidesindeki çanak formu ve tepesi dışında, biçim olarak bitkisel kökenini tamamen kaybetmiştir. Kompozit başlık, birçok kattan meydana gelen bir çok çiçek ve bitki formundan oluşur ve kendi içerisinde birçok çeşide ayrılır. Yirmi yedi çeşiti sayılabilmektedir (Sauneron, s.64). Mısır Mimarlığı'nda, sütunların ve sütun başlıklarının kırmızı, mavi, yeşil ve sarı gibi canlı renklerle boyandığı bilinir (Sauneron, s.64).

Yunanistan'dan, Minos ve Miken döneminden elimize hiçbir ahşap başlık ulaşmamakla birlikte taş mezar cephelerindeki kabartmalardan ve küçük el sanatlarından örneklerden rökonstrüksiyon yapmaya imkan olmuştur. Buradan varılan sonuca göre tipik Minos-Miken başlığı, üçe bölünmüş bir bilezik, iç bükey bir kısım (trokhilos),

Dışa doğru çıkıntı yapan torus, belli bir formu olmayan ara eleman ve kare abacus olmak üzere beş ögeden oluşmaktadır (Wesenberg 1994, s.854). Mikenai'deki Aslanlı Kapı kabartmasında ve Archanes'deki fildişi sütun modelciklerinde bu başlık tipleri karşımıza çıkmaktadır.

En erken Yunan taş başlığı, onaltı ile otuziki yapraklı, dışa doğru çıkıntı yapan bir coronadan oluşan başlık tipidir (Resim 2.3). Arkad tipi olarak adlandırılan bu tipe adını veren örnek M.Ö. VII. Yüzyıl'a ait bir mezarda kullanıldığı, Arkades(Girit)'den gelmiştir. Hellenistik çağda bu başlık tipi Anadolu'da, özellikle Bergama'da kullanılmıştır (Wesenberg 1994, s.854).

Yunan Mimarlığı'nda kullanılan bir başka başlık tipi de dor başlıklardır. Vitruvius dor sütununun boyun kısmını hypotrachelium, gövdeyi echinus, başlığın gövdesini alttan çevreleyen halkaları anuli, abacusu plinthus olarak adlandırmıştır ve ilk Dor tapınağın Argos'taki Hera antik tapınağı olduğunu belirtmiştir (Wesenberg 1994, s.854).

Yunan Mimarlığı'nda kullanılan bir başka tip olan aiol başlığı ise yan yana gelişen bağımsız iki volüt ve arada kalan bir palmet motifi ile doldurulmuş V şeklindeki bir alandan oluşur ve dış bükey bir bilezik başlığı sütun gövdesinden ayırır. Larissa'da (Resim 2.4), Arkaik Smyrna'da, Lesbos Adası'ndaki Klopethi'de (Resim 2.5), Neandria'da (Şekil 2.12) örnekleri görülmüştür (Wesenberg 1994, s.855).

Yunan Mimarlığı'nda kullanılmış olan İon başlıklarının kökeni ve oluşumu açıklık kazanmış değildir (Şekil 2.13, 2.14). Vitruvius ve Plinius'a göre İon başlığı ilk olarak Efes Artemision'un da (M.Ö. VI. Yüzyılın ilk çeyreği ile ortası arasında) kullanılmıştır (Resim 2.6). Vitruvius'a göre volütler ve kymation kadın saç kuaföründen esinlenerek yapılmış olmalıdır. İon sütun başlıklarının orjinal formunda kymation henüz başlıkla bütünleşmemiştir. Volütler sütun gövdesinin dışına taşarlar ve abacus uzundur. Gelişim süresince volütlerin arasındaki mesafe azalır ve abacus dörtgen kesitli olur. Kymation yumurlu bir yapıya ve profile sahiptir ve volütlerin arasını dolduran elemandır (Wesenberg 1994, s.856). İon başlığının kullanıldığı bölgeye göre yerel özellikler taşıdığı da görülür. Örneğin Arkaik başlıklarda abacussuz Sami formu ve abacuslu Efes formu olarak adlandırılan tipleri kullanılmıştır. Atina'da, Arkaik çağda adak sunusu desteği olarak kullanılmış olan İon başlıkları V.Yüzyıl'ın ilk yarısından itibaren mimari eleman olarak büyük önem kazanmıştır (Wesenberg 1994, s.856).

Yunan Mimarlığı'nda kullanılmış bir başka başlık tipi olan Korint başlıklarının gerçek kökeni belli değildir (Wesenberg 1994, s.856). Tipik Korint başlığı yukarıya doru genişleyen bir kupa şeklinde, yuvarlak bir çekirdekten gelişmiş ve kalathosun akanthus motifleriyle donatılmasıyla oluşmuştur. Köşelerdeki taşıyıcı volütlerin üzerinde bir kapak levhası bulunmaktadır. Başlığın dört yüzünde birer palmetin üzerinden dışa doğru açılan volüt çiftleri görülür (Kempter 1934, s.71). Vitruvius Korint başlıklarının ortaya çıkışını genç kızların narinliğine bağlar ve şu şekilde anlatır: "Korint'in özgür bir kızı evlilik çağında bir hastalığa yakalanarak ölür. Sütanesi, kızın ölümünden sonra, yaşamında ona zevk veren bazı ufak eşyaları toplayarak bir sepete koyar ve mezara taşır; Mezarın üzerine koyduğu sepetin içindeki eşyaların daha uzun ömürlü olması için üstüne bir çatı kiremidi yerleştirir. Sepet rastlantı sonucunda bir kenger otu (akantos) kökü üzerinde bulunmaktadır. Bastırılan akantos kökü, bahar gelince ortadan filizlenerek yaprak verir; sepetin kenarlarında gelişen filizler kiremidin ağırlığı altında kıvrılarak volütleri oluştururlar". Mezarın yanından geçen Callimachus sepeti görür ve bundan etkilenerek, bazı sütunlar inşa eder ve Korint üslubunun kurallarını ortaya koyar (Vitruvius 1990, s.73). Myrina'da bulunmuş olan bir levhadaki kanatlı genç kız betiminde figür başında bir kalathos taşımakta, iki yana açtığı elleri ile birer volüt dalı tutmakta ve bir akanthus motifine basmaktadır. Bu betimleme Vitruvius'un açıklamalarını anımsatır (Kempter 1934, s.84).

Bugüne kadar bilinen en eski Korint başlığı M.Ö. 400 civarına tarihlenen Bassae-Figalia Apollon Tapınağı'nın cellasındandır. İlk olarak Peloponnessos, Atina ve Orta Yunanistan'da bulunan Korint başlıkları Hellenism boyunca önce Anadolu'ya ve daha sonra tüm Antik dünyaya yayılmıştır. Başlangıçta iç mekanlarda tercih edilirken daha sonraları anıtlarda ve mezar yapılarında kullanılmıştır (Wesenberg 1994, s.856) (Şekil 2.15).

Bu başlık tiplerinin yanı sıra Yunan Mimarlığı'nda atipik ve figürlü başlıklara da rastlanmıştır. Atipik formlara örnek olarak Delphoi'deki karyaditin başlığı, Sparta Amyclaeonu'nun volütlü konsol aplikeli dor başlığı ve Selununte'nin dor-ion melez başlığı verilebilir. Paphlagonia'daki kaya mezarlarında figürlü başlık örnekleri karşımıza çıkmaktadır (Wesenberg 1994, s.857).

Roma İmparatorluk dönemi sütun başlıklarının ilk örnekleri halk sanatında ortaya çıkmıştır. Geç Cumhuriyet döneminde, Augustus döneminde ve imparatorluğun ilk iki yüzyılında İtalya ve batı eyaletlerinde, özellikle kamu yapılarına yönelik yoğun bir imar faaliyeti görülmektedir. Halktan varlıklı kişilerin de katkılarıyla gerçekleştirilen ve muhtemelen Yunanlı ustaların çalıştığı bu yapılarda, Roma resmi mimarisine özgü

formlar benimsenmiştir. Bunlar, doğu eyaletlerinin fethinden sonra, Atina, Pergamon, Alexandria gibi eyaletlerinin ürünlerinin aynen model olarak alındığı formlardır (Pensabene 1994, s.858).

Roma'da II. Yüzyıl'da Asya'dan ithal İon, Korint ve kompozit başlıkların varlığı bilinmektedir. Doğu eyaletlerindeki örneklerin kaynağı ise Anadolu'daki, heykel üretiminde bulunan şehirler (Aphrodisias) ya da büyük mermer ocaklarında kurulmuş atölyelerdir (Proconnessos). Bu merkezlerde imparatorluk yapıları ya da özel yapılar, üslup ve tipoloji olarak her zaman doğulu mimari elemanların kullanılmasıyla farklılaşmaktadırlar. Egemen modeller, yeniden yorumlanmış olsalar bile, Asya Hellenistik örneklerinden türetilmiştir. Sadece Atina'da Korint başlıklarının Geç Hellenistik geleneği daha kesin şekilde korunmuştur (Pensabene 1994, s.858).

Geç imparatorluk çağında ve Bizans İstanbul'unda daha önceki Asya resmi mimarisinin, mimari ve süsleme geleneği miras alınmış ve kullanılmıştır. Anadolu'nun Suriye'nin ve Alexandria'nın yerel büyük sanat okullarının çağdaşları bu formlardan etkilenmişlerdir. Aynı dönemde, batıda doğunun imparatorluk ocağı Proconnessos'dan her türde işlenmiş taş ihraç ediliyordu (Pensabene 1994, s.859). Geç Hellenistik dönemin korint başlıklarının etkilerini taşıyan model, Proconnessos ocaklarında benimsenmiş ve III. Yüzyıl ile IV. Yüzyıl'ın ilk onu boyunca yüksek kalitede seri üretimi yapılmıştır (Pensabene 1994, s. 861).

Korint başlıklarında, Yunan modelini olduğu gibi yeniden kullanmak anlamında klasik üsluba geri dönüş Augustus döneminde ortaya çıkar. Flavius döneminde plastik etki terk edilmiş, akanthus yaprakları düz bir görünüm kazanmıştır (Pensabene 1994, s.859). Severuslar döneminde yapraklar birbirinden uzaklaşır ve bu dönemdeki oranlar III. Yüzyıl ortalarına kadar korunmuştur. Constantinopolis'in kuruluşundan kısa bir süre sonra, o döneme kadar kullanılan başlık tipi ortadan kalkmış ve yeni yapı faaliyetleriyle birlikte, yeni bir başlık türü ortaya çıkmıştır. Akanthuslar dikenlidir ve yapraklar daha geniştir, genellikle helix ve calisleri bulunmaz (Constantin Forumu, Ayasofya'nın ilk evresi) (Pensabene 1994, s.861).

Roma döneminde karşılaşılan bir başka başlık türü, kompozit başlıklardır. Özellikle sivil mimaride ve kutsal alanların ve forumların portiklerinde kullanılmıştır. Titus ve Septimus Severus Zafer Takları, Roma Caracalla Hamamı, Ephesos Celsus Kitaplığı, Tarragona Forumu ve Pergamon Asklepionun'daki başlıklar bu tipe örnek oluşturmaktadırlar. Az sayıdaki örnek dışında hemen hemen hiçbir zaman tapınaklarda kullanılmamıştır. Klasik (Atina Erecteionu) ve Hellenistik dönemde

bilezik kısmı bitkisel motiflerle süslenmiş İon başlıklarını Ostia Tiyatrosu ve S. Costanza Mausoleumu'nda görülen, Augustus çağında Roma'ya giren kompozit başlıkların habercisi olarak belirtmek gerekir. Kompozit başlıkların kullanımı özellikle Flavius döneminde yaygınlaşmıştır. Roma'da ve batıda, imparatorluk döneminde, ilk üç yüzyıl boyunca şu elemanlardan meydana gelmiştir: iki sıra akanthus yaprağıyla çevrelenmiş bir kalathosdan oluşan korint bölümü, boncuk ve pul dizisiyle süslenmiş bir astragal, onun üzerinde bir İon yaprak dizisi işlenmiş bir echinus ve dört adet köşe volütünden oluşan İon kısmı. Eyaletlerdeki örnekler özellikle II. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren çok çeşitlidirler (Pensabene 1994, s.861).

İmparatorluk döneminde, İon başlıkları Korint başlıklarına oranla çok daha az kullanılmıştır. Roma'da bugüne kadar sadece üç tapınakta İon başlığına rastlanmıştır. Buna karşılık, Geç Antik ve Bizans çağlarında oldukça yaygınlaşmıştır. Anadolu'da Sardis'deki Artemis Tapınağı, Teos'da Dionysos Tapınağı gibi büyük tapınaklar için İon düzeni tercih edilmiştir. Tapınak dışındaki yapılarda Colloseum'da, Alexandria Serapis temenosunun portğinde de aynı düzendeki başlıklarla karşılaşmaktadır. Anadolu'daki örneklerde Hellenistik geleneğe bağlılık gözlenirken, batıda küçük değişikliklerle yeniden yorumlandığı görülmektedir (Pensabene 1994, s.863).

Dor başlıkları, Roma döneminde Geç Hellenistik dönemin masif gövdeli echinus ve üç anuliden oluşan karakteristik tipinin devamı olarak belirir. Hem geç Cumhuriyet, hem de Augustus döneminde kullanımı sürmüştür, ancak Geç İmparatorluk döneminde oldukça seyrek olarak görülmektedir. İtalya'da dor başlıklarının toscan başlıklarından etkilenecek yapılmış şişkin echinuslu bir türü tercih edilmiştir. Bu tipteki başlıklar Verona Tiyatrosu'nda kullanılmıştır (Pensabene 1994, s.864). Roma Mimarlığı'nda kullanılmış olan bir başka başlık tipi Toscan sütun başlıklarıdır. Toscan başlıkları çoğunlukla çok katlı yapılarda, örneğin tiyatrolarda kullanılmıştır. Marcello Tiyatrosu, Capua Anfiteyatrosu bu yapılara örnek oluşturmaktadır. Toscan başlıkları Afrika'da ve başka bölgelerde de kullanılmıştır. Dor başlıklarının değişik tiplerine Augustus Forumunda, Ostia'da, Menderes Magnesiası'nda ve Mısır'da rastlanmaktadır (Pensabene Perez 1994, s.864).

Sonuç olarak Yunan ve Roma Mimarlığı'nda kullanılmış olan başlık tipleri, Arkad tipi, Aeol, Dor, Toscan, İon, Korint ve kompozit başlıklardır (Şekil 2.16, 2.17, 2.18, 2.19, 2.20).

Yunan ve Roma mimarlıklarında kullanılan sütun başlıkları Bizans Mimarlığı'nda yeni başlık tiplerine esin kaynağı olmuştur (Resim 2.7, 2.8, 2.9). İyon ve korint tipte başlıklar kullanılmıştır. Acanthus yapraklı korint başlıklar en yaygın tiptir. Bunların yanı sıra yeni başlık tipleri de geliştirilmiştir. Yaprakları rüzgardan dönmüş, hayvan figürlü, kesik piramit şeklinde, sepet biçiminde, zigzag örgülü (Resim 2.10), impost, impostlu kompozit, impostlu İon (Resim 2.11), impostlu dor kullanılan başlıca başlık tipleridir.

Yaprakları rüzgardan dönmüş başlıklarda, acanthus yaprakları rüzgardan aynı yöne dönmüş olarak işlenir. Yaprakların üzerinde ışık-gölge etkisini kuvvetlendiren derin çizgiler ve matkapla oyulmuş delikler vardır (Keşoğlu 1973, s.285). Ravenna, Sant' Apollinare in Classe'de (Resim 2.12), örnekleri görülen bu başlıklar V. ve VI. Yüzyıllar'a tarihlendirilirler (Betsch 1979, s.224).

Hayvan figürlü başlıklarda, kartal figürü başta olmak üzere, koç ve kuş figürleri kullanılmıştır (Resim 2.13). Hayvan figürleri başlıkta bitkisel motiflerle birarada kullanılmıştır. İstanbul'da Ayasofya Müzesi'nde kartal, koç ve kuş figürlü başlık örnekleri görülür (Akın 1962, s.24,26).

Theodosian başlığı olarak adlandırılan bir başka başlık tipi V. Yüzyıl'a tarihlendirilir (Hamilton 1956, s.62). İki geniş acanthus yaprağı, dört köşede birer volüt, volütlerin arasında beş göbekli tek bir acanthus yaprağının işlendiği başlık tipine Ravenna'da Piazza Vittorio Emmanuele'de, Sant'Apollinare in Classe'de ve İstanbul'da Studios Kilisesi'nde rastlanmaktadır (Dalton 1961, s.172-173).

Bizans Mimarlığı'nda en sık kullanılan başlık tiplerinden biri de IV. Yüzyıl'da görülmeye başlanan impost başlıktır (Dalton 1961, s.174). VI. Yüzyıl'da impost başlığın diğer başlık tipleri ile birlikte kullanıldığı görülür (Dalton 1961, s.175). Bu kombinasyon üç çeşit başlıkta, kompozit, İon ve dor başlıklarında olmuştur. İon ve dor başlıklarda birleşme yerleri daha belirgindir. Justinian zamanında kullanılan kompozit impost başlıklarda, kübik form birleşme noktasına doğru yuvarlatılmış veya konik şekilde ana başlıktan daha direkt bir şekilde inen, her tarafından yuvarlatılmış, sepet başlık şeklinde kullanılmıştır. Bu ikinci tipin Selanik, St. Demetrios'ta olduğu gibi kartal figürleri ile son bulan örnekleri vardı. Ravenna S. Vitale'de olduğu gibi bazı örneklerde impost başlığın üzerine ikinci bir impost eklenmiştir (Dalton 1961, s.176) (Resim 2.14).

Avrupa Mimarlığı'nda sütun başlıkları, tarih süreci içerisinde Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından itibaren oluşan mimari gelişimin çerçevesinde incelenebilir. İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere bu gelişim içerisinde biçimsel farklılıklar gösteren bölgelerdir. Romanesk Mimarlık Avrupa'da Roma Mimarlığı sonrasında ortaya çıkan ilk oluşumdur. İtalya'da, Roma yapılarından kalan sütunların yeni yapılarda kullanılması ve antik mirasın yakınlığı, Toskan bölgesinde kaba korent başlıkları, Roma'da S.Paolo'nun ya da Montreale Katedrali'nin ikili, ince işlenmiş sütunlarının başlıkları (Şekil 2.21) (Resim 2.15) örneklerinde olduğu gibi yeni oluşumları engellemiş olsa da, Bizans, İslam ve Norman Mimarlığı da İtalya'da Romanesk gelişim içerisinde etkili olmuştur (Fletcher 1967, s.309-310). Fransa'nın güneyinde ayaklar genellikle Roma kare ayaklarının devşirilmesidir ve ayaklara bitişik sütunlar üst tonoz örtüsünü taşır. Bu sistem Gotik mimarideki demet sütunlarla oluşan yapı tekniğinin ön örnekleridir. Bu uygulamaların örnekleri Lessay Katedrali (Şekil 2.22) ve Vézelay'daki S.Madeleine Kilisesi'nde görülmektedir. Buna karşılık Aix bölgesinde klasik mimarinin etkisi oldukça fazladır. Burada korent biçimli ayak ve sütun başlıkları (Şekil 2.23) görülmektedir (Fletcher 1967,s.348). Almanya'daki Romanesk örneklerde de Fransa'da olduğu gibi ayaklara bitişik sütunlar söz konusudur. Buna karşılık Limburg, Conradsburg (Şekil 2.24) ve Ilsenburg'daki (Şekil 2.25) örneklerde olduğu gibi başlıklara insan, kuş, ve diğer hayvan motifleri işlenmiştir (Fletcher1967, s.363-364). İngiltere'de sütun başlıkları, kaba taş, düz Anglo-Saxon başlıklarından, İon etkisindeki Norman başlıklarına, yaprak bezemeleriyle işlenen süslü başlıklara, tek bir eleman olarak sütun ve başlığının kaybolduğu demet sütun biçimindeki ayaklara doğru gelişmiştir. Fransa'daki korent etkisine karşı, İngiltere'de iyon etkisi belirgindir. Abacuslar ise genellikle daireseldir (Fletcher 1967, s.504-505).

Gotik Mimarlık içerisinde Fransa'da Korent etkisinde bitkisel bezemeli başlıklar söz konusudur (Resim 2.16). Abacuslar kare olup, Normandiya'daki örnekler İngiliz örnekleri gibi daireseldir. Çan biçimli başlıklar İngiltere'deki gibi oldukça popülerdir. İngiltere'de Gotik dönemdeki sütun başlıklarında S.John Katedrali, Londra Kulesi, The Chapter House (Southweel Minister) (Resim 2.17) gibi örneklerde görüldüğü üzere, yine bitkisel bezemeler görülür. Çanak biçimli başlıklar ve dairesel, altıgen, çokgen abacuslar erken dönemden bu yana sıkça kullanılmıştır (Fletcher 1967, s.565). Almanya'da ise işlenmiş, tasarım açısından çok teknik yönden farklılaşan başlıklar (Resim 2.18) söz konusudur (Fletcher 1967, s.594). İtalya'da diğer örneklerde olduğu gibi demet sütunların kullanıldığı, gelişmiş tonoz örtülerin yansıdığı bir mimari görülmemektedir. Sütundan çok ayakların taşıyıcı olarak zemine yansıdığı bir mimari söz konusudur (Fletcher1967, s. 633).

Rönesans Mimarlığı içerisinde sütun taşıyıcı bir eleman olmaktan çok, dekoratif olarak, pilastr biçimli, iç ve dış cephe kompozisyonunda düzenleyici bir düşey eleman olarak ortaya çıkar. Altı klasik düzen (Yunan Dor'u, Roma Dor'u, İyon, Toskan, Korent, Kompozit), XVI. Yüzyıl'da ve daha sonrasında ortaya çıkan kültürel, düşünsel yapılanmanın içerisinde çalışılmıştır. Buna karşılık Fransa'da Chambord (Şekil 2.26) ve Fontainebleau'daki (Şekil 2.27) örneklerde olduğu gibi, yalancı Gotik düzen üzerinde panel biçimli yüzey kompozisyonlarında, Almanya'da ise, Barok dönemde de devam eden demet sütunlarda klasik düzenler ve bunlara bağlı başlıklar serbest bir şekilde kullanılmıştır. İtalya'da ise yüzey kompozisyonundan çok, klasik düzenin vurgulandığı kullanımlar söz konusudur. Klasik düzenin bağımsız olarak ortaya çıkması tasarım içerisinde önemlidir, sütunun taşıyıcı özelliği ise göz ardı edilmemiştir. Brunelleschi'nin Floransa'da inşa ettiği S.Lorenzo Kilisesi (Resim 2.19) ya da Sangallo'nun aynı yapı için çizdiği cephede bu özellikler izlemek mümkündür. Klasik düzenlerin serbest yorumları, Sangallo'nun Libro Grande için yaptığı düzenlemelerde görülmektedir (Şekil 2.28).

Genel olarak yapılarda, cephe ve üç boyutta mekanın şekillenışı değişse bile, sütun ve sütun başlıkları Barok dönemde de yukarıdaki bakış açıları içerisinde incelenebilir. Bununla beraber Vitruvius tarafından oranları belirlenen düzenler, İtalya'da Palladio tarafından sistemli hale getirilmiş, İngiltere'de Sir William Chambers tarafından formüle edilmiştir (Şekil 2.29). Bu çalışmalar XVIII. Yüzyıl ve sonrasında Neo-Klasik ve Romantik akımlar içerisinde oluşan canlandırmacı üsluplarda etkili olmuşlardır. (Fletcher 1967, s. 801,823,973). XVII. Yüzyıl Fransız Aydınlanması'nın en önemli isimlerinden Diderot ve D'Alembert'in hazırladığı Ansiklopedi'nin mimarlığa ayrılmış bölümünde de bu düzenleri sistematik olarak görmek mümkündür.(Şekil 2.30).

Anadolu Türk Mimarlığı'nda sütun başlıklarına baktığımızda ise, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Sivas Gök Medrese (1271) ve Tokat Gök Medrese'de (1279) örneklerini gördüğümüz devşirme başlıklar sıkça kullanılmış olsa da özgün sütun başlığı türleri de yaratılmıştır. Palmet, akanthus ve mukarnas bezemeli sütun başlıklarının yanı sıra zar tipi başlıklar kullanılmıştır (ÖNEY 1992, s.12).

Anadolu Selçuklu Mimarisi'nde kullanılan akanthus, Antik Devir ve Bizans'ta görülen akanthus tipinden ayrılarak Selçuklular'a özgü bir tip oluşturulmuştur. Genelde kompozit türde uygulanan akanthus bezemeli başlıklarda, Konya Karatay Medresesi'ndeki (1251) gibi çok küçük boyutlarda volütler (Resim 2.20) olabildiği gibi, bazı örneklerde, Aksaray Sultan Hanı (1229) (Resim 2.21), Eğridir Taş Medrese

(1250) (Şekil 2.31) ve Kayseri Sahibiye Medresesi'nde (1268) (Resim 2.22) görülen başlıklarda hayvan figürlerine de rastlanır (Ögel 1987, s.97). Aksaray Sultan Hanı (1229) (Resim 2.23), Konya Alaeddin Camii (1220) ve Konya Karatay Medresesi'nde (1251) üç sıra halinde dizilmiş akanthus yaprağı uygulamaları görülmektedir (Ögel 1987, s.97). Erzurum Çifte Minareli Medrese'de (1277 öncesi) bir örneği görülen başlık tipinde ise (Resim 2.24) iki kattan oluşan başlığın alt kısmında lotus-palmet motifi, üstte ise akanthus yaprağını anımsatan bir bezeme görülmektedir (Ögel 1987, s.97).

Divriği Kale Camii (1180-81) örneğinde görülen başlık tipinde ise üzeri motiflerle bezenmiş başlığın köşelerine birer mukarnas işlenmiştir (Ögel 1987, s.97). Mukarnaslı sütun başlığı örneklerinin görüldüğü diğer yapılardan bazıları Amasya Bimarhanesi, Afyon Ulu Camii (1272) (Resim 2.25), ve Erzurum Çifte Minareli Medresedir (1277 öncesi) (Birsan 1975, s.21,23,19). Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin (1299) ahşap sütunlarında kullanılmış olan mukarnaslı başlıkların ise üzerleri renkli boyalarla işlenmiştir (Birsan 1975, s.29). Divriği Ulu Camii'nde (1228-29) ise mukarnasın bitkisel motiflerle kullanıldığı görülmektedir (Birsan 1975, s.9) (Resim 2.26, 2.27).

Palmetli sütun başlığı örneklerini Sivas Gök Medrese'de (1271) (Resim 2.28) ve Amasya Bimarhanesi'nde (1308) görmek mümkündür (Birsan 1975, s.13). Palmet-lotus motiflerinin birlikte kullanıldığı örnekler ise Divriği Kale Camii (1180-81) ve Erzurum Çifte Minareli Medrese'de (1277 öncesi) (Resim 2.29) karşımıza çıkmaktadır (Birsan 1975, s.7 ,19). Zar başlık olarak adlandırılan başlık tipi Tokat Gök Medrese'de (1279) (Birsan 1975, s.32), kesik piramit şeklindeki bezemesiz başlık tipi de Amasya Bimarhanesi'nde (1308) görülmektedir (Birsan 1975, s.21). Amasya Şifahanesi'nde karşımıza çıkan bir örnekte bitkisel ve geometrik formun birlikte kullanıldığı görülmektedir (Birsan 1975, s.20). Bu başlık formlarının yanı sıra Divriği Şifahanesi'nde (1228) olduğu gibi sadece bir tek örneği görülen başlık tipleride kullanılmıştır. Buradaki başlıkta kalın silmelerle palmet, rumî, yarım ay motifleri yapılmış ve köşelere mukarnas hücreleri yerleştirilmiştir (Birsan 1975, s.11) (Resim 2.30).

XVIII.Yüzyıl'a kadar, Osmanlı Mimarlığı'nda mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Bu başlık tipleri bir yapı içersinde tek başlarına kullanıldıkları gibi, iki tipin birarada görüldüğü örneklerde olmuştur. Bu tip uygulamalarda baklavalı sütun başlıkları genelde yapının daha az önem taşıyan yerlerinde kullanılmışlardır.

Osmanlı Mimarlığı'nın ilk dönemlerinden itibaren kullanılan, baklavalı sütun başlığında, bilezikten sonra baklava ve üçgen motifler tüm yüzeyi kaplamaktadır. Mimar Sinan'ın yapılarından Rüstem Paşa Camii'nde (1561) (Resim 2.31) ve Kadirga Sokullu Camii'nde (1571) (Resim 2.32), baklavalı başlığın uygulamaları görülmektedir. Bunun yanı sıra daha küçük boyutta baklava motiflerinden meydana gelmiş bir frizin başlığı çevrelediği örnekler de (Resim 2.33, 2.34) gene aynı yapılarda karşımıza çıkmaktadır.

"Yanyana ve üstüste yerleşen prizmatik öğelerin dışa doğru derece derece taşarak, genellikle, simetrik bir düzen içinde dizildiği üç boyutlu bir mimari bezeme öğesi" olarak tanımlanan mukarnas motifinin XI. Yüzyılın başında İran'da ortaya çıktığı sanılmakla birlikte kökeni tartışılmaktadır (Sözen-Tanyeli 1986, s.167). Mukarnaslı başlıklar aynı yapı içerisinde bile çok çeşitlilik göstermişlerdir. Mukarnas sıraları farklılaştığı gibi, mukarnasların genişlikleri de farklı olabiliyordu. Bazı örneklerde başlık üzerinde rozet motifleri işlenmiştir. Başlığın üzerinde bezemesiz olarak bırakılmış bir bölümün üzerine yerleştirilmiş rozet motifli bir başlık örneği İstanbul, Firuz Ağa Camii'nde (1491) karşımıza çıkmaktadır (Resim 2.35). Rozet motiflerinin kullanıldığı çeşitli örneklerden bazıları Rüstem Paşa Camii'nde (1561) (Resim 2.36), Süleymaniye Camii'nde (1553-1557) (Resim 2.37), Yeni Cami'de (1661-63) (Resim 2.38, 2.39) görülmektedir. Mukarnas motifinin farklı düzenlemeler içinde uygulandığı diğer örnekler arasında Şehzade Camii (1544-48) (Resim 2.40), Süleymaniye Camii (1553-57) (Resim 2.41, 2.42), Kadirga Sokullu Camii (1571) (Resim 2.43), Sultan Ahmed Camii (1610-17) (Resim 2.44, 2.45), Yeni Cami (1661-63) (Resim 2.46) sayılabilir.

BÖLÜM 3. XVIII. YÜZYIL'DA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA BATILILAŞMA DÖNEMİ

3.1. Siyasal ve Sosyal Alanlarda Batılılaşma

XVIII. Yüzyıla gelinceye değin Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'yla olan ilişkileri gerek savaşlarla, gerekse ticari alanda sürmüştür. Gerçek anlamda Batı'ya açılış devri olarak Lale Devri başlangıç olarak sayılmaktadır (Ödekan 1993, s.349). Batılılaşma, siyasal ve sosyal alanlarda Osmanlıları etkilemiştir.

XVIII.Yüzyıl başında Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasal alanda bir yenilik arayışına gidilmiştir. İmparatorluğu'n girdiği savaşlarda aldığı yenilgiler bu zorunluluğu getirmiştir. 1699 yılında imzalanan Karlofça ve 1718 yılında imzalanan Pasarofça antlaşmaları ile Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri alandaki üstünlüğü büyük zarar görmüştür (Kılıçbay 1985, s.148). Askeri alanda yapılacak olan yenilik hareketlerinde Batı örnek alınmıştır. Fransa'nın diğer devletler karşısında üstünlüğü göz önünde bulundurularak Fransa ile görüşmeler yapılmıştır (Arel 1975, s.9).

Avrupa'daki gelişmeleri takip edebilmek amacı ile yurt dışına elçiler gönderilmiştir. İlk olarak 1720-1721 yılları arasında Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi Paris'e gitmiştir (Ödekan 1993, s.349). Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin döndüğünde anlattıkları Osmanlı Devlet adamlarını çok etkilemiştir. Fransa dışında, Viyana, Moskova ve Polonya'ya da elçiler gönderilmiştir. Bu elçiler Avrupa hakkındaki bilgilerini raporlarla padişaha iletmışlerdir.

Lale Devri'ndeki bu batıya yönelik I.Mahmut zamanında da devam etmiştir. Askeri alanda yenilikler yapılmıştır. 1734 yılında Compte de Bonneval Müslüman olarak, Humbaracı Ahmet Paşa adıyla tanınmış ve Hendeshane'yi kurarak Humbaracı bölüğünü yetiştirmiştir (Arel 1975, s.11). 1739 Belgrad Antlaşması ve 1740 Kapitülasyonları ile Fransızlara ayrıcalıklar tanınmış ve ticaret yabancıların ve azınlıkların eline geçmiştir (Arel 1975, s.11).

III. Mustafa döneminde Batı ile ilişkiler geliştirilmiş, askeri alanda reform hareketleri yapılmıştır. Macar asıllı Fransız Baron de Tott, Süratçi Ocağını kurmuş, Mühendishane açılmıştır (Arel 1975, s.12). Tophane'de yeni düzenlemelerle, yeni tipte toplar yapılmıştır. İlk kez Türkiye'den öğrenim için Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.

I.Abdülhamid devrinde de orduda iyileştirme çabaları sürmüştür. Sadrazam Halil Paşa'nın başvurusu ile bir grup Fransız mühendis Türkiye gönderilmiş, ordunun teknik sınıfları için eleman eğitime başlanmıştır.

III. Selim döneminde Fransa ile ilişkiler devam etmiştir. Nizam-ı Cedid adlı Batı tarzında eğitim almış bir ordu kurulmuştur. Eyalet yöneticiliği, eyalet vergileri, tahıl ticaretinin denetimi, idari ve mali konulardaki yeni düzenlemeleri içeren "Nizam -ı Cedid Hatt-ı Hümayunu" çıkarılmıştır (Sezer 1992,s.8). III.Selim'in siyasal alanda yaptığı en önemli yenilik ise yurtdışı elçiliklerini açtırmasıdır. Londra, Viyana, Berlin ve Paris'te 1792-1796 yılları arasında büyük elçilikler faaliyete geçmiştir.

XVIII. Yüzyıl boyunca, batıya yönelişin sonucu olarak, siyasal, askeri ve ekonomik alanda yapılan bu yeniliklerle birlikte, sosyal ve kültürel alanlarda da geleneksel yapıda farklılaşmalar olmuştur. Avrupa'dan dönen elçilerin anlattıkları hayranlık uyandırmıştır. Bu etkilenme insanların kullandıkları eşyaları, giysileri değiştirerek Batı tarzı eşyaları ve kıyafetleri kullanmalarına kadar gitmiştir. Kültürel alanda en önemli yeniliklerden biri ilk Türk matbaasının kurulmasıdır. Bu hareketin öncüsü İbrahim Müteferrika olmuştur. İlk basılan kitaplardan biri de Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin Paris anıları olmuştur. Sarayın Batı'ya karşı ilk olumsuz tutumu III.Osman devrinde görülmüştür. Padişah saraydaki Avrupa malı eşyaları yakırmıştır (Arel 1975, s.12).

İmparatorluk'ta Batı etkisinin sürmesinde Avrupa'dan gelen mühendis ve uzmanların yanı sıra gezginlerin, sanatçıların etkiside olmuştur. Bu karşılıklı etkileşim sonucu Fransızca Türkler tarafından öğrenilmesi gereken bir dil olarak düşünülmüştür. Askeri alandaki reformlar için açılan yeni okullarla birlikte eğitim vermek üzere Avrupa devletlerinden uzmanlar getirilmiştir.

3.2. Batılılaşma'nın Osmanlı Mimarlığı'na Etkileri

Siyasal, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan bu değişim süreci sanat ve mimarlığa yansımış ve Batı etkisinde ürünler verilmeye başlanmıştır. İlk uygulamalar mimarlık alanında gerçekleştirilmiştir. Bu etkilenmenin en büyük sebebi şüphesiz Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin Paris anıdır. Paris saraylarının anıtsallığından çok etkilenen Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi Padişah'a bunları anlatıyor. Anlatılanlardan çok etkilenen III. Ahmed Kağıthane'de bir saray yaptırmaya karar veriyor ve sadabad Sarayı'nın yapımına başlanıyor. Amaçları Marly Sarayı'na benzeyen bir saray inşa etmek. Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin hayran kaldığı bahçeler ve suyun mimarideki kullanımı bu yapıda uygulanıyor. Fakat bu uygulama aynen değil, Osmanlı geleneğine uygun bir şekilde yapıyor. Paris saraylarındaki gibi simetrik bahçeler değil de, daha doğal bahçeler yapılıyor. Bu sarayın etrafında yapılan köşklele de burada yeni bir saray çevresi oluşturuluyor. Mimarideki ilk Batı etkileri, yapılarda kullanılan yeni formlarda, dalgalı hareketlerde, S, C, kıvrımlarında görüyoruz.

XVIII. Yüzyıl'da mimarlıktaki tüm uygulamalarda Batı'nın Barok ve Rokoko akımlarından etkilenilmiştir. Fakat bu etkilenme formların, bezemelerin aynen aktarılması şeklinde olmamıştır. Osmanlı Mimarlığı kendi klasik üslubu içersinde yeni bir mimari üslup geliştiriyor. Bu gelişimi yapıların plan şemalarında, cephelerde, kemer uygulamalarında, pencere ve sütun tasarımlarında ve bezeme öğelerinde izleyebiliyoruz. Nuruosmaniye Camii'nde olduğu gibi, planlardaki hareketlilik yapıların cephelerine de yansımıştır. Üsküdar, Yeni Valide Camii ile başlayan kuş evi uygulaması benzeri cephe süslemeleri, sivri kemer yerine yuvarlak kemerin kullanımının yaygınlaşması bu yüzyılda, özellikle III. Mustafa dönemi yapılarında görülmektedir (Özer 1995, s.59-60). Mimarideki bu yeni tutumlar sütun başlıklarında da etkili olmuş ve sütun başlıklarında yeni tasarım uygulamaları yapılmıştır. Batılı formların etkisiyle meydana getirilmiş olan bu sütun başlıkları, diğer mimari unsurlarda da olduğu gibi aynen taklit edilmemiş, yeni ve özgün bir biçimde gerçekleştirilmişlerdir.

BÖLÜM 4. KATALOG

4.1. Feyzullah Efendi Medresesi

Fatih İlçesi'nde, Macar Kardeşler Caddesi üzerinde yer alan Feyzullah Efendi Medresesi, II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislam Feyzullah Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. İnşa tarihi 1700 olarak belirtilen yapının mimarı bilinmemektedir. Ancak dönemin mimarbaşı olan Kayserili Mehmed Ağa tarafından tasarlanmış olma ihtimali yüksektir. Bu görüşü Şehzadebaşı Damad İbrahim Paşa Külliyesi ve Topkapı Sarayı III.Ahmed Kitaplığı ile olan benzerlikler desteklemektedir (Ahunbay 1994b, s.308-309).

Yapının plan şemasını dikdörtgen bir avlu etrafında yer alan on hücre odası, dershanemescid ve kitaplık birimleri oluşturur. Hücrelerin önünde revak yer alır. Avluda, altı tane sütunun taşıdığı bir şadırvan bulunmaktadır (Şekil 4.1).

Yapıda klasik dönemin özelliklerinin devam ettirildiği görülmektedir. Bu özellik yapıda kullanılan sütun başlığı tiplerinde de devam ettirilerek yapıda mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Mukarnaslı sütun başlıklarında, silmeli bilezik kısmının üzerinde rozet motiflerinin yer aldığı bölümden sonra iki sıra mukarnas kullanılmıştır (Resim 4.1). Mukarnaslı sütun başlıkları, dershanemescid ve kitaplık birimlerini birleştiren ara mekanın girişinde iki yanda yer alan köşeli sütunlarda kullanılmıştır.

Baklavalı sütun başlıklarında, silmeli bir bilezik kısmından sonra baklava motifleri yer alır. Baklava motifi başlığın tüm yüzlerinde tekrarlanmıştır. Baklavalı sütun başlıkları, ara mekanın içindeki köşeli sütunlarda (Resim 4.2), medrese hücrelerinin revaklarında (Resim 4.3), avludaki şadırvanı taşıyan sütunlarda (Resim 4.4) kullanılmıştır.

4.2. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi

Fatih İlçesi'nde, Saraçhane'de, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Binası'nın arkasında yer alan, 1707 yılında inşa edilen, Ankaravi Medresesi'nin mimarı bilinmemektedir (Ahunbay 1993, s.275).

Dikdörtgen planlı yapıya, tonoz örtülü bir geçitten girilir. Avlu etrafında medrese hücreleri üç yönde sıralanır. Girişin tam karşısına gelen kenarda kare planlı dersane yer alır. Hücreler ve dersane kubbe ile örtülüdür.

Yapıda kullanılan baklavalı sütun başlıkları, Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki baklavalı başlıklar gibi değil, baklava motiflerinin başlık üzerine yüzeysel olarak işlendiği tiptedir (Resim 4.5). Bu başlıklar avlu revaklarının kemerlerini taşıyan kare kesitli sütunlarda kullanılmıştır (Resim 4.6).

4.3. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, Çarşıkapı'da, Yeniçeriler Caddesi üzerinde yer alan külliye, II. Mustafa'nın damadı ve III. Ahmed'in sadrazamlarından Çorlulu Ali Paşa tarafından, 1707-1709 yılları arasında inşa ettirilmiştir (Tanman 1994a, s.527). Külliye, cami, tekke, medrese, kütüphane, hazire ve meşruta yapılarından oluşmaktadır (Şekil 4.2)

Külliye mukarnaslı ve baklavalı başlıkların kullanımının devam ettiği görülmektedir. Baklavalı başlıkta bilezik kısmından sonra baklava motifleri, mukarnaslı başlıkta bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnas dizisi yer alır. Baklavalı başlıklar tekke hücrelerinin revaklarında (Resim 4.7), mukarnaslı başlıklar medrese avlusunun revaklarında (Resim 4.8), kullanılmıştır.

Caminin son cemaat yerinde kullanılan sütun başlıkları ise son derece orjinal ve sadece bu yapıya özgü bir sütun başlığı tipidir (Resim 4.9). Başlıkta bilezik kısmından sonra bezemesiz iç bükey bir kısım vardır. Bunun üzerindeki dış bükey bölüm de boş bırakılmıştır ve en üstte başlık kare bir blokla sonuçlandırılmıştır. Bu kare kısmın köşelerine püskül motifini andıran (Tanman 1994a, s.528) dekoratif öğeler yerleştirilmiştir.

4.4. Yeni Valide Külliyesi

Üsküdar İlçesi'ndedir. 1708-1710 yılları arasında III. Ahmed'in annesi Emetullah Gülnuş Valide Sultan adına (Aslanapa 1986, s.369), Mimar Bekir'in subaşılığı sırasında inşa edilmiştir (Seçkin 1994, s.468).

Cami, hünkar mahfili, türbe, sebil, muvakkithane, çeşme, şadırvan, sıbyan mektebi, imaret, arasta, meşruta evleri ve mahya odasından oluşan külliye halen klasik dönem cephe anlayışının devam ettiği görülmektedir. Cami sekiz dayanaklı plan şemasındadır. Doğu cephesinde bir hünkar dairesi yer alır. Külliye'nin dış avlu duvarı üzerinde sekizgen planlı açık türbe ve bunun bitişiğinde sebil bulunmaktadır.

Külliye'de mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Mukarnaslı sütun başlıkları, cami ana mekanında galerileri taşıyan sütunlarda, avlu revaklarında, avludaki şadırvanda, türbede ve sebilde görülmektedir. Cami ana mekanında galerileri taşıyan mermer sütunların başlıklarında mukarnasın farklı düzenlemeleri uygulanmıştır (Resim 4.10, 4.11). Başlıklardaki farklılık mukarnas sıralarının sayısında ve düzenlenmesindedir.

Avlu revaklarındaki mermer sütunların üzerinde yer alan başlıklarda mukarnasın değişik düzenlemeleri görülür (Resim 4.12, 4.13). Kare kesitli başlıklarda, en üst mukarnas sıralarının ortalarında, her başlıkta farklı olan rozet ya da palmet motifleri kullanılmıştır (Resim 4.14). Avlunun ortasındaki sekizgen şadırvanda üç sıra mukarnaslı sütun başlıkları görülür (Resim 4.15, 4.16). Külliye'de baklavalı başlıkların kullanıldığı tek yer hünkar mahfilini taşıyan sütunlardır (Resim 4.17, 4.18).

III. Ahmed'in annesi Emetullah Gülnuş Valide Sultan'ın gömülü olduğu (Seçkin 1994, s.469) türbede sivri kemerleri taşıyan mermer sütunların başlıkları üç sıra mukarnaslıdır (Resim 4.19). Türbeye bitişik olan sebilde mermer sütunların üzerinde daire kesitli başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.20, 4.21). İki sıra mukarnaslı başlıklar, yapıda kullanılan diğer başlıklara oranla daha sadedir.

4.5. Damat İbrahim Paşa Darülhadişi

Eminönü İlçesi'nde, Cağaloğlu'nda, Cemal Nadir Sokağı üzerinde bulunmaktadır. Yapım tarihi ve mimarı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, Damat İbrahim Paşa'nın giriştiği imar faaliyetlerini yürüten Kayserili Mehmet Ağa tarafından, 1717 yılından sonra inşa edildiği düşünülmektedir (Ahunbay 1994a, s.547).

Medresenin ilk planında dikdörtgen, revaklı bir avlu çevresinde on iki hücre ve bir dersane yer alırdı (Ahunbay 1994a, s. 547). Bugün güneydoğu revaklarına örülen bir duvarla yapı ikiye ayrılmıştır. Yapıya sokağa bakan 22 ve 24 nolu kapılardan ulaşılmaktadır.

Yapıdaki sütun başlıklarında baklava motiflerinin değişik düzenlemeleri, görülmektedir. Burada kullanılan üç değişik düzenlemeden birinde bilezik kısmından sonra başlığın üzerine yüzeysel baklava motifleri işlenmiştir (Resim 4.22). İkinci tip başlıkta bilezik kısmından sonra bir kenarları birleşen baklava motifleri yer almaktadır (Resim 4.23). Üçüncü tipte bilezik kısmından sonra gene bir kenarları birleşen motifleri görülür. Ancak bu kez motiflerin birleştiği kısımların boşluklarına daire motifleri işlenmiştir (Resim 4.24). Bu başlıklar güneydoğudaki revaklarda karşımıza çıkmaktadır.

4.6. Damat İbrahim Paşa Külliyesi

Şehzadebaşı'nda, Şehzade Camii'nin güneydoğusunda, Şehzadebaşı Caddesi ile Dede Efendi Caddesi'nin kesiştiği köşede yer alan Damat İbrahim Paşa Külliyesi, III. Ahmed döneminin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1720 yılında darülhadis ve kütüphane olarak yaptırılmıştır (Kuban 1994a, s.547).

Avlu içinde birimlerin yer aldığı yapıda, dersane ve kitaplık girişin iki yanında yer alır. Her iki mekanda kubbe ile örtülüdür. Dersane mescit olarak kullanılmaktadır. Bu birimlerin karşısında öğrenci hücreleri yer alır. Avlunun ortasında bir şadırvan bulunmaktadır. Avlunun güneybatısında hazire ve köşesinde bir sebil ve çeşme vardır (Şekil 4.3).

Yapıda baklavalı ve mukarnalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Baklavalı sütun başlıklarında metal bilezik kısmından sonra baklavalı bölüm gelir ve kare kesitli bir silme ile sonuçlanan başlığın en üstünde kare, metal bir çerçeve yer alır. Bu başlık tipi avlu revaklarında (Resim 4.25) ve şadırvanda (Resim 4.26) karşımıza çıkmaktadır. Şadırvanda başlık şadırvanın sekizgen formuna uydurularak çok köşeli şekilde uygulanmıştır.

Mukarnalı başlıklardan sebilde kullanılanlarda (Resim 4.27) duvara gömülü yuvarlak sütunda metal bilezikten sonra iki sıra mukarnas ve bunun üzerinde pahlanmış bir bordür yer alır. Bordürde palmet motifi kullanılmıştır. Bunun üzerindeki ince metal şeritten sonra, sanki ikinci bir başlık daha kullanılmıştır. Burada da önce bitkisel motifli, pahlı bir bordür ve yüzeysel olarak işlenmiş iki sıra mukarnas yer alır. Gene mukarnalı başlığın kullanıldığı hazireyi çevreleyen, araları demir şebekelerle doldurulmuş kemerleri taşıyan yuvarlak sütunlarda bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnasın yer alır ve başlıklar kare kesitli olarak, metal bir çerçeve ile sonuçlanır (Resim 4.27).

4.7. Ahmedîye Külliyesi

Üsküdar İlçesi'nde, Ahmedîye'de, Esvapçı Sokağı ve Gündoğumu Caddesi'nin kesiştiği alanda yer almaktadır. Teshane Kethüdası Eminzade Hacı Ahmed Ağa tarafında 1722 yılında inşa ettirilen külliye, cami, medrese (tekke), kütüphane, sebil, çeşmeler, türbe ve hazire bölümlerinden oluşmaktadır (Yüksel 1993, s.136).

Yapıda mukarnalı ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Baklavalı sütun başlıklarında bilezik kısmından sonra baklavalı kısım gelir ve başlık kare kesitli olarak sona erer. Baklavalı başlıklar külliye'nin imaret (Resim 4.29), kütüphane (Resim 4.30) ve abdest muslukların yer aldığı bölümde (Resim 4.31) karşımıza çıkmaktadır. İmaret revaklarındaki başlığın formu diğerlerine göre daha yuvarlatılmıştır. Mukarnalı sütun başlıklarında bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnas kullanılmıştır. Mukarnalı başlıkları medrese (Resim 4.32) ve sebilde (Resim 4.33) görmekteyiz.

4.8. III. Ahmed Sebili ve Meydan Çeşmesi

Eminönü İlçesi'nde, Topkapı Sarayı'nın Bâb-ı Hümayun Kapısı önünde yer almaktadır. Kitabelerinden, 1728-1729 yıllarında, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın önerisi ile yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Ödekan 1993b, s.117).

Dört cepheli meydan çeşmesinin yuvarlatılmış köşelerinde üç gözlü birer sebil yer alır. Geniş saçaklı çatıda üç adet, sekizgen kasnaklı kubbe bulunur. Sebildeki sütunlarda mukarnaslı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.34).

4.9. Saliha Sultan Sebili ve Çeşmesi

Beyoğlu İlçesi'nde, Azapkapı'da, Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin kuzeydoğusunda yer alan Saliha Sultan Sebili ve Çeşmesi 1732-33 yıllarında, I. Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından yaptırılmıştır (Ödekan 1994c, s.428). Devrin hassa Mimarbaşı Kayserili Mehmed Ağa tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Ünver 1954).

Dört sütunun yer aldığı sebil üç gözlüdür ve iki yanında birer çeşme yer alır. Sütunların başlıkları mukarnaslıdır (Resim 4.35). Kalın, metal bilezik kısmından sonra, küçük yüzeysel kemerlerin içlerine dört adet çiçek motifi işlenmiştir. Bu kısmın üzerinde iki sıra mukarnas yer alır ve başlık köşeli bir metal çerçeve ile sonuçlanır.

4.10. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi

Fatih İlçesi'nde, Kocamustafapaşa ve Davutpaşa semtleri arasında yer alan külliye, I.Mahmud devrinde, 1734 yılında Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından inşa ettirilmiştir (Kuban 1994b,s.43). Mimarlarının Çuhadar Ömer Ağa ve Hacı Mustafa olduğu bilinmektedir (Kuban 1994b,s.43).

Külliye, cami, türbe, kütüphane, sebil, çeşme ve şadırvandan oluşur. Cami altı dayanaklı plan şemasında inşa edilmiştir. Külliye mimari ayrıntılarda klasik dönem anlayışını taşımasına rağmen, bezemelerde Barok ve Rokoko etkileri hissedilir (Kuban 1994b, s.43) (Şekil 4.4).

Yapıda kullanılan sütun başlıkları klasik devrin sütun başlıkları ile benzerlik gösterir. Mukarnaslı başlıklar, caminin ana mekanında galerileri taşıyan sütunlarda (Resim 4.36) ve kubbeyi taşıyan filayaklarında (Resim 4.37) kullanılmıştır. Bezemesiz, mermer sütun başlıkları caminin son cemaat yerinde görülmektedir (Resim 4.38). Bu başlıkların, taşındıkları sütunlarla aralarındaki oransızlık sebebi ile geç devirde yapılan bir onarımda yapıya eklendikleri düşünülmektedir (Kuban 1994b, s.44).

Baklavalı sütun başlıklarında, baklava motiflerinin birleştiği boşluk kısımlarında birer çiçek motifi yer alır (Resim 4.39). Bu başlıklar caminin esas girişi üzerine inşa edilmiş olan kütüphanede kullanılmıştır. Kuzeydoğuda yer alan sebilin sütunlarında da mukarnaslı başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.40).

4.11. Çinili Köşk Revakları

Çinili Köşk 1472 yılında, Topkapı Sarayı Birinci Avlusu'nun Haliç girişine inen yamaçta inşa edilmiştir (Eyice 1994a, s.518). Bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlı olarak, Türk-İslam ve Osmanlı çini ve keramiklerinin sergilendiği bir müzedir.

1737 yılındaki yangında harap olan yapının revaklarının, XVIII.Yüzyıl'da yeniden yapıldığı bilinmektedir (Eyice 1994a, s.518). Fatih döneminin üslubuna uymayan revak sütunları sekiz köşelidir. Sütun başlığı da sekizgen olarak başlar ve kare kesitli olarak sonuçlanır (Resim 4.42, 4.43). Başlığın köşeleri pahlanmıştır ve ince silmelere ayrılmıştır. Bu silmeler başlığın esas yüzlerinde de devam eder ve yarıdan sonra dilimli bir kemeri andıran bir bezeme görülür. En üstte de bir korniş ve kare kesitli bir bölüm yer alır.

4.12. Atıf Efendi Kütüphanesi

Eminönü İlçesi'nde, Vefa'da, Vefa Caddesi'nde bulunan Atıf Efendi Kütüphanesi'ni, I. Mahmud döneminde, 1741 yılında Defterdar Mustafa Atıf Efendi inşa ettirmiştir. Atıf Efendi Devrinin tanınmış hattat, şair ve maliyecisidir (Eldem, Akozan, Anadol 1968, s.30).

Bir avlu içersinde yer alan kütüphanenin yanında üç katlı meşruta evleri bulunur. Bir bodrum katı üzerinde yükselen yapıda girişin solunda bir namazgah yer alır. Bir sundurmadan okuma salonuna girilir. Kare planlı okuma salonu aynalı tonoz ile örtülüdür. Üç yönden beş küçük eyvan ile çevrilidir. Bu bölümler de tonoz örtülüdür ve üçü, iki sütunun taşıdığı kemerle ana mekandan ayrılır. Okuma salonunun arkasında, bir kapı ile geçilen bir kitap deposu bulunur (Şekil 4.5).

Yapıda mukarnaslı ve akanthus yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır. Metal bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnas dizisi yer aldığı ve kare kesitli olarak sona eren başlıklar (Resim 4.44) eyvanları ayıran kemerleri taşıyan yuvarlak sütunlarda görülmektedir. Mukarnaslı başlıklardan, okuma salonunun dışındaki giriş mekanında kullanılanlarda (Resim 4.45), metal bilezik kısmından sonra rozet motifleri yüzeysel kemerler içinde başlığı çevreler ve bunun üzerinde iki sıra halinde mukarnaslar yer alır.

Akanthus yapraklı başlıklarda bilezik kısmından sonra iki sıra akanthus yaprağının kullanılmıştır (Resim 4.46). Bu başlıklar, okuma salonundan kitap deposuna girişin olduğu duvarda ve kapının iki yanında kullanılmış olan sütüncelerde karşımıza çıkmaktadır.

4.13. Mehmed Emin Ağa Sebili

Beyoğlu İlçesi'nde, Dolmabahçe Caddesi üzerinde Dolmabahçe Camii'nin karşısında yer almaktadır. Sipahi Ocağı ağalarından Hacı Mehmed Emin Ağa tarafından 1741 yılında, türbe, hazire ve çeşme ile birlikte inşa edilmiştir (Ödekan 1994b, s.359).

Beş gözlü sebilde akanthus yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.47). Bilezik kısmından sonraki silmenin üzerinde iki sıra akanthus yaprakları ile bezenmiş yüzey gelir. Akanthus yapraklarından köşelerde yer alanlarının üzerlerinde boncuk dizileri vardır. Bu yapraklar başlık boyunca yükselirler ve uçları kıvrılmıştır. Başlığın üst kısmında yaprakların arasına istiridye kabuğu motifini hatırlatan bitkisel kökenli bir bezeme işlenmiştir. Başlık kare kesitli olarak sona erer. Akanthus yaprağı, sebilin yanındaki çeşmenin küçük sütunlarındaki başlıklarda da kullanılmıştır (Resim 4.48). Duvara gömük bu başlıkta yanlarda iki, ortada üst üste gelen iki olmak üzere dört adet akanthus yaprağı kullanılmıştır.

4.14. Hacı Beşir Ağa Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, Cağaloğlu'nda, İstanbul Valiliği'nin yakınında yer alan külliye, 1744-1745 yılları arasında, III.Ahmed ve I.Mahmud dönemi darüssaade ağalığı yapan Hacı Beşir Ağa tarafından yaptırılmıştır (Tanman 1994c , s.469). Külliye, cami, medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, tekke, sebil ve iki çeşmeden meydana gelmiştir. Cami kare planlı ve tek kubbelidir. Üç bölmeli, çift revaklı bir son cemaat yeri vardır.

Yapıda bezemesiz, akanthus yapraklı, akanthus yapraklı ve boncuk dizisi motifli, akanthus yapraklı ve istiridye kabuğu motifli, yivli olmak üzere beş tip sütun başlığı kullanılmıştır.

Bezemesiz mermer sütun başlıklarında kalın bilezik kısmından sonra dar bir şeridin üzerinde kalın bir silme vardır (Resim 4.49). Bunun üzerindeki bezemesiz bölümden iç bükey bir kavisle kare kısma geçilir ve başlık metal çerçeve ile sona erer. Bu başlık son cemaat yeri sütunlarında görülmektedir. Akanthus yapraklarının metal bilezik kısmından sonra yer alan bir silmenin üzerindeki hafif iç bükey kısmın en üstünde kıvrık olarak işlendiği başlıklar caminin ana mekanında mahfili taşıyan beş mermer sütundan duvara gömülü olan ikisinde kullanılmıştır (Resim 4.50). Akanthus yapraklı ve boncuk motifli başlıklarda akanthus yaprakları başlığın köşelerinde volütü andıran bir şekilde kıvrılmıştır (Resim 4.51, 4.52). Bu yaprakların ortaları boncuk dizilerini andıran bir motifle bezenmiştir. Bu başlıklar serbest duran sütunlarda görülmektedir. Akanthus yapraklı ve istiridye kabuğu motifli olan sütun başlıkları sebilde karşımıza çıkmaktadır (Resim 4.53).

Yivli sütun başlıklarında kalın bilezik kısmından sonra dar bir bölüm bezemesiz olarak bırakılmış bunun üzerindeki silmenin üzerindeki bölüme yivler açılmıştır. En üstte iç bükey bir dönüş yapan bu bölümdeki yivler, bezemesiz bir yaprak formunda işlenmişlerdir. Başık kare kesitli olarak sonuçlanır (Resim 4.54). Bu başlıklar medresenin dikdörtgen planlı avlusunun revaklarında kullanılmıştır

4.15. Şeyhülislam Tekkesi

Eyüp İlçesi'nde, Nişanca Sırtı'nda, Düğmeciler Mahallesi, Baba Haydar Mektebi ve Haydar Çeşmesi sokakları arasında yer alan yapı, 1744-1745 yılları arasında Feyzullah Efendizade Şeyhülislam Seyyid Mustafa Efendi tarafından inşa ettirilmiştir (Tanman 1994e, s.177). Tekkenin planı avlulu-revaklı Osmanlı medreseleri planındadır (Şekil 4.6).

Yapıda her bir başlıkta farklı düzenlemelere sahip mukarnaslı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.55, 4.56). Bu başlıklar dikdörtgen planlı avlunun revak sütunlarında görülmektedir (Resim 4.57, 4.58). XVIII. Yüzyıl'ın neredeyse ortasında inşa edilmiş olan bu yapıda halen klasik dönemin mukarnaslı başlıklarının kullanılmış olması ilgi çekicidir. Yapı İstanbul mimarisinde klasik gelenekteki son yapı olarak kabul edilebilmektedir (Tanman 1994e, s.178).

4.16. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, Beyazıt'ta, Kimyager Derviş Paşa Sokağı üzerindedir. I. Mahmud zamanında, 1745 yılında, sadrazam Seyyid Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır (Aslanapa 1986, s.385). Fevkani külliye, medrese, sıbyan mektebi, sebیل, çeşme ve dükkanlardan oluşmaktadır. Külliye aıt olan han günümüze ulaşmamıştır.

Külliye de yivli ve akanthus yapraklı başlıklar kullanılmıştır. Yivli sütun başlıklarında sütun bileziğinin üzerinde silmeli, daire kesitli bir bölüm yer alır. Bunun üzerinde de yivli bir bezeme, üstü kare kesitli olan başlığın tüm yüzeylerinde tekrarlanmıştır (Resim 4.59, 4.60). Bu tipteki bir başlığa daha önce başka bir yapıda rastlanmamıştır. Ana yapıyı oluşturan medresenin avlu revaklarında kullanılan mermer sütun başlıkları bu tiptedir.

Akanthus yapraklı başlıklarda bilezik kısmından sonra akanthus yaprakları kullanılmıştır ve yapraklar köşelerde volüt şeklinde kıvrılmıştır. En üstte ortaya bir istiridye kabuğu motifi işlenmiştir. Başlık kare kesitli olarak sonuçlanır (Resim 4.61). Bu başlık tipi külliyenin giriş cephesinde yer alan sebیلin sütun başlıklarında görülmektedir. Sebیلin yanındaki çeşmenin iki tarafında kullanılan sütun başlıklarında medrese revaklarındaki gibi yivli başlıklar görülmektedir (Resim 4.62).

4.17. Nuruosmaniye Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, Nuruosmaniye olarak bilinen bölgede, Kapalı Çarşı'nın girişinde yer alan Nuruosmaniye Külliyesi'nin inşaatına I. Mahmud zamanında 1748 yılında başlanmış, III. Osman zamanında 1755 yılında tamamlanmıştır (Goodwin 1992, s.382). Külliye'nin mimarı Simeon Kalfa'dır (Kuban 1994c, s. 100). Külliye, cami, medrese ve imaret, türbe, kütüphane, sebil ve çeşme ve dükkanlardan oluşur.

Tek kubbeli plan şemasında olan ve poligonal bir avluya sahip camide (Şekil 4.7), bezemesiz, yivli, volütlü, akantus yapraklı ve silmelerle kademelendirilmiş başlıklar kullanılmıştır. Bezemesiz başlıklardan, caminin iç mekanında, galerileri taşıyan yuvarlak sütunlarda (Resim 4.63, 4.64) metal bilezik kısmından sonra bir bölüm bezemesiz olarak bırakılmış, bunun üzerinde bir silmeden sonra iç bükey bir dönüşle kare kesitli kısma geçilmiş ve ilk sırasında çok ince dişlerin açıldığı silmelerle başlık sona erdirilmiştir. Üst kat galerilerdeki yuvarlak sütunlardaki bezemesiz başlıklar da alt kattakiler gibi tasarlanmış ancak burada iç bükeyden kareye geçiş biraz daha derin bir kavisle olmuştur ve kare kesitli bölümün tamamı silmelerle hareketlendirilmiştir (Resim 4.65). Bezemesiz başlıklar bu galerilerdeki kare kesitli ve yivli sütunlarda da kullanılmış, bu kez kare kesitte uygulanmıştır (Resim 4.66). Bezemesiz başlıklardan silmeli metal bilezik kısmından sonra bir bölümün bezemesiz bırakıldığı ve bunun üzerindeki silmeden sonra hafif iç bükey bir kavisle kare kesitli kısma geçildiği ve en üstte de ilk sırasında ince dişlerin açıldığı silmeler olanı, caminin iki yanındaki, dıştaki yan galerilerin başlıklarında kullanılmıştır (Resim 4.67, 4.68). Bezemesiz olanlardan, bilezik kısmından sonra yukarıya doğru genişleyip, kare kesitli olarak devam eden ve metal bir çerçeve ile sona eren tip, türbe ve kütüphane binalarına bakan yan galerilerdeki sütunlarda kullanılmıştır (Resim 4.69).

Yivli başlıklardan, bilezik kısmından sonra yivlendirilmiş olan ve üzerine küçük oval motiflerin işlendiği bir frizin başlığı çevrelediği ve bunun üzerinde iki katlı, önce silmeli, sonra düz bir bölüm yer aldığı tip, mihrabın iki yanında yer alan ortadaki yuvarlak ve iki yandaki duvara gömük kare kesitli sütunlarda (Resim 4.70) kullanılmıştır.

Avlu revaklarında (Resim 4.71) karşımıza çıkan köşeleri volütlü başlıklar, silmeli metal bir bilezikle başlar (Resim 4.72). Silmelerle kademelendirilmiş ikinci bir bölümden sonra en üstte iç bükey bir kavis yapan bezemesiz kısım gelir. Bu bölümden sonraki kare kesitli bölümün köşelerine volütü andıran, üzerleri bezemesiz motifler

yerleştirilmiştir. Başlık silmelerle sonuçlanır. Acanthus yapraklı başlıklardan avludan camiye girmek için kullanılan kapının iki yanındaki kare kesitli ve duvara bitişik sütunlarda görülenler yivli başlıklardır (Resim 4.73). Başlıkta iki katlı bilezik kısmından sonra köşelerine acanthus yapraklarının yerleştirildiği, yivlerle bezenmiş bölüm gelir. Bu bölümün üzerindeki bölüm silmelerle kademelenerek sona erer. Acanthus yapraklı bir başka tip başlık avlunun dışa açılan kapılarından mihrap ekseni üzerinde olanında, iki yandaki yuvarlak sütunlarda kullanılmıştır (Resim 4.74). Bu sütunların başlıklarında metal bilezik kısmından sonra yivli, iç bükey bölüm gelir. Bu bölümün üzerindeki kısma, köşelere acanthus yaprakları ve aralarına daire motifli bezemeler işlenmiştir. Daire motiflerinin üstünde ortaya bir acanthus yaprağının ucu işlenmiştir. Bu bölümden sonra silmelerle kare kesitli kısma geçilir ve başlık silmeli, metal bir çerçeve ile sona erer. Acanthus yapraklı başka bir başlık tipi de avlunun yan taraftaki kapısında iki yandaki kare kesitli ve duvara bitişik sütunlarda görülmektedir (Resim 4.75). Silmeli bölümden sonra üzerinde yüzeysel dişlerin açıldığı bir friz başlığı çevreler. Bu bölümden sonra birisi ortada, ikisi köşelerde üç adet acanthus yaprağı yer alır. Bu bölümün üzerindeki dar şeride acanthus yaprağının uçları işlenmiştir. Bundan sonra başlık silmelerle kademelenerek sona erer. Başlığın üzerine daha küçük boyutlarda hepsi birer başlık formunda dört adet kütle daha yerleştirilmiştir. Bunlardan birinci ve üçüncüsü bezemesiz, ikincisi silmelidir. Dördüncüsünün en üstünde dişli bir friz yer alır. Bu küçük başlıklardan sonra sütun duvara gömülü olarak devam eder ve üzeri yivli bir başlıkla sonuçlanır. Bu başlığın da üzerine en üstteki yivli olan, birer küçük başlık formunda üç adet kütle yerleştirilmiştir. Bu sütunun yanındaki yuvarlak ve duvara gömük sütunun başlığında bilezik kısmından sonra dişli bir bölüm ve bununda üzerinde yivli, iç bükey kısım yer alır (Resim 4.76). Bunun üzerinde köşelere volüt biçiminde kıvrılmış acanthus yaprakları ve ortalarına bir acanthus yaprağının ucu işlenmiştir. En üstte silmeli ve kare kesitli kısımla başlık sona erer. Bu sütunun yanındaki duvara gömük kare kesitli sütunun başlığında altta ve üstte silmelerle sınırlanan başlığın ortasında yivli kısım yer alır ve başlık gene silmeli bir bölümle sona erer.

Silmelerin kademelendirilmesinden oluşmuş başlık tipi, caminin ana mekanının ikinci kattaki pencerelerinin iki yanındaki sütunlarda (Resim 4.77) ve hünkar mahfil koridorunun cephesinde (Resim 4.78) görülmektedir. Silmelerle kademelendirilmiş olan başlıklardan bir yelpaze gibi iki yana doğru açılmış olan tip dışarı taşkın mihrap nişinin cephesindeki başlıklarda (Resim 4.79, 4.80) karşımıza çıkmaktadır.

Kare planlı ve tek kubbe ile örtülü, içinde III. Osman'ın annesi Şehsuvar Valide Sultan'ın gömülü olduğu (Kuban 1994c, s.103), türbenin önünde üç kemerli bir revak yer alır. Türbede akanthus yapraklı ve yivli başlıklar kullanılmıştır. Kemerleri taşıyan yuvarlak sütunların başlıklarında metal bilezikten sonra silmeli bir bölüm yer alır ve bunun üzerinde iç bükey, yivli kısım bulunur (Resim 4.81). Bu bölümün köşelerine bir volüt şeklinde kıvrılan akanthus yaprakları ve ortaya bir akanthus yaprağı yerleştirilmiştir. Kare kesitli olarak silmelerle devam eden başlık, metal bir çerçeve ile sona erer.

Kütüphane binası, ortada dört sütunun taşıdığı bir kubbe ve yanlarda kubbeyi destekleyen yarım kubbelerle örtülü poligonal bir hacimdir(Şekil 4.8). Ortadaki bu bölümün etrafını tonoz örtülü bir revak çevreler. Yapıda kullanılan sütun başlıklarının özgün tasarımı ilgi çekicidir (Resim 4.82). Metal bilezikten sonra yer alan silmenin üzerinde hafif bir iç bükey kavisle yükselen başlığın üzerine yivler açılmıştır. Yuvarlak dilimli bu yivlerin ortaları, uzunlamasına, ince bir oval şerit halinde hafif bir kabartma şeklinde bırakılmıştır. Aralarda atlamalı olarak devam eden daha kısa kabartmaların üzerlerine birer boncuk motifi yerleştirilmiştir. Silmelerle kareye geçilen başlık metal çerçevenin üzerindeki düz, ince blokla sona erer.

Üç gözlü sebilin dört adet sütununda akanthus yapraklı ve yivli başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.83). Metal bilezik kısmından sonra dar bir bölüm boş bırakılmıştır. Bunun üzerindeki silmeli bölümden sonra yivli, iç bükey kısım gelir. Üzerindeki dar şeritte daire motifleri başlığı çevreler. Bunun üzerindeki kısımda, köşelere volüt gibi kıvrılmış akanthus yaprakları yerleştirilmiş ve ortaya bir akanthus yaprağının ucu işlenmiştir. Kare kesitli olarak devam eden başlık silmelerle kademelenir ve silmeli metal bir çerçeve ile sona erer.

4.18. Ayazma Camii

Üsküdar İlçesi'nde, Salacak ve Şemsi Paşa Semtleri arasında bulunan Ayazma Camii'ni, III.Mustafa, annesi Mihrişah Emine Sultan adına 1757-1760 yılları arasında inşa ettirmiştir (Arel 1975, s.69). Cami ile birlikte inşa edilen sıbyan mektebi, hamam, muvakkithane ve çeşme yapılarından sadece çeşme günümüze ulaşabilmiştir (Kuban 1954, s.28). Dikdörtgen cami mekanı kubbe ile örtülüdür ve önünde bir son cemaat yeri yer alır. Yapıya bitişik olan Hünkar Köşkü iki katlı bir galeri ile caminin hünkar mahfiline bağlanmıştır.

Yapıda, akanthus yapraklı, yivli, ve volütlü başlıklar kullanılmıştır. Akanthus yaprağının kullanıldığı sütun başlıklarından caminin ana mekanında olanlarında yuvarlak sütunların bilezik kısmından hemen sonra silmeli bir bölüm gelir (Resim 4.84, 4.85). Bunun üzerinde ince bir sıra akanthus yaprağı motifi tüm başlığı çevreler. Bundan sonra yukarı doğru yükselen iç bükey kısımda siyah boya ile renklendirilen mermer başlıkta yivli bir görünüm elde edilmiştir. Bu bölüm yukarı doğru genişler ve bunun üzerinde başlığı çevreleyen akanthus yaprakları yer alır. Bundan sonra sırasıyla kare kesitli silmeli bir bölüm, metal çerçeve ve tekrar silmelerle katlandırılmış ikinci bir kare kısım gelmektedir. En üstteki çerçeveden sonra kemerler sütun başlığına oturmaktadır. Akanthus yaprağının kullanıldığı bir başka tip başlık ise mihrap kısmındaki sütunda görülmektedir (Resim 4.86). Geniş bir bilezik kısmından sonra tüm başlığı çevreleyen dişli bir motif ve bunun üzerinde yivlerle bezenmiş, kare kesitli kısım yer alır. Bunun, silmeli kare bölümle birleştiği yerde çok ince bir sıra akanthus yaprağı motifi kullanılmıştır.

Akanthus yapraklı ve yivli başlıklardan bir başka tipte bilezik kısmından sonra istiridye kabuğunu andıran yivli bir motif kullanılmıştır (Resim 4.87, 4.88). Köşelerde akanthus yaprakları yer alır. Üzerindeki silmeli kare bölüme kemerler oturur. Bu tip caminin son cemaat yerindeki sekiz adet mermer sütunda karşımıza çıkmaktadır. Akanthus yapraklı ve yivli bir başka tipte, sütun bileziğinden sonra silmeli kare bir bölüm ve bunun üzerinde akanthus yaprakları yer alır. Bu kısmın üzerinde yukarı doğru yivli olarak genişleyen bir bölüm ve diş motifinin tekrarlandığı bir sıra vardır. Metal bir çerçeveden sonra ince bir sıra yiv tekrarlanmış ve bunun üzerine silmeli, kare bir bölüm oturtulmuştur. Bu tip, son cemaat yerinden camiye girişte kapının iki yanındaki duvara gömülü sütunlardaki kare kesitli başlıklarda görülmektedir (Resim 4.89, 4.90)

Hünkar köşkünü camiye bağlayan galeri kısmında kare kesitli mermer sütunlarda karşımıza çıkan yivli başlıklarda (Resim 4.91, 4.92), bilezik kısmının üzerindeki silmeli bölümden sonra yer alan yivli bölüm yukarı doğru bir şişkinlik yapar. Bunun üzerinde de silmeli, kare bir kısım gelir. Metal çerçeve burada da uygulanmış ve gene üzerine silmeli, kare bir bölüm oturtulmuştur.

Volütlü başlıklar caminin yan girişindeki sütunlarında görülmektedir (Resim 4.93). Köşelerde volütler yer alır ve volütlerin arasındaki yüzeyi yivli bir bezeme doldurur. En üstte silmeli, kare bölüm yer alır.

4.19. Laleli Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, Laleli'de, Ordu Caddesi üzerinde yer alan Laleli Külliyesi, 1759-1763 yılları arasında III. Mustafa döneminde, Koca Ragıp Paşa'nın sadrazamlığı sırasında inşa edilmiştir (Aslanapa 1986, s.395). Yapının mimarı Mehmet Tahir Ağa'dır ve 1782 yılında Seyit Mustafa Ağa tarafından restore edilmiştir (Goodwin 1992, s.388).

Külliye, cami, imaret, çeşme, sebil, türbe, han, muvakkithane, imam ve müezzin konutları ve dükkanlardan oluşur. Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları'nın bulunduğu ada üzerinde yer alan medrese 1911 yılındaki yangında yanmış ve yerine apartmanlar yapılmıştır (Tanyeli 1994, S.190).

Üç yönden girişi bulunan revaklı, şadırvanlı avludan camiye girilir. Kubbeyi ikisi serbest, altısı duvara bitişik sekiz ayak taşır. Ana kubbe, altı yarım kubbe ile desteklenir. Ana mekanın iki yanındaki mahfiller dışa alınmışlardır. Bu bölümler, alternatif olarak sıralanan kubbe ve tonozlarla örtülüdür (Şekil 4.9).

Külliye'de akanthus yapraklı ve volütlü başlıklar kullanılmıştır. Akanthus yapraklı başlıklardan, caminin mihrap yönünde, kubbeyi destekleyen büyük yuvarlak ayağın başlığında, silmeli metal bilezik kısmından sonra iç bükey, bezemesiz bir bölüm görülmektedir (Resim 4.94). Bu bölümün üzerine gelen dışarı taşkın kısımda köşeleri kıvrık akanthus yaprakları kullanılmış ve yaprakların üzeri bezenmiştir. Bu bölümden sonra başlık, ince, silmeli bir bölüm, bezemesiz bir şerit ve tekrar silmeli bir bölümle sonuçlanır.

Akanthus yaprağının bir yumurta frizi bezemesiyle kullanıldığı tipte başlık, silmeli metal bir bilezikle başlar (Resim 4.95). Bundan sonraki iç bükey kısım yivlendirilmiştir. Bunun üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerinde uçları kıvrık akanthus yaprakları kullanılmıştır. Buradaki dışarı taşkın kısım yumurta frizini andırır bir şekilde bezenmiştir. En son da silmelerle hareketlendirilmiş kare kısma kemerler oturur. Caminin içinde üst kat galerilerini taşıyan yuvarlak sütunlarda (Resim 4.96) ve dışa alınmış yan mahfillerin sütunlarında (Resim 4.97), bu başlık tipi karşımıza çıkmaktadır. Gene aynı uygulamanın görüldüğü, mihrabın iki yanında yer alan sütunların başlıklarındaki tek fark üzerlerinde ikinci bir başlık varmış gibi bezemesiz birer kütle daha yerleştirilmiş olmasıdır (Resim 4.98).

Hünkar mahfiline çıkan rampanın kapısında iki tip başlık kullanılmıştır. Duvara gömülü başlıklar bulundukları yere göre köşeli şekilde düzenlenmiştir. Her iki tipte de bezeme tüm yüzeylerde tekrarlanmıştır. Birinci tipte önce düz bir yüzey arasında iki ince silme kullanılmış, sonra yivli bir bölüm uygulanmıştır (Resim 4.99). Bunun üzerinde akanthus yapraklarından bir friz oluşturulmuştur. Sonra da ortasından tek sıra bir silmenin geçtiği düz bir yüzey, bunun üzerinde dışarı taşkın bir korniş ve bunun da üzerinde daha küçük boyutlu ikinci bir korniş yer alır. İkinci tipte ise tek fark akanthus yapraklı frizin yerine üzerinde ovale yakın dişlerin açıldığı bir frizin kullanılmış olmasıdır (Resim 4.100). Rampanın kemerlerini taşıyan kare kesitli sütunlarda, kare kesitli, inceli-kalın silmelerle hareketlendirilmiş başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.101).

Volütlü sütun başlıklarında iki katlı, silmeli bilezik kısmından sonra gelen iç bükey kısmın üzerinde dışarı taşkın bir kısım yer alır. Bu kısmın iki yanına dışarı taşkın birer volüt yerleştirilmiş ve ortadaki kısma akanthus yaprağının en ucunu andırır bir bezeme yapılmıştır. Kademelendirilmiş silmelerle başlık sona erer. Bu tip sütun başlıkları avluya girişin sağlandığı kapının iki yanındaki yuvarlak sütunların başlıklarında karşımıza çıkarlar (Resim 4.102). Bu başlıklar form olarak iç mekandakileri hatırlatsa da, bezeme olarak farklılık gösterirler.

Volütlü başlıklardan, avluya girişteki kapıda kullanılanlara benzer ancak akanthus motifinin kullanılmadığı ve en üstteki silmelerinin daha ince olduğu başlıklar, avluya girildiğinde, son cemaat yerinden camiye girişin sağlandığı kapının iki yanındaki sütunlarda görülür (Resim 4.103).

Akanthus yaprağının volütü andıran bir çiçek motifi ile kullanıldığı başlıklar avlu revaklarında karşımıza çıkmaktadır (Resim 4.104). İkili bir bilezik kısmından sonra geniş tutulmuş bezemesiz bir yüzey ve dışarı taşkın kısım vardır. Bu dışarı taşkın kısmın dört köşesine iki yöne doğru açılan, volütü andıran bir çiçek bezemesi ve ortalarına kıvrık bir akanthus yaprağı motifi yerleştirilmiştir. Başlık kare kesitli silmeli bir bölümle sonuçlanır.

Akanthus yapraklı ve yivli bir başka başlık tipinde metal bilezik kısmından sonra bir bölüm bezemesiz olarak bırakılmış, bunun üzerine ince bir silme yerleştirilmiştir (Resim 4.105). Hafif iç bükey olan kısma seyrek, kalınca yivler açılmıştır. Bunun üzerindeki dışarı doğru genişleyen kısımda ise yüzeysel olarak akanthus yaprağının işlendiği bir friz tüm başlığı çevreler ve başlık silmelerle sona erer. Bu başlık şadırvanın sütunlarında karşımıza çıkmaktadır.

Akanthus yaprağının farklı bir düzenlemede görüldüğü bir başlıkta (Resim 4.106), bir silmeden sonra iki yana doğru S şeklinde kıvrılan akanthus yapraklarının ortasına bir istiridye kabuğu motifi yerleştirilmiştir. Bu bölümün üzerinde bir iki sıra silme kullanılmış ve bir bölüm boş bırakılarak en üst kısım silmelerle kademelendirilmiştir. Bu başlık tipini türbenin cephesindeki pilastrlarda görmekteyiz.

Akanthus yaprağının işlendiği bir başka başlık tipinde, silmeli metal bilezik kısmından sonra iç bükey bezemesiz kısmın üzerinde dışarı taşkın kısım yer alır (Resim 4.107). Bu kısmın iki köşesine ortalarında bir boncuk dizisinin yer aldığı akanthus yaprakları yerleştirilmiştir. En üstteki kare kesitli, silmeli bölümün üzerinde ikinci bir başlık gibi yerleştirilmiş silmelerle kademelendirilmiş bir kütle bulunur. Sebilin yuvarlak sütunlarında bu tip sütun başlıkları kullanılmıştır.

4.20. Ragıp Paşa Kütüphanesi

Eminönü İlçesi'nde, Laleli'de, Ordu Caddesi üzerinde, Laleli Külliyesi'nin karşısında yer almaktadır. III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinin sadrazamlarından Koca Ragıp Paşa tarafından, 1762-1763 yılları arasında inşa ettirilmiştir (Koç 1994b, s.297). Mimarı Mehmet Tahir Ağa'dır (Ünsal 1984, s.100). Avlu içinde kütüphane binasından başka, yol tarafındaki girişin üzerinde bir sıbyan mektebi ve Ragıp Paşa'nın mezarının bulunduğu bir açık türbe yer alır.

Kütüphane binası kare planlıdır (Şekil 4.10). Ortada büyük bir kubbe, köşelerde birer küçük kubbe ve bunların arasındaki ayna tonozlar yapının örtü sistemini oluşturur. Kütüphaneye iki taraflı merdivenlerle çıkılan tonoz örtülü bir mekandan girilir. Bu bölümden sonra da iki küçük kubbe arasında, bir tonozla örtülü bir hazırlık mekanı vardır. Okuma salonunun ortasında demir şebekeli bir kitap deposu yer alır. Yapının içinde, duvarlarda çini kaplamalar kullanılmıştır.

Yapıda akanthus yapraklı, akanthus yapraklı ve yivli, bezemesiz sütun başlıkları kullanılmıştır. Akanthus yaprağının kullanıldığı başlıklardan kütüphanenin içinde bulunanlarda silmeli bir bilezik kısmından sonra bezemesiz dar bir yüzey, sonra ince bir silme yer alır (Resim 4.108). İç bükey bezemesiz bir bölümden sonra gelen dışarı taşkın kısmın köşelerinde akanthus yaprakları kullanılmıştır. Bunun üzerinde kademelendirilmiş silmelerle başlık sona erer.

Akanthus yaprağının volüt şeklinde kullanıldığı bir başka başlık tipinde (Resim 4.109), metal bilezik kısmından sonra dar bir bölüm bezemesiz bırakılmış ve bunun üzerine ince bir silme yerleştirilmiştir. Bunun üzerindeki iç bükey kısımda aralarda boncuk dizilerinin yer aldığı oldukça yüzeysel yivler açılmıştır. Köşelerdeki akanthus yaprakları volüt şeklinde kıvrılmış ve bunların araları yaprak motifleriyle doldurularak bu başlığın tüm yüzlerinde tekrarlanmıştır. En üstte, silmeli kare kesitli bir bölümle başlık sona erer. Kütüphaneye girişin sağlandığı, merdivenlerle çıkılan mekanın kemerlerini taşıyan iki yuvarlak sütunda bu tip başlıklar görülmektedir.

Akanthus yapraklı ve yivli olarak tasarlanmış başlıklarda, metal bilezik kısmından sonra gelen bezemesiz bölümün üzerinde, ovalimsi yivlerin açıldığı iç bükey kısım yer alır (Resim 4.110, 4.111). Bunun üzerindeki dışarı taşkın kısımda, başlığın bulunduğu yere göre biçimlenen düz bloğun köşelerine denk gelen, uçları kıvrık akanthus yaprakları kullanılmıştır. Ragıp Paşa'nın türbesinde bu başlık tipi görülmektedir.

Bezemesiz başlıklarda, bilezik kısmından sonra başlık iç bükey şekilde devam eder ve kare kesitli bir forma girer (Resim 4.112). Üç kat halinde silmelerle kademelenerek başlık sona erer. Mektep kısmındaki sütunlarda bu tip başlıklar kullanılmıştır.

4.21. Fatih Camii ve Türbesi

Fatih İlçesi'nde, Fatih Külliyesi içersinde yer alırlar. İstanbul'un fethinden sonra 1463-1470 yılları arasında inşa edilen ilk Fatih Camii 1509 depreminde hasara uğruyor. Kubbe ve sütun başlıkları parçalanıyor. Darüşşifa, imaret ve medrese yapılarının kubbeleri zarar görüyor. 1557 ve 1754 depremlerinde yeniden hasar görerek onarılıyor. 1766 yılı depreminde ise kubbe tamamen çöküyor ve duvarlar yıkılıyor. 1767-1771 yılları arasında, III.Mustafa devrinde bugünkü Fatih Camii inşa ediliyor (Eyice 1994b, s.266).

Yeni Fatih Camii'nin planı, ortada bir kubbe, dört yanda dört yarım kubbe, köşelerde dört küçük kubbe kuruluşunu verir. Caminin kubbeli revaklarla çevrili, revak sütunlarından klasik mukarnash başlıkların kullanıldığı, şadırvanlı avlusu ilk devirden günümüze ulaşmıştır (Aslanapa 1986,s.399).

Yeni Fatih Camii'nin bütününde klasik şemalara uyulduğu görülür. Batı etkisi ayrıntılarda ve akanthus yapraklı başlıklarda hissedilir. Başlıklarda silmeli, metal bilezik kısmından sonra geniş iç bükey bir yüzey yer alır (Resim 4.113, 4.114). Bunun üzerindeki dışarı taşkın bölümün dört köşesinde yivli, kıvrık akanthus yaprakları görülür. Başlık kare kesitli silmeli bir bölüm ve bunun üzerinde ince metal bir çerçeve ile sonuçlanır. Bu başlıklar iç mekandaki yuvarlak sütunlarda kullanılmıştır.

Fatih Türbesi de 1766 yılındaki depremde zarar görünce 1771 yılında Mimar Mehmet Ağa tarafından yeniden yapılıyor (Aslanapa 1986, s.399). Sekizgen planlı ve kubbe ile örtülü olan türbenin girişinde bir sundurma yer alır. Burada kullanılan akanthus yapraklı başlıklar da iç mekandaki başlıkların formunu hatırlatırlar (Resim 4.115). Ancak bu kez yaprak motifi dışarı taşkın yuvarlak kısmın dört köşesinde tüm yüzeyi kaplar. Akanthus yapraklarının sadece uçlarında yivler kullanılmış, dışarı taşkın bölüme gelen kısımlarında ortaya, iki yanında C kıvrımlarının yer aldığı bir daire yerleştirilmiştir. Türbeye girişin sağlandığı içteki kapının iki yanındaki pilastırların başlıkları kare kesitli, altta ve üstte ince silmelerle hareketlendirilmiş, bezemesiz başlıklardır (Resim 4.116).

4.22. Zeynep Sultan Camii ve Sıbyan Mektebi

Eminönü İlçesi'nde , Gülhane Parkı'nın karşısında, Alemdar Caddesi üzerindedir. 1769 yılında, III.Ahmed'in kızı Zeynep Sultan tarafından , dönemin baş mimarı Mehmet Tahir Ağa'ya yaptırılmıştır (Kuban 1954, s.31). Kare planlı ve tek kubbeli olan caminin, beş birimli bir son cemaat yeri vardır (Şekil 4.11).

Yapıda akanthus yapraklı ve bezemesiz başlıklar kullanılmıştır. Bezemesiz başlıklarda bilezik kısmından sonra silmeli bir bölüm ve bunun üzerinde iç bükey bir bölüm vardır (Resim 4.117). Bunun üzerindeki dış bükey bölümün köşelerinde yaprağı andıran, sade motifler kullanılmıştır. En üstte kare kesitli bir bölüm yer alır. Bu tip başlıklar son cemaat yerinde kullanılmıştır. Üzerinde hiç bir bezemenin yer almadığı, bilezik kısmından sonra iç bükey bir dönüşle üstteki kare, kalın bloğa geçilen başlık tipi (Resim 4.118), fevkani sıbyan mektebinin üst kat revağında kullanılmıştır.

Akanthus yapraklı başlıklar form olarak son cemaat yerindeki başlıkları andırmakla birlikte burada silme daha kalındır ve köşelere akanthus yapraklarının uç kısımları bezenmiştir (Resim 4.119, 4.120). Caminin ana mekanında mahfili taşıyan mermer sütunların başlıklarında bu tip başlıklar kullanılmıştır.

4.23. Murad Molla Kütüphanesi

Fatih İlçesi'nde, Çarşamba Sempti'nde, Murad Molla Caddesi üzerinde yer almaktadır. Kapı üzerindeki kitabeden inşa tarihinin 1775 olduğu anlaşılmaktadır. Mimarı Mehmet Tahir Ağa'dır (Ünsal 1984, s.100). Kütüphane binası ile aynı yerde inşa edilen 1769 tarihli tekkenin tevhidhane binası yanmış, meşruta yapısı günümüze ulaşmıştır (Tanman 1994d, s.516).

Bizans dönemine ait bir yapı üzerine oturan (Tanman 1994d, s.516) Murad Molla Kütüphanesi'nde, Ragıp Paşa Kütüphanesi'nin planının tekrarlandığı görülür. Kare planlı mekanda, ortada bir kubbe, dört köşede birer küçük kubbe ve bunların aralarında dört tane aynalı tonoz yer alır (Şekil 4.12).

Yapıda köşeleri volütlü ve mukarnaslı sütun başlıkları kullanılmıştır. Kütüphaneye girişin sağlandığı sundurmanın sütun başlıklarında, metal bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnas kullanılmıştır (Resim 4.121). Köşeleri volütlü sütun başlığında (Resim 4.122), bilezik kısmından sonra bir bölüm boş bırakılmıştır. Bunun üzerinde bir silmeden sonra iç bükey, bezemesiz bir kısım yer alır ve üzerindeki dar, dışarı taşkın kısmın köşelerinde akanthus yapraklarından volütler bulunur. Bu başlık tipi kütüphanenin içinde karşımıza çıkmaktadır.

4.24. Recai Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili

Eminönü İlçesi'nde, Vefa'da yer almaktadır. III. Mustafa dönemi reisülküttaplarından Recai Mehmed Efendi tarafından 1775 yılında inşa ettirilmiştir (Kuban 1994d, s.311).

İki katlı yapının ön cephesi bir sebil olarak tasarlanmıştır. İki yanında çeşmelerin yer aldığı sebil üç açıklıklıdır. Sebinin köşeleri akanthus yapraklı başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.123). Başlıkta metal bilezik kısmından sonra bezemesiz bir bölüm yer alır.

Bunun üzerindeki iç bükey bölüm bezemesiz olarak düzenlenmiş üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerine akanthus yaprakları yerleştirilmiştir. Başlık kare kesitli olarak, silmeli bir bölümle sonuçlanır.

4.25. I. Abdülhamid Külliyesi

Eminönü İlçesi'nde, medrese, kütüphane, mescit, türbe ve arasta Bahçekapı-Hamidiye Caddesi üzerinde, sebil Alemdağ Caddesi üzerinde yer almaktadır. Külliye'nin yapımı 1775 yılında imaret inşaatı ile başlamış, 1789 yılında türbe inşaatı ile sona ermiştir (Alpay 1993,s.36). Külliye'den günümüze sebil, medrese, kütüphane, mescit, arasta, ve türbe gelebilmiştir. İmaret, sıbyan mektebi ve sebilin olduğu yerde bugün Dördüncü Vakıf Han yer alır (Alpay 1993,s.36). Medresenin doğusunda türbe, güneyinde mescit, mescidin de batısında kütüphane yer alır. Arastayı medrese yapısının kuzey duvarındaki dükkanlar oluşturur. Ancak dükkanlar özelliklerini yitirmişlerdir. Sebil ve çeşmeler Dördüncü Vakıf Han yapılacağı zaman Zeynep Sultan Camii'nin önüne taşınmıştır. Sebilin üzerindeki kitabeler 1777 tarihini vermektedir (Barışta 1994, s.544). Türbe, Aya Logütkon Manastırı'nın yerine, 1789 yılında, Mehmet Tahir Ağa tarafından yapılmıştır (Alpay 1979, s.10). Türbede I. Abdülhamid ve IV. Mustafa gömülüdür.

Külliye'de, akanthus yapraklı, volütlü, akanthus yapraklı ve volütlü, akanthus yapraklı ve madalyonlu, bezemesiz sütun başlıkları kullanılmıştır.

Barok üslupta inşa edilmiş olan sebilde akanthus yapraklı başlıklar üçlü sütun gruplarında (Resim 4.124) ve sebilin iki yanındaki çeşmelerin sütunlarında (Resim 4.125) kullanılmıştır. Sütun bileziğinden sonra sırasıyla bezemesiz düz bir bölüm, ince bir silme, akanthus yapraklı iç bükey bölüm, ince bir silme, akanthus yapraklı dış bükey bir bölüm, bunun üzerinde de kare kesitli ince silmeli bir bölümün yer aldığı başlık tipi sebilin üçlü sütunlarında görülmektedir. Köşeleri akanthus yapraklı sütun başlıkları, sebilin iki yanındaki çeşmelerin sütunlarında kullanılmıştır

Medrese, kütüphane ve mescit ile birlikte 1780 yılında inşa edilmiştir (Alpay 1979, s.5). Medrese dikdörtgen planlıdır. Girişteki küçük avludan sonra esas avluya geçilir. Avlu revakları zeminden yükseltilerek inşa edilmişlerdir. Avlu bir çatı ile kapatılmıştır. Ana girişin yanındaki bir merdivenle kütüphane bölümüne çıkılır. Kütüphane tonoz örtülü mekanlardan meydana gelmiştir (Şekil 4.13). Medrese avlusundan girilen bir geçitle mescit bölümüne ulaşılır. Mescit bir kubbe ile örtülüdür.

Volütlü sütun başlıklarında (Resim 4.126), metal bilezik kısmından sonra iç bükey şekilde uzanan bezemesiz bölümün üzerinde dışarı taşkın bir bölüm yer alır. Bu bölümün köşelerinde akanthus yaprağını andıran volütler kullanılmıştır. Bu kısımdan sonra kare bir blok yer alır ve başlık madeni bir çerçeve ile sonuçlanır. Bu başlık tipi medresenin avlu revaklarında karşımıza çıkmaktadır.

Akanthus yapraklı ve madalyonlu sütun başlıklarında metal bilezikten sonra yoğun bir bezemenin başlığın tüm yüzlerinde tekrarlandığı görülür (Resim 4.127, 4.128). Ortadaki oval madalyon motifinin iki yanına birer C kıvrımı yerleştirilmiş ve bunların üzerine bir deniz kabuğu motifi işlenmiştir. Bunun üzerinde de kıvrık bir akanthus yaprağı motifi yer alır. Köşelerde ise üzeri boncuk dizili bir akanthus yaprağı tüm başlık boyunca yükselir ve bunun üzerinde gene kıvrık bir akanthus yaprağı bulunur. Başlık ince bir kornişle sona erer. Bu başlık tipi mescide geçişin sağlandığı geçitteki dört adet sütunda görülmektedir.

Bezemesiz başlıkta silmeli, kalın bir metal bilezik vardır (Resim 4.129). Bunun üzerinde iç bükey bir kısım ve sonra kare kesitli kalın bir kütle yer alır. Daha ince ve kademeli olarak düzenlenmiş üç kare blokla başlık sona erer. Kütüphaneye çıkan merdivenin başındaki tek sütunda bu tip başlık kullanılmıştır.

Akanthus yapraklı ve volütlü sütun başlıklarında metal bilezikten sonra, altta ve üstte birer silme ile sınırlanan iç bükey bir kısım yer alır (Resim 4.130). Bunun üzerinde köşelerde uçları kıvrılarak birer volüt oluşturulmuş akanthus yaprakları yer alır ve bunların arasında kalan yüzeylerde akanthus yapraklarının uçlarının işlendiği bir bezeme tüm başlığı çevreler. Başlık ince bir kornişle sona erer. Kütüphanenin içinde yer alan sütunların başlıklarında bu tip başlıklar görülmektedir.

Türbe, köşeleri yuvarlatılmış kare planlıdır. Dıştan iki katlı olduğu izlenimi verilmiştir. Türbe yapıldığı dönem içersinde sade ve klasik bir üsluba sahiptir. Bunun sebebinin Mehmet Tahir Ağa'nın klasiğe olan eğilimi olduğu düşünülmektedir (Kuban 1954, s.37). Akanthus yapraklı ve volütlü başlıklarda iç bükey kısmın üzerinde iki yanda birer volütün ve arada akanthus yapraklarını kullanıldığı bezeme görülmektedir (Resim 4.131, 4.132). Türbenin girişinde, hazire duvarları ile kapı arasında kalan bölümdeki pilastrlarda bu tip başlıklar kullanılmıştır. Volütlü başlıklarda, bilezik kısmından sonra iç bükey bir bölüm ve bunun üzerindeki dış bükey kısımda köşelerde volütler görülmektedir (Resim 4.133). Bunun üzerinde kare kesitli silmelerle kademelendirilmiş kısım yer alır. Türbenin hazırlık mekanının kemerlerini taşıyan sütunların başlıklarında bu tip başlıklar kullanılmıştır. Akanthus yapraklı başlıklarda,

sebilde kullanılan başlıklar gibi silmeli bilezik kısmından sonra akanthus yapraklı iç bükey kısım ve bunun üzerinde köşelerinde birer tane akanthus yaprağının yer aldığı dış bükey kısım görülmektedir (Resim 4.134). En üstte de kare kesitli silmeli bir bölüm yer alır. Hazırlık mekanının iç kısmında kapının iki yanındaki mermer sütunlarda bu tip başlıklar kullanılmıştır.

4.26. Beylerbeyi Camii

Üsküdar İlçesi'nde, Beylerbeyi'nde deniz kıyısında yer alan yapı, I.Abdülhamid tarafından 1777-1778 yılları arasında mimar Mehmet Tahir Ağa'ya, annesi Rabia Sultan adına inşa ettirilmiştir (Batur 1994, s.203).

Cami kare planlıdır. Ana mekan bir kubbe ve beş yarım kubbe ile örtülüdür. Kuzeyde avluya açılan bir son cemaat yeri vardır. Yapıya, son cemaat yerinden, doğu ve batı yönlerinden girişler bulunur.

Yapıda akanthus yapraklı, akanthus yapraklı, volütlü ve madalyon motifli, volütlü sütun başlıkları kullanılmıştır. Akanthus yapraklı, volütlü ve madalyon motifli sütun başlıklarında metal bilezik kısmının üzerinde silmeli, daire kesitli bir bölüm yer alır (Resim 4.135). Bunun üzerinde bezemeli bir kısım vardır. Köşelerde ortaları boncuk motifli olan akanthus yaprakları, bunların üzerinde volütler yer alır. Yaprakların arasında madalyon motifleri ve bunların üzerinde birer istiridye kabuğu motifli görülmektedir. Bu bezemeli kısmın üzerinde silmeli, kare kısım yer alır. Caminin ana mekanında galeriyi taşıyan mermer sütunların başlıklarında bu tip başlıklar kullanılmıştır.

Akanthus yapraklı sütun başlıklarında metal bilezik kısmından sonra iç bükey bezemesiz bir bölüm, bunun üzerinde köşeleri akanthus yapraklı dış bükey bir bölüm yer alır (Resim 4.136). Üzerindeki kare kesitli silmeli kısmın üzerinde, yivli, yükseltilmiş gene kare kesitli kütleler vardır. Bu yivli kısımlar galeri sütunlarının kaidelerini andırmaktadır (Resim 4.137). Mihrap önündeki yarım kubbe ile örtülü mekanın iki köşesinde duvara gömülü ikişer sütunda bu tip başlıklar görülmektedir. Akanthus yapraklı bu başlık tipi aynı düzenlemede mihrap nişinin iki yanındaki mermer sütunların başlıklarında da kullanılmıştır (Resim 4.138).

Akanthus yapraklı başlık tipin son cemaat yerindeki uygulamasında bilezik kısmından sonra iç bükey bezemesiz bir bölüm, bunun üzerinde köşelerde akanthus yapraklı dış bükey bir bölüm yer almaktadır (Resim 4.139). Üzerindeki kare kesitli kısma, metal bir çerçeve ve kesme taştan silmeli bir bölüm oturur. Bezemesiz başlık tipinde bilezikten sonra ikinci bir silmeli bölüm yer alır (Resim 4.140). Bunun üzerinde bezemesiz bir yüzeyle silmeli kare kesitli bölüme geçilir. Sonra metal bir çerçeve, en üstte kesme taş, silmeli, kare bölüm yer alır. Bu başlık tipi son cemaat yerinde kullanılan diğer bir başlıkta karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık tipinin kullanıldığı bir başka yer hünkar mahfilinin dışa doğru çıkma yapan birimlerini taşıyan doğu ve batıdaki sütunlardır (Resim 4.141).

Volütlü başlıklardan, bilezik kısmından sonra geniş bir bölümün bezemesiz olarak yükseldiği ve bunu üzerinde silmeli bir kısım ile dört köşesinde volütlerin yer aldığı dış bükey kısma geçilen başlık (Resim 4.142), abdest alma musluklarının sütunlarında görülmektedir. Akanthus yapraklı başlıklardan bilezik kısmından sonra hafif iç bükey bezemesiz kısım ve köşelerinde akanthus yaprakları olan dış bükey kısmın bulunduğu başlık (Resim 4.143) gene abdest alma musluklarında karşımıza çıkmaktadır. Her iki tipte başlıklar kare bir bölümle sona ermektedir.

4.27. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi

Üsküdar İlçesi'nde, Selami Ali Efendi Caddesi üzerinde yer almaktadır. III. Selim'in hocası, Tersane-i Amire emini olarak da bilinen Hacı Selim Ağa tarafından 1781-1782 yıllarında kurulmuştur (Koç 1994a, s.478).

Bir avlu içersinde yer alan kütüphane binasına üç gözlü, aynalı tonoz örtülü bir revaktan girilir. Okuma mekanı kare planlı ve kubbe örtülüdür. Kubbeye geçiş pendentiflerle sağlanmıştır. Kitap deposu olarak kullanılan dikdörtgen planlı mekanın üzeri tonozla örtülüdür (Şekil 4.14).

Yapıda kullanılan köşeleri yapraklı sütun başlıklarında (Resim 4.144) metal bilezikten sonra silmeli bir bölüm ve iç bükey bezemesiz bir bölüm gelir. Bunun üzerinde dört köşede yaprak motifleri yer alır. Kemerler kare kesitli bezemesiz bir kısma oturmuştur. Bu başlık tipi giriş revağında kullanılmıştır.

4.28. Koca Yusuf Paşa Sebili

Beyoğlu İlçesi'nde, Kabataş'ta, Meclis-i Mebusan Caddesi üzerinde bulunmaktadır. I. Abdülhamid'in vezirlerinden Koca Yusuf Paşa tarafından 1786 yılında yaptırılmıştır (Ödekan 1994a, s.35). Yarım daire planlı olan sebilin, ortasında bir çeşme, çeşmenin sağında ve solunda sütunlarla ayrılmış üç bölüm bulunmaktadır.

Sebilin sütunlarının başlıkları yivli başlıklardır (Resim 4.145). Bilezik kısmından sonra bir bölüm bezemesiz bırakılmış ve bunun üzerine bir silme yerleştirilmiştir. Bundan sonraki iç bükey kısmın üzeri yivlendirilmiş, bunun üzerindeki dış bükey kısmın üzerine ovalimsi motifler işlenmiştir. Bu bölümün üstünde köşelere bezemesiz yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Kare kesitli, silmeli bir bölümle sonuçlanan başlığın üstünde, üzerinde büyük bir akanthus yaprağı motifinin yer aldığı bir bölüm ve bunun da üzerinde silmeli, bezemesiz ikinci bir başlık bulunmaktadır. Başlıklardan en sağdakinde köşelerdeki yaprak motifleri farklılık gösterir (Resim 4.146). Buradaki yapraklar akanthus yaprağını anımsatır ve volüt şeklinde kıvrılırlar.

4.29. Şebsafa Kadın Camii

Eminönü İlçesi'nde, Zeyrek'te, Atatürk Bulvarı üzerinde yer almaktadır. I. Abdülhamid'in gözdesi Şebsafa Kadın tarafından, 1787 yılında bir sıbyan mektebi ile birlikte inşa ettirilmiştir (Goodwin 1992, s.414). Büyük bir kapıdan girilen bir avlu içinde yer alan cami, tek kubbelidir. Beş gözlü son cemaat yerine iki taraflı merdivenlerle ulaşılmaktadır. Son cemaat yerinin üzerinde yer alan mahfil üç aynalı tonoz ve üç kubbe ile örtülüdür.

Yapıda bezemesiz ve yaprak motifli başlıklar kullanılmıştır. Bezemesiz başlıklarda silmeli bilezik kısmından sonra hafif bir kavisle kareye geçiş yapılmıştır. Başlık metal çerçeve kısmına kadar kademeli olarak yükselmektedir. Üst kattaki mahfilin tonoz ve kubbe kemerlerini destekleyen dört adet sütunun başlıkları bu tipte başlıklardır (Resim 4.147). Başlıklardan ikisinin köşeleri yuvarlatılmıştır (Resim 4.148).

Köşeleri yaprak motifli sütun başlıklarında, silmeli bilezik kısmından sonra iç bükey bir kavisle yükselen, ince bir şeritle bölünmüş bezemesiz bir kısım yer alır (Resim 4.149, 4.150). Bunun üzerindeki dış bükey kısmın köşelerinde birer volüt gibi kıvrılmış

olan yaprak motifleri vardır. Başlık silmelerle kademelenerek kare kesitli olarak sonuçlanır. Son cemaat yeri kemerlerini destekleyen altı adet sütunda bu tip başlık karşımıza çıkmaktadır.

4.30. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi

Eyüp İlçesi'nde, Bostan İskelesi Sokağı ve Türbe Çıkmazı Sokağı'nın çevrelediği alanda yer almaktadır. 1792-1795 yılları arasında Mimar Kethüdası Arif Ağa'nın mimar başlığı sırasında, III. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan tarafından inşa ettirilmiştir (Aslanapa 1986, s.415).

Külliye, türbe, imaret, mektep, sebil ve çeşme yapılarından meydana gelmektedir. Külliye yapıları iki avlu etrafına yerleştirilmiştir. Bugün mezarlıklar içinde kalan mektep kısmı oldukça harap bir haldedir (Gültekin 1994, s. 461). Birinci avlunun güney cephesine türbe yer alır. İkinci avlunun üç yönünde imaretin revakları bulunur. Sebil ve çeşmeler güneydoğu köşede yer almaktadır.

Külliye yapılarının sütunlarında herbiri farklı şekillerde tasarlanmış akanthus yapraklı başlıklar kullanılmıştır. İki katlı ve on iki köşeli, üzeri kubbe ile örtülü türbenin köşeleri yuvarlatılmış ve sütuncuklarla ayrılmıştır. Akanthus yapraklı ve yivli sütun başlıklarında metal bileziğin üzerindeki bezemesiz kısımdan sonra bir silme yer alır (Resim 4.151). Bunun üzerindeki iç bükey kısımda yivler açılmış ve dışarı taşkın kısmın köşelerine akanthus yaprakları yerleştirilmiştir. Başlık silmelerle kademelenerek sona erer. Cephedeki sütuncukların başlıklarında bu tip başlıklar görülmektedir. Akanthus yapraklı ve yivli başlığın bir başka uygulaması türbenin önünde yer alan giriş revağının sekiz adet sütunda karşımıza çıkmaktadır (Resim 4.152). Buradaki uygulamada metal bilezik kısmından sonra gelen iç bükey kısım yivlerle bezenmiş, altta ince, üstte kalın bir silme ile sınırlandırılmıştır. Köşelerde alt kısımları içeriye doğru volüt şeklinde kıvrılmış akanthus yaprakları kullanılmış, araları akanthus yapraklarıyla doldurulmuştur. Kare kesitli bir silme ile sonuçlanan başlığın üstüne silmelerle kademelendirilmiş, bir blok halinde ikinci bir başlık yerleştirilmiştir.

Akanthus yapraklı ve yivli bir başka başlık tipinde bilezik kısmından sonra sırasıyla, bezemesiz bir bölüm, bir silme, yivlendirilmiş iç bükey bölüm yer alır (Resim 4.153). Başlık burada iki yana doğru açılır. Bu kısımlarda yivlendirilmiştir. Bu dışarı açılan kısımların köşelerine ve ortadaki dışarı taşkın kısmın iki köşesine akanthus yaprakları

yerleştirilmiştir. Ortadaki bölümde iki yaprağın arası küçük akanthus yaprakları ile doldurulmuş ve başlık silmelerle sonuçlandırılmıştır. Türbeye giriş kapısının iki yanında en dışta yer alan duvara bitişik sütunların başlıkları bu tipte başlıklardır. Akanthus yaprağını hatırlatan bir motifin kullanıldığı başlıkta ise metal bilezikten sonra bezemesiz bir bölüm ve kalınca bir silme yer alır (Resim 4.154). İki yanda tüm başlık boyunca yükselen uçları kıvrık yüzeyi düz bırakılmış yaprak motifi vardır. Bunların arasındaki kısma akanthus yaprağını hatırlatan, tüm başlık boyunca yükselen yivli bir motif işlenmiştir. Kapının iki yanında içte kalan sütunların başlıklarında bu tip başlıklar görülmektedir.

Volütlü sütun başlıklarında metal bilezikten sonra iki sıra silme kullanılmıştır (Resim 4.155). Bunun üzerindeki, iç bükey bir kavis ile üstteki dışarı taşkın kısımla birleşen bölüm, bezemesiz olarak bırakılmıştır. Dışarı taşkın bölümün köşelerine akanthus yaprağından volütler işlenmiştir. Kare kesitli olarak sonuçlanan en üst kısmın üzerine de metal bir çerçeve yerleştirilmiştir. İmaretin revaklarındaki sütunlarda bu tip başlıklar kullanılmıştır.

Sebil beş gözlüdür ve iki yanında birer çeşme yer alır (Resim 4.156). Sebilde üçlü sütun gruplarında kullanılan akanthuslu başlıklarda (Resim 4.157), metal bilezikten sonraki bezemesiz yüzeyin üzerinde silme ve yivli iç bükey kısım yer alır. Bunun üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerine akanthus yaprakları yerleştirilmiş ve başlık kare kesitli bir bölümle sonuçlandırılmıştır. Çeşmelerin iki yanında içte yer alan sütunlarda da aynı tip başlık kullanılmıştır. Buradaki tek fark, yivlerin altına ve iki büyük akanthus yaprağının arasındaki bölüme ince bir sıra akanthus yaprağının işlenmiş olmasıdır (Resim 4.158). Çeşmelerin iki yanında dışta yer alan sütunlarda, türbenin kapısındaki gibi iki yana doru açılan başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.159).

4.31.Eyüp Sultan Camii

Eyüp İlçesi'nde, Eyüp Sultan Külliyesi yapıları içersinde yer almaktadır. II. Mehmed (Fatih), Eyüp Sultan Türbesi'ni yaptırdıktan sonra , 1459 yılında medrese, imaret ve hamam ile birlikte İstanbul'un ilk selatin camisi olan Eyüp Sultan Camii'ni yaptırmıştır (Tanman 1994b, s.237). 1766 yılındaki büyük depremde önemli ölçüde zarar gören cami, onarımlara rağmen tam olarak hasarları giderilemediği için, III. Selim'in emri ile yıktırılmış ve 1789 yılında yeniden inşaatına başlanmış, 1800 yılında tamamlanmıştır (Tanman 1994b, s.238).

Cami merkezi kubbeli, sekiz dayanaklı plan şemasındadır. Kubbe altı adet sütun, mihrap yönünde duvara gömülü iki paye tarafından taşınır ve sekiz adet yarım kubbe ile desteklenir. Sütunlar arkadaki duvara kemerlerle bağlanırlar. Bu bölümde örtü sistemini küçük kubbeler ve çapraz tonozlar oluşturur (Şekil 4.15).

Yapıda akanthus yapraklı, akanthus yapraklı ve yivli, akanthus yapraklı ve volütlü sütun başlıkları kullanılmıştır. Akanthus yapraklı başlık tipinde olanlardan, metal bilezikten sonra gelen silmenin üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerine akanthus yapraklarının işlendiği, diğer yüzeylerin boş bırakıldığı ve en üstüne kare kesitli bir levhanın oturtulduğu başlık, caminin içinde kubbeyi taşıyan altı büyük yuvarlak sütunda (Resim 4.160), karşımıza çıkmaktadır. Sütunun ortasına ve sütunun kemerlerle birleştiği bölüme birer başlık yerleştirilmiştir. Bu iki sütunun üst üste kullanıldığı görüntüsünü verir (Resim 4.161).

Akanthus yapraklı ve yivli olan sütun başlığı tipinde bilezikten sonra dar bir bölüm bezemesiz bırakılmıştır (Resim 4.162). Kalın bir silmeden sonra üzeri yivli iç bükey kısım ve bunun üzerinde köşeleri akanthus yapraklı dışarı taşkın kısım yer alır. Aralar akanthus yapraklarının uçları ile çevrelenmiştir ve başlık kare kesitli olarak silmelerle sonuçlanır. Bu sütun başlığı tipi, galeriyi taşıyan sütunların başlıklarında karşımıza çıkmaktadır.

Akanthus yapraklı ve volütlü olan başlıklardan iç avlu revaklarında bulunanlarda bilezik kısmından sonraki bezemesiz bölümün üzerinde bir silme yer alır (Resim 4.163). Bunun üzerindeki iç bükey kısım boş bırakılmış, üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerine volüt yapmış akanthus yaprakları yerleştirilmiştir. Başlık kare kesitli olarak ve bir çerçeve ile sona erer.

Volütlü ve akanthus yapraklı olan bir başka tip başlıkta bilezikten sonra kalın bir silme ve köşelerde iri volütler yer alır (Resim 4.164). Volütlerin arasına yüzeysel bir şekilde akanthus yaprakları işlenmiştir. Başlığın kenarları iç bükeydir ve başlık kalın silmelerle yükselerek sona erer. Bu başlık tipi Eyüp Sultan Türbesi'nin önündeki, caminin iç avlusuna açılan III. Selim tarafından eklenmiş olan (Tanman 1994b, s.242) ahşap saçağın sütunlarının başlıklarında karşımıza çıkmaktadır.

Akanthus yapraklı ve volütlü başlığın bir başka uygulamasında bilezik kısmından sonraki silmenin üzerinde yer alan iç bükey kısım bezemesiz bırakılmıştır (Resim 4.165). Üzerindeki dar, dışarı taşkın kısmın köşelerine basık bir volüt şeklindeki akanthus yaprakları yerleştirilmiştir. Başlık kare kesitli bir levha ile sonuçlanır.

Caminin dış avlusunda yer alan hünkar mahfili rampasının geçidindeki sütunlarda bu tip başlıklar karşımıza çıkmaktadır.

Volüt şeklindeki akanthus yaprağı uygulamasının bir örneğinde metal bilezik kısmından sonra dar bir bölüm boş bırakılmış ve bunun üzerine bir silme yerleştirilmiştir (Resim 4.166). Bezemesiz iç bükey kısmın üzerindeki dışarı taşkın kısmın köşelerine bir volüt şeklindeki akanthus yaprakları işlenmiştir. Başlık kare kesitli olarak, silmelerle sona erer. Dış avlu kapısının iki yanındaki sütunların başlıklarında bu başlık tipi görülmektedir.

4.32. Aynalıkavak Kasrı

Beyoğlu İlçesi'nde, Kasımpaşa'da, Hasköy'de Tersane Sarayı arazisinde yer almaktadır. Kasrın ilk yapımı için I. Ahmed 1613 yılında ferman vermiştir (Öner 1994, s.12). Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın yapımını üstlendiği saray 1677 yılında yanınca, 1679 yılında IV. Mehmed tarafından tekrardan inşa ettirilmiştir (Artan 1993, s.485). 1730 yılında III. Ahmed, I. Abdülhamid devrinde sadrazam Koca Yusuf Paşa, III. Selim devrinde Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa tarafından tamir ettirilmiştir (Artan 1993, s.486). Bugünkü kasrın tarihlendirilmesi kesin değildir. III. Ahmed dönemin onarımlarının mı kaldığı, yoksa III. Selim'in yapıyı tamamen yıktırıp yeniden mi yaptırdığı sorularının cevabı henüz verilememiştir (Artan 1994, s.486). Ancak Kasrın girişindeki ve iç mekandaki yazılarda III. Selim devrine denk düşen 1791-92 tarihler görülmektedir (Öner 1994, s.30).

Kıyının doldurulması sebebi ile bugün içeride kalan yapı, kara cephesinden iki, deniz cephesinden üç katlı olarak görülmektedir. Bir sahanlıktan girilen yapıda, bodrum kat üzerinde iki yanda salonlar yer almaktadır. Alt kat hizmet odalarının yer aldığı bölümdür (Şekil 4.16).

Yapıda köşeleri volütlü sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.167). Başlıkta bilezik kısmından sonra bezemesiz bırakılan bölümün üzerinde bir silme yer alır. İç bükey bezemesiz kısmın üzerindeki çok dar dış bükey bölümün köşelerine yaprak biçimindeki volütler yerleştirilmiştir. Başlık kare kesitli olarak silmelerle sona erer.

Öndeki giriş sundurmasında ve yandaki girişin merdivenlerini örten sundurmanın sütunlarında kullanılan bu başlıklardan, yan ve öndeki sundurmada yer alan birer örnekte, dış bükey kısımların üzerine yumurta frizi bezemesini anımsatan oval motifler işlenmiştir (Resim 4.168, 4.169).

4.33. Topkapı Sarayı'nda XVIII. Yüzyıl'da Restore Edilen ve Yeni İnşa Edilen Yapılar

4.33.1. III. Ahmed Kütüphanesi

Topkapı Sarayı'nın Üçüncü Avlusu'nda, Arzodası'nın arkasında yer alır. Kapı üzerindeki kitabeden inşa tarihinin 1719 olduğu anlaşılan yapının yerinde daha önceden, II. Selim için Mimar Sinan tarafından yapılan Havuzlubahçe Köşkü bulunuyordu (Eyice 1993a, s.115). III. Ahmed'in yaptırdığı yapının mimarı, Şehreminli Beşir Ağa'dır (Aslanapa 1986, s.374).

Dikdörtgen planlı yapının ortası kubbeli, yanları tonoz örtülüdür (Şekil 4.17). Bir bodrum kat üzerinde yükselen yapının cephesi mermer kaplıdır. Yapıya iki taraflı merdivenlerle çıkılan bir revaktan girilir. Dört sütunun taşıdığı üç kemerli bu revağın altında bir çeşme yer alır.

Yapıda mukarnash başlıklar kullanılmıştır. Revaktaki sütun başlığında kalın, metal bilezik kısmından sonra bir bölüm bezemesiz bırakılmış, onun üzerinde iki sıra mukarnas motifi işlenmiştir. Kemerlerin oturduğu bölümde kare, metal bir çerçeve yer alır. (Resim 4.170).

4.33.2. Sofa Köşkü

Topkapı Sarayı'nın Dördüncü Avlusu'nda kuzeyde yer almaktadır. Bağdat Köşkü'nün yakınındadır. 1752 yılında, I. Mahmud tarafından inşa ettirilen köşk, Topkapı Sarayı'nın harem bölümünün Lale Bahçesi tarafındaki sınırını oluşturur (Kuban 1994e, s.288).

Yapıda akanthus yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.171, 4.172). Başlıkta kalın bilezik kısmından sonra bir bölüm boş bırakılmış, bunun üzerinde silmeli bir bölüm başlığı çevrelemiştir. Üzerinde yüzeysel olarak ince yivlerin açıldığı hafifçe bombeli bölümden sonra iç bükey dar bir kısım gelir. Bu bölümde başlayan akanthus yaprakları başlığın köşelerine doğru yükselir ve en sonda içe doğru kıvrılır. En üstte yaprakların arasını, hafifçe uçları kıvrılmış akanthus yaprakları doldurur. Başlık kare kesitli olarak, silmelerle sonuçlanır.

4.33.3. III. Osman Köşkü

Topkapı Sarayı'nda Harem'de yer alan köşkün yapımına I. Mahmud zamanında başlanmış, III. Osman zamanında 1754-1755 yıllarında tamamlanmıştır. Hünkar Sofası önünde yaptırılan bir asma bahçe üzerine inşa edilen yapı ortada ileri doru çıkan bir divanhane ve bunun iki yanındaki birer odadan meydana gelmektedir (Okçuğlu 1994, s.157) (Şekil 4.18).

Yapıda kullanılan başlıklar volütlü başlıklardır (Resim 4.173, 4.174). Yapının cephesindeki pilastrlarda görülen bu başlıklarda silmeli bilezikten sonra ortada bir yaprak motifi ve iki yanında yer alan volütler başlığın tüm yüzeyini doldurur. Başlık iç bükey kavis yapmış bir silme ile sonuçlanır.

4.33.4. Babüssade Kapısı (Akağalar Kapısı)

Topkapı Sarayı'nda Üçüncü Avlu'ya geçişin sağlandığı kapıdır. Günümüze 1774 yılında yeniden yapılan şekli ile ulaşmıştır (Kuban 1994e, s.286). Kubbeli bir revak şeklinde düzenlemeden sonra giriş holüne geçilmektedir. Giriş holünde sekiler ve bir ocak, revağın iki yanında oturma yerleri vardır.

Üzerinde kubbenin yer aldığı geniş saçağı altı adet sütun desteklemektedir. İki yanda, üç adet olarak düzenlenmiş sütunlar yüksek kaidelere oturmaktadır. Akanthus yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.175, 4.176). Başlıklarda bilezikten sonra yükselen kısım boş bırakılmış, sadece ince bir silme ile çevrelenmiştir. Uçları kıvrık akanthus yaprakları köşelere yerleştirilmiştir. Yaprakların başladığı bölüm dışarı taşkın olarak düzenlenmiştir. Başlıklar kare kesitli olarak sonuçlanmaktadır.

4.33.5. Hünkar Sofası

Topkapı Sarayı'nda Harem'de yer alan Hünkar Sofası harem'in en büyük mekanlarından biridir. IV Mehmed döneminde oluşturulan yapı 11 m. çapındaki bir kubbe ile örtülüdür (Kuban 1994d, s.288). XVIII. Yüzyıl'da yenilenen yapıda akanthus yapraklı sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.177). III. Osman Taşlığı'na açılan sekideki sütunlarda bilezik kısmından sonra kalın bir silme vardır. Başlığın köşelerine, başlık boyunca yükselen köşeleri kıvrık akanthus yaprakları, aralarda başlığın tüm yüzlerinde, aşağı ve yukarı doğru bakan ikişer deniz kabuğu motifi işlenmiştir. Başlık silmelerle kare kesitli olarak sona ermektedir.

4.33.6. Valide ve Hünkar Hamamları

Topkapı Sarayı'nda XVIII. Yüzyıl'da yenilenen bölümlerden biri de, Harem'de bulunan Valide ve Hünkar Hamamları'dır. Bu bölümdeki sütunlarda akanthus yapraklı ve yivli başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.178). Başlıkta bilezik kısmından sonra bir bölüm boş bırakılmış ve bunun üzerine bir silme yerleştirilmiştir. Bu bölümden sonra gelen iç bükey kısımda yivler açılmıştır. Üzerindeki dış bükey kısmın köşelerine yerleştirilen akanthus yaprakları volüt şeklinde kıvrılmıştır. Başlık kare kesitli olarak silmelerle sona erer.

4.33.7. Fatih Köşkü - İç Hazine Revakları

Topkapı Sarayı'nın Üçüncü Avlusu'nda yer alan, inşaatının 1462-63 yıllarında tamamlandığı bilinen Fatih Köşkü çeşitli dönemlerde onarımlar görmüştür (Kuban 1994d, s.286) (Şekil 4.19). İç Hazine binası olarak da kullanılan yapıda volütlü başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.179, 4.180). Revak sütunlarındaki başlıklarda görülen bu uygulamada, kalın bilezik kısmından sonra silmenin üzerinde, ok frizini ve aynı zamanda bitkisel kökenli bir motifi andıran bir bezeme başlığı çevreler. Bunun üzerindeki bölüme yivler açılmış ve üzerine kalın bir silme yerleştirilmiştir. Köşelerde yer alan volütlerin arasında dar, yivli bir friz ve bu frizin üzerinde bezemesiz bir bölüm vardır. Başlık kare bir levha ile sonuçlanır.

4.33.8. Seferli Koğuşu

Topkapı Sarayı'nda XVIII. Yüzyıl'da yenilenen bir başka bölüm de, Fatih Köşkü'nün yanında yer alan Seferli Koğuşu'dur. Revaktaki sütunlarda mukarnaslı başlıkların yanı sıra bezemesiz başlıklarda kullanılmıştır (Resim 4.181, 4.182). Başlıklarda kalın bir bilezik kısmından sonra daire kesitli, iki katlı bölüm bulunmaktadır. Bunun üzerinde gene iki katlı, farklı boyutlarda, iki adet kare levha yer alır. Başlık metal bir çerçeve ile son bulur.

4.34. Ayasofya'nın İçinde ve Avlusunda XVIII. Yüzyıl'da İnşa Edilen Yapılar

4.34.1. Ayasofya Kütüphanesi

Ayasofya'nın içinde, I. Mahmud tarafından 1740 yılında yaptırılmıştır (Eyice 1993c, s.459). Ayasofya Camii'nin güneydeki iki payandası arsında yer alır. Kubbeli bir giriş holünden ve tonoz örtülü bir okuma odasından meydana gelir. Kütüphanenin tunç şebekeleri, çini panoları oldukça özenlidir. Tunç şebekelerde Barok etkiler görülmekle birlikte, sütun başlıklarında halen klasik devrin etkileri izlenir. Sütun başlıkları mukarnaslıdır (Resim 4.183). Yuvarlak sütunlarda metal bilezik kısmından sonra mukarnas sıraları yer alır.

4.34.2. Ayasofya Şadırvanı

Ayasofya'nın avlusunda, güney yan kapının yakınında yer alır. I. Mahmud devrinde 1740-1741 yıllarında inşa edilmiştir (Eyice 1993d, s.463). Sekizgen planlı şadırvan, ortasında küçük bir kubbe yer alan geniş bir saçakla örtülüdür. Sivri kemerli açıklıklara sahip olan şadırvanın ortasında, onaltı bölümlü bir su havuzu yer alır. Havuzun tunç şebekeleri Ayasofya Kütüphanesinde olduğu gibi Barok etkiler taşır. Bununla birlikte sütun başlıkları klasik dönemin mukarnaslı başlıkları gibidir (Resim 4.184). Yuvarlak sütunda metal bilezik kısmından sonra iki sıra mukarnas yer alır.

4.34.3. Ayasofya İmareti

Ayasofya'nın kuzeydoğu köşesine, I. Mahmud döneminde, 1742-1743 yıllarında inşa edilmiştir (Eyice 1993b, s.458). Topkapı Sarayı'nın Bab-ı Hümayun adı verilen kapısı tarafındaki bir kapıdan girilen avluda, ana bina ve ambar yer alır. Ana bina fodlahane, aşhane ve yemekhane olarak üç bölümden oluşur. Ambar olarak kullanılan bina ise Bizans devrinde hazine binası (skeuophylakion) olarak adlandırılan binadır (Eyice 1993b, s.459).

Yapıda, akantus yapraklı ve madalyonlu sütun başlıkları kullanılmıştır. İmaretin ana binasının girişinde dört yuvarlak sütun yer alır. Yuvarlak sütunun başlığında yivli, kalın bir metal bilezikten sonra mermer, ince silmeli kısım gelir. Kare kesitli başlıkta dört köşede uçları dışa doğru kıvrık akantus yaprakları yer alır (Resim 4.185). Sütun başlığı boyunca yükselen bu yaprak motiflerinin arasında oval birer madalyon motifi vardır. Bunların üzerinde de birer istiridye kabuğu motifi bulunur. Başlık ince, metal bir çerçeve ile sona erer.

İmaretin avlusuna girişin sağlandığı ana kapıda dört adet sütun kullanılmıştır. Bu sütunların başlıkları da ana binanın sütun başlıklarının hemen hemen tekrarı gibidir (Resim 4.186). Buradaki akantus yapraklarının ortalarında birer boncuk dizisi kullanılmıştır. Başlığın üzerinde sanki ikinci bir başlık varmış gibi, ince metal çerçeveden sonra sırasıyla silmeli bir bölüm, dişli bir friz ve silmelerle kademelendirilmiş üçüncü bir bölüm yer alır.

BÖLÜM 5. DEĞERLENDİRME

XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı Mimarlığı'nda İstanbul'da inşa edilmiş olan yapılarda çok çeşitli tipte sütun başlıkları kullanılmıştır.

5.1. Mukarnashlı Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl'ın ilk yarısında Osmanlı Mimarlığı'nın klasik dönem sütun başlıklarından, mukarnashlı sütun başlıklarının kullanımına devam edilmiştir. Mukarnashlı sütun başlıklarında, sütunun bilezik kısmından sonra başlık mukarnas hücreleriyle bezenmiştir. Bu başlık tipinin bu yüzyıldaki örnekleri Feyzullah Efendi Medresesi (Resim 4.1), Çorlulu Ali Paşa Külliyesi (Resim 4.8), Yeni Valide Külliyesi (Resim 4.10, 4.11), Damat İbrahim Paşa Külliyesi (1720) (Resim 4.26), III. Ahmed Kütüphanesi (Resim 4.170), Ahmediye Külliyesi (Resim 4.30, 4.31), III. Ahmed Sebili (Resim 4.32), Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi (Resim 4.34-4.35), Ayasofya Kütüphanesi (Resim 4.183), Ayasofya Şadırvanı (Resim 4.184), Atıf Efendi Kütüphanesi (Resim 4.44) ve Şeyhülislam Tekkesi'nde (Resim 4.55, 4.56, 4.57, 4.58) karşımıza çıkmaktadır. Yüzyılın ikinci yarısında ise sadece Murad Molla Kütüphanesi'nde (Resim 4.121) mukarnashlı sütun başlığının kullanıldığı görülmektedir. Bazı mukarnashlı başlıklarda rozet ve çiçek motiflerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu tipin uygulamaları Yeni Valide Camii avlu revaklarında (Resim 4.14), Atıf Efendi Kütüphanesi'nde (Resim 4.45) rozet motifi ile karşımıza çıkmaktadır. Saliha Sultan Sebili'nde (Resim 4.33) ve Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi'nin sebilinde (Resim 4.41) ve çiçek motifinin kullanıldığı görülmektedir. Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nin sebilinde ise mukarnashlı sütun başlığının üst kısmında palmet motifleri ile bezenmiş bir friz bulunmaktadır (Resim 4.25).

5.2. Baklavalı Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl'da da kullanımı devam eden klasik dönem Osmanlı sütun başlıklarından baklavalı başlıkları, bu yüzyıl içinde değişik uygulamalar içerisinde değerlendirilmişlerdir. Başlıkta bilezik kısmının üzerinde yer alan baklava motifleri tek başlarına kullanıldıkları gibi, farklı motiflerle de görülmektedirler.

5.2.1. Baklava Motifinin Tek Başına Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Baklava motifinin tek başına kullanıldığı örnekler, Feyzullah Efendi Medresesi'nde (Resim 4.2, 4.3, 4.4), Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'nde (Resim 4.7), Yeni Valide Külliyesi'nde (Resim 4.23, 4.24), Ahmediye Külliyesi'nde (Resim 4.27, 4.28, 4.29) görülmektedir. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi (Resim 4.5, 4.6) ve Damat İbrahim Paşa Darülhadişi'nde (Resim 4.22, 4.23) ise baklava motifinin yüzeysel olarak işlendiği baklavalı başlıklar kullanılmıştır.

5.2.2. Baklava Motifinin Daire Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Damat İbrahim Paşa Darülhadişi'nde (Resim 4.24) örneğini gördüğümüz bu başlık tipinde bilezik kısmında sonra baklava motifleri yer alır. Baklava motiflerinin birleştiği yerdeki boşluklara birer daire motifi yerleştirilmiştir.

5.2.3. Baklava Motifinin Çiçek Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Baklavalı sütun başlığı tiplerinden biri de baklava motifi ile birlikte çiçek motiflerinin de kullanıldığı başlıktır. (Resim 4.40) 'da görülen Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'nin sütunlarında karşımıza çıkan bu başlık tipinde baklava motiflerinin birleştiği boşluk kısımlarında birer çiçek motifi yer alır.

5.3. Bezemesiz Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nda İstanbul'da inşa edilen yapılarda hiçbir süsleme ögesinin yer almadığı bezemesiz sütun başlıkları da kullanılmıştır. Bu başlık tipinde sütunlarda bilezik kısmının üzerinde iç bükey veya dış bükey, ya da ikisinin birlikte kullanıldığı kavislerle başlık oluşturulmuştur. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi'nin son cemaat yerinde (Resim 4.36, 4.37, 4.38), Nuruosmaniye Camii'nde alt katta galeriyi taşıyan sütunlarda (Resim 4.63, 4.64), üst kat galeri sütunlarında (Resim 4.65), iki yanda yer alan dış galerilerde (Resim 4.67, 4.68), türbe ve kütüphane binalarına bakan galerilerde (Resim 4.70), Zeynep Sultan Camii, Sıbyan Mektebi'nde (Resim 4.118), I. Abdülhamid Külliyesi'nde kütüphaneye çıkan merdivenin başında (Resim 4.129), Şebsafa Kadın Camii'nin üst kattaki mahfilinin sütunlarında (Resim 4.147, 4.148) bezemesiz sütun başlıkları kullanılmıştır. Bezemesiz sütun başlıklarından Nuruosmaniye Camii'nin ana mekanın ikinci kat pencerelerinin iki yanındaki sütunlarda (Resim 4.77), hünkar mahfili koridorunun cephesinde (Resim 4.78), dışarı taşkın mihrap nişinin cephesinde (Resim 4.79, 4.80) görülen sütun başlıkları silmelerle kademelendirilmiştir.

5.4. Akanthus Yapraklı Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nda karşımıza çıkan başlık tiplerinden biri akanthus yapraklı sütun başlıklarıdır. Bu başlık tipinde akanthus yaprağı motifini başlıkta tek başına görebildiğimiz gibi farklı motiflerle bir arada kullanıldığı örnekleri vardır.

5.4.1. Akanthus Yaprağı Motifinin Tek Başına Kullanıldığı Sütun Başlıkları

İncelediğimiz bu dönemde akanthus yaprağının ilk uygulandığını 1741 tarihli Atıf Efendi Kütüphanesi'nin içindeki sütüncelerin başlıklarında görüyoruz (Resim 4.46). Bu yapıdan sonra bir sütunda uygulandığı ise ilk olarak, yine 1741 yılında inşa edilmiş olan Mehmed Emin Ağa Sebili'nde karşımıza çıkmaktadır (Resim 4.47, 4.48). Akanthus yaprağı motifinin tek başına uygulandığı bu örneklerde, bilezik kısmından sonra tüm başlık akanthus yaprağı motifi ile bezenmiştir. Daha sonraki örneklerde akanthus yaprağı başlığın köşelerinde yer almıştır. Hacı Beşir Ağa Külliyesi ana

mekanında duvara gömülü iki sütunda (Resim 4.50), Laleli Camii'nde (Resim 4.94), Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde (Resim 4.108), Fatih Camii'nde (Resim 4.113, 4.114), Zeynep Sultan Camii'nde (Resim 4.119, 4.120), Recai Mehmed Efendi Sebili'nde (Resim 4.123), I. Abdülhamid Külliyesi'nin sebilinde (Resim 4.124, 4.125), Beylerbeyi Camii'nde (Resim 4.136, 4.137, 4.138), Eyüp Sultan Camii'nde (Resim 4.160), Topkapı Sarayı, Sofa Köşkü (Resim 4.171) ve Babüssaade Kapısı'nda (Resim 4.175) bu tip akanthuslu başlıklar görülmektedir. Laleli Külliyesi'ndeki türbede ise başlıkların üzerindeki bezemesiz yüzeye akanthus yaprakları yerleştirilmiştir (Resim 4.106).

5.4.2. Akanthus Yaprığı Motifinin Yiv Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Akanthus yapraklı sütun başlıklarında bazı örneklerde başlığın üzeri yivlendirilmiştir. Nuruosmaniye Külliyesi'nde (Resim 4.73, 4.76, 4.81, 4.83), Ayazma Camii'nde (Resim 4.86), Laleli Camii'nde (Resim 4.99, 4.105), Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde türbede (Resim 4.111), Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nde (Resim 4.151, 4.152, 4.153), Eyüp Sultan Camii'nde (Resim 4.162) ve Koca Yusuf Paşa Sebili'nde (Resim 4.145, 4.146), Topkapı Sarayı, Valide ve Hünkar Hamamları'nda (Resim 4.178) bu başlık tipi karşımıza çıkmaktadır.

5.4.3. Akanthus Yaprığı Motifinin İstiridye Kabuğu Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nde (Resim 4.53), Seyyid Hasan Paşa Külliyesi'nde (Resim 4.61) ve Topkapı Sarayı, Hünkar Sofası'nda (Resim 4.177) sütun başlıklarında, akanthus yaprağı ile birlikte istiridye kabuğu motifleri de kullanılmıştır.

5.4.4. Akanthus Yaprığı Motifinin Volüt Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Akanthus yapraklı sütun başlıklarında bazı tiplerde, akanthus yaprağının sütun başlığının köşelerinde volüt şeklinde kıvrıldığı görülmektedir. Laleli Camii'nde (Resim 4.104), I. Abdülhamid Külliyesi'nde (Resim 4.126), Mihrişah Valide Sultan

Külliyesi'nde (Resim 4.155) ve Eyüp Sultan Camii'nde (Resim 4.163, 4.164, 4.165) I. Abdülhamid Türbesi'nde volütlerin akanthus yaprağı motiflerinin iki yanında kullanıldığı görülmektedir (Resim 4.130).

5.4.5. Akanthus Yaprığı Motifinin Boncuk Dizisi Motifi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Akanthus yapraklı bazı sütun başlığı tiplerinde akanthus yapraklarının üzerlerine boncuk dizisi motiflerinin işlendiği görülmektedir. Resim 4.51 ve 4.52 'de gördüğümüz Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nin camisinin ana mekanında ve Resim 4.167'de gördüğümüz Laleli Külliyesi'nin sebilinde, bu başlık tipinin uygulamaları karşımıza çıkmaktadır.

5.4.6. Akanthus Yaprığı Motifinin Yumurta Frizi Bezemesi İle Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Akanthus yapraklı sütun başlıklarında bazı tiplerde başlığın dışarı taşkın kısmının üzerine yumurta frizi bezemeli bir motif uygulandığı görülür. Resim 4.95, 4.96, 4.97'de gördüğümüz Laleli Camii'nin sütunlarında ve Resim 4.168, 4.169'da gördüğümüz Aynalıkavak Kasrı'ndaki sütunlarda bu başlık tipi uygulanmıştır.

5.4.7. Akanthus Yaprığı Motifinin Birden Fazla Motif İle Birlikte Kullanıldığı Sütun Başlıkları

Akanthus yapraklı sütun başlıklarının bir başka tipinde, akanthus yaprağı motifi ile birlikte birden fazla motifin sütun başlığı üzerine işlendiği görülür. Nuruosmaniye Camii'nde avlunun dışa açılan kapılarından mihrap ekseni üzerinde olanında, iki yanda yer alan sütunların başlıklarında akanthus yaprağı motifi ile birlikte yivli bir bezeme ve daire motifleri kullanılmıştır (Resim 4.74). Ayazma Camii'nin son cemaat yerinde Resim 4.87 ve 4.88'de gördüğümüz sütun başlıklarında, akanthus yaprağı motifi, yivler ve istiridye kabuğu motifleri ile birlikte kullanılmıştır. Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde girişin sağlandığı mekanda (Resim 4.109), sütun başlıklarında akanthus yaprağının

volüt şeklinde kullanıldığı, başlığın yüzeyine boncuk dizisi motifleri ve yivler işlendiği görülmektedir. Fatih Türbesi'nde Resim 4.115'te görülen sütun başlıklarında köşelerdeki akanthus yaprağı motifleri ile birlikte iki yanında "C" kıvrımlarının olduğu bir daire motifi yerleştirilmiştir. I. Abdülhamid Külliyesi'nin mescide gidilen geçidindeki sütunlarda, üzerleri boncuk dizisi motifleri ile bezenmiş akanthus yaprağı motifi ile birlikte, iki yanında birer "C" kıvrımının bulunduğu madalyon motifi ve üzerinde birer istiridye kabuğu motifi yer alan sütun başlıkları kullanılmıştır (Resim 4.127, 4.128). Beylerbeyi Camii'nde ana mekanda, galeriyi taşıyan sütunlarda akanthus motifi, volüt ve madalyon motifi ile birlikte uygulanmıştır (4.135). Üzerlerinde boncuk dizisi motifinin bulunduğu akanthus yapraklarının arasına madalyon motifleri ve istiridye kabuğu motifleri yerleştirilmiştir. Ayasofya İmaret'i'nde ana binanın girişindeki sütun başlıklarında akanthus yaprağı motifli ile birlikte istiridye kabuğu motifi ve madalyon motifi de kullanılmıştır (Resim 4.185). Avluya girişin sağlandığı kapıda aynı başlık tipi, akanthus yapraklarının üzeri boncuk dizisi motifi ile işlenmiş olarak kullanılmış ve burada başlığın üzerine, ikinci bir başlığı hatırlatan, silmeli ve dişli bir frize sahip bir bölüm daha yerleştirilmiştir (Resim 4.186).

5.5. Yaprak Motifli Sütun Başlıkları

Zeynep Sultan Camii'nin son cemaat yeri sütunlarında (Resim 4.116, 4.117) ve Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin sütunlarında (Resim 4.144) gördüğümüz yaprak motifli sütun başlıklarında, sütun başlığının köşelerine bezemesiz, sade yaprak motifleri işlenmiştir. Form olarak akanthus yaprağını hatırlatmaları, bu motifin bir uygulaması olduklarını düşündürmekle birlikte, bezemesiz oluşlarıyla akanthus yaprağından ayrılırlar.

5.6. Yivli Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nda İstanbul'da inşa edilmiş olan yapılarda kullanılmış olan bir başlık tipi de yivli sütun başlıklarıdır. Başlığın bilezik kısmından sonra tüm yüzeyde yivler açılmıştır. Nuruosmaniye Camii'nde mihrapta (Resim 4.70) ve Ayazma Camii'nde hünkar köşkünü camiye bağlayan galeri kısmında (Resim 4.91, 4.92) bu sütun başlığı tipinin uygulamaları ile karşılaşmaktadır.

5.7. Volütlü Sütun Başlıkları

XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı Mimarlığı'nda, volütlü sütun başlıkları değişik uygulamalarla, Resim 4.172 görülen Nuruosmaniye Camii avlu revaklarındaki sütunlarda, Resim 4.103'te gördüğümüz Laleli Camii'nde avluya girişin sağlandığı kapıdaki sütunlarda, Beylerbeyi Camii'nde Resim 4.142'de görülen sütunlarda ve Topkapı Sarayı, III. Osman Köşkü'nde (Resim 4.173, 4.174) karşımıza çıkmaktadır.

5.8. Tek Örnekler

XVIII. Yüzyıl Osmanlı sütun başlığı tiplerinden, İstanbul'da inşa edilmiş yapılarda karşımıza çıkan bazı örnekler sadece tek bir defa, bir yapıda kullanılmıştır. Yüzyılın başında, halen klasik dönem Osmanlı sütun başlığı tiplerinin uygulamaları ile karşılaşılırken, 1707-1709 yıllarına tarihlendirilen Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'nin camiinde son cemaat yerinde kullanılmış olan köşesi püskül motifli sütun başlıkları ilginç örneklerdir (Resim 4.9). Aslında bir XV. Yüzyıl yapısı olan Çinili Köşk'ün revakları XVIII Yüzyıl'daki restorasyonda yeniden yapılmıştır. Günümüze XVIII. Yüzyıl sütun başlıkları ile ulaşan bu yapıda sekigen kesitli olarak başlayan, köşeleri pahlı, kare kesitli olarak sonuçlanan ve bu yüzyılda tek örnek olan başlıklar kullanılmıştır (Resim 4.42, 4.43). Başlığın yüzeyi yarıya kadar, pahlı kısımlar en üste kadar ince silmelerle bezenmiştir. Esas yüzlerin yarısından sonra dilimli kemer formunda bir bezeme yer alır.

Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nin medrese kısmında (Resim 4.54) gördüğümüz başlık tipi de bir başka yapıda karşımıza çıkmaz. Bilezik kısmından sonra başlığın tüm yüzeyinde yaprak formunda işlenmiş yivler yer almaktadır. Seyyid Hasan Paşa Medresesi'nde karşımıza çıkan bir başka sütun başlığı tipinde (Resim 4.59, 4.60), başlığın bilezik kısmından sonra yivli bir bezeme başlık boyunca yükselir ve tüm yüzeyi doldurur. Hacı Beşir Ağa Külliyesi'ndeki yivli başlığı biraz hatırlatmasına rağmen iki başlık tipi de farklı uygulamalardır. Nuruosmaniye Külliyesi'nin kütüphanesinde gördüğümüz sütun başlıkları da yivli başlıklar grubuna dahil edilebilmekle birlikte, aslında uygulanmış tek örneklerdir (Resim 4.87). Bilezik kısmından sonra başlığın tüm yüzeyine uygulanmış olan, yuvarlak dilimli bu yivlerin ortaları dışarı doğru hafifçe kabartılmıştır ve aralarda daha kısa boyutlu başka kabartmalarla birlikte, atlamalı olarak yerleştirilmiş birer boncuk motifi vardır.

Topkapı Sarayı'nda, XVIII. Yüzyıl'da yenilenen yapılardan Fatih Köşkü'nün (Resim 4.179, 4.180) ve Seferli Koğuşu'nun (Resim 4.181, 4.182) sütun başlıkları da bu yüzyılda karşılaşılan tek örneklerdir . Fatih Köşkünde'ki revaklarda karşımıza çıkan bu sütunlarda köşeleri volütlü, yüzeyi, ok frizini de hatırlatan bitkisel kökenli bir frizle, yivlerle ve kalın bir silme ile bezenmiş bir başlık tipi kullanılmıştır. Seferli Koğuşu'nun başlıkları başka bir örneği ile karşılaşılmayan bezemesiz başlıklardır.

BÖLÜM 6. SONUÇ

"XVIII. Yüzyıl İstanbul Yapılarında Sütun Başlıkları" adı altında yaptığımız bu çalışmada, XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı Mimarlığı'nda İstanbul'da inşa edilmiş olan yapılar değerlendirilmiştir.

Osmanlı Mimarlığı için bir değişim dönemi olarak kabul edilen bu yüzyılda, incelenen yapılarda kullanılmış olan sütun başlığı tipleri çeşitlilik gösterirler. Yüzyılın ilk yarısında halen, klasik Osmanlı sütun başlığı olarak adlandırılabileceğimiz mukarnaslı sütun başlıklarının kullanımına devam edilmiş olduğu izlenmektedir. 1744-45 yıllarına tarihlendirilen Eyüp, Şeyhülislam Tekkesi'nde avludaki sütunlarda mukarnaslı sütun başlıklarını yüzyılın ilk yarısındaki son örnekler olarak değerlendirmek mümkündür. XVIII. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ise, uzunca bir aradan sonra, 1775 yılına tarihlendirilen Murad Molla Kütüphanesi'nde mukarnaslı başlıklarla karşılaşmaktayız. Bu yapıda iç mekanda köşeleri volütlü sütun başlıkları kullanılmışken, giriş sundurmasında mukarnaslı sütun başlıkları kullanılmıştır.

Mukarnaslı sütun başlığı ile birlikte gene klasik bir Osmanlı sütun başlığı olan baklavalı başlıklarla da karşılaşmaktadır. Baklavalı sütun başlıkları, bir yapıda tek başlarına kullanılmış oldukları gibi, büyük bir çoğunlukla mukarnaslı sütun başlıkları ile bir arada uygulanmışlardır.

1741 yılında akanthus yaprağı motifinin ilk kez bir başlık üzerindeki kullanımını görüyoruz. Atıf Efendi Kütüphanesi'nde okuma salonundan kitap deposuna geçiş yapılan kapının iki yanında ve duvarda yer alan sütüncelerde bu başlık tipi görülmektedir. Gene 1741 yılına tarihlenen Mehmed Emin Ağa Sebili'nde ise akanthuslu başlık bu kez sebilin ve yanındaki çeşmenin sütunlarında kullanılmıştır.

Akanthus motifinin sütun başlıklarında kullanımının devam etmesi ve artması ile birlikte sütun başlıkları yeni motiflerle de zenginleştirilmişlerdir. Akanthus yaprağı motifi sütun başlıklarında tek başına görüldüğü gibi bir ya da birden fazla motifle birlikte de uygulanmıştır. Madalyon motifi, istiridye kabuğu motifi, boncuk dizisi motifi , yumurta frizi bezemesi, yiv ve volüt gibi motiflerin kullanımı ile birlikte akanthus yapraklı sütun başlıklarının örnekleri gelişmiştir.

Bir ya da birden fazla motifli bu tip sütun başlıklarının yanı sıra XVIII. Yüzyıl'da karşımıza bezemesiz sütun başlıkları da çıkmıştır. Bu başlık tasarımı da bu yüzyılda uygulanmaya başlamıştır. İlk örnekleri 1734 yılına tarihlendirilen Hekimoğlu Ali Paşa ve 1744-45 yıllarına tarihlendirilen Hacı Beşir Ağa külliyelerinin, camilerinin son cemaat yerlerinde görülmüştür.

XVIII. Yüzyıl İstanbul yapılarında bu başlık tipi uygulamaları sürerken tek örnekler olarak adlandırdığımız, sadece bir yapıda görülen ve bir kez uygulanmış sütun başlıkları ile karşılaşmaktadır. Yüzyılın başında, mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıklarının kullanımı devam ederken, 1707-1709 yıllarına tarihlendirilen Çorlulu Ali Paşa Külliyesi camisinin son cemaat yeri sütunlarında karşımıza çıkan başlık ilgi çekici bir uygulamadır. Yapının medrese ve tekke revaklarında, mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmışken, bu bölümde yüzeyi bezemesiz, köşelerinde birer püskül motifi bulunan bir sütun başlığı tasarımı ile görülmektedir.

Osmanlı Mimarlığı'nda daha önceki dönemlerde kullanılmış olan sütun başlıklarına benzemeyen bu sütun başlıklarının, batılı formlardan etkilendikleri görülmekle birlikte, tam olarak batı mimarisine bağlanmaları da mümkün değildir. Barok ve Rokoko stillerinden olan bu etkilenmede formlar ve bezemeler aynen aktarılmamıştır. Dor, iyon, korint ya da kompozit tipteki sütun başlıklarından da etkiler olmakla birlikte bu başlık tipleri aynen uygulanmamıştır. Klasik formlar, Barok ve Rokoko bezemeler bir arada değerlendirilerek, XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'nın kimliğini oluşturacak özgün bir anlayış oluşturulmuştur. Sütun başlıkları da bu özgün anlayışın tasarımları olarak değerlendirilmektedirler.

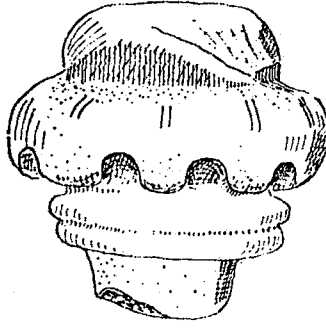
KAYNAKLAR

- AHUNBAY, Z., (1993), "Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.275.
- AHUNBAY, Z., (1994a), "Damat İbrahim Paşa Darülhadi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s.546-547.
- AHUNBAY, Z., (1994b), "Feyzullah Efendi Medresesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, s.308-309.
- ALPAY, B., (1979), "I. Sultan Abdülhamid Külliyesi ve Hamidiye Medresesi", Sanat Tarihi Yılığ, S.VIII, İstanbul, s.1-22.
- ALPAY, B., (1993), "Abdülhamid I Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.36-37.
- ARTAN, T., (1993), "Aynalıkavak Kasrı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.485-486.
- AREL, A., (1975), Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisi'nde Batılılaşma Süreci, İstanbul.
- ASLANAPA, O., (1986), Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul.
- BARIŞTA, H.Ö., (1994), "Hamidiye Çeşmesi ve Sebili", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, s.544.
- BATUR, S., (1994), "Beylerbeyi Camii", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s.203-205.
- BETSCH, W.E.,(1979), The History, Production and Distribution of the Late Antique Capital in Constantinople, Ann Arbor.
- BİRSEN, E., (1975), "Anadolu Selçuklu Mimarisi'nde Sütun ve Sütun Başlıkları", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul.
- DALTON, O.M., (1961), Byzantine Art and Archaeology, New York.
- ELDEM, S.H.- AKOZAN, F.- ANADOL, K., (1968), Rölöve I, İstanbul.

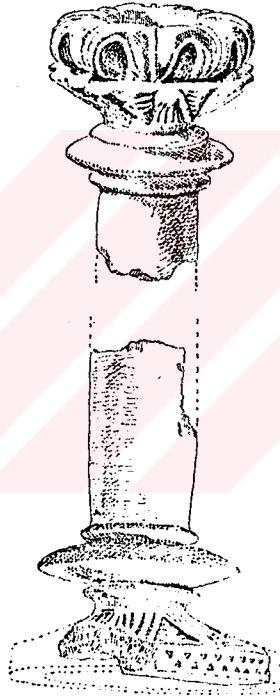
- EYİCE, S., (1993a), " Ahmed III Kütüphanesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.115-116.
- EYİCE, S., (1993b), "Ayasofya İmaretı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.458-459.
- EYİCE, S., (1993c), "Ayasofya Kütüphanesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.459-460.
- EYİCE, S., (1993d), "Ayasofya Şadırvanı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.463-464.
- EYİCE, S., (1994a), "Çinili Köşk", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s.517-519.
- EYİCE, S., (1994b), "Fatih Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, s.265-270.
- FLETCHER, B., (1967), History of Arcitecture on the Comparative Method, London.
- GOODWIN, G., (1992), A History of Ottoman Architecture, London.
- GÜLTEKİN, G., (1994), " Mihrırah Valide Sultan Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.V, İstanbul, s.459-461.
- HAMILTON, J.A., (1956), Byzantine Architecture and Decoration, London.
- HASOL, D., (1990), "Sütun Başlığı", Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul, s.484-485.
- KEMPTER, F., (1934), Akanthus. Die Entstehun eines Ornamentmotivs, Leipzig.
- KEŞOĞLU, M., (1973), "İznik Müzesi'nde Bazı Bizans Başlıkları", Sanat Tarihi Yıllığı, S.V, İstanbul, s.281-290.
- KILIÇBAY, M.A., (1985), "Osmanlı'da Batılılaşma", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.147-148.
- KUBAN, D., (1954), Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme, İstanbul.
- KUBAN, D., (1994a), "Damat İbrahim Paşa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s.547-548.
- KUBAN, D., (1994b), "Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.IV, İstanbul, s.43-46.

- KUBAN, D., (1994c), "Nuruosmaniye Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul, s.100-103.
- KUBAN, D., (1994d), "Recai Efendi Sıbyan Mektebi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul, s.311.
- KUBAN, D., (1994e), "Topkapı Sarayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VII, İstanbul, s.280-291.
- KOÇ, H., (1994a), "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. III, İstanbul, s.478.
- KOÇ, H., (1994b), "Ragıp Paşa Kütüphanesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul, s. 297-298.
- NAUMANN, R., (1991), Eski Anadolu Mimarlığı, Ankara.
- OKÇUOĞLU, T., (1994), "Osman III Köşkü", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VI., İstanbul, s.157.
- ÖDEKAN, A., (1993a), "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1600-1908)", Türkiye Tarihi, C. III, İstanbul, s.345-435.
- ÖDEKAN, A., (1993b), "Ahmed III Sebili ve Çeşmesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. I, İstanbul, s.116-117.
- ÖDEKAN, A., (1994a), "Koca Yusuf Paşa Sebili", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. V, İstanbul, s.35-36.
- ÖDEKAN, A., (1994b), "Mehmed Emin Ağa Sebili", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. V, İstanbul, s.359-360.
- ÖDEKAN, A., (1994c), "Saliha Sultan Sebili ve Çeşmesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VII, İstanbul, s.428-429.
- ÖGEL, S., (1987), Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı, Ankara.
- ÖNEY, G., (1992), Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara.
- ÖNER, S., (1994), Aynalıkavak Kasrı, İstanbul, 1994.
- ÖZER, F., (1995), "III. Mustafa Devri'nin Mimari Üslubu", Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiri Özetleri, (23-27 Eylül 1991, AKM) C. III, Ankara, s.59-68.
- SAUNERON, S., (yty), "Colonnes", Dictionnaire de la Civilisation Égyptienne, Paris.
- SEÇKİN, N., (1994), "Yeni Valide Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. VII, İstanbul, s.469-470.

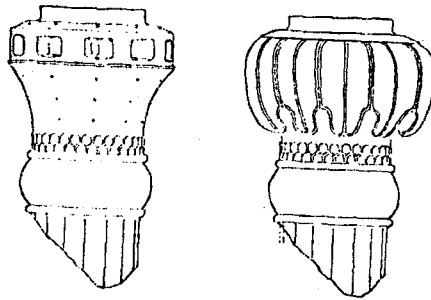
- SEZER, S., (1992), "Topkapı Sarayı Mimarisinde Batılılaşma Süreci", İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SÖZEN, M.- TANYELİ, U., (1986), Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- TANMAN, M.B., (1994a), "Çorlulu Ali Paşa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s.527-529.
- TANMAN, M.B., (1994b), "Eyüp Sultan Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, s.237-243.
- TANMAN, M.B., (1994c), "Hacı Beşir Ağa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, s.469-473.
- TANMAN, M.B., (1994d), "Murad Molla Tekkesi ve Kütüphanesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.V, İstanbul, s.516-518.
- TANMAN, M.B., (1994e), "Şeyhülislam Tekkesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.VII, İstanbul, s.177-178.
- TANYELİ, G., (1994), "Laleli Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.V, İstanbul, s.190-193.
- ÜNSAL, B., (1984), "Türk-Vakfi İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yöntemi", Vakıflar Dergisi, S.XVIII, İstanbul, s.95-124.
- ÜNVER, S., (1954), "Azapkapısı'nda Saliha Sultan Çeşmesi", Azapkapı Çeşmesi, İstanbul.
- VITRUVIUS, (1990), Mimarlık Üzerine On Kitap, İstanbul, (Çev. Dr. Suna Güven).
- WESENBERG, B., (1994), "Capitello", Enciclopedia Dell'Arte Antica, C.I, Roma, s.852-858, (secondo supplemento(1971-1994)).
- YÜKSEL, İ.A., (1994), "Ahmediye Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s.136-137.

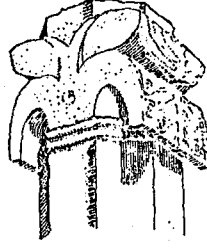
Şekil 2.1. Cerablus'tan sütun başlığı (Nauman 1991 s.151)

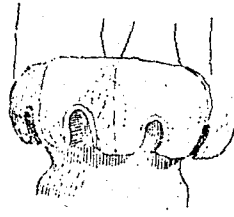
Şekil 2.2. Zincirli'den sütun ve başlığı (Nauman 1991, s.153)

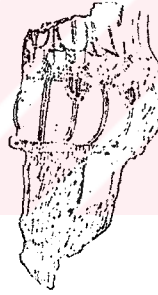
Şekil 2.3. Assur'dan gömüt taşı başlığı (Naumann 1991, s153)

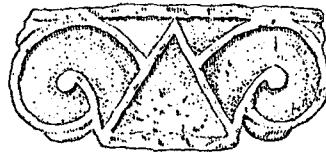
Şekil 2.4. Assur'dan gömüt taşı başlığı (Naumann 1991, s154)

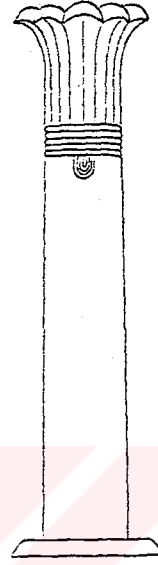
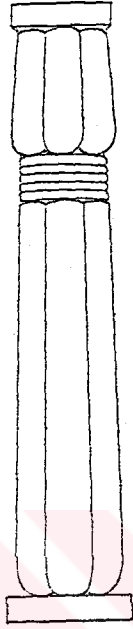
Şekil 2.5. Tell Half-Tapınak Saray önündeki simgesel ayağın başlığı (Naumann 1991, s151)

Şekil 2.6. Zincirli'den fildişi parçası (Naumann 1991, s153)

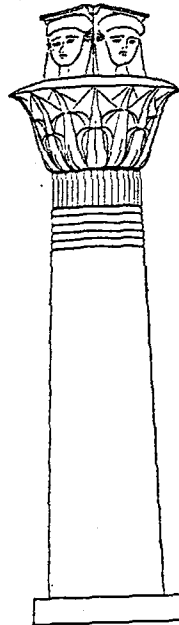

Şekil 2.7. Megiddo'dan başlık (Naumann 1991, s.154)

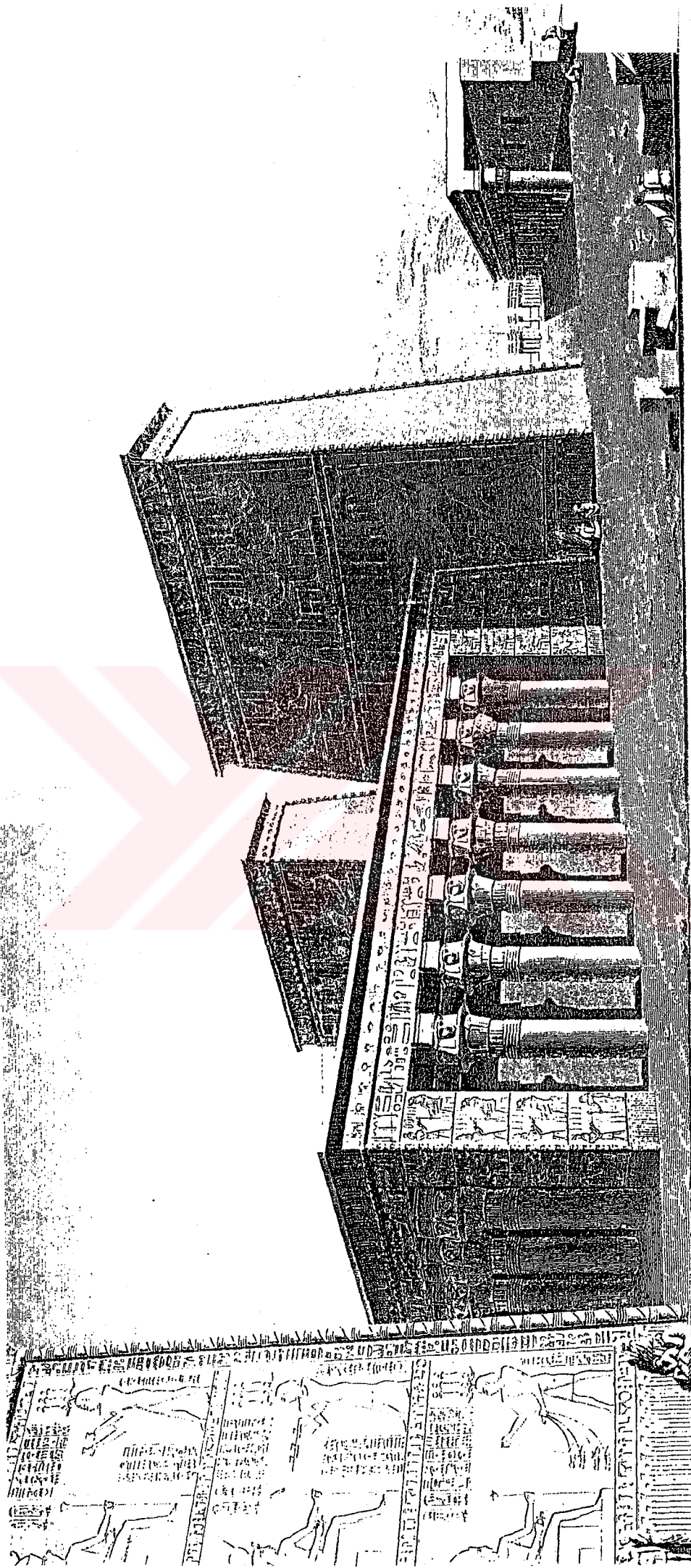

Şekil 2..8. Papiform sütün başlığı (WOLDERING, J., Egypte l'Art des Pharaons, Paris 1962, s.212.)

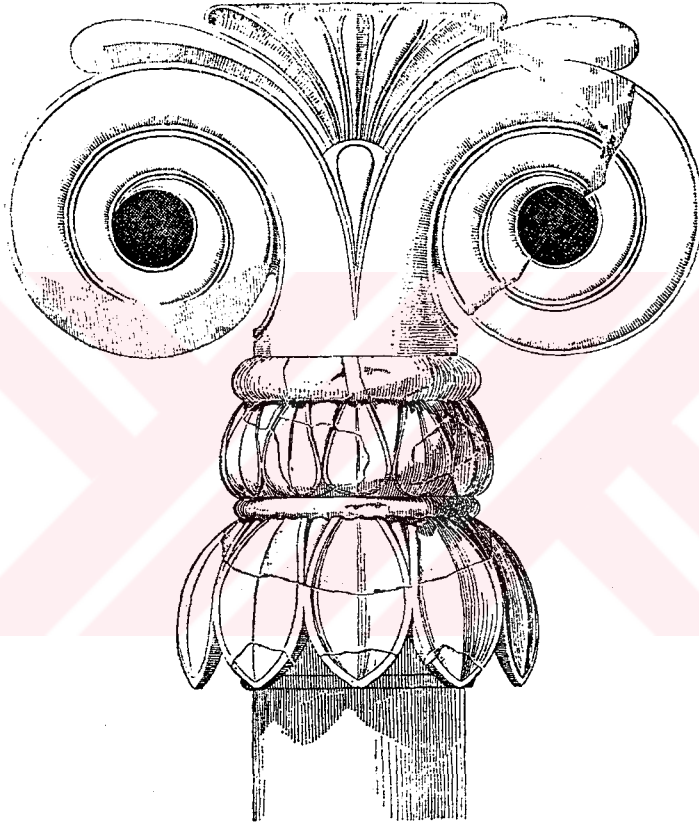
Şekil 2.9. Palmiform sütün başlığı (WOLDERING, J., Egypt l'Art des Pharaons, Paris, 1962, s. 52.)

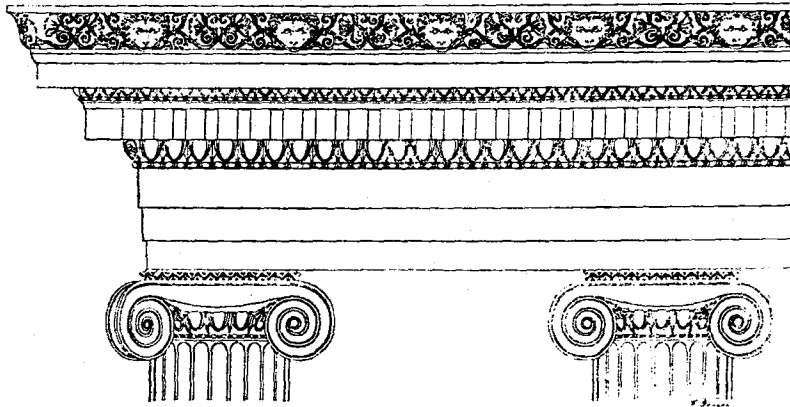
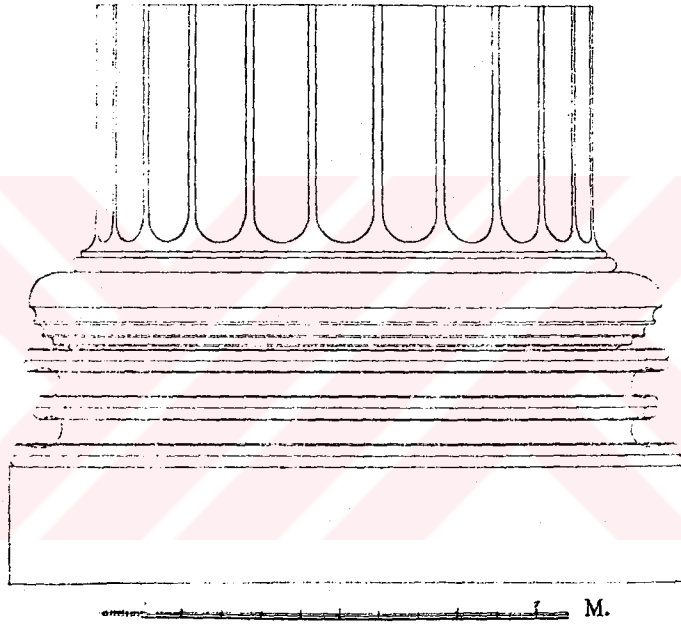
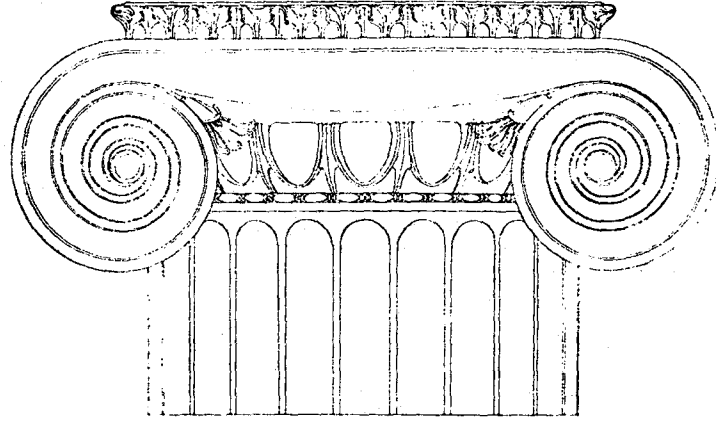
Şekil 2.10. Hathorik sütün başlığı (WOLDERING, J., Egypt l'Art des Pharaons, Paris, 1962, s.212.)

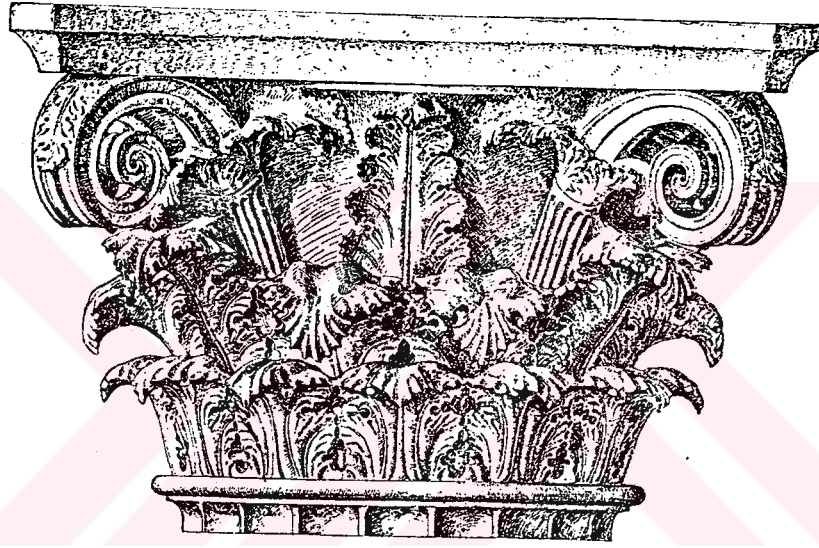
Şekil 2.11. Hathorik sütun başlıkları (SAUNERON, S.- STIERLIN, H.,
Derniers Temples d'Egypt Edfou et Philae, Paris, 1975, s.140-141)

Şekil 2.12. Aeol sütun başlığı, Neandria'dan (ROBERTSON, D.S.,
A Handbook of Greek and Roman Architecture, Cambridge,
1954, s.59.)

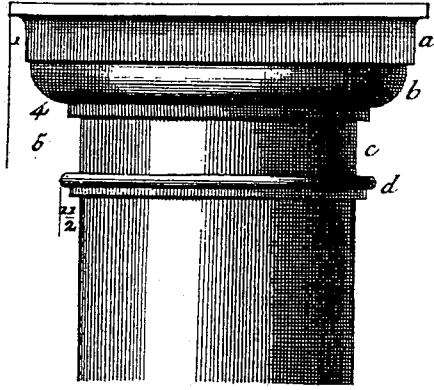
Şekil 2.13 - 2.14. İon sütun başlığı, Athena Polias Tapınağı, (ROBERTSON, D.S., *A Handbook of Greek and Roman Architecture*, Cambridge, 1954, s.59.)

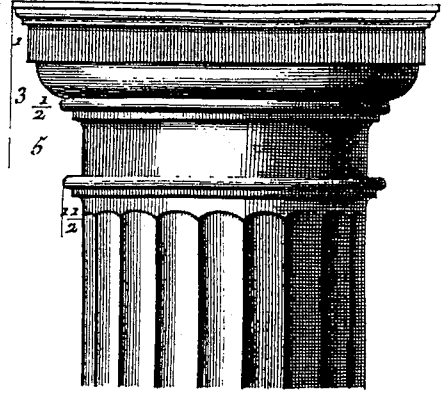
Şekil 2.15. Korint sütun başlığı, Athena Alea Tapınağı, (ROBERTSON, D.S.,
A Handbook of Greek and Roman Architecture, Cambridge, 1954,
s.143.)

Chapiteaux des cinq Ordres, avec le Chapiteau Ionique Moderne.

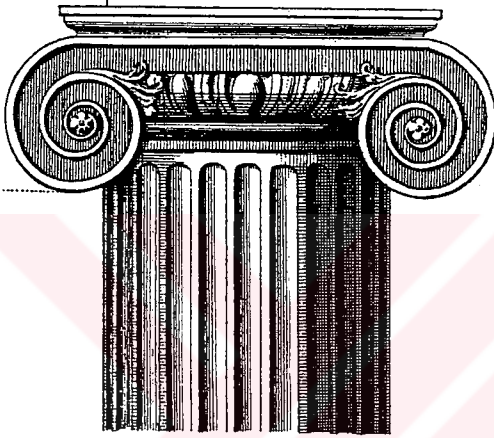
Chapiteau Toscan.

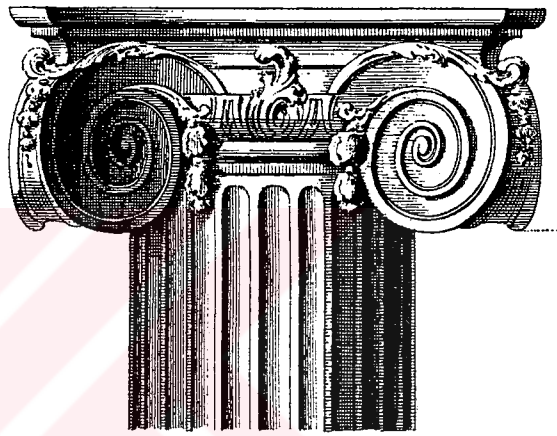
Chapiteau Dorique.

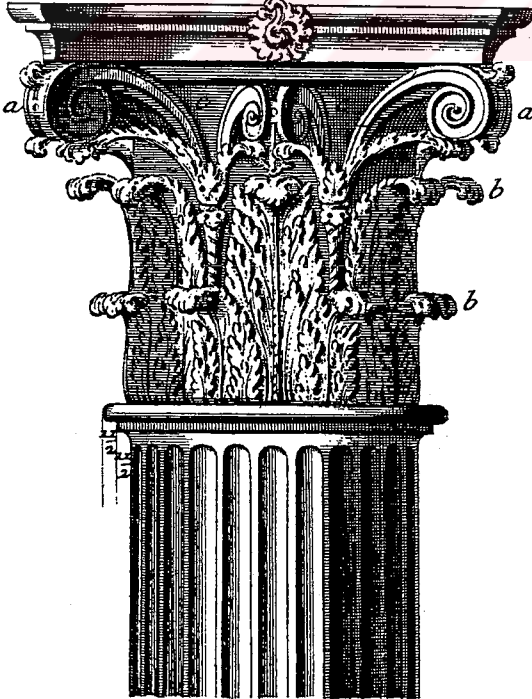
Chapiteau Ionique

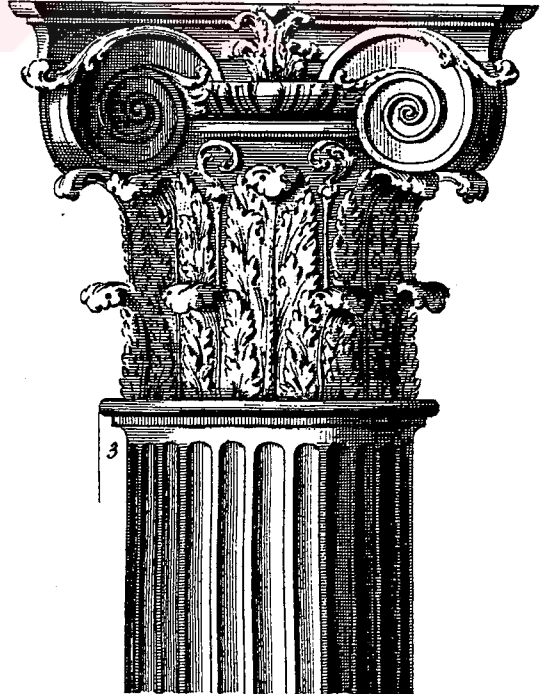
Chapiteau Ionique Moderne.

Chapiteau Corinthien.

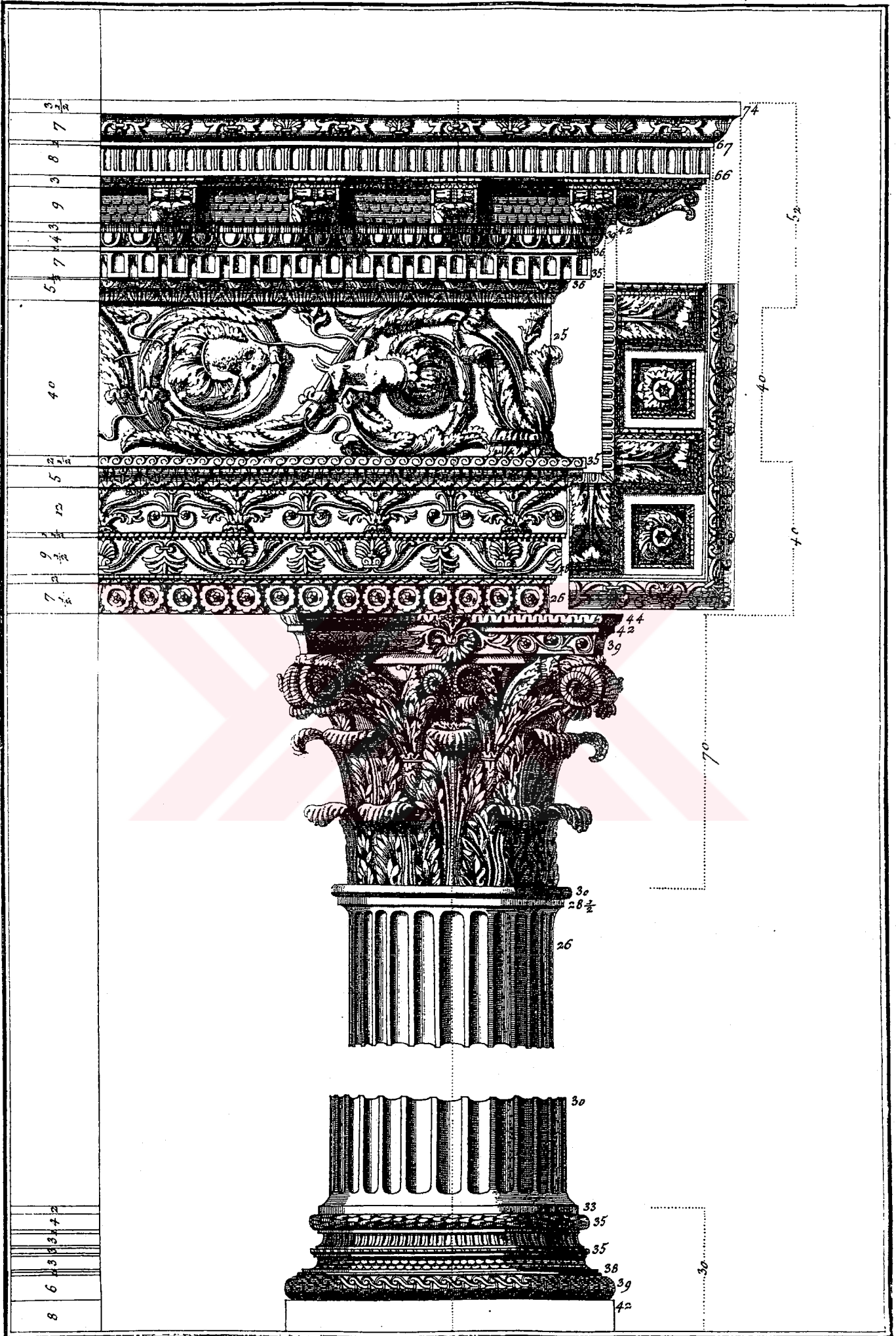

Chapiteau Composite.

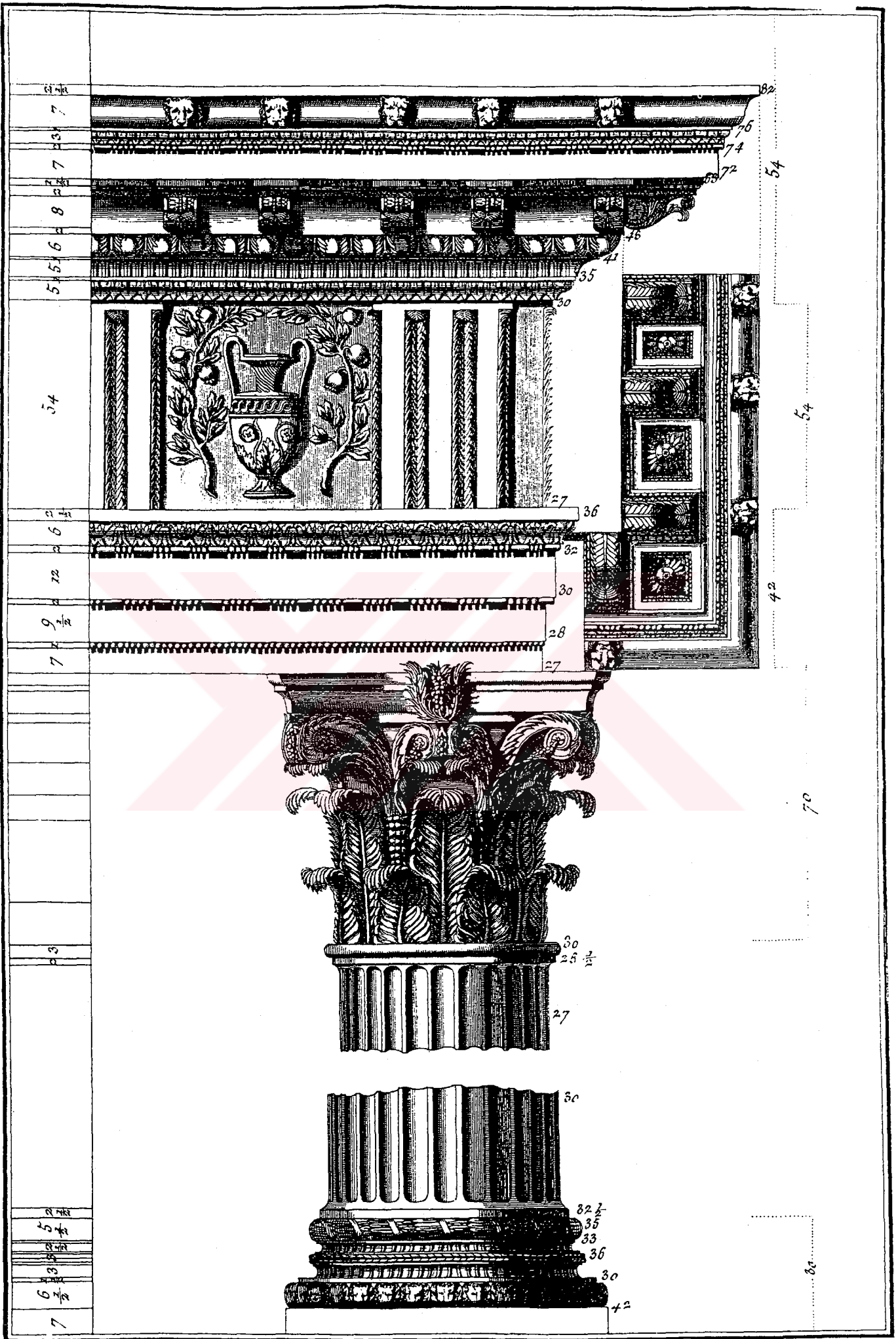

2 Modules, ou 36. minutes.

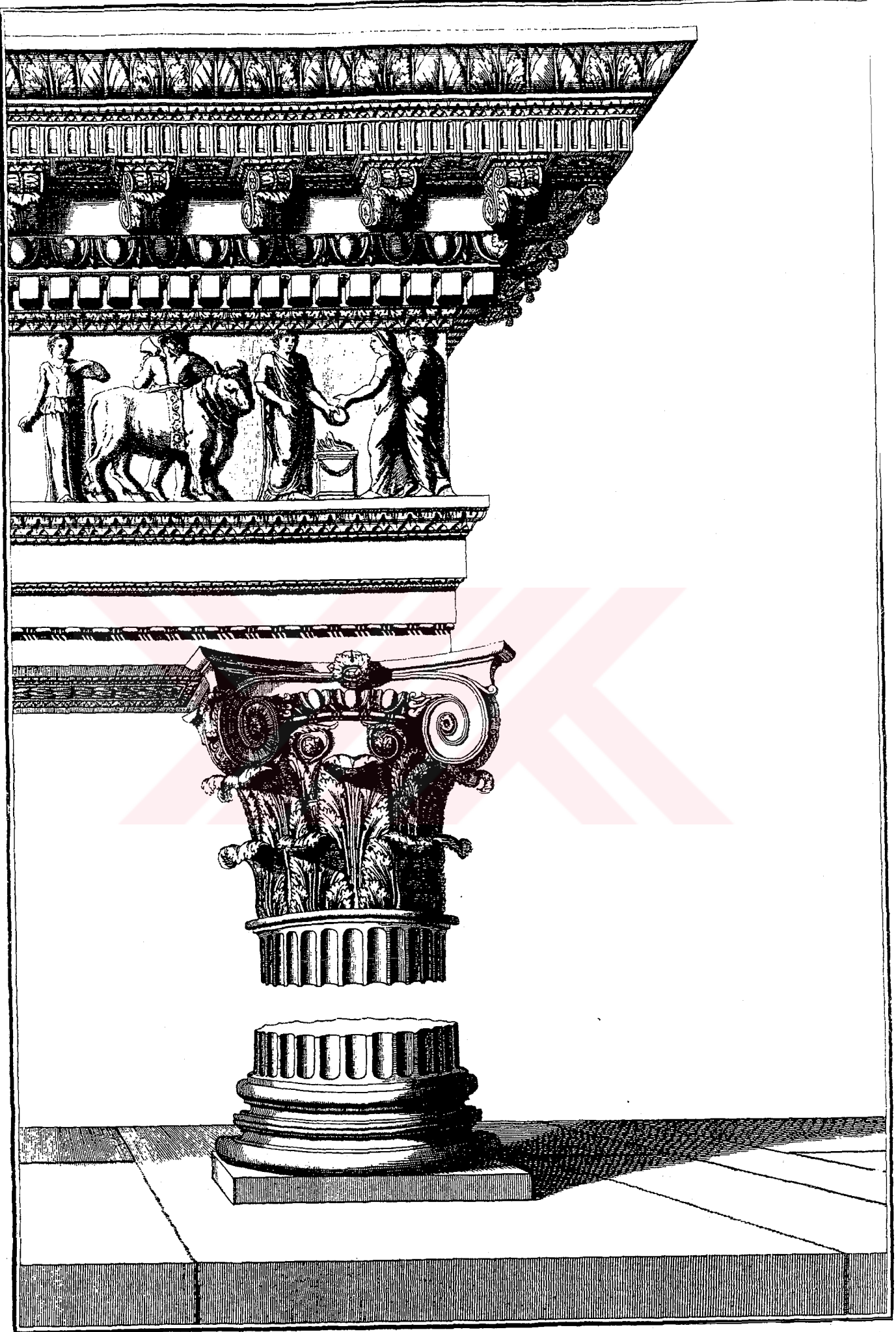
Şekil 2.16. Toscan, Dor, İon, Korint, Kompozit sütun başlıkları (DIDEROT-D'ALEMBERT, L'encyclopédie Architecture, Pl. VII.)

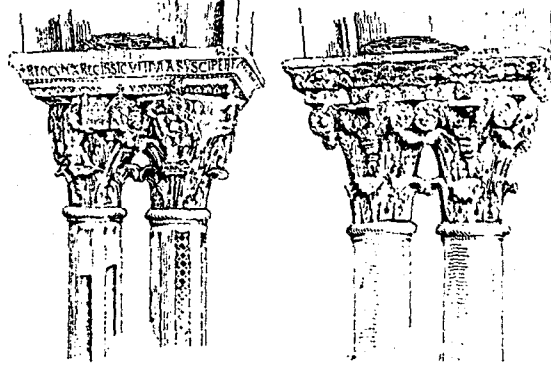
Şekil 2.18. Korint sütun başlığı, (DIDEROT-D'ALEMBERT, *L'encyclopédie Architecture*, Pl.9.)

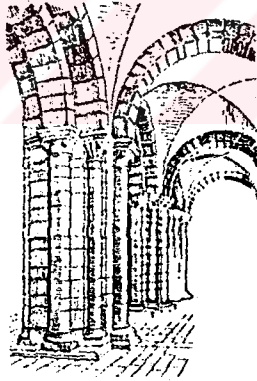
Şekil 2.19. Korint sütun başlığı, (DIDEROT-D'ALEMBERT, L'encyclopédie Architecture, Pl.10.)

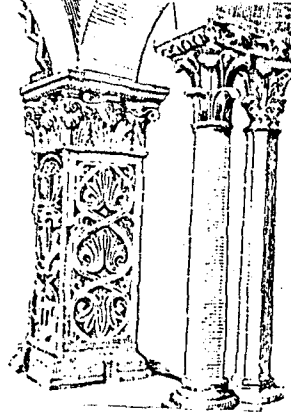
Şekil 2.20. Kompozit sütun başlığı, (DIDEROT-D'ALEMBERT,
L'encyclopédie Architecture, Pl.11.)

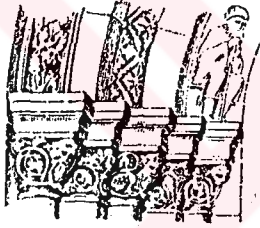
Şekil 2.21. İkili sütun başlıkları, Motreale Katedrali, (Fletcher 1967, s.504)

Şekil 2.22. Romanesk sütun ve başlığı, Lessay Katedrali, (Fletcher 1967, s.350)

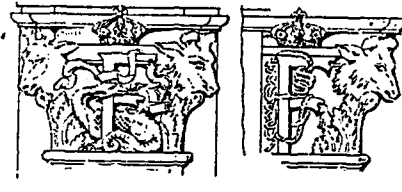
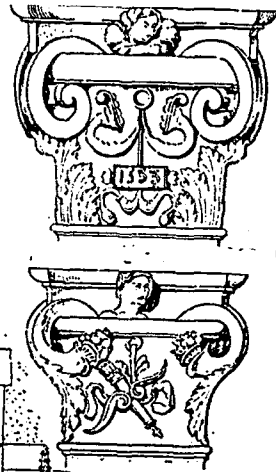

Şekil 2.23. Romanesk sütun başlığı, Aix Katedrali (Fletcher 1967, s. 351)

Şekil 2.24. Romanesk sütun başlığı,
Limburg (Fletcher 1967, s. 362)

Şekil 2.25. Romanesk sütun başlığı, Ilsenburg ve Conradsburg,
(Fletcher 1967, s. 362)

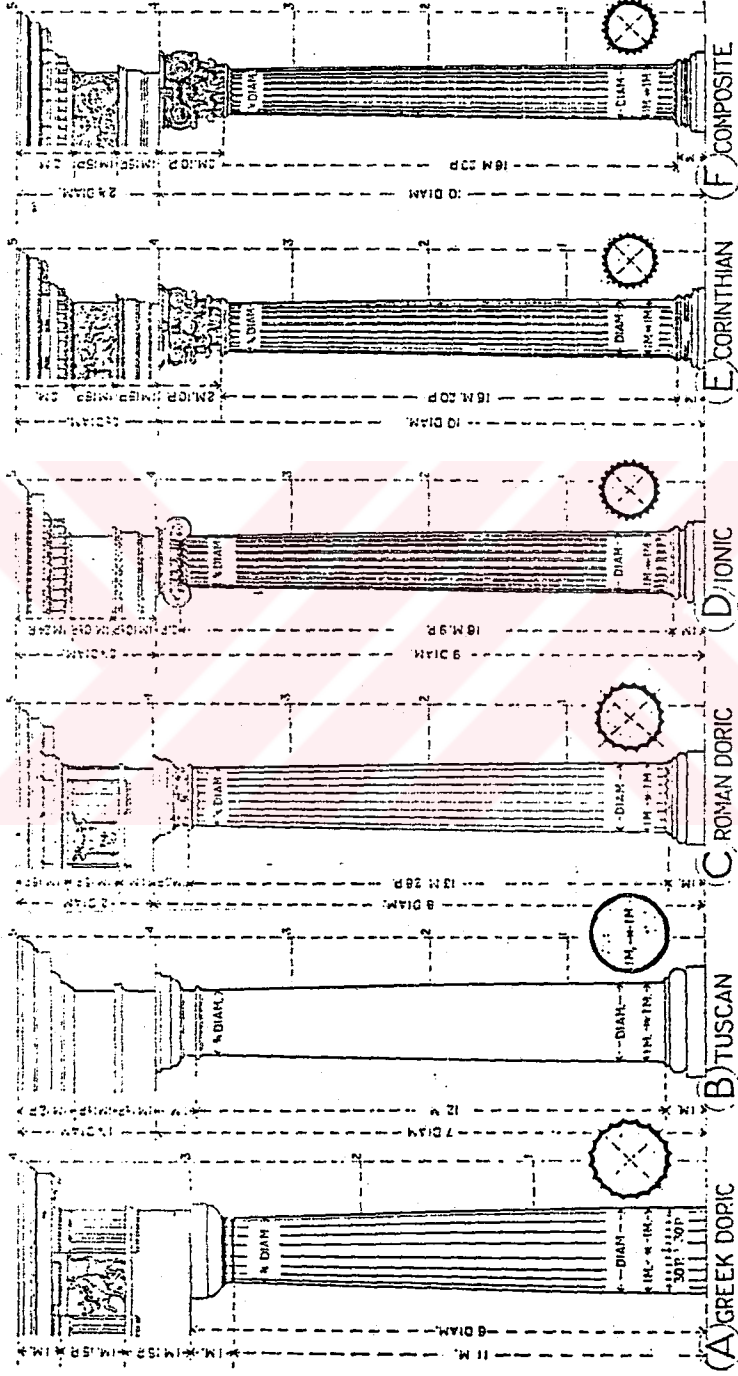
Şekil 2.27. Romanesk sütun başlığı, Fontainebleau Sarayı
(Fletcher 1967, s.803)

Şekil 2.26. Romanesk sütun başlığı, Chambord Şatosu
(Fletcher 1967, s.803)

Şekil 2.28. Sangallo'nun Libro Grande için yaptığı klasik düzen yorumları
(TAFURI, M., Architecture et Humanisme. de la Renaissance aux
réforms, Paris, 1981, s.27)

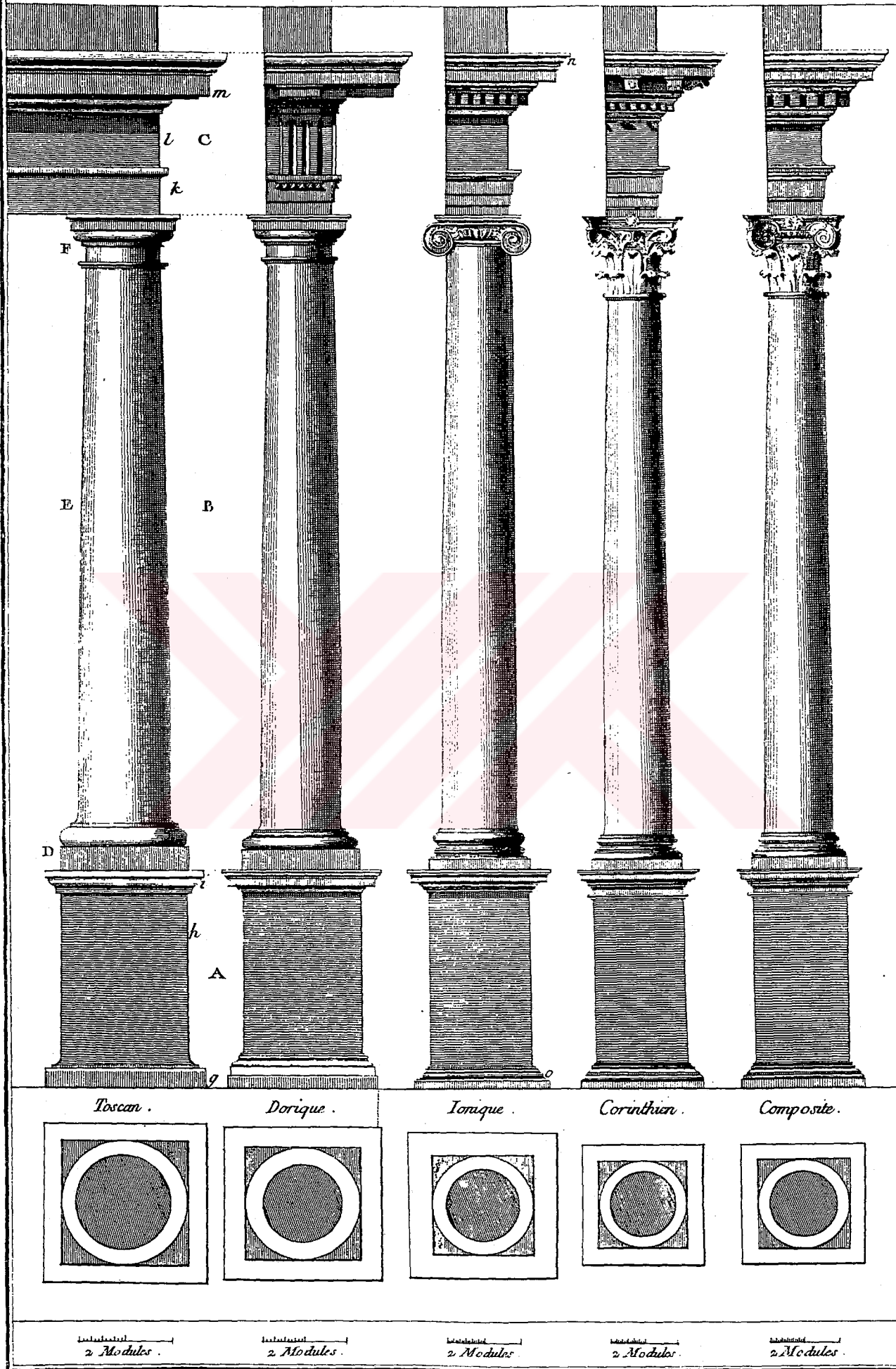
COMPARATIVE PROPORTIONS OF THE ORDERS AFTER SIR W. CHAMBERS

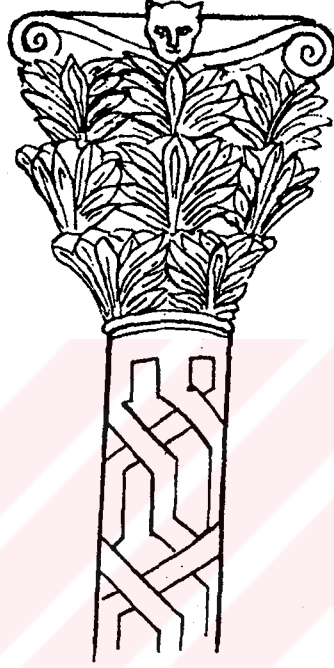
NOTE.—A module is half the lower diameter and is divided into 30 parts

Şekil 2 29. Sir W. Chambers'in sütun ve başlık çizimleri (Fletcher 1967, s.972)

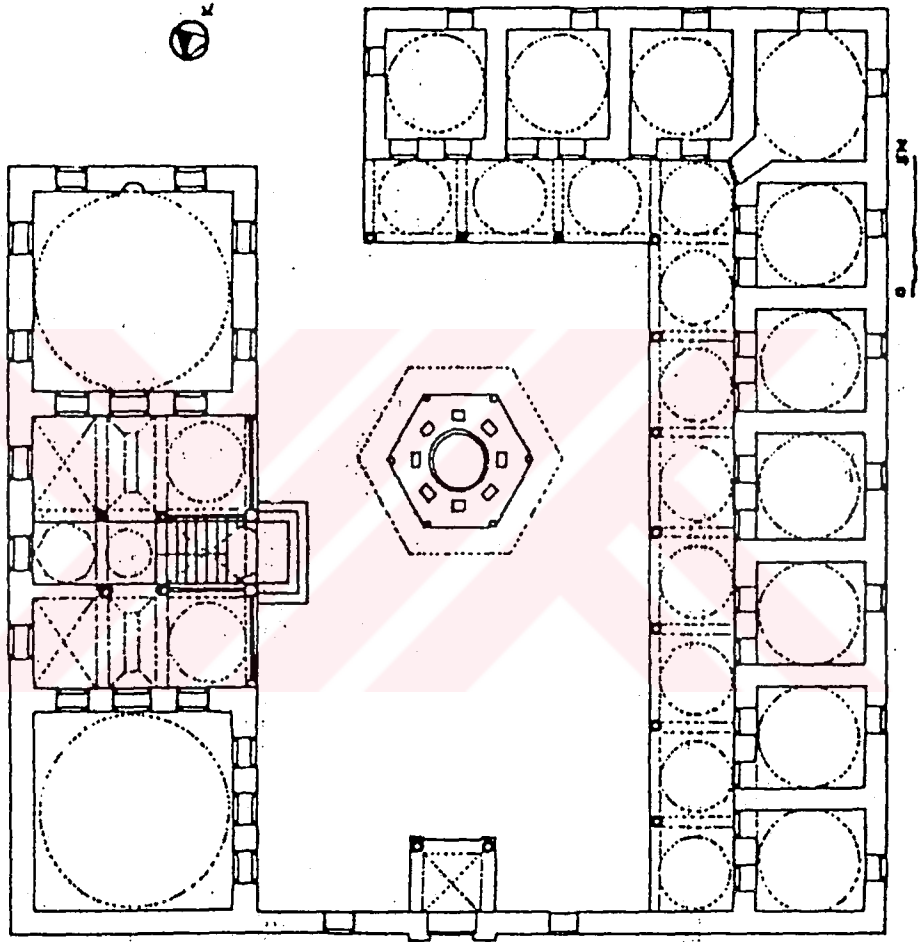
Les Cinq Ordres de Colonnes des Grecs et des Romains .

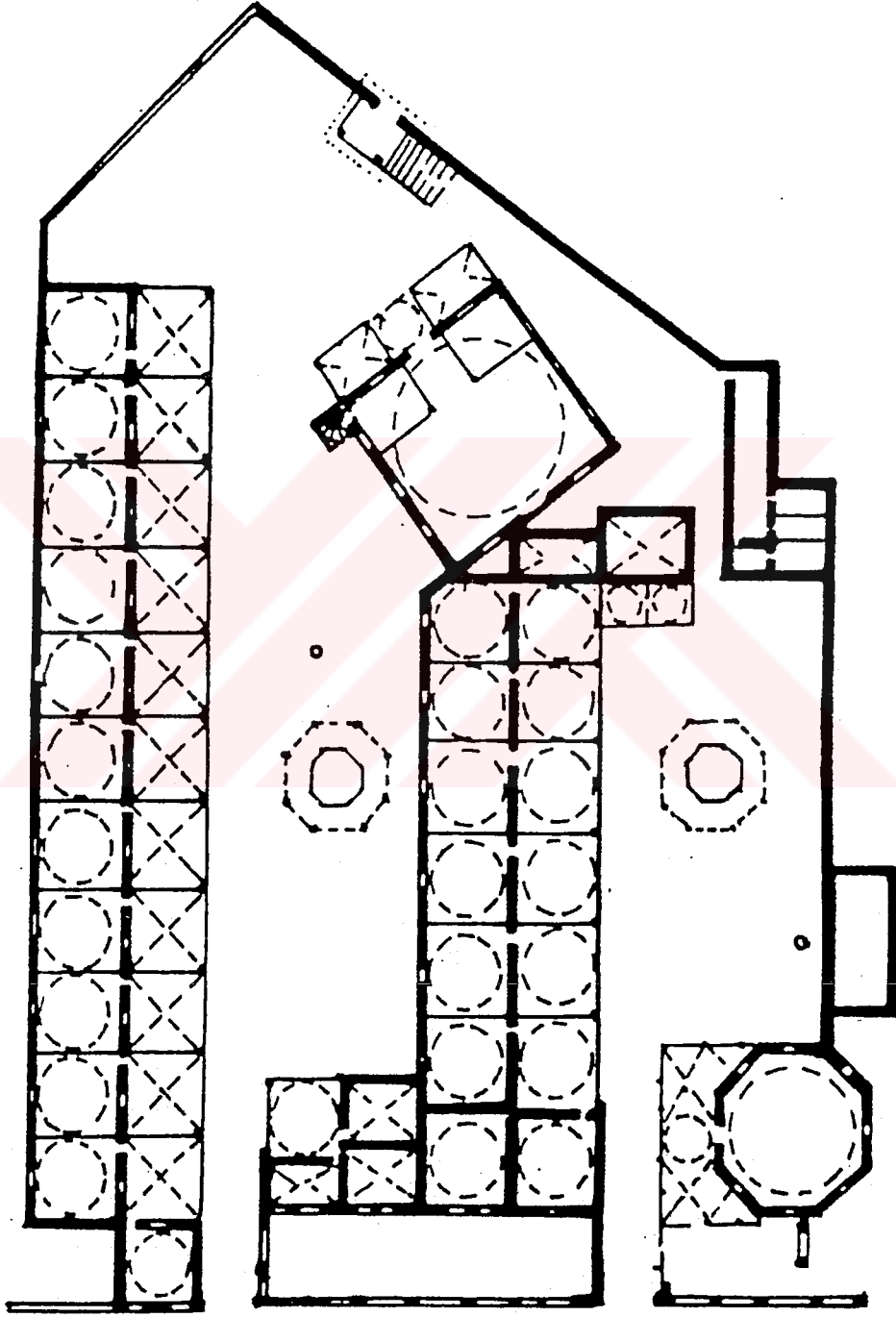
Şekil 2.30. Diderot ve D'alembert'in sütun ve başlık çizimleri
DIDEROT - D'ALEMBERT, *L'encyclopédie Architecture*, Pl.I.)

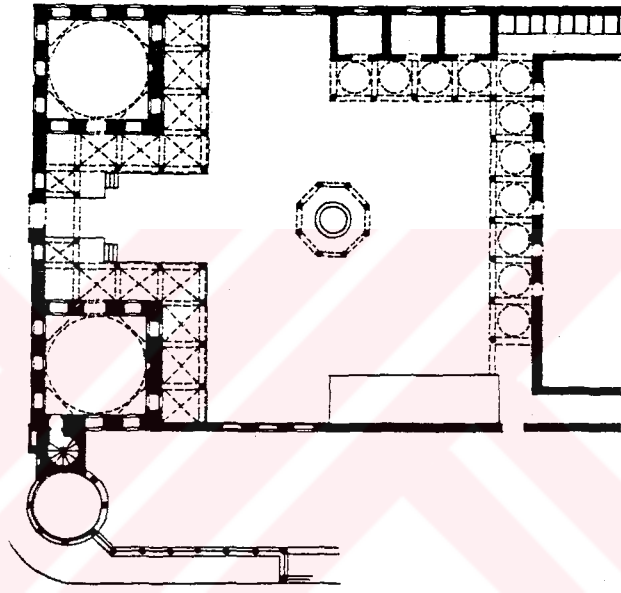
Şekil 2.31. Figürlü sütun başlığı, Eğirdir Taş Medrese Portalı (Ögel 1987, s.45)

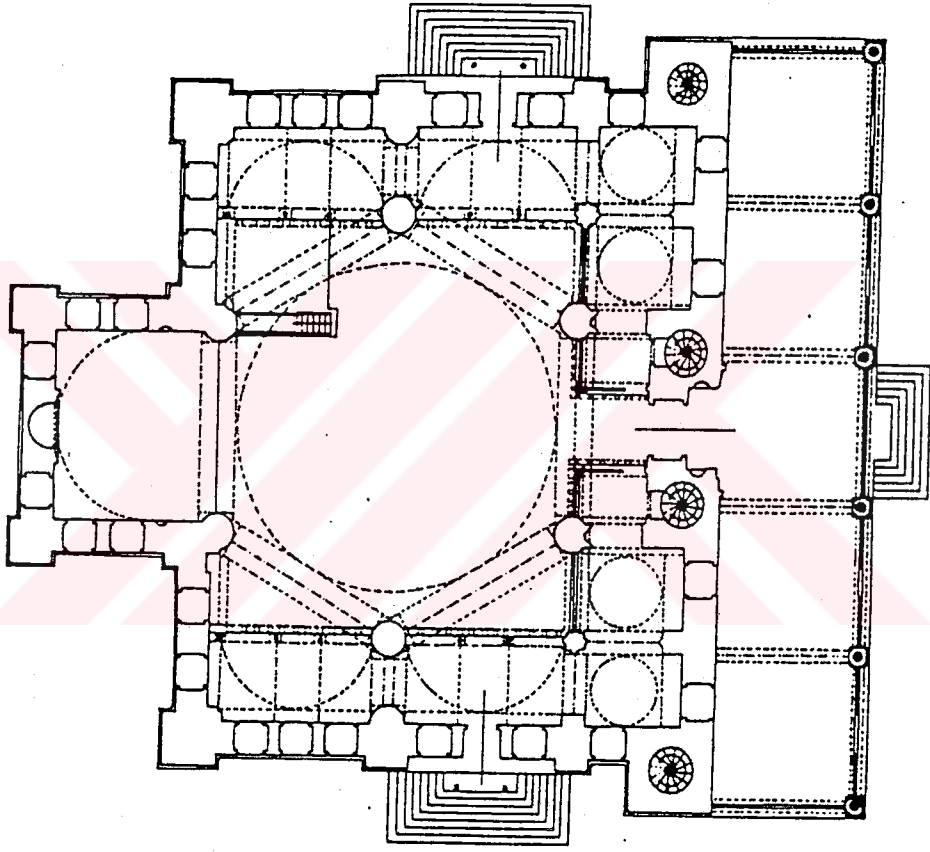
Şekil 4.1. Feyzullah Efendi Medresesi, Plan (Ahunbay 1994, s.309)

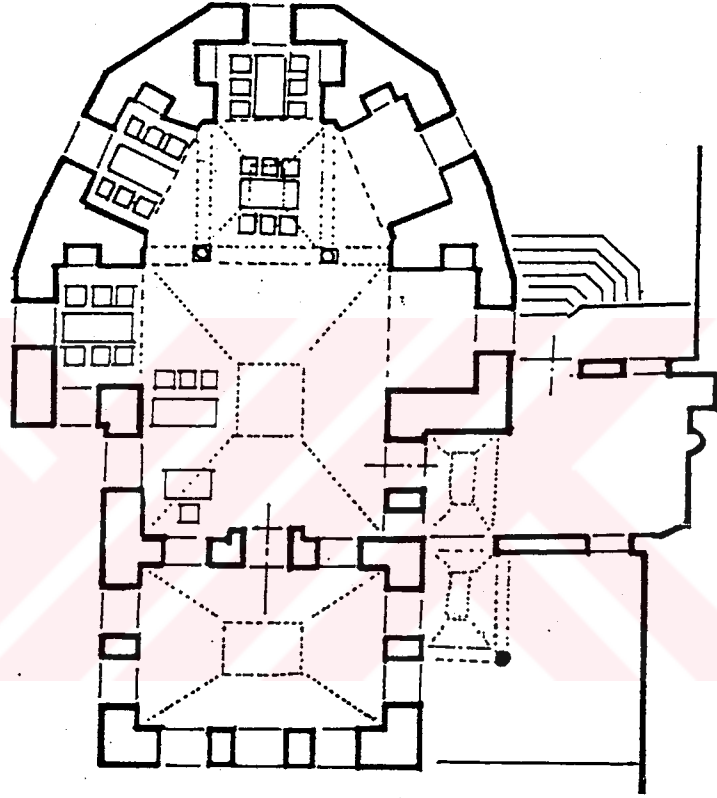
Şekil 4.2 Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Plan (Tanman 1994, s.527)

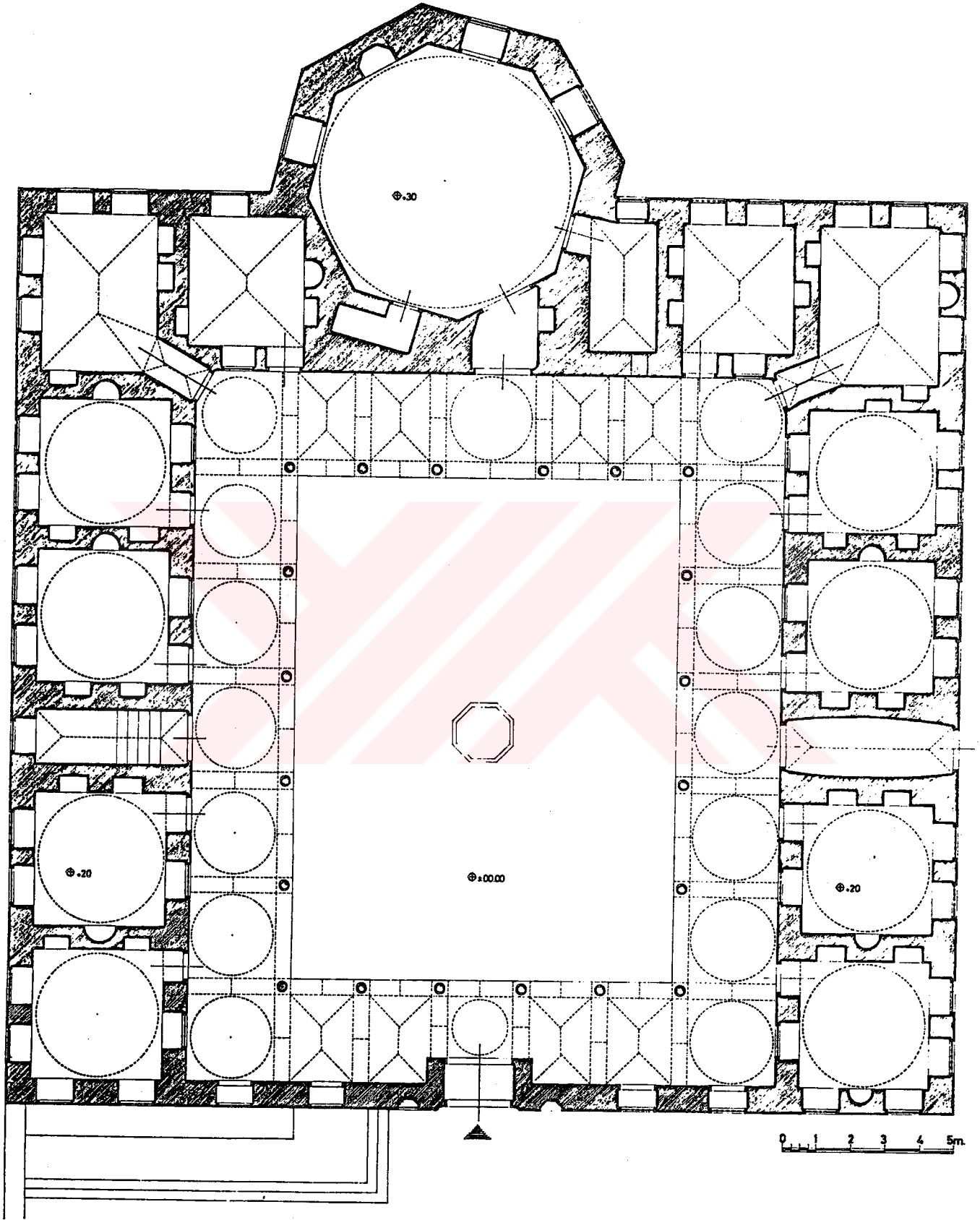
Şekil 4.3. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Plan (Goodwin 1992, s.370)

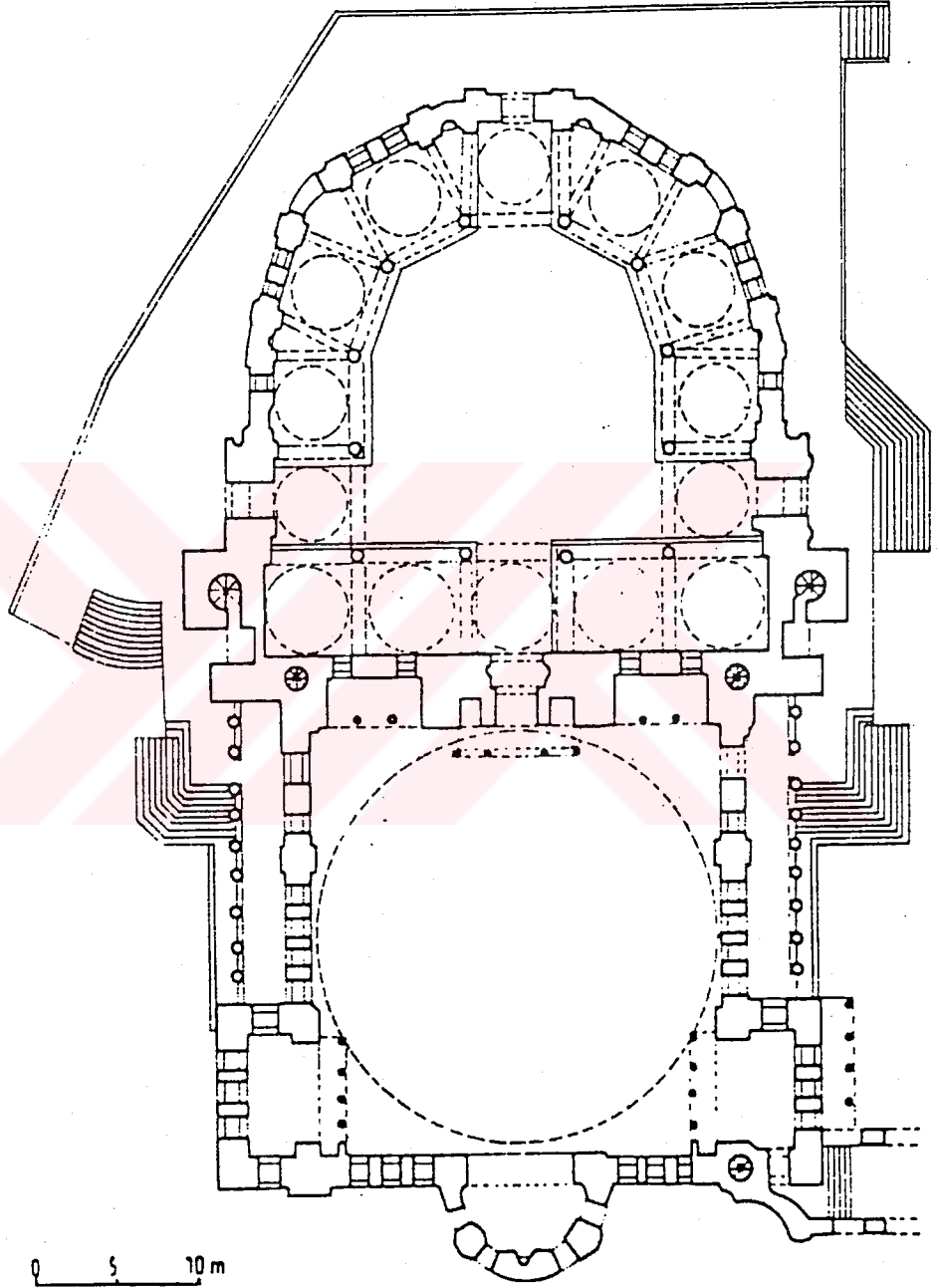
Şekil 4.4 Hekimoğlu Ali Paşa Camii, Plan (Kuban 1994, s.43)

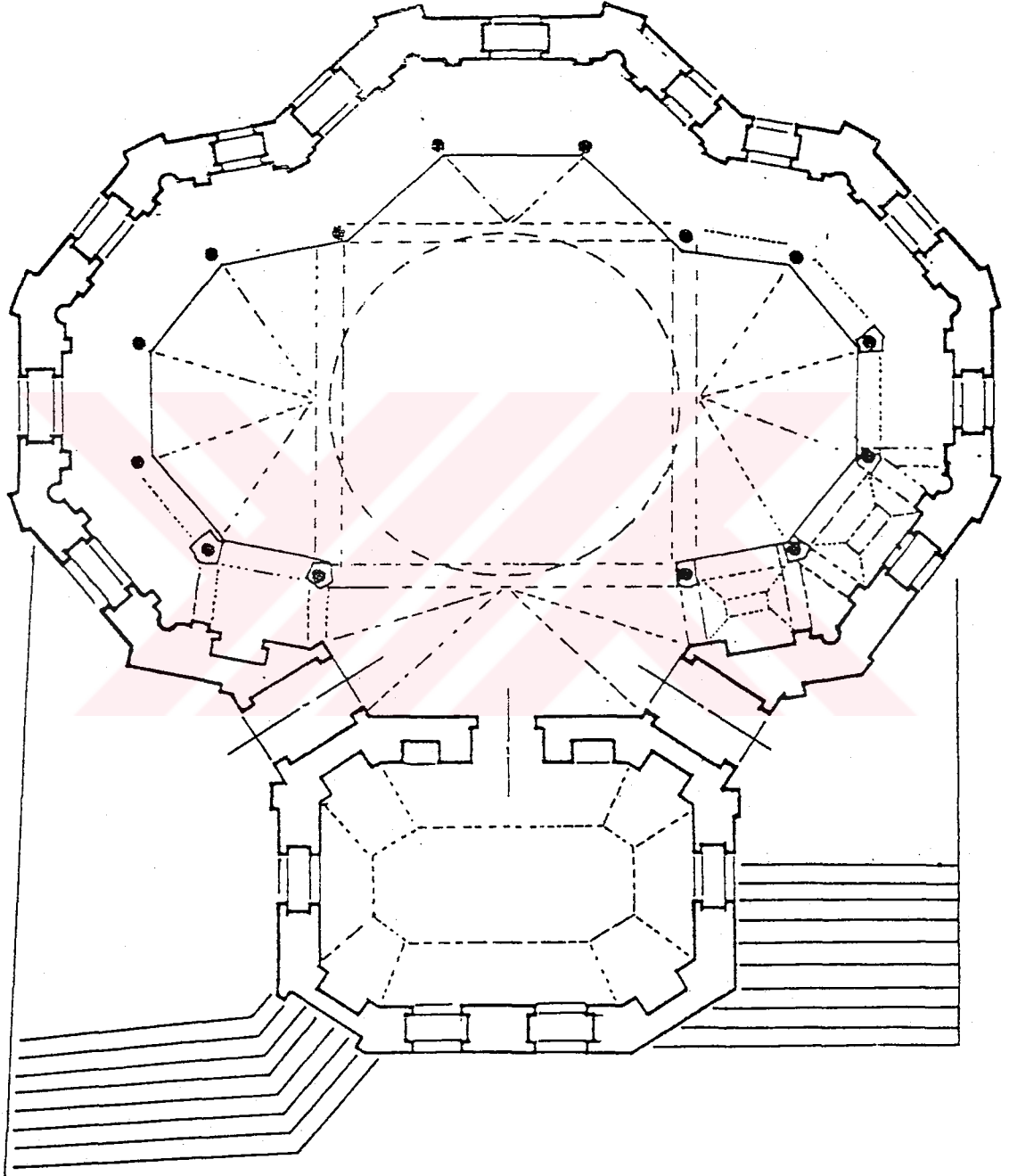
Şekil 4.5. Atıf Efendi Kütüphanesi, Plan (Ünsal 1984, s.117)

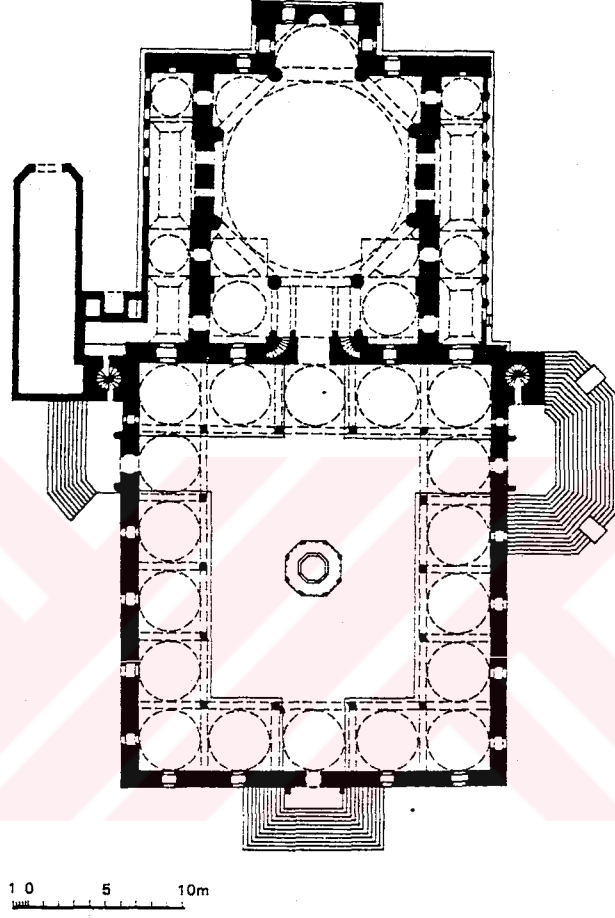
Şekil 4.6. Şeyhülislam Tekkesi, Plan (M. Baha TANMAN)

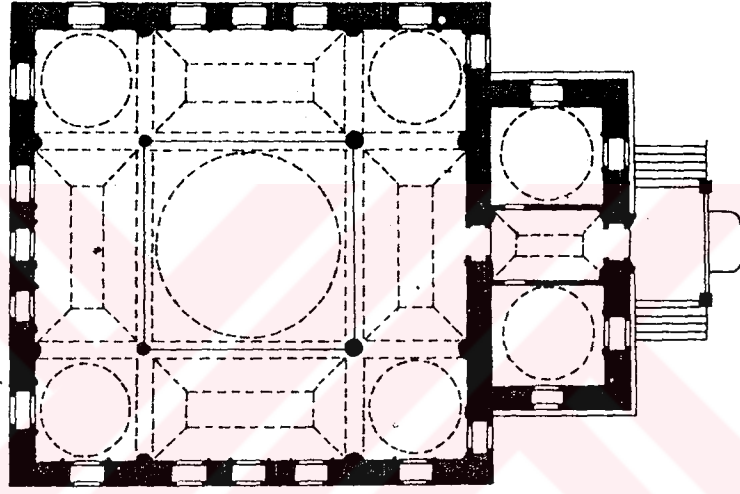
Şekil 4.7. Nuruosmaniye Camii, Plan (Kuban 1994c, s.101)

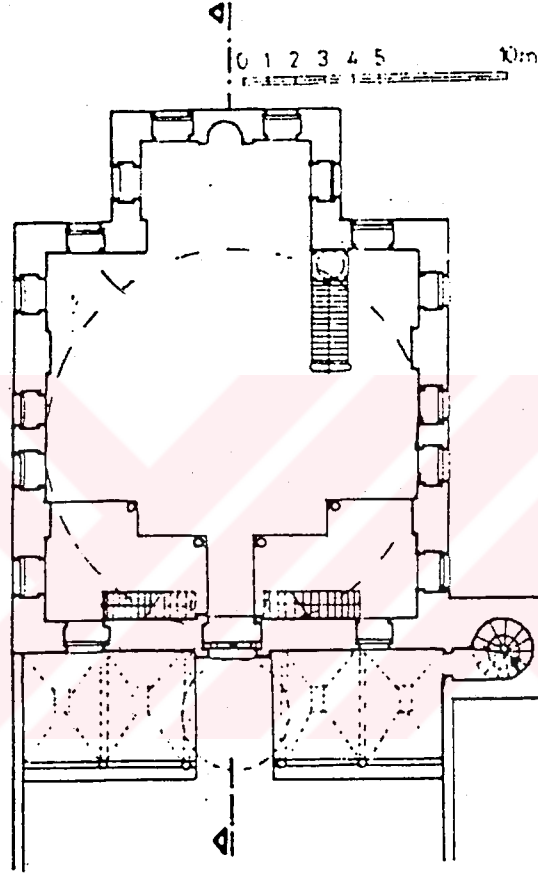
Şekil 4.8. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Plan (Ünsal 1984, s.122)

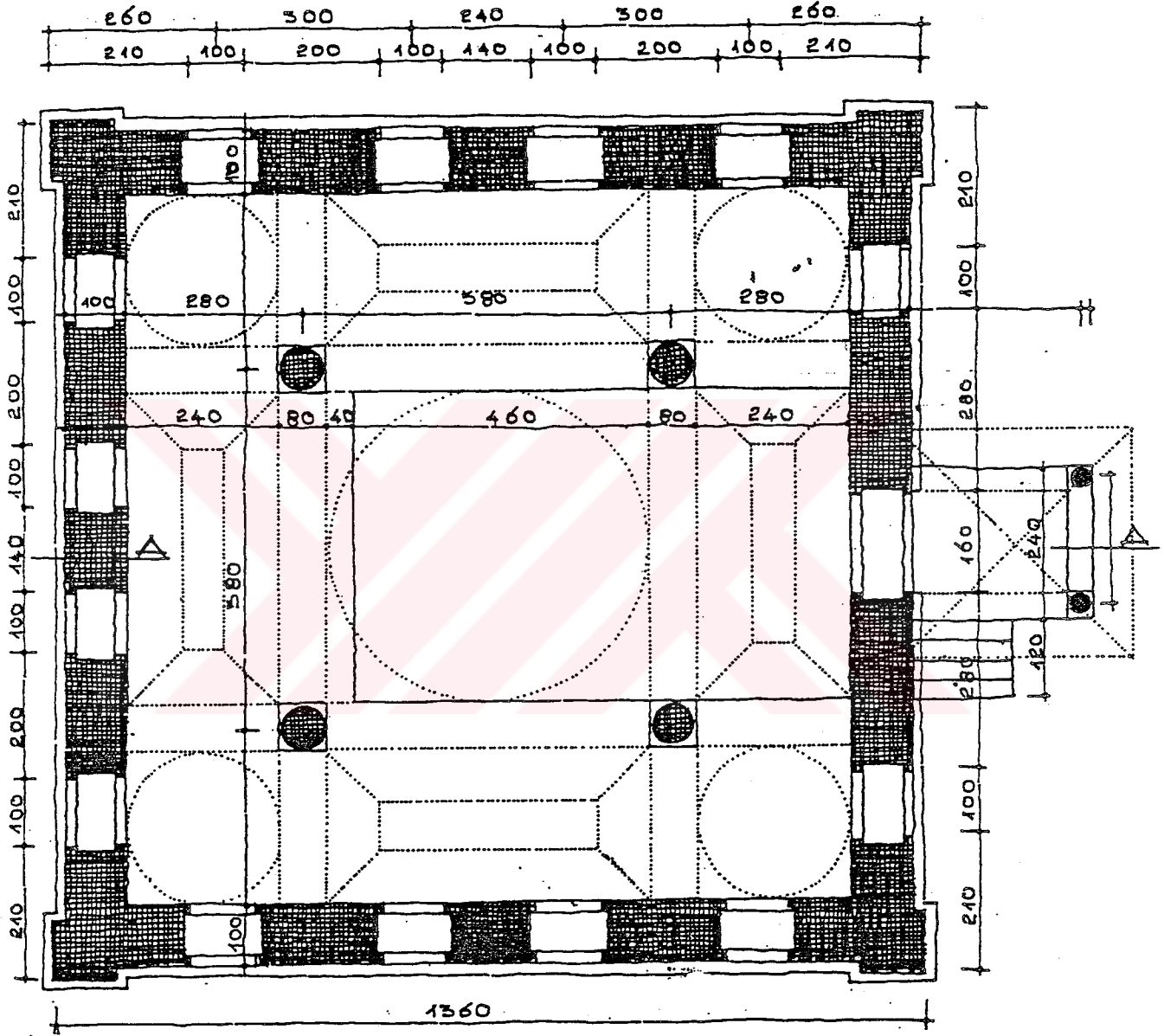
Şekil 4.9. Laleli Camii, Plan (Goodwin 1992, s.389)

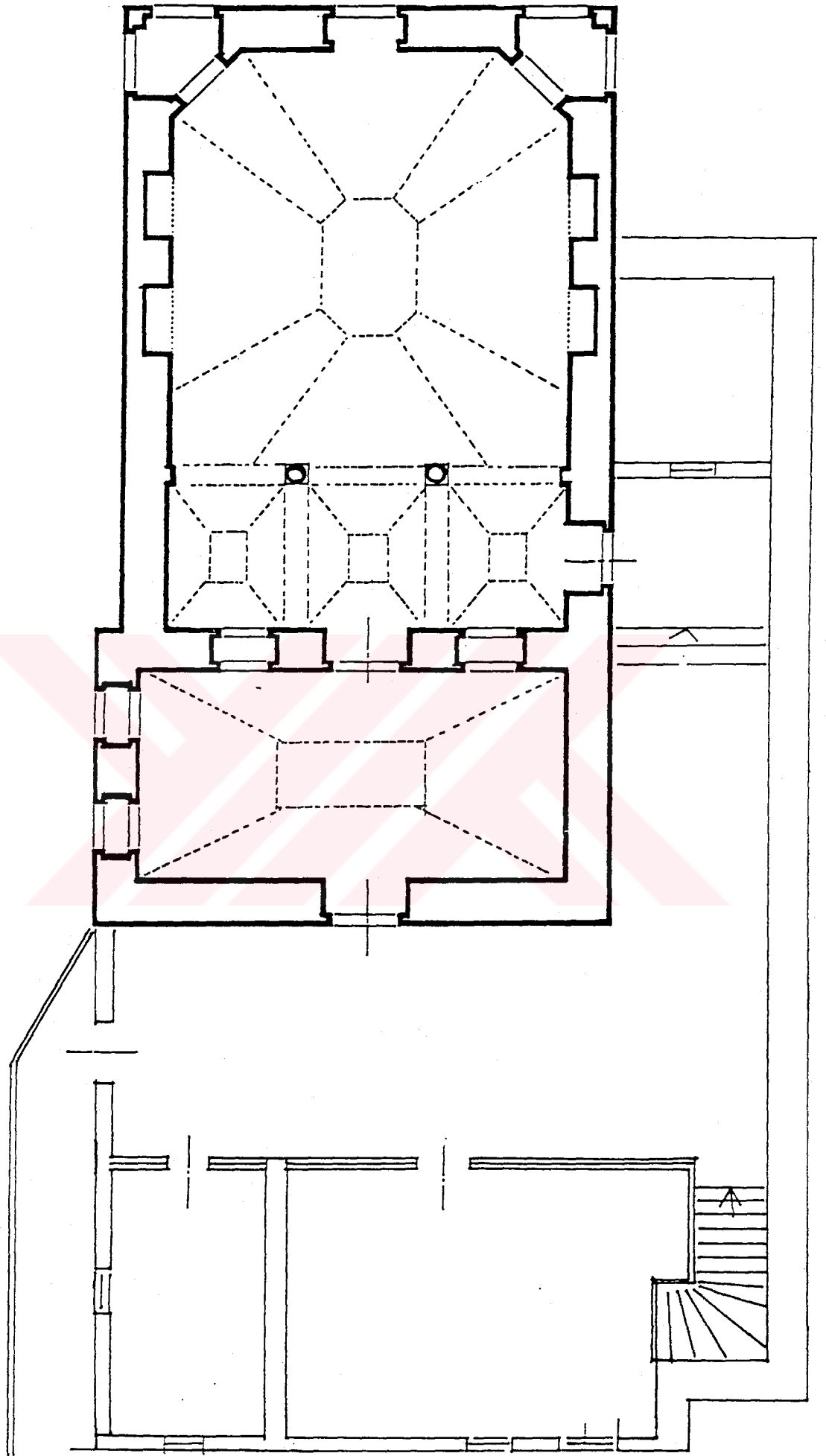
Şekil 4.10. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Plan (Goodwin 1992, s. 396)

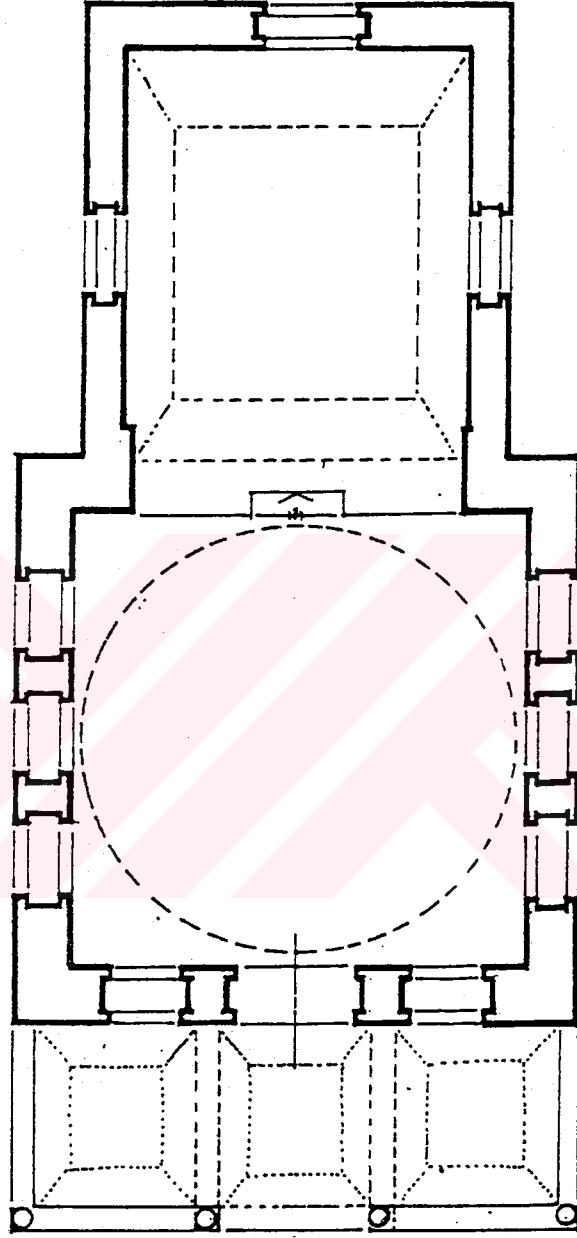
Şekil 4.11. Zeynep Sultan Camii, Plan (BAKIR, B., Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C.VII, İstanbul, 1994, s.550)

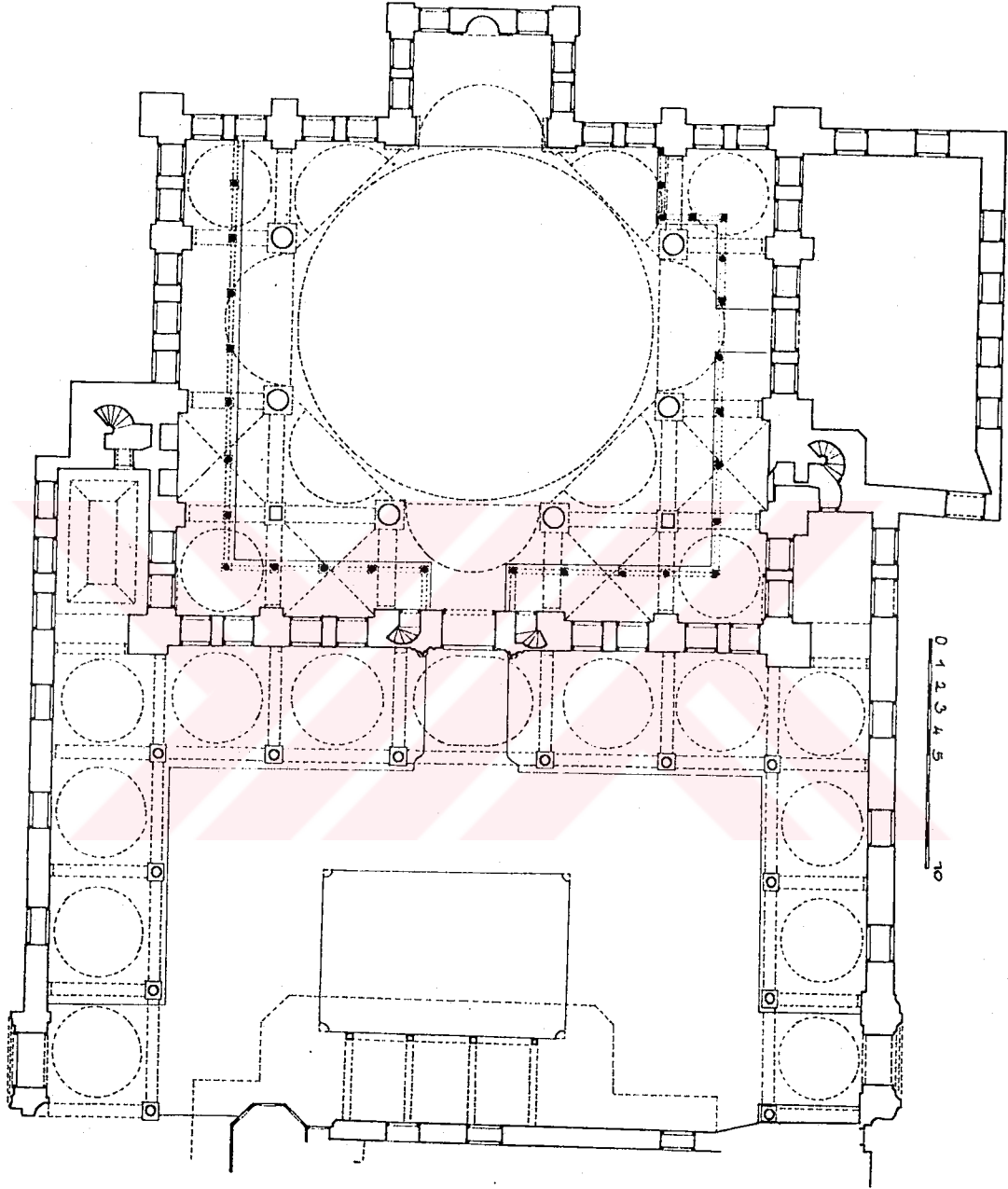
Şekil 4.12. Murad Molla Kütüphanesi, Plan (Ünsal 1984, s.115)

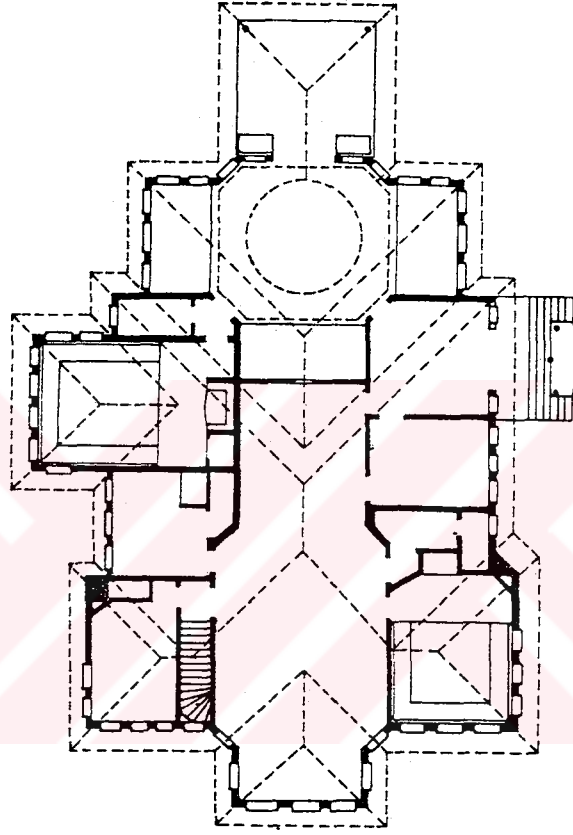
Şekil 4.13. I. Abdülhamid Kütüphanesi, Plan (Ünsal 1984, s.123)

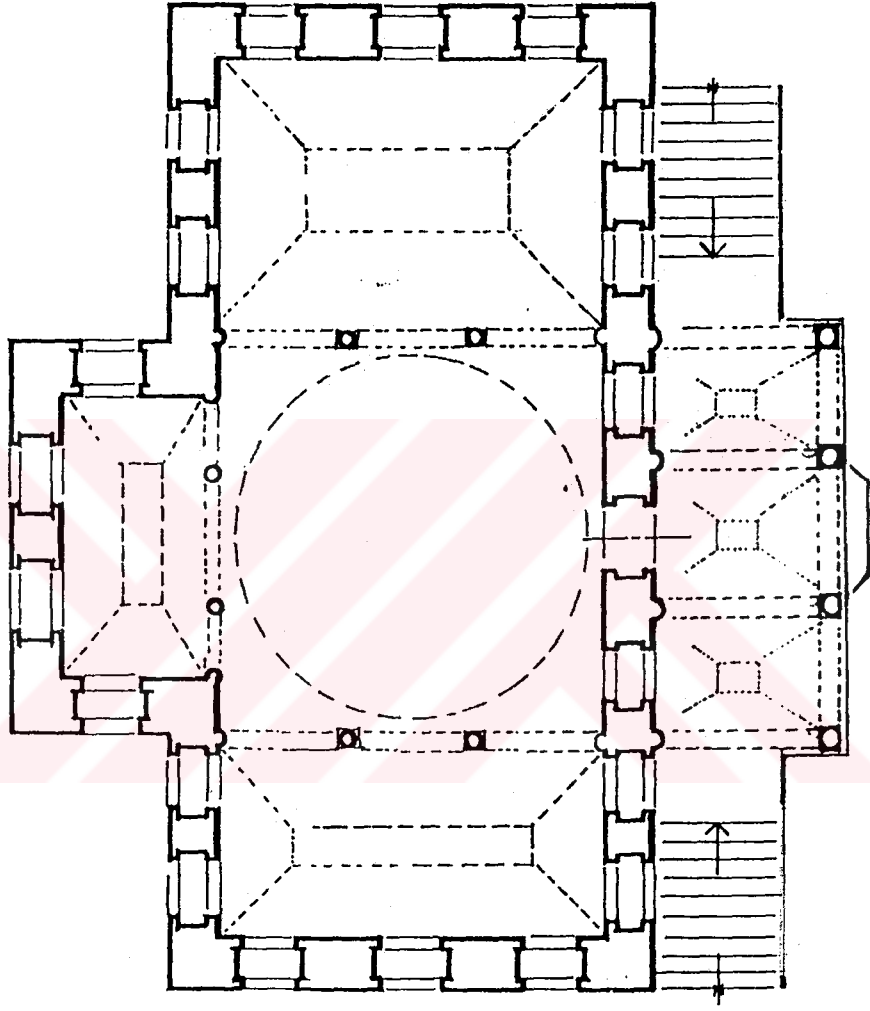
Şekil 4.14. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Plan (Ünsal 1984, s.116)

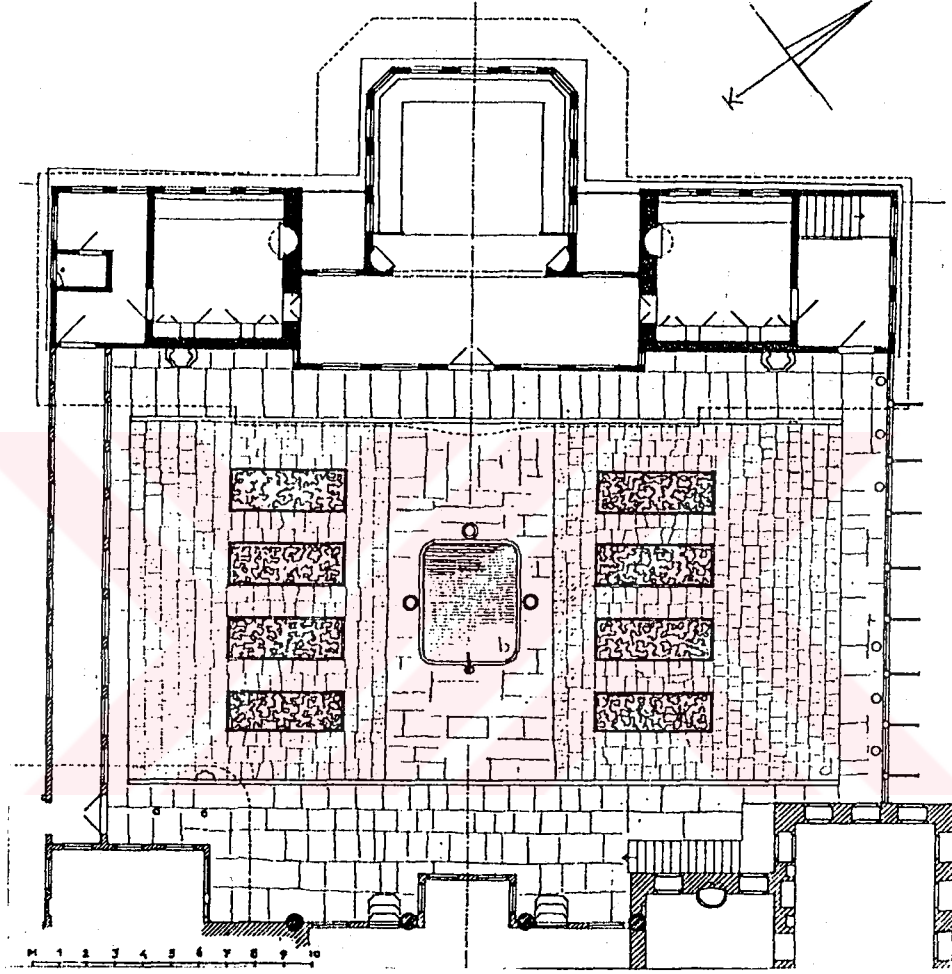
Şekil 4.15. Eyüp Camii, Plan, (Tanman 1994b, s.238)

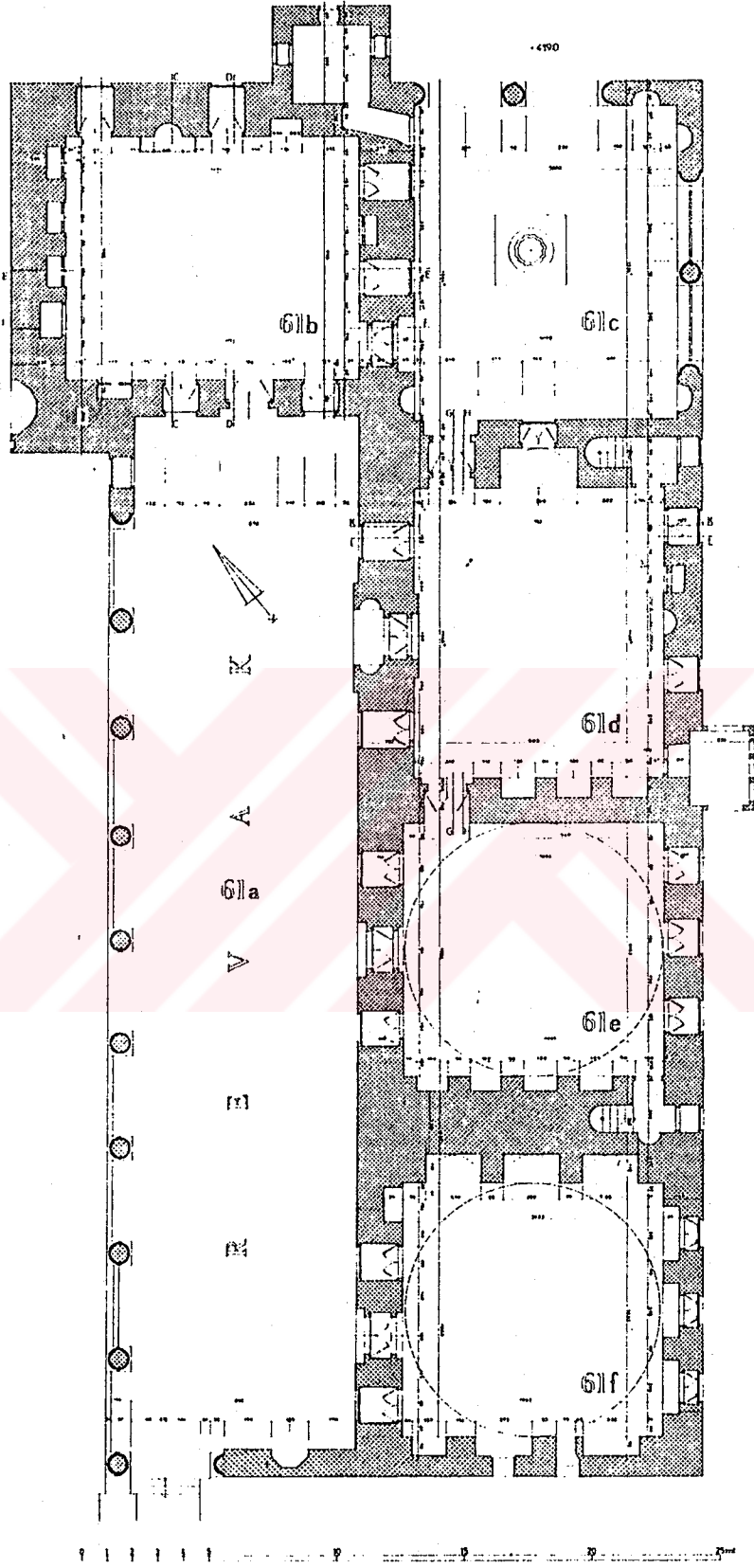
Şekil 4.16. Aynalıkavak Kaseri, Plan (Goodwin 1992, s.404)

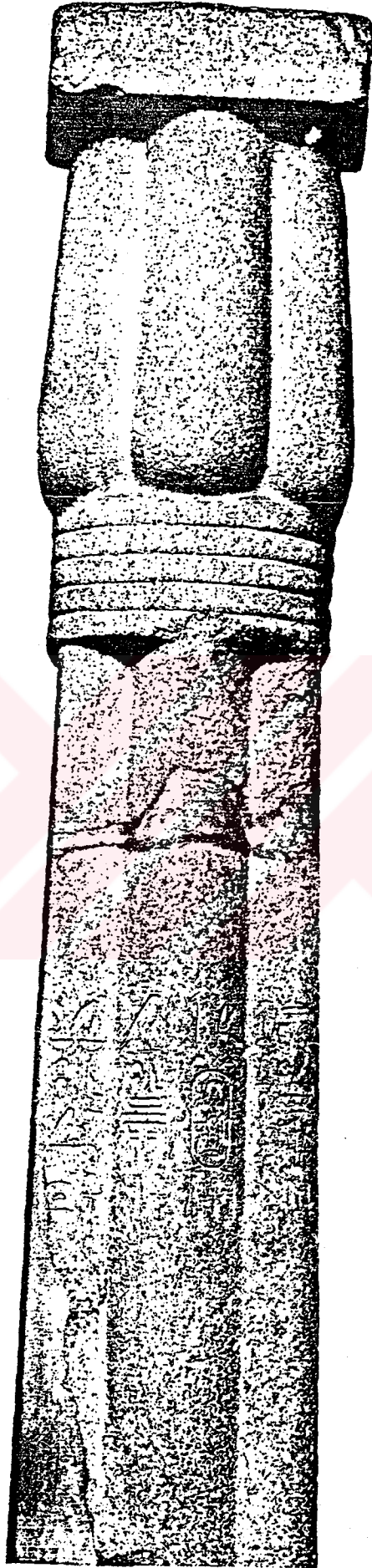
Şekil 4.17. III. Ahmed Kütüphanesi, Plan (Ünsal 198 s.124)

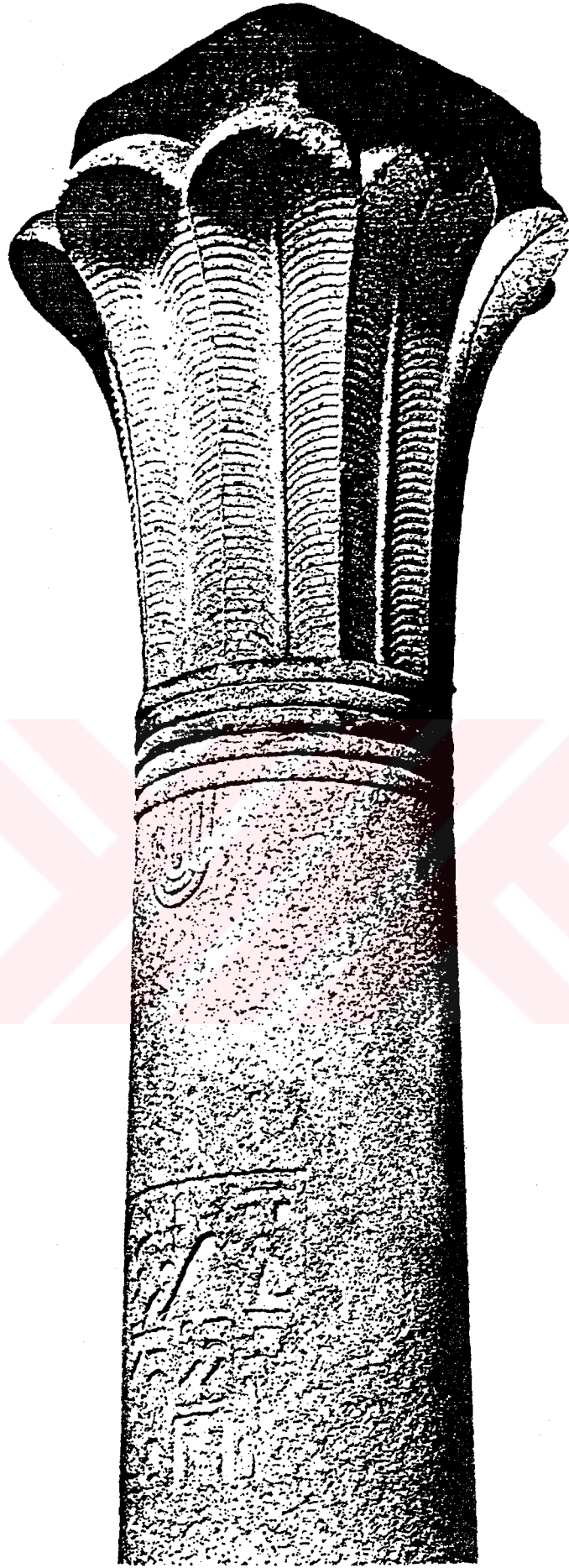
     4.18. III. Osman K    , Plan (ELDEM, S.H.,- AKOZAN, F., Topkap   Sarayı,
  stanbul, 1982, L.142)

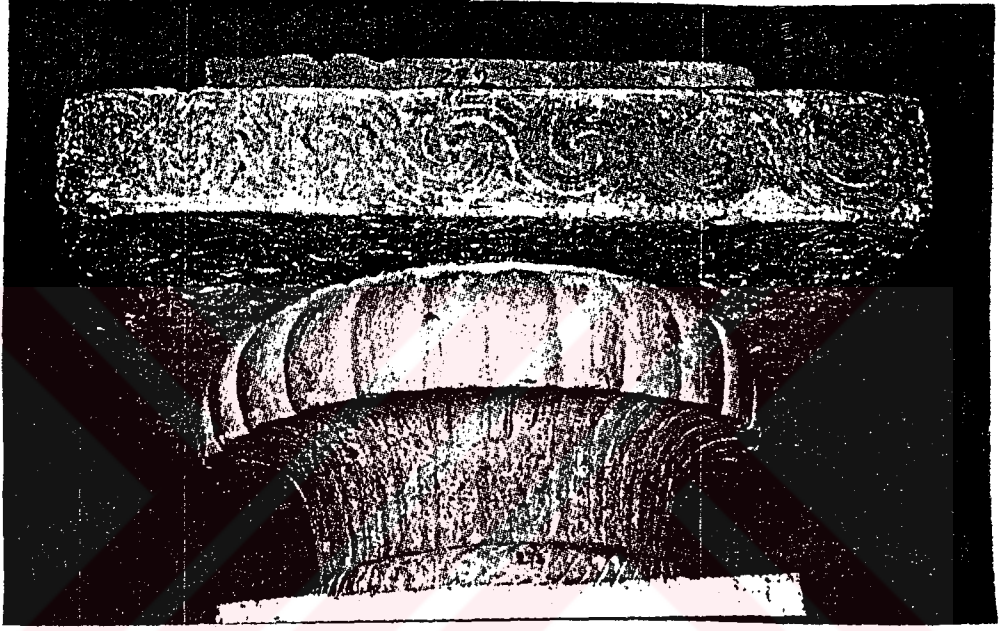
Şekil 4.19. Fatih Köşkü - İç Hazine, Plan (ELDEM, S.H.,- AKOZAN, F., Topkapı Sarayı, İstanbul, 1982, L.72)

Resim 2.1. Papiform sütun başlığı, Abu Sir Nekropolü

Resim 2.2. Palmiform sütun başlığı, Abu Sir Nekropolü

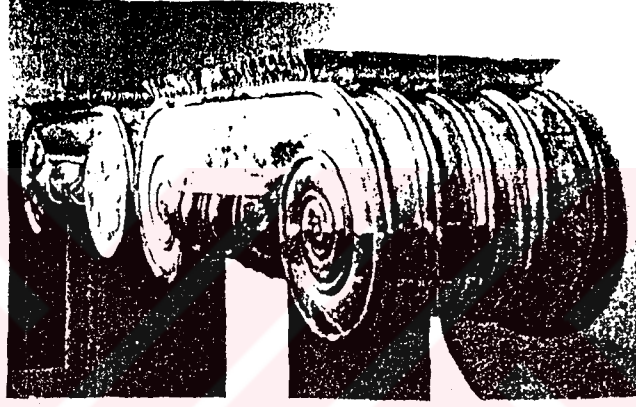
Resim 2.3. Arkad tipi sütun başlığı (Wesenberg 1994, s.854)

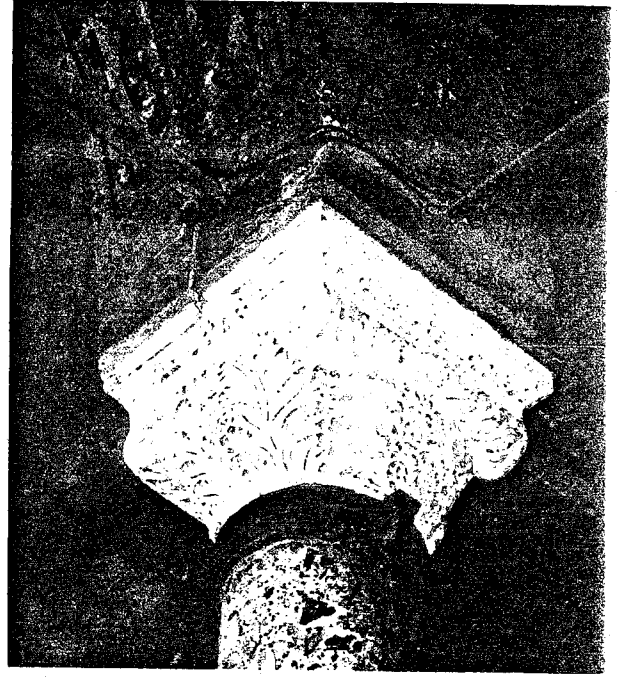
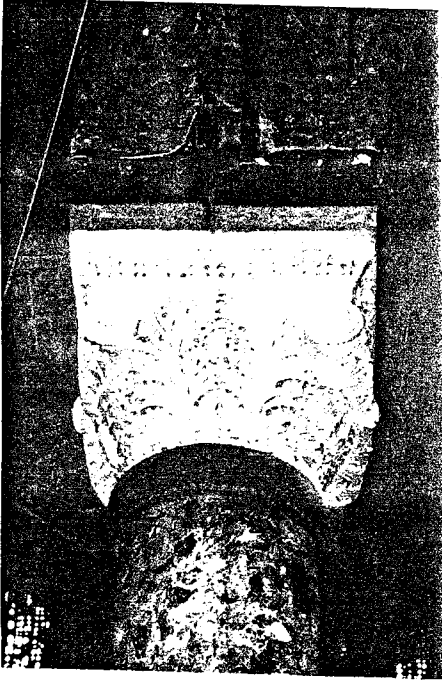
Resim 2.4. Aeol sütun başlığı, Larisa'dan (ROBERTSON, D.S., A Handbook of Greek and Roman Architecture, Cambridge, 1954.)

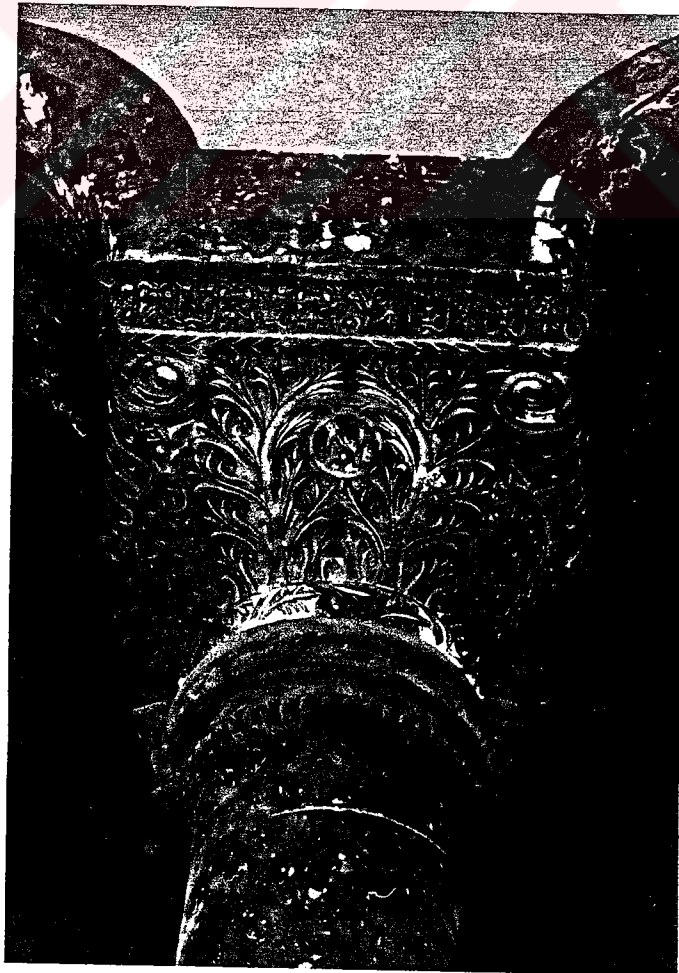
Resim 2.5. Aeol sütun başlığı, Lesbos Adası, Klopethi'den (Wesenberg 1994, s.855)

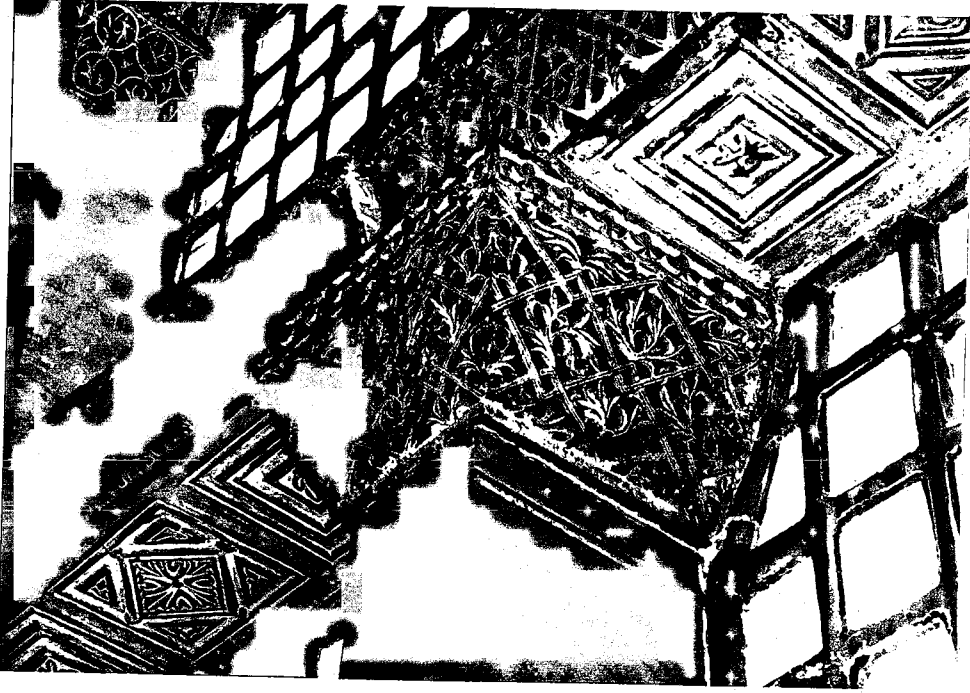
Resim 2.6. İon sütun başlığı, Efes Artemisionu (Wesenberg 1994, s.856)

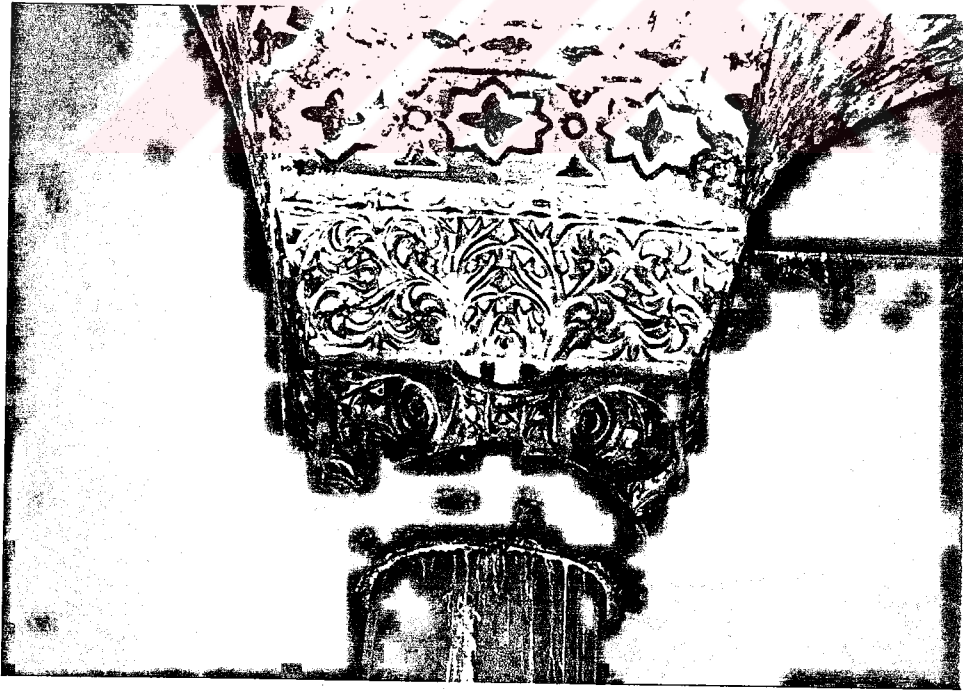
Resim 2.7. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya Resim 2.8. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya

Resim 2.9. Bizans sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya

Resim 2.10. Zigzag örgülü sütun başlığı, İstanbul, Ayasofya

Resim 2.11. İmpostlu iyon başlık, İstanbul, Ayasofya

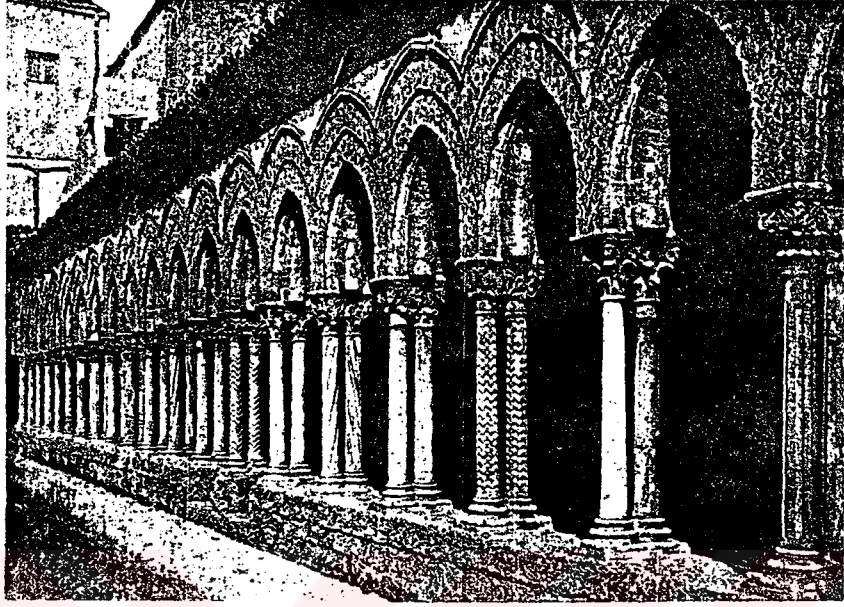
Resim 2.12. Yaprakları rüzgardan dönmüş başlık, S.Apollinare in Classe
(Hamilton 1956, resim 26)

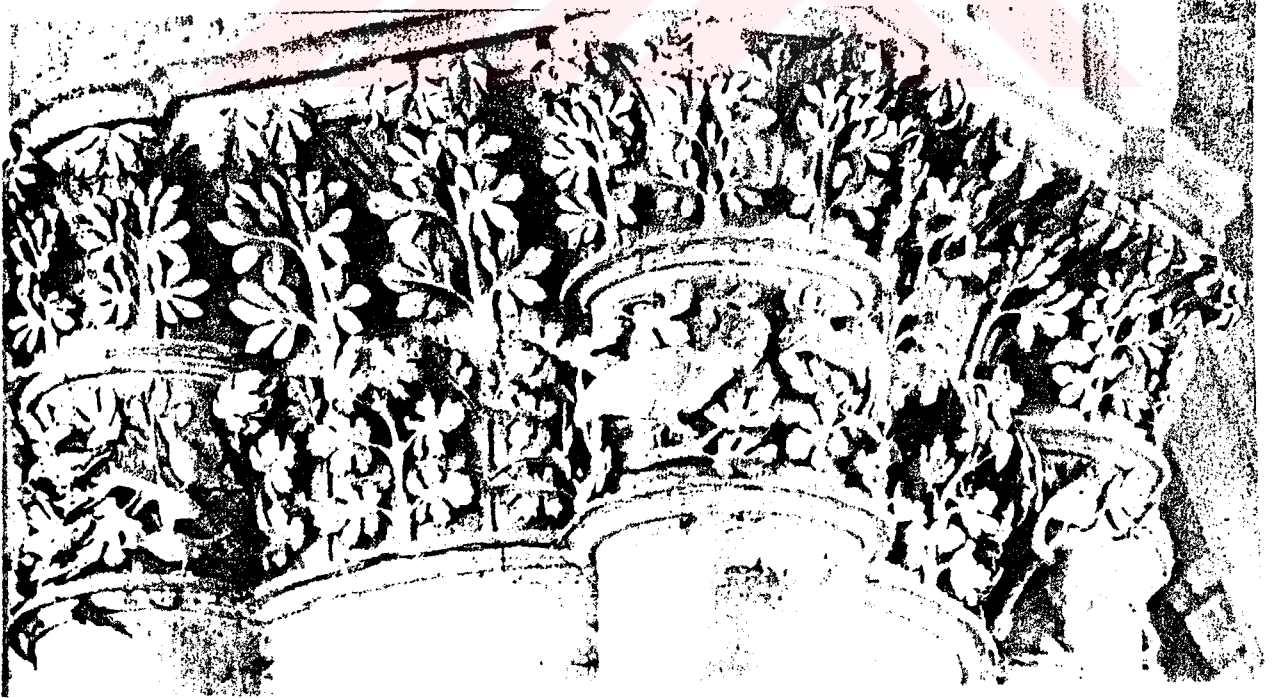
Resim 2.13. Figürlü Bizans sütun başlığı, Parenzo (Hamilton 1956, resim 28)

Resim 2.14. İki tane impostlu sütun başlığı, Ravenna, S.Vitale (Hamilton 1956, resim 27)

Resim 2.15. İkili sütun başlıkları, Montreale Katedrali (Fletcher 1967, s.328)

Resim 2.16. Fransız Gotik sütun başlığı, Rheims Katedrali (MARTINDALE, A., Gothic Art, London, 1994, s.51.)

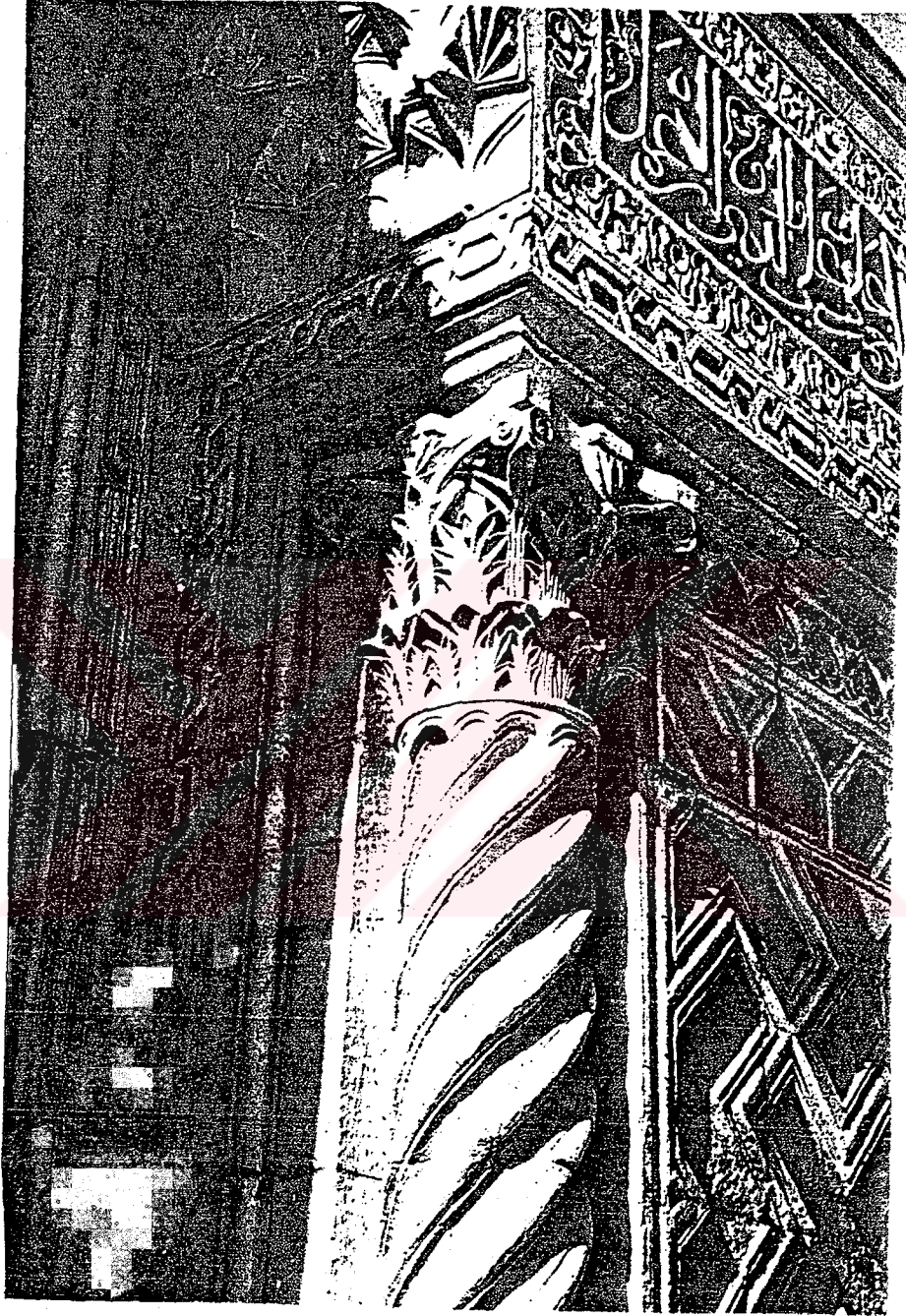
Resim 2.17. İngiliz Gotik sütun başlığı, The Chapter House (MARTINDALE, A., Gothic Art, London, 1994, s.116.)

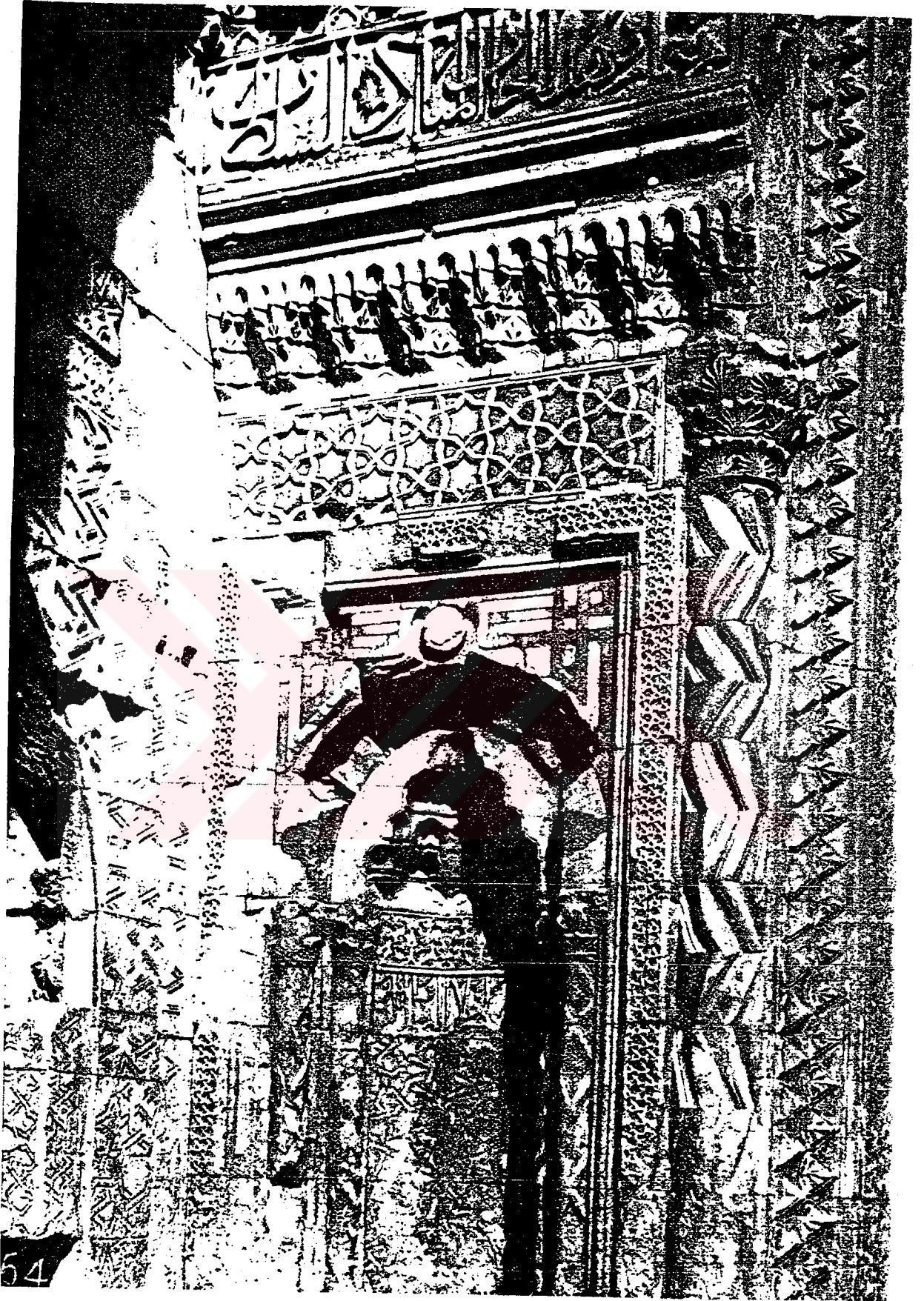
Resim 2.18. Alman Gotik sütun başlığı, Naumburg Katedrali (MARTINDALE, A., Gothic Art, London, 1994, s.64.)

Resim 2.19. İtalyan Rönesans sütun başlıkları, S. Lorenzo Kilisesi (TAFURI, M.,
Architecture et Humanisme, de la Renaissance aux réformes, Paris, 1981, s.11)

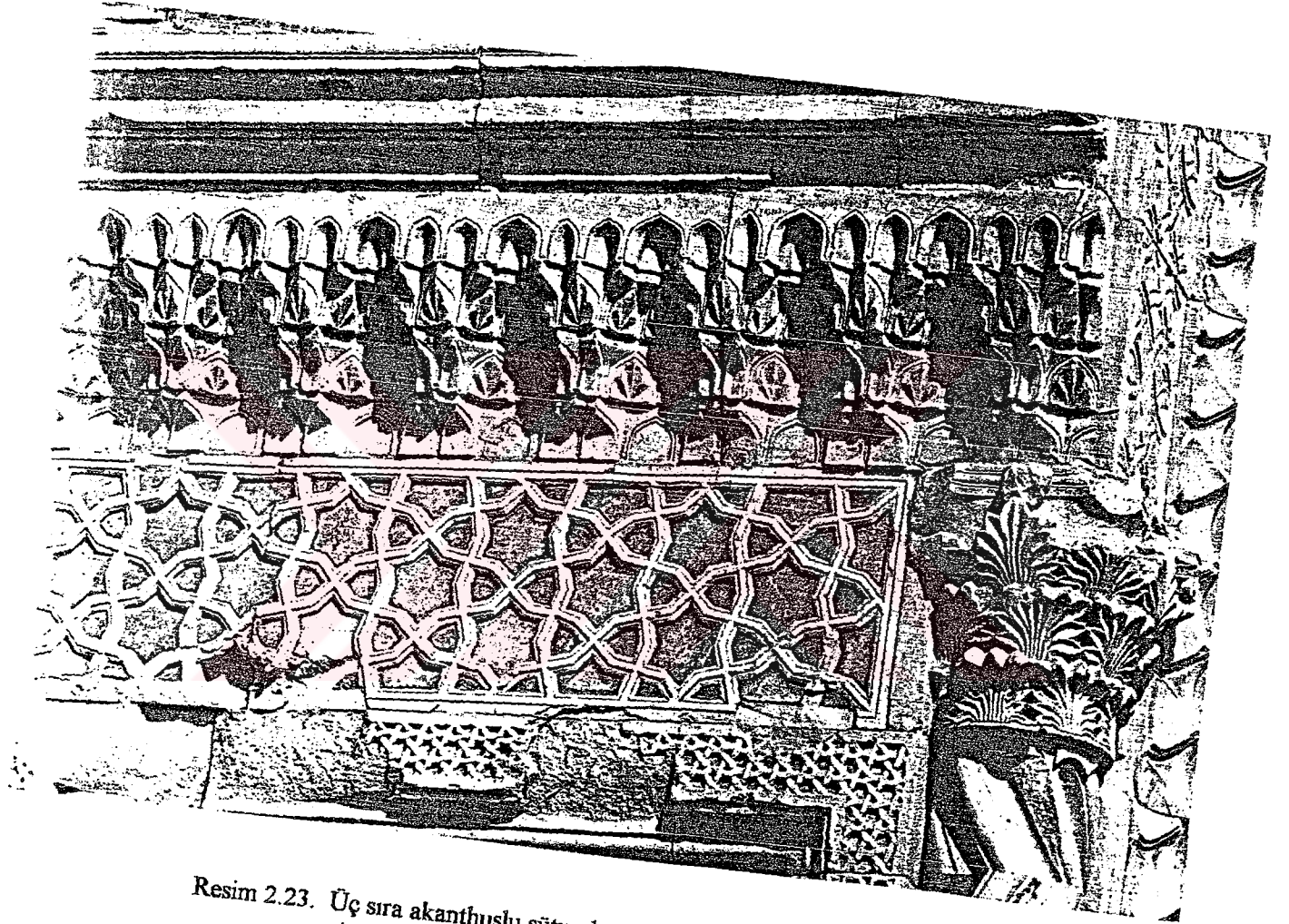
Resim 2.20. Akanthuslu ve volütlü sütun başlığı, Konya Karatay Medresesi
(Öney 1992, s.26)

Resim 2.21. Akanthuslu sütun başlığı, Aksaray Sultan Han
(Ögel 1987, L.X)

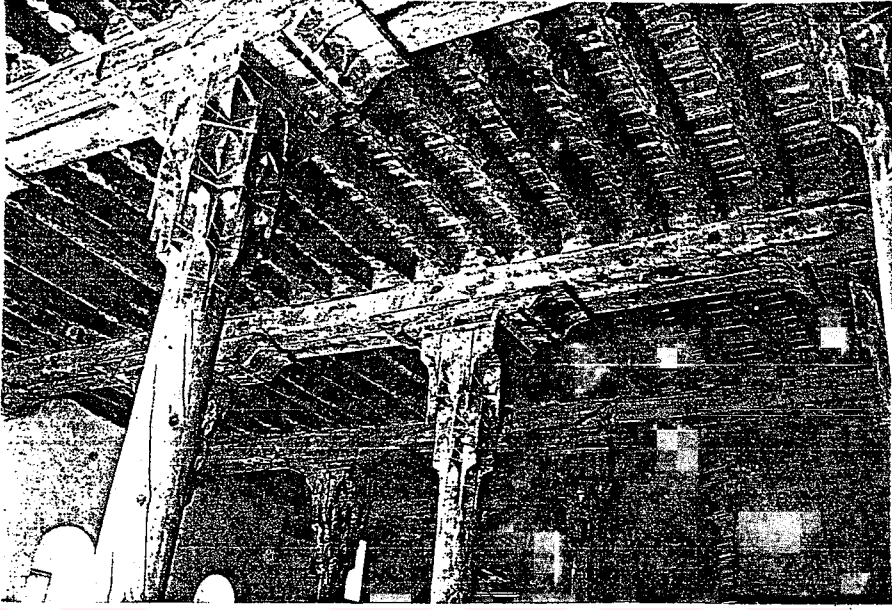
Resim 2.22. Hayvan figürlü sütun başlığı, Kayseri Sahibiye Medresesi
(Öney 1992, s.68)

Resim 2.23. Üç sıra akanthuslu sütun başlığı, Aksaray Sultan Han (ÖGEL, S., *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, İstanbul, 1994, s.81)

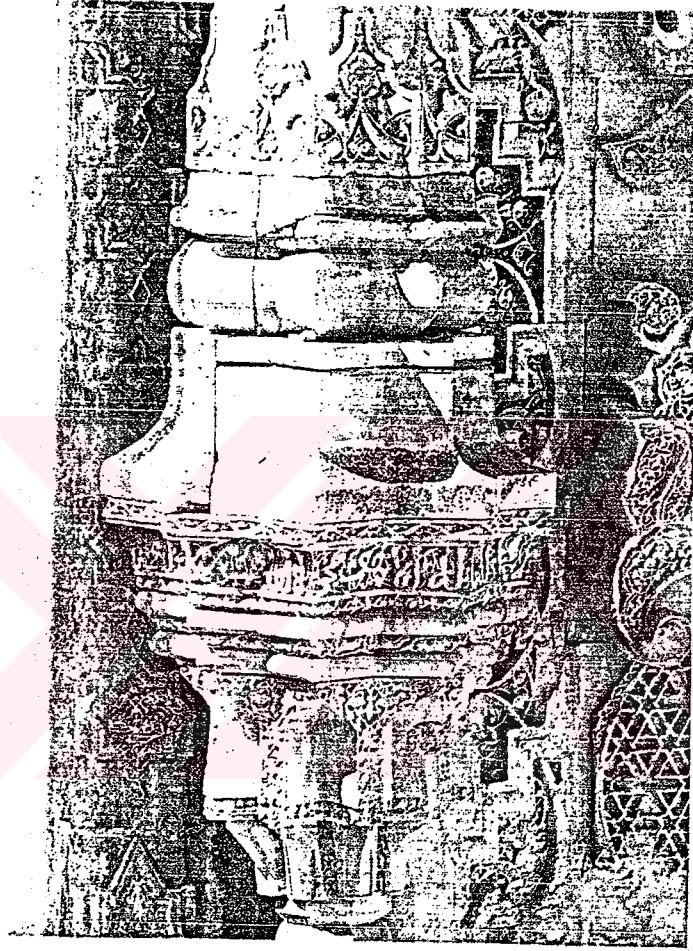
Resim 2.24. Lotus-palmet-akanthuslu sütun başlığı, Erzurum,
Çifte Minareli Medrese (Öney 1992, s.22)

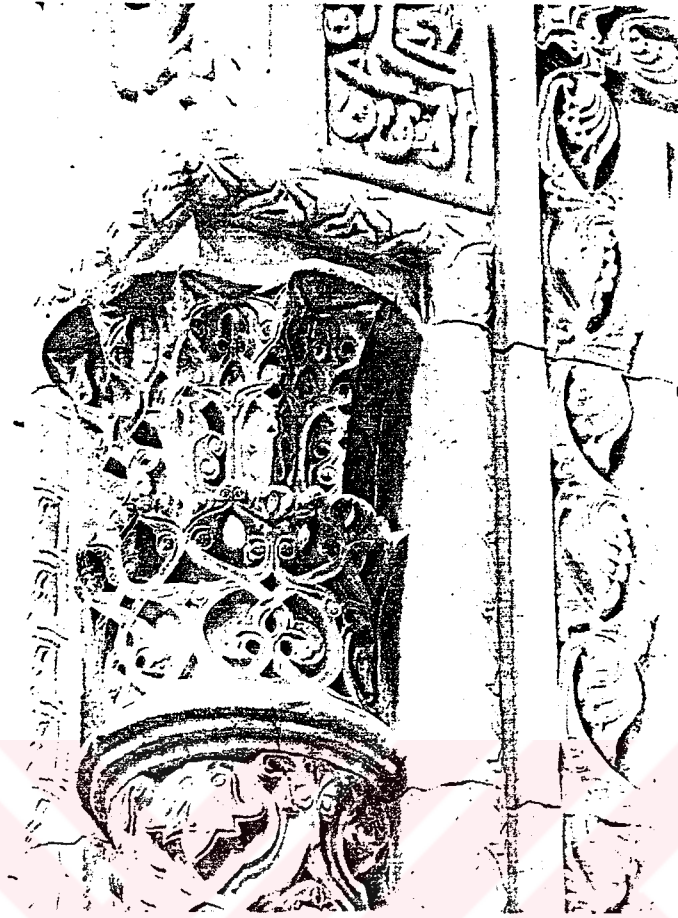
Resim 2.25. Mukarnaslı sütun başlığı, Afyon Ulu Camii (Öney 1992, s.151)

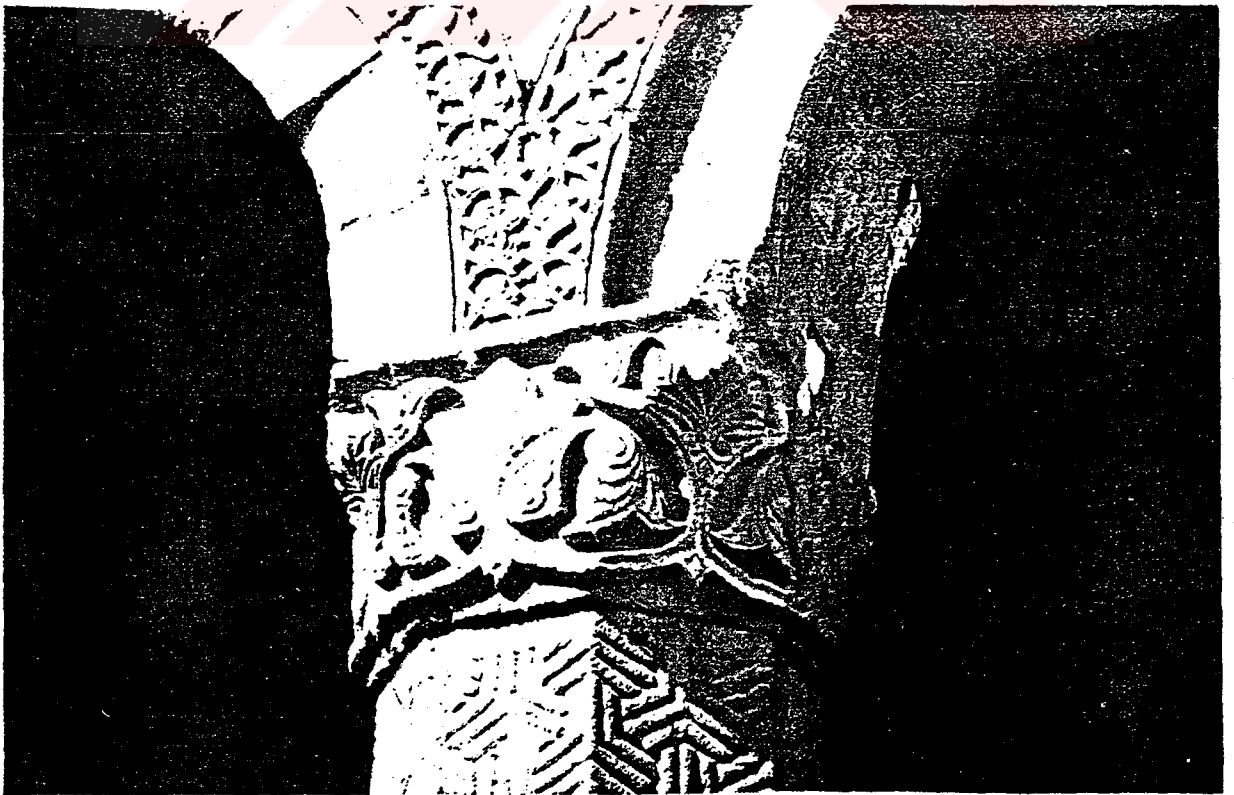
Resim 2.26. Mukarnaslı ve bitkisel motifli sütun başlığı, Divriği Ulu Camii (Ögel 1987, L.XI.)

Resim 2.27. Mukarnaslı ve bitkisel motifli sütun başlığı, Divriği Ulu Camii
ÖGEL, s., Anadolu'nun Selçuklu Çehresi, İstanbul, 1994, s.27.)

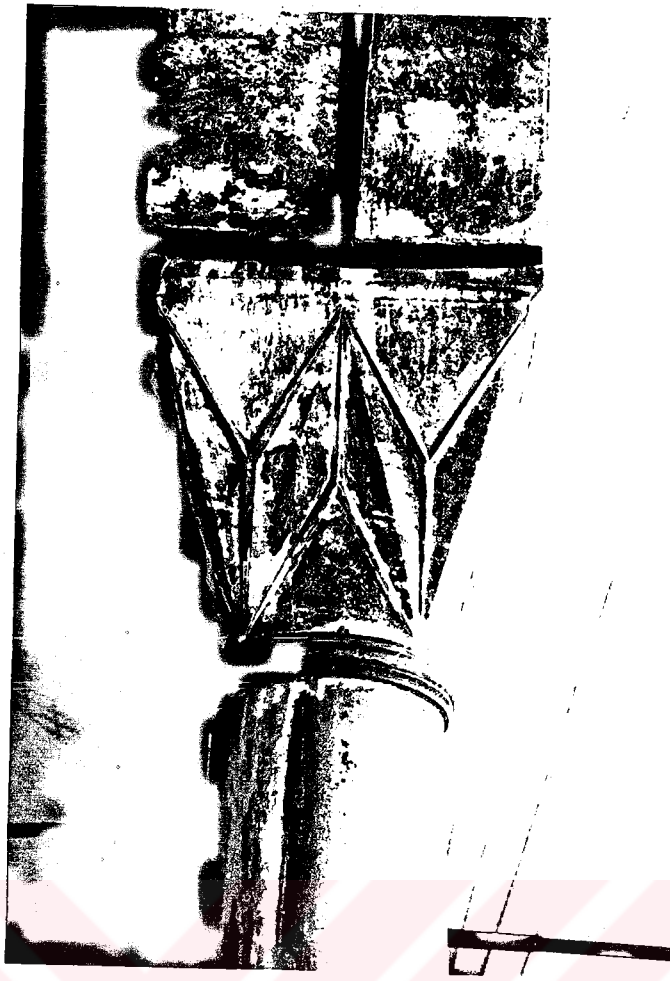
Resim 2.28. Palmetli sütun başlığı, Sivas Gök Medrese (ÖGEL S., Anadolu'nun Selçuklu Çehresi, İstanbul, 1994, s.44.)

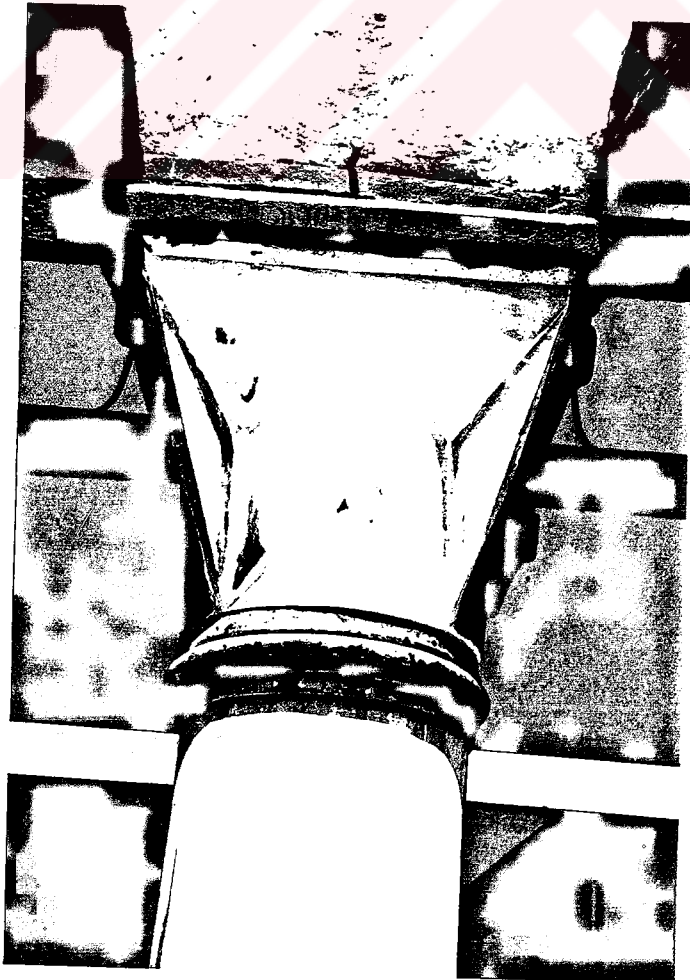
Resim 2.29. Palmet-lotus motifli sütun başlığı Erzurum Çifte Minareli Medrese (Ögel 1987, L.XXXV)

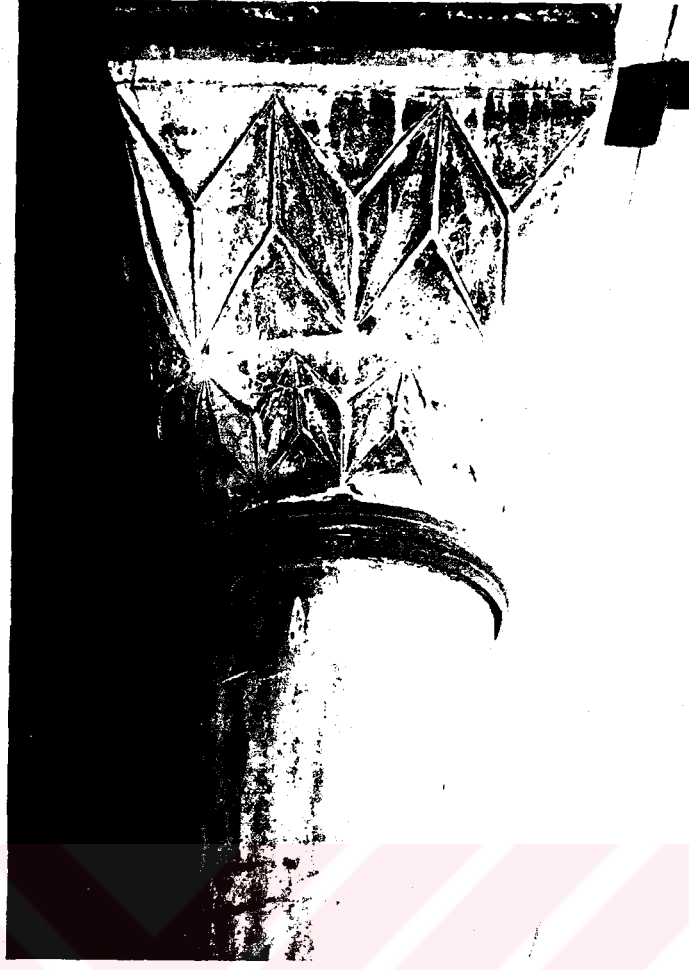
Resim 2.30. Silmelele motiflendirilmiş sütun başlığı, Divriği Darüşşifası
(Öney 1992, s.29)

Resim 2.31 Baklavali sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii

Resim 2.32 Baklavali sütun başlığı, Kadirga Sokullu Camii

Resim 2.33. Baklavali sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii

Resim 2.34. Baklavali sütun başlığı, Kadirga, Sokullu Camii

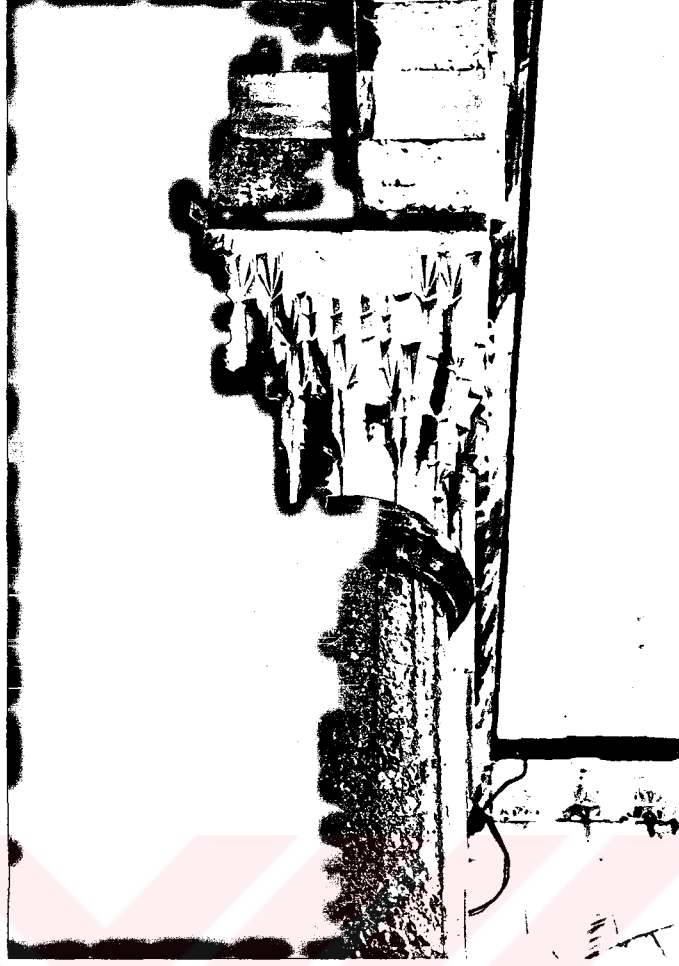
Resim 2.35. Mukarnashli sütun başlığı, Firuz Ağa Camii

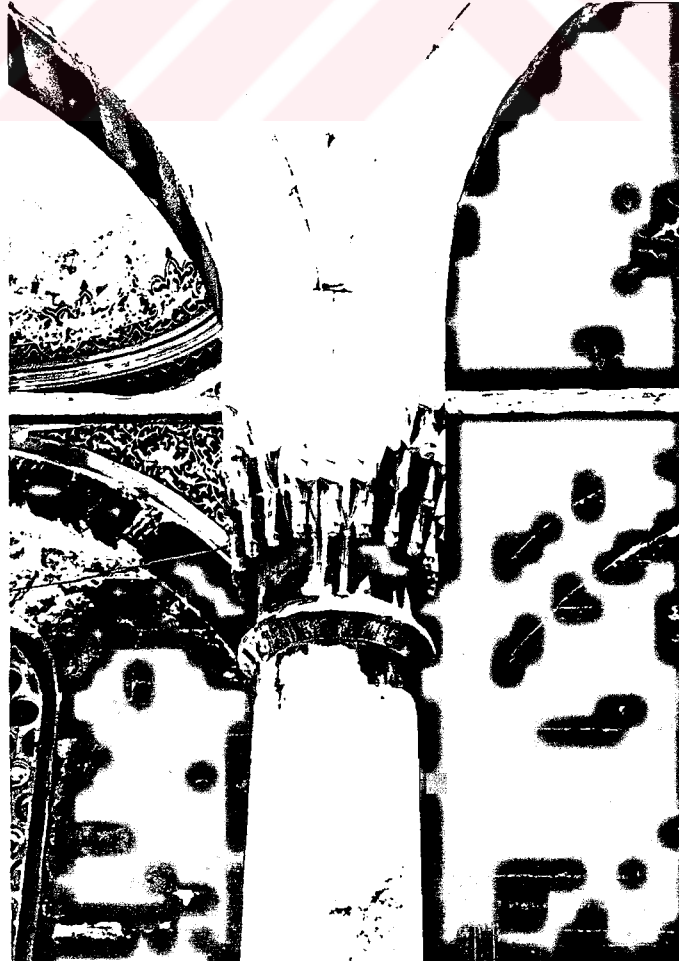
Resim 2.36. Mukarnashli sütun başlığı, Rüstem Paşa Camii

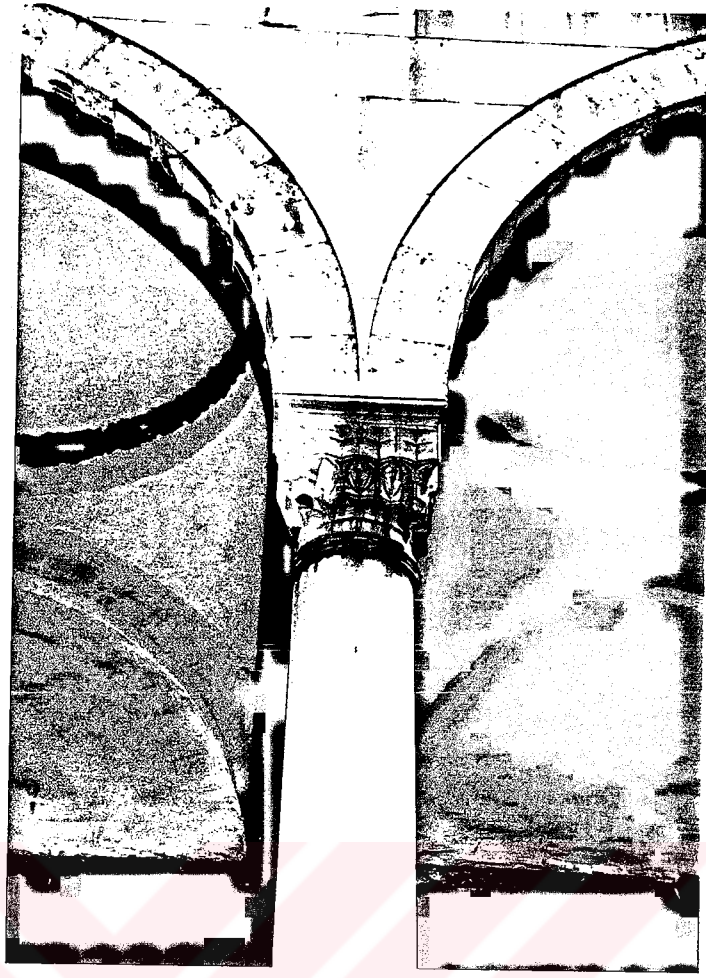
Resim 2.37. Mukarnashli sütun başlığı, Süleymaniye Camii

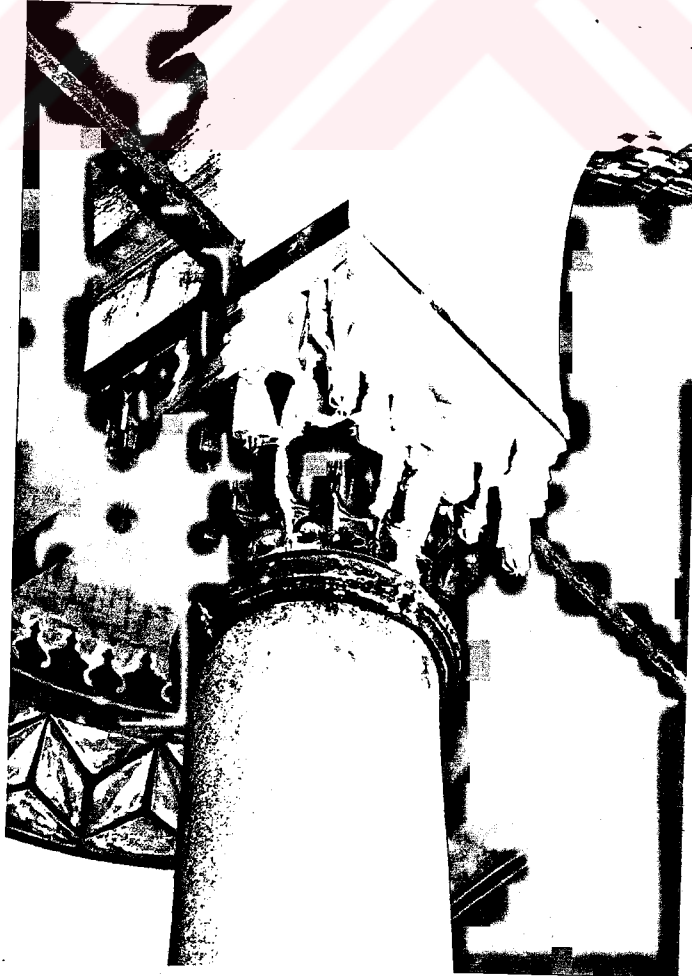
Resim 2.38. Mukarnashli sütün başlığı, Yeni Cami

Resim 2.39. Mukarnashli sütün başlığı, Yeni Cami

Resim 2.40 Mukarnaslı sütun başlığı, Şehzade Camii

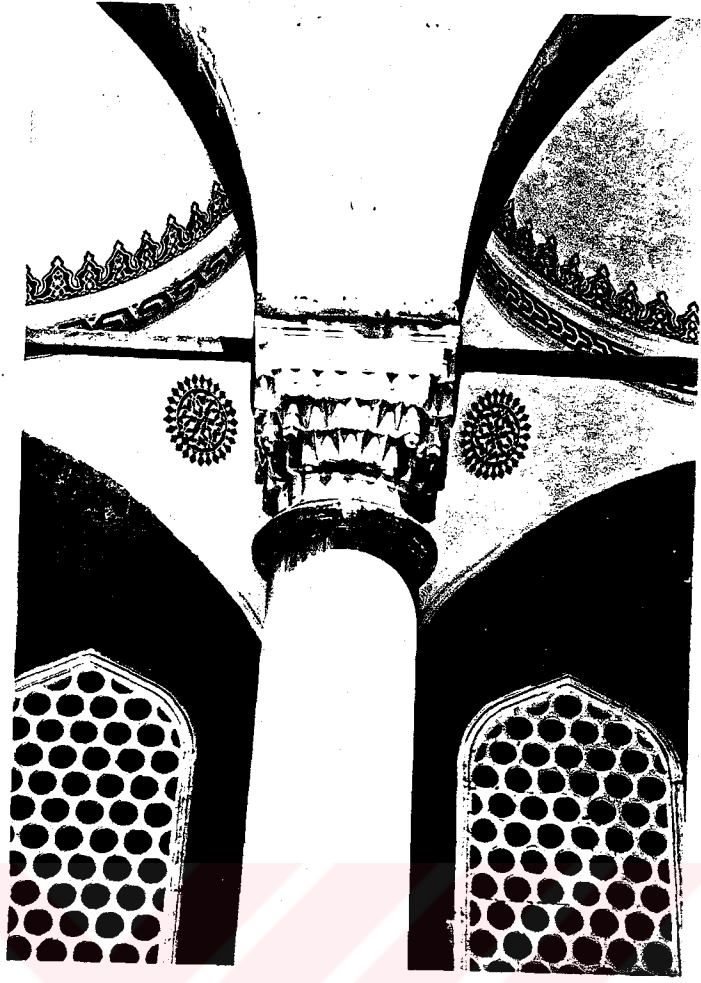
Resim 2.41. Mukarnaslı sütun başlığı, Süleymaniye Camii

Resim 2.42. Mukarnaslı sütun başlığı, Süleymaniye Camii

Resim 2.43 Mukarnaslı sütun başlığı, Kadirga, Sokullu Camii

Resim 2.44. Mukarnaslı sütun başlığı, Sultan Ahmed Camii

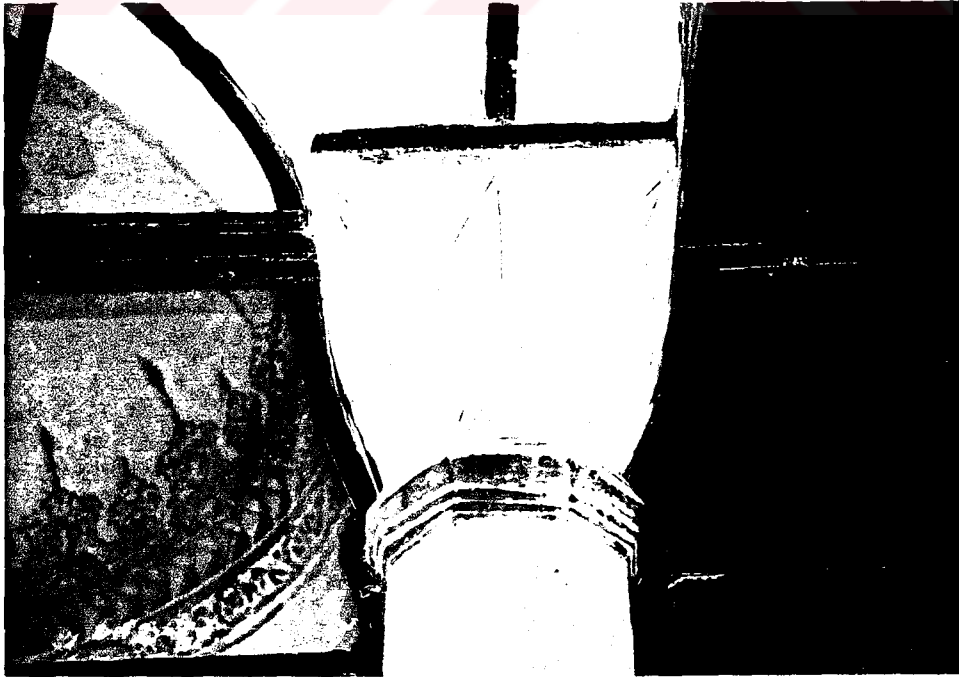
Resim 2.45. Mukarnaslı sütun başlığı, Sultan Ahmed Camii

Resim 2.46. Mukarnaslı sütun başlığı, Yeni Camii

Resim 4.1. Feyzullah Efendi Medresesi, Ara mekan sütun başlığı

Resim 4.2. Feyzullah Efendi Medresesi, Ara mekan sütun başlığı

Resim 4.3. Feyzullah Efendi Medresesi, Medrese revağı sütun başlığı

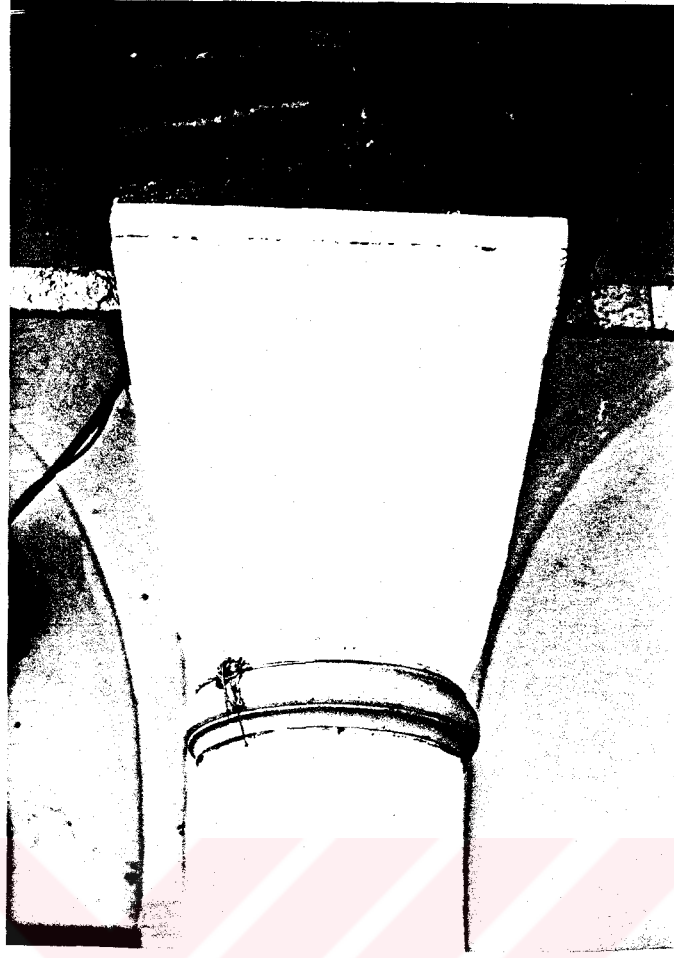
Resim 4.4. Feyzullah Efendi Medresesi, Şadırvan sütun başlığı

Resim 4.5. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi, Avlu revakları sütun başlığı

Resim 4.6. Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi, Avlu revağı sütun başlığı

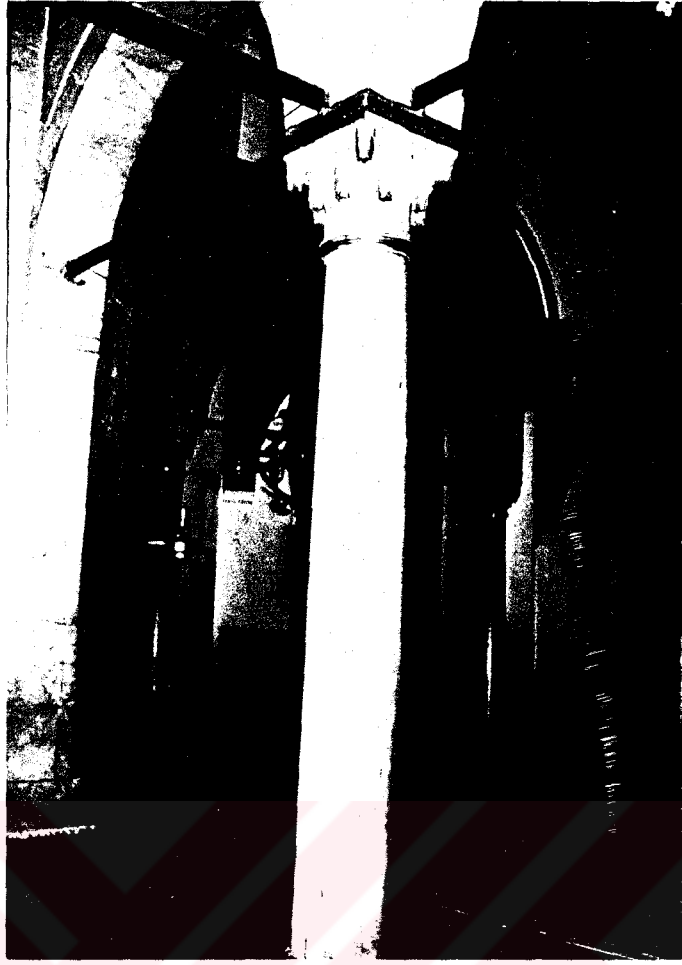
Resim 4.7. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Tekke revağı sütun başlığı

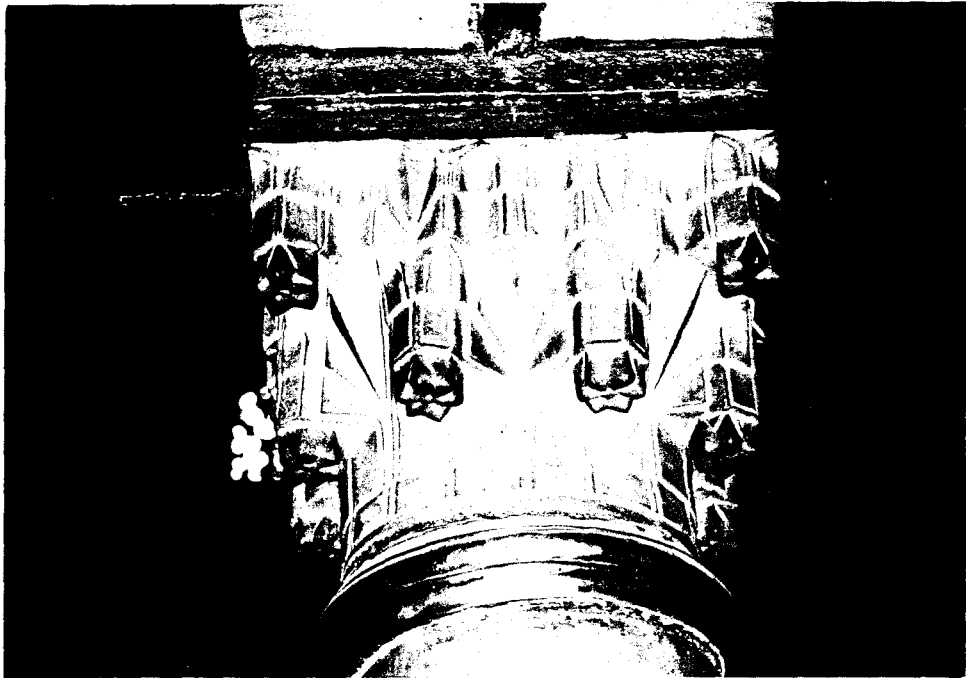
Resim 4.8. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı

Resim 4.9. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı

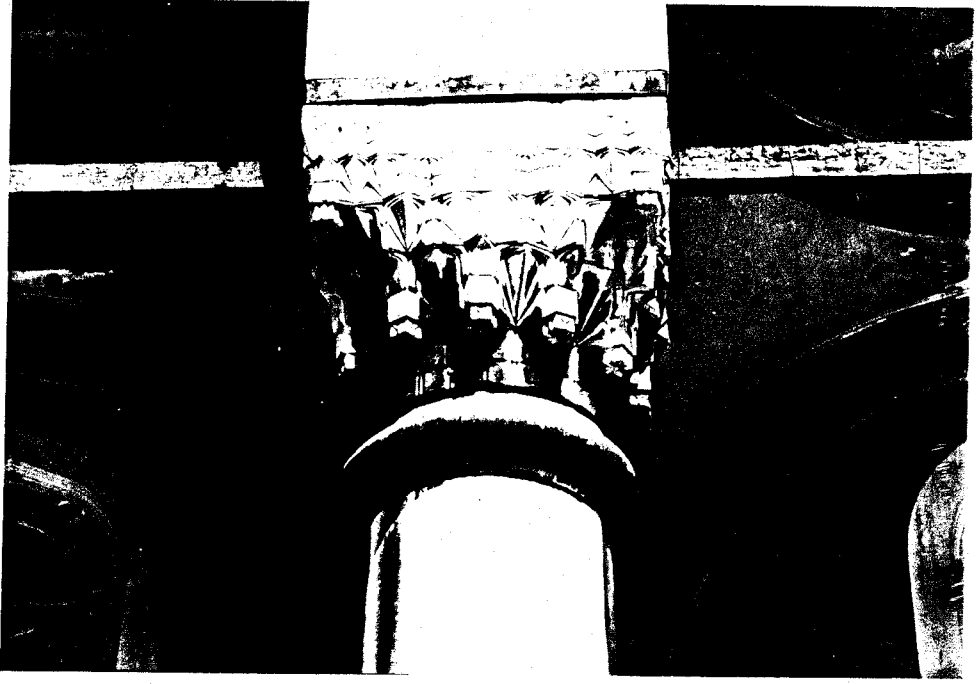
Resim 4.10. Yeni Valide Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.11. Yeni Valide Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.12. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı

Resim 4.13. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı

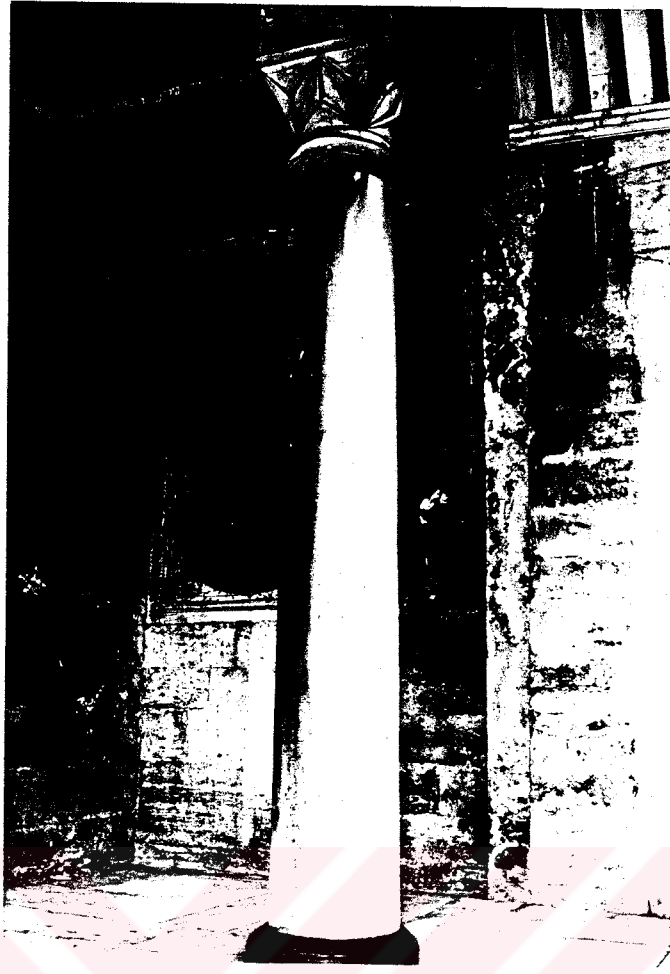
Resim 4.14. Yeni Valide Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı

Resim 4.15. Yeni Valide Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı

Resim 4.16. Yeni Valide Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı

Resim 4.17. Yeni Valide Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı

Resim 4.18. Yeni Valide Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı

Resim 4.19. Yeni Valide Külliyesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.20. Yeni Valide K  llyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.21. Yeni Valide K  llyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.22. Damat İbrahim Paşa Darülhadisî, Sütun başlığı

Resim 4.23. Damat İbrahim Paşa Darülhadısi, Sütun başlığı

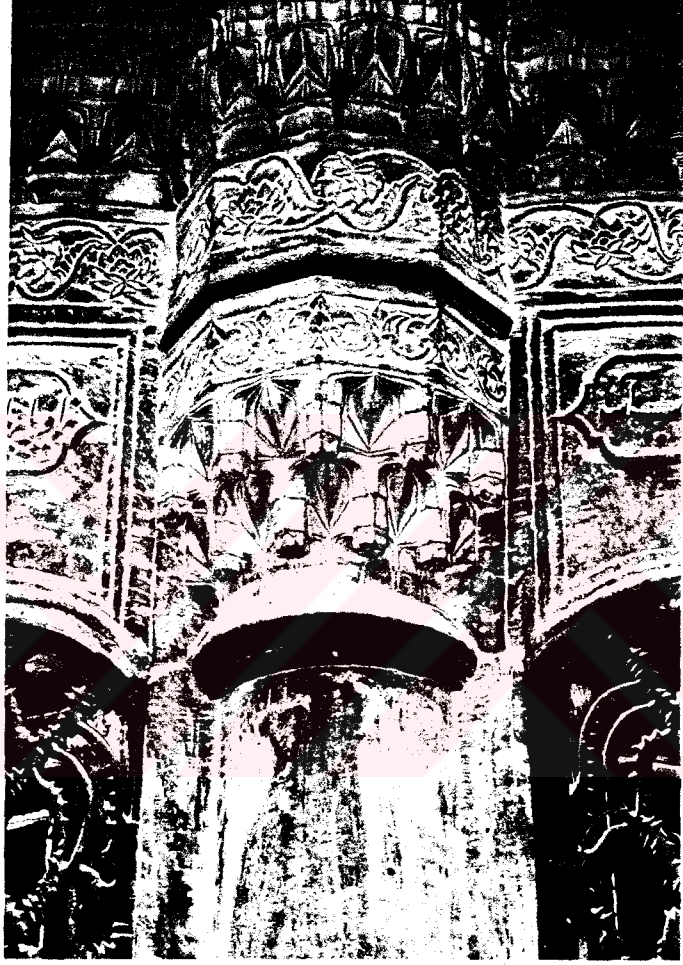
Resim 4.24. Damat İbrahim Paşa Darülhadisî, Sütun başlığı

Resim 4.25. Damat Ibrahim Paşa Külliyesi, Avlu revakları sütun başlığı

Resim 4.26. Damat Ibrahim Paşa Külliyesi, Şadırvan sütun başlığı

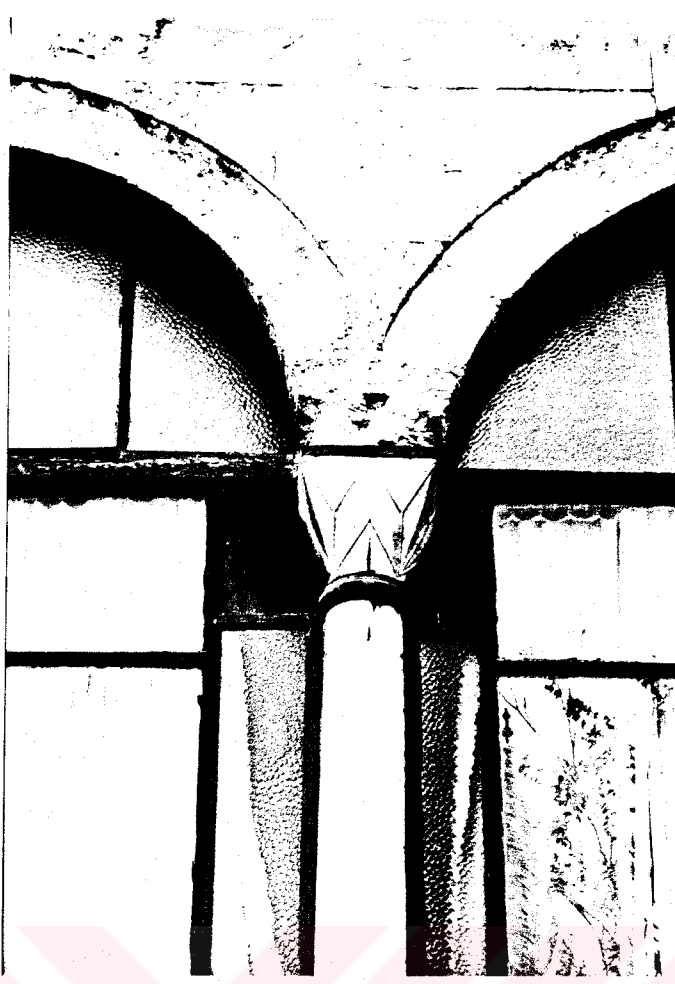
Resim 4.27. Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.28 Damat Ibrahim Paşa Külliyesi, Hazire kemerleri sütun başlığı

Resim 4.29. Ahmedîye Külliyesi, İmaret sütün başlığı

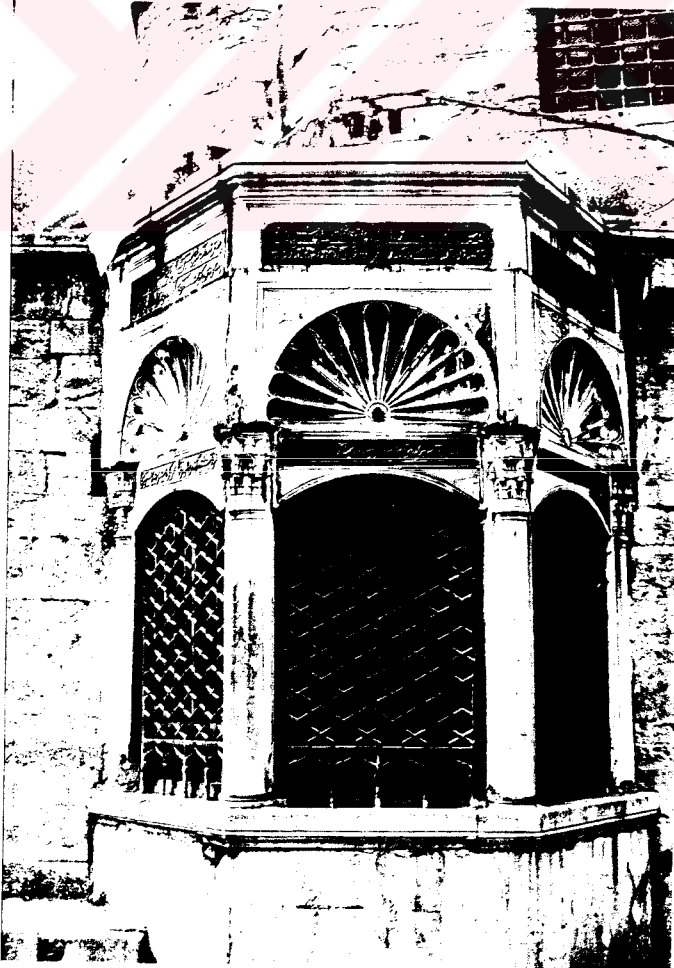
Resim 4.30. Ahmedîye Külliyesi, Kütüphane sütün başlığı

Resim 4.31. Ahmedîye Külliyesi, Abdest muslukları yeri sütün başlığı

Resim 4.32. Ahmedîye Külliyesi, Medrese sütun başlığı

Resim 4.33. Ahmedîye Külliyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.34. III. Ahmed Sebili ve Meydan Çeşmesi

Resim 4.35. Saliha Sultan Sebili, sütun başlığı

Resim 4.36. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.37. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

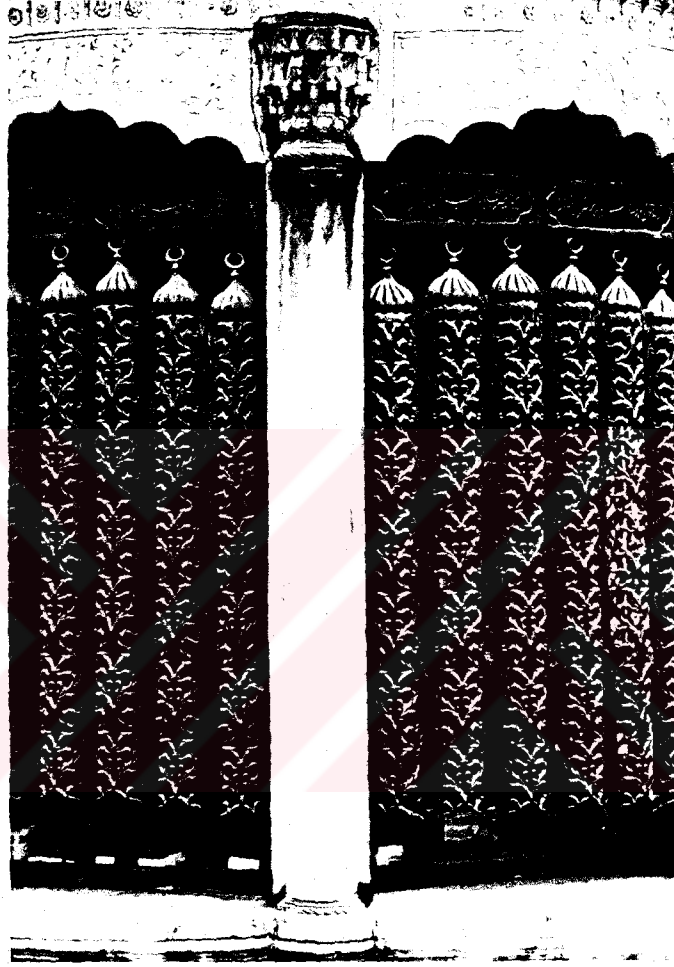
Resim 4.38. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.39. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı

Resim 4.40. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı

Resim 4.41. Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.42. Çinili Köşk, Revak sütun başlığı

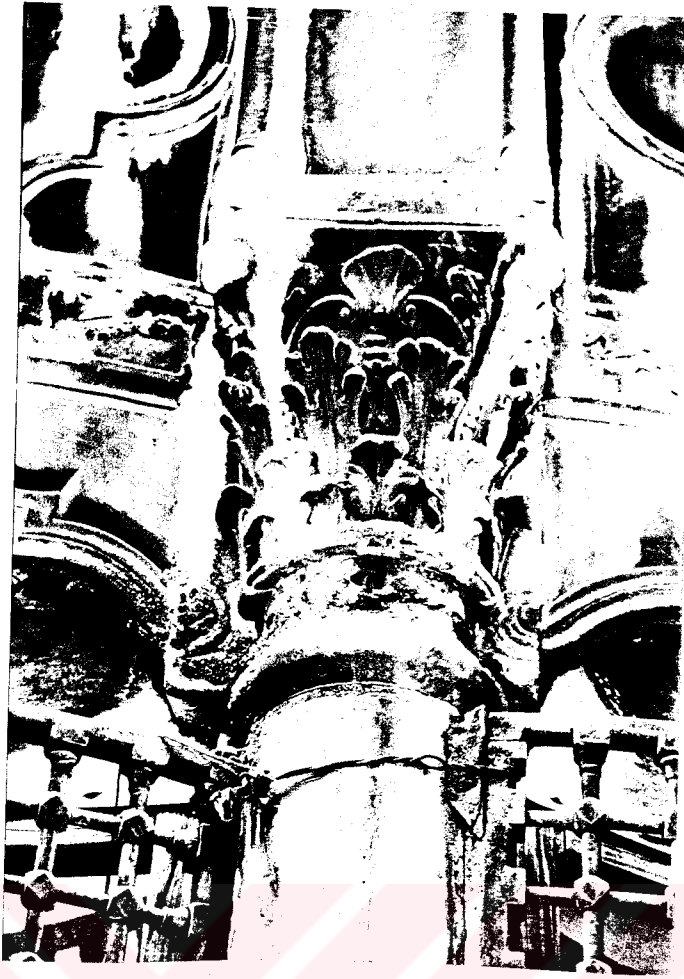
Resim 4.44. Atıf Efendi Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı

Resim 4.45. Atıf Efendi Kütüphanesi, Giriş mekanı sütun başlığı

Resim 4.46. Atıf Efendi Kütüphanesi, Okuma salonu sütünce başlığı

Resim 4.47. Mehmed Emin Ağa Sebili, Sebil sütun başlığı

Resim 4.48. Mehmed Emin Ağa Sebili, Çeşme sütun başlığı

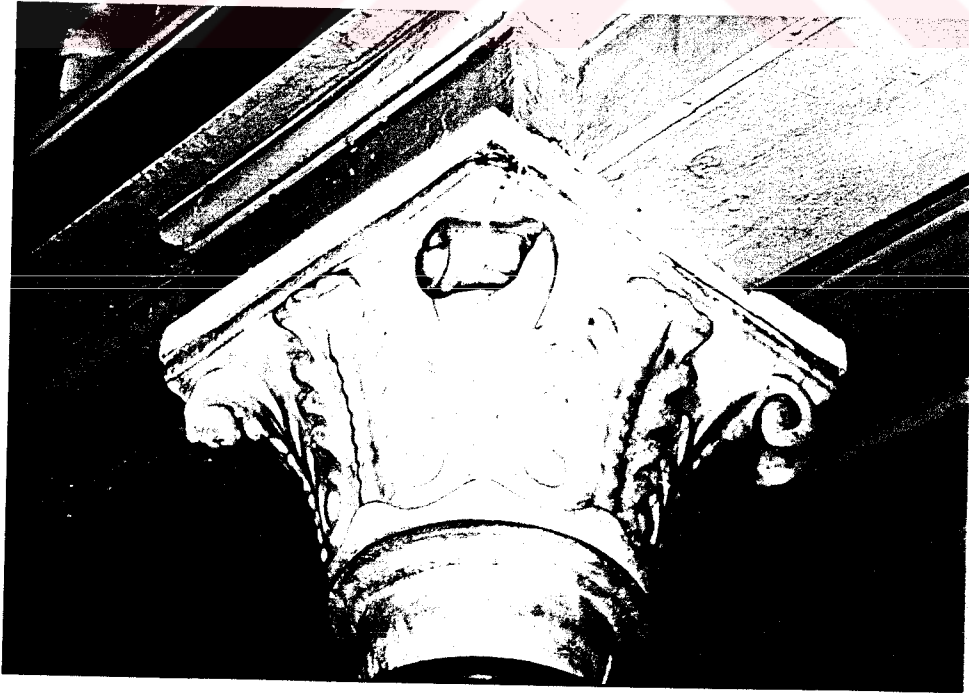
Resim 4.49. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami son cemaat yeri sütun başlığı

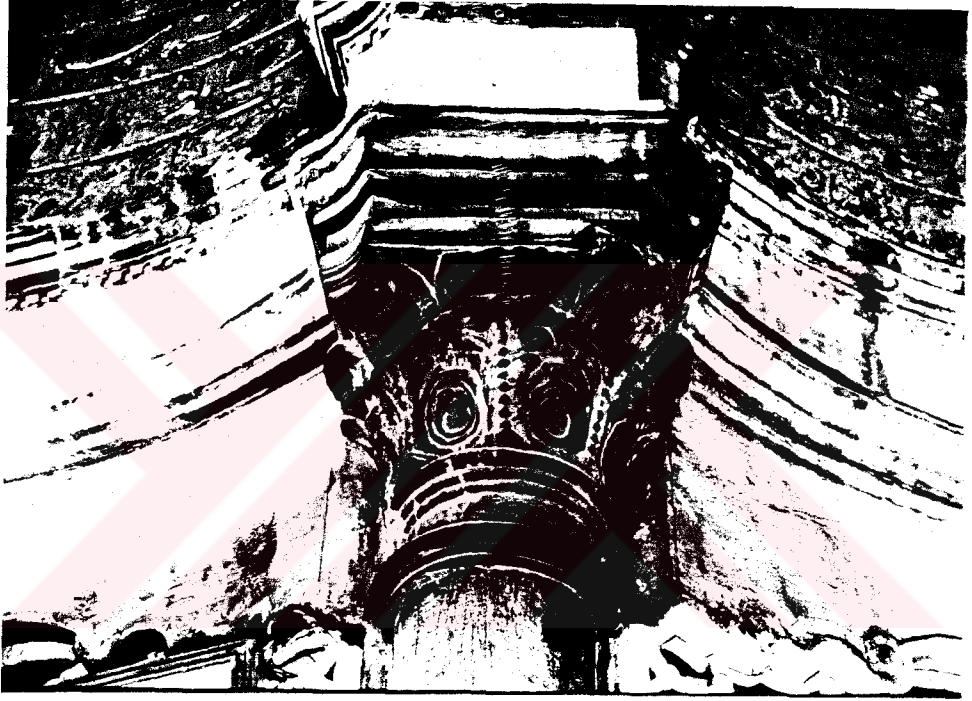
Resim 4.50. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.51. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.52 Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.53. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.54. Hacı Beşir Ağa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı

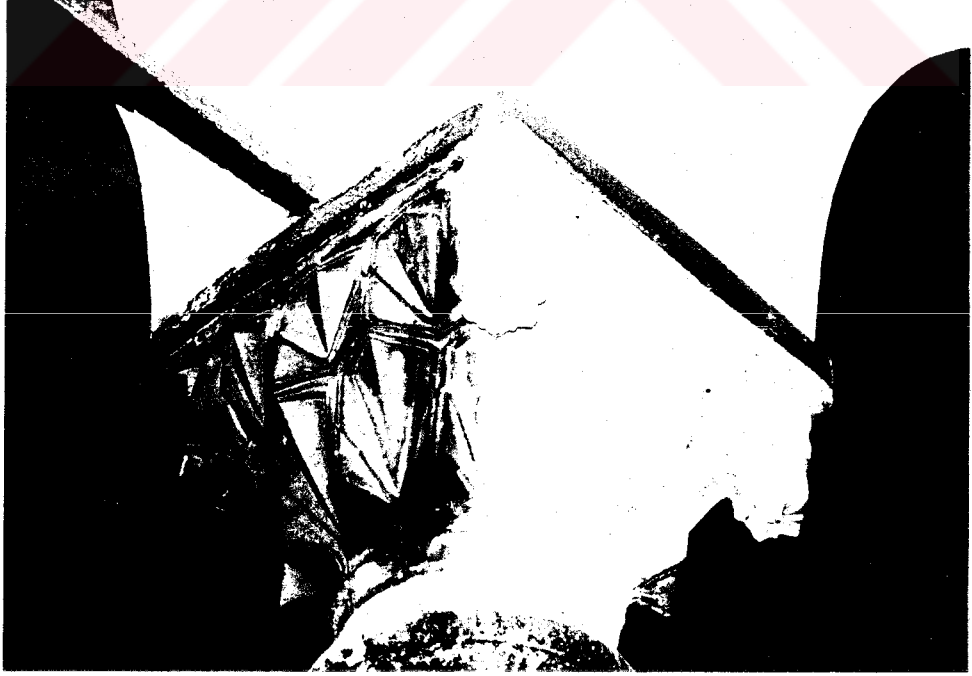
Resim 4.55. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı

Resim 4.56. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı

Resim 4.57. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı

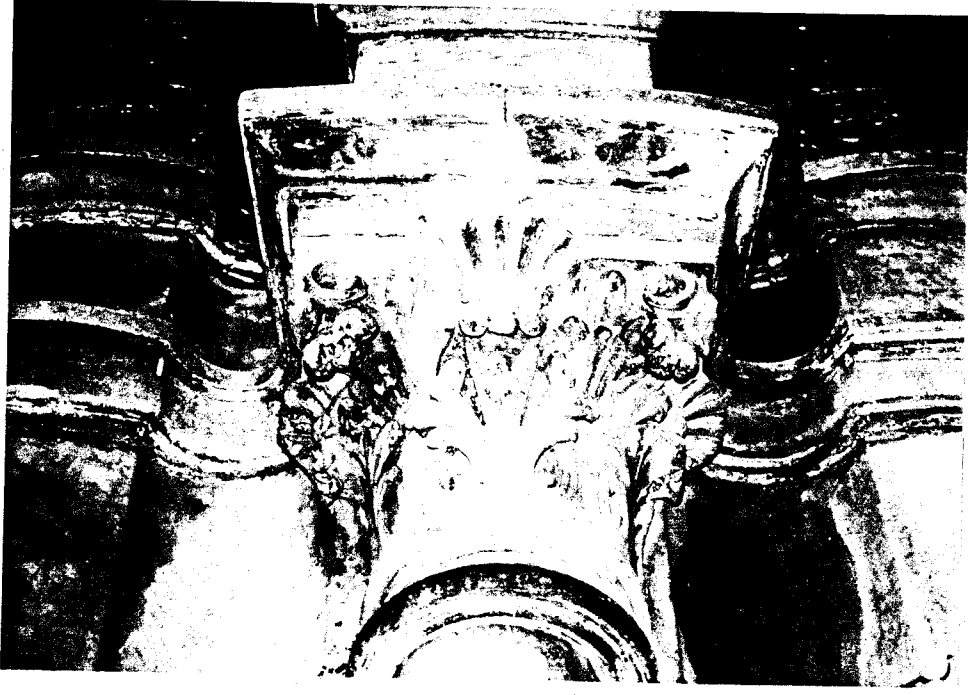
Resim 4.58. Şeyhülislam Tekkesi, Avlu revağı sütun başlığı

Resim 4.59. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı

Resim 4.60. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Medrese revağı sütun başlığı

Resim 4.61. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Sebil sütun başlığı

Resim 4.62. Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, Çeşme sütun başlığı

Resim 4.63. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.64. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.65. Nuruosmaniye Külliyesi, Üst kat galeri sütun başlığı

Resim 4.66. Nuriosmaniye Külliyesi,   st kat galeri sütün ba  l  ı

Resim 4.67. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı

Resim 4.68. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı

Resim 4.69. Nuruosmaniye Külliyesi, Dış yan galeri sütun başlığı

Resim 4.70 Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap sütun başlığı

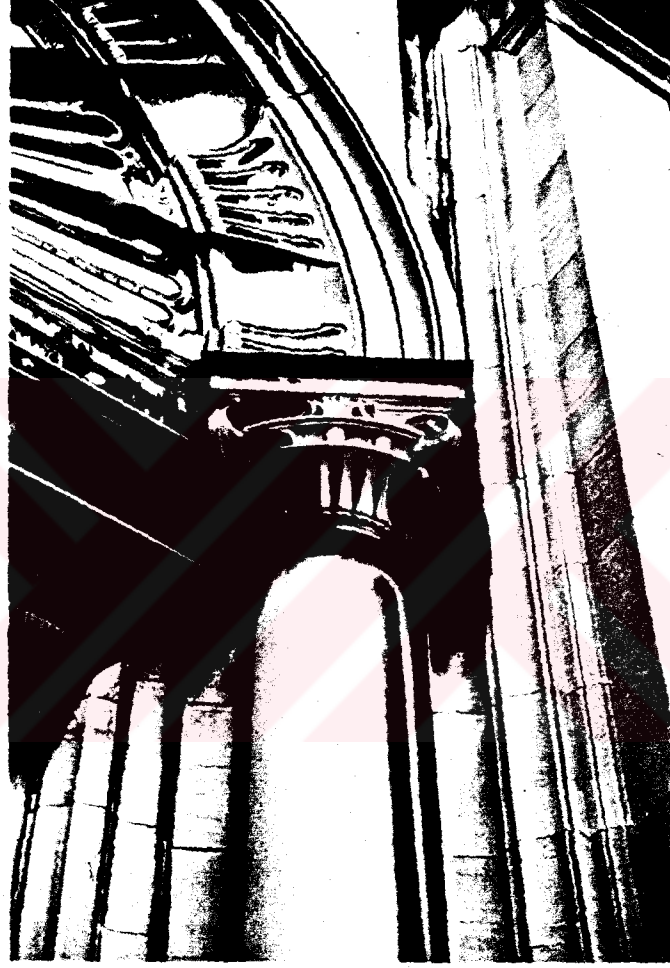
Resim 4.71. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu revakları

Resim 4.72. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu revağı sütun başlığı

Resim 4.73. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu kapısı sütün ba  l  ı

Resim 4.74. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlunun dışı açılan kapısında sütun başlığı

Resim 4.75. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu yan kapısında sütün başlığı

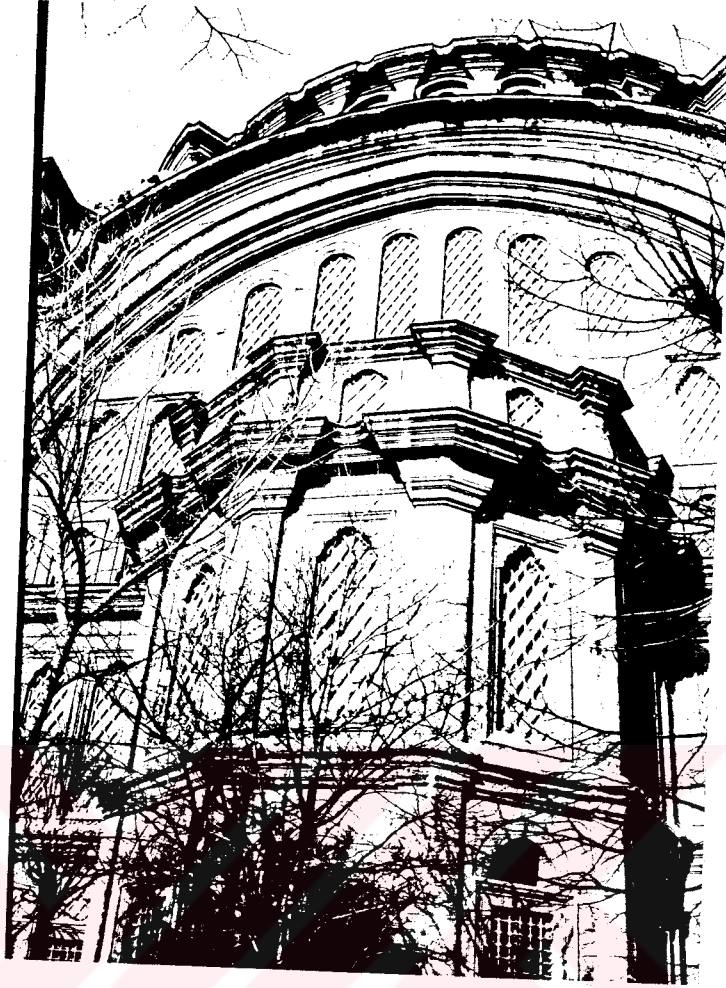
Resim 4.76. Nuruosmaniye Külliyesi, Avlu yan kapısında sütun başlığı

Resim 4.77. Nuruosmaniye Külliyesi, Cami ikinci kat pencereleri sütun başlığı

Resim 4.78. Nuruosmaniye Külliyesi, Hünkar mahfili sütun başlığı

Resim 4.79. Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap nişi dıştan.

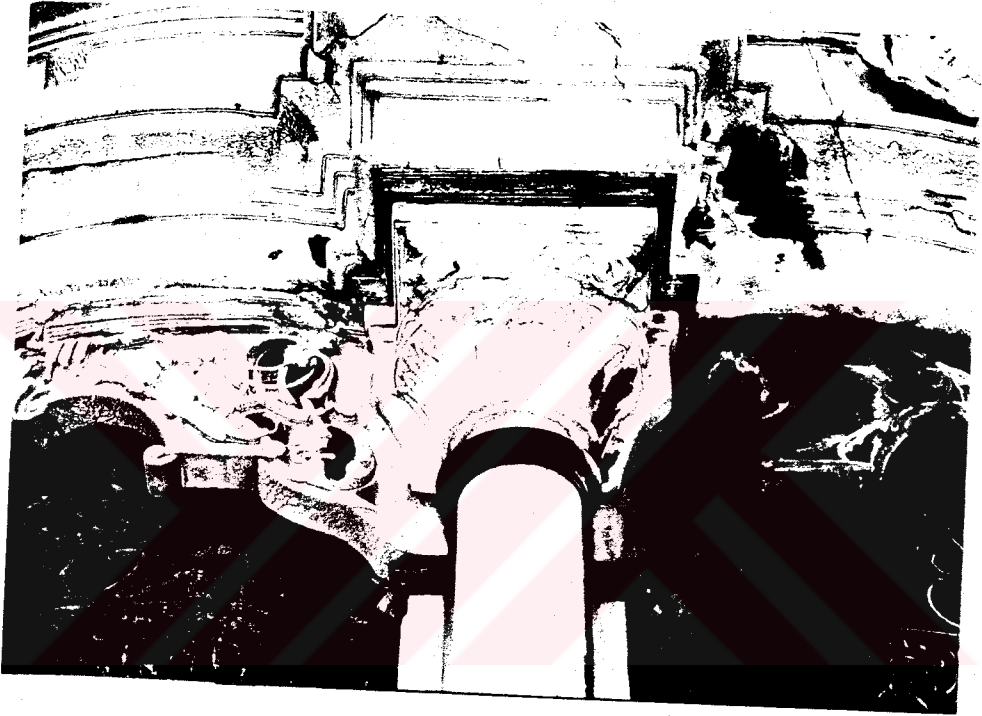
Resim 4.80. Nuruosmaniye Külliyesi, Mihrap nişi dıştan, başlık

Resim 4.81. Nuruosmaniye Külliyesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.82. Nuruosmaniye Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı

Resim 4.83. Nuruosmaniye Külliyesi, Sebil sütun başlığı

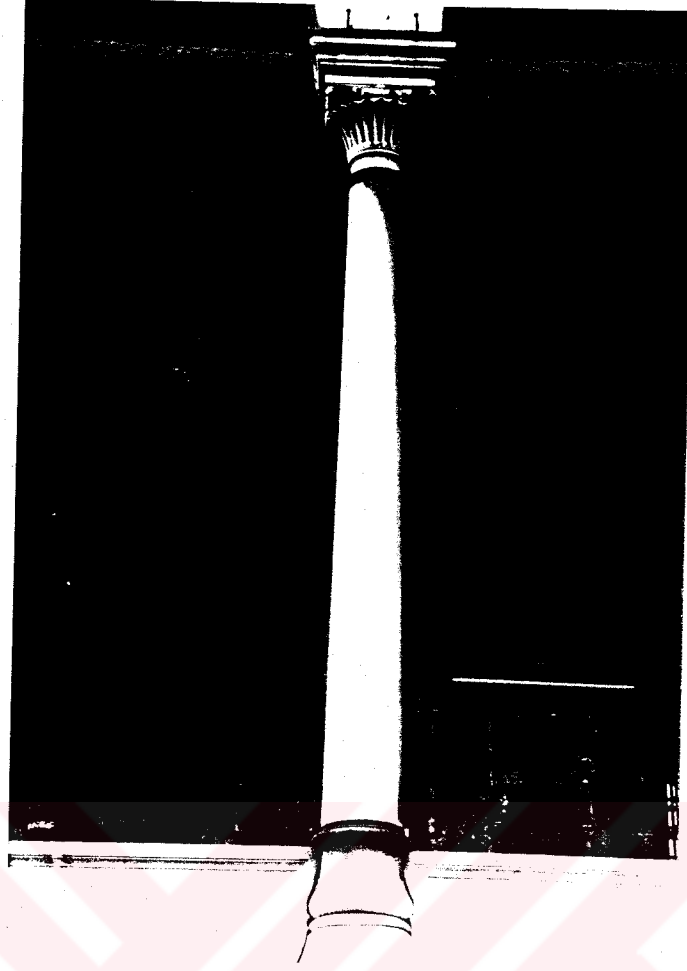
Resim 4.84. Ayazma Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.85. Ayazma Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.86. Ayazma Camii, Mihrap sütun başlığı

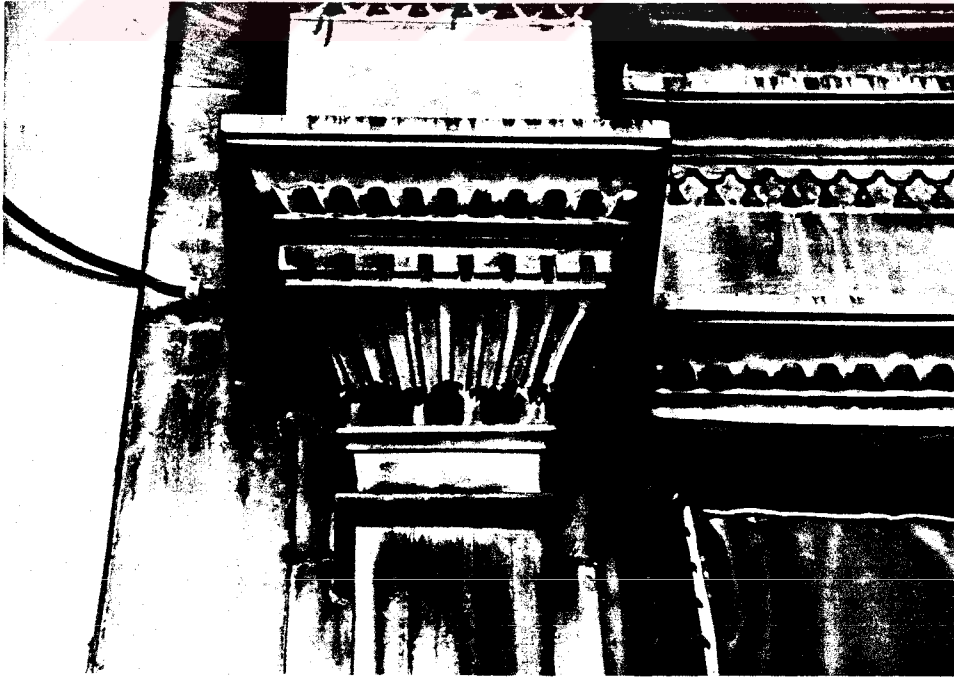
Resim 4.87. Ayazma Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

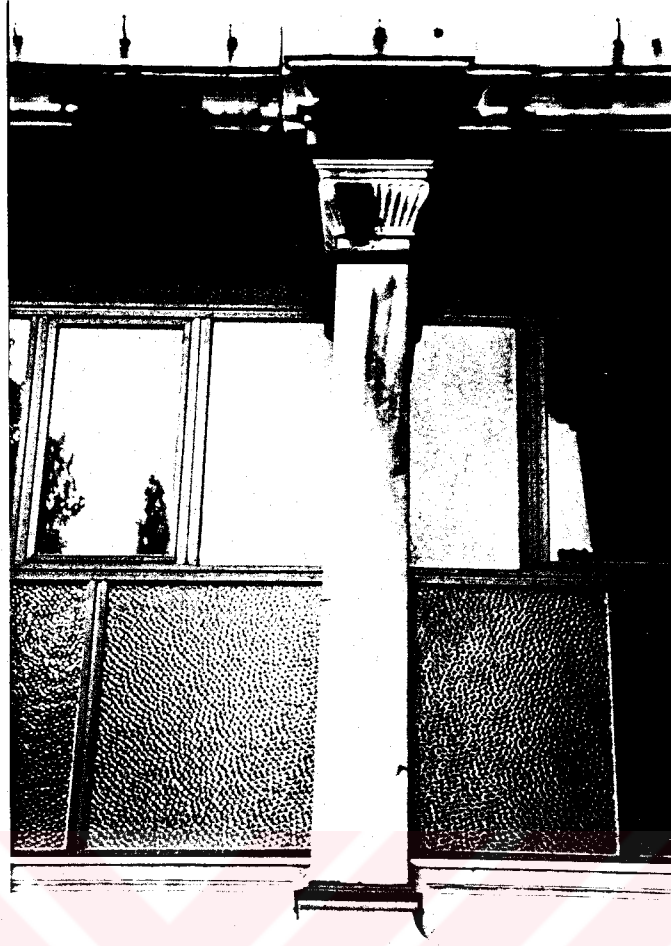
Resim 4.88. Ayazma Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.89. Ayazma Camii, Son cemaat yeri kapısı sütun başlığı

Resim 4.90. Ayazma Camii, Son cemaat yeri kapısı sütun başlığı

Resim 4.91. Ayazma Camii, Hünkar köşkü galeri görünüşü

Resim 4.92. Ayazma Camii, Hünkar köşkü galeri görünüşü

Resim 4.93. Ayazma Camii, Cami yan girişı

Resim 4.94. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütün başlığı

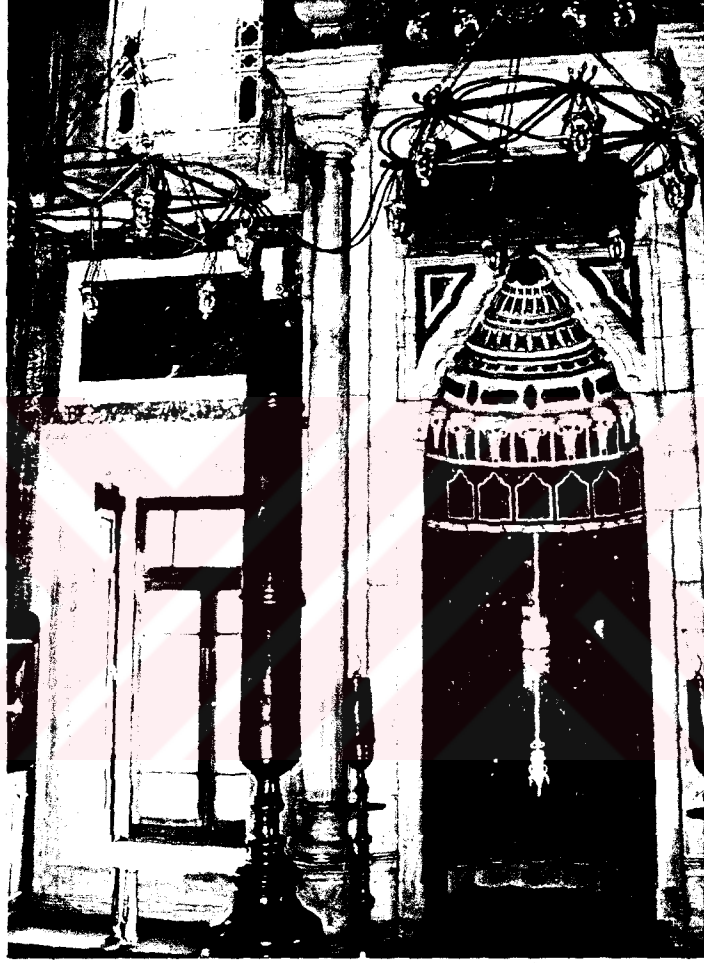
Resim 4.95. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.96. Laleli Külliyesi, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.97. Laleli Külliyesi, Dış yan mahfil sütun başlığı

Resim 4.98. Laleli Külliyesi, Mihrap sütun başlığı

Resim 4.99. Laleli K  llyesi, Hünkar mahfili rampa kapısı sütun başlığı

Resim 4.100. Laleli K  llyesi, Hünkar mahfili rampa kapısı sütun başlığı

Resim 4.101. Laleli Külliyesi, Hünkar mahfili rampası sütun başlığı

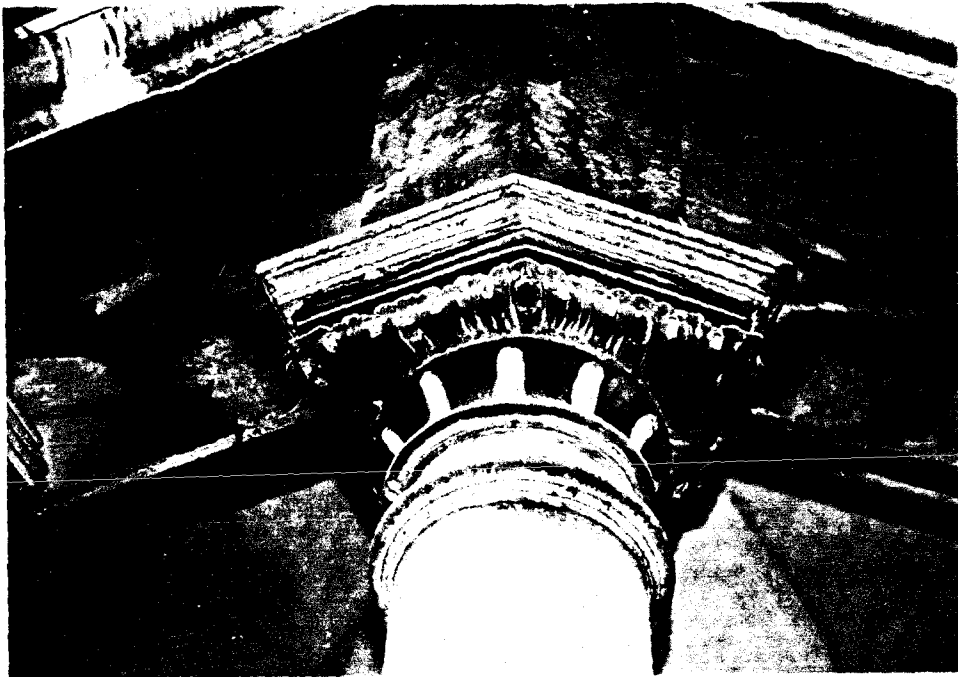
Resim 4.102. Laleli Külliyesi, Avlu kapısı sütun başlığı

Resim 4.103. Laleli Külliyesi, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.104. Laleli K  llyesi, Avlu revakları sütün başlığı

Resim 4.105. Laleli K  llyesi,   adırvan sütün başlığı

Resim 4.106. Laleli Külliyesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.107. Laleli Külliyesi, Sebîl sütun başlığı

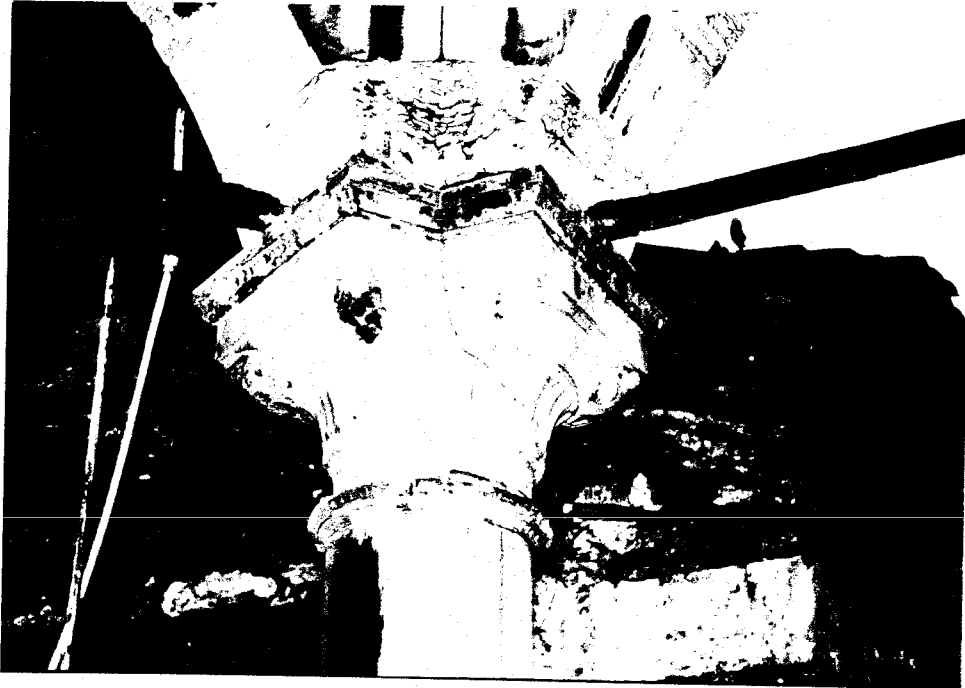
Resim 4.108. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı

Resim 4.109. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Giriş sütun başlığı

Resim 4.110. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.111. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.112. Ragıp Paşa Kütüphanesi, Mektep kısmı sütun başlığı

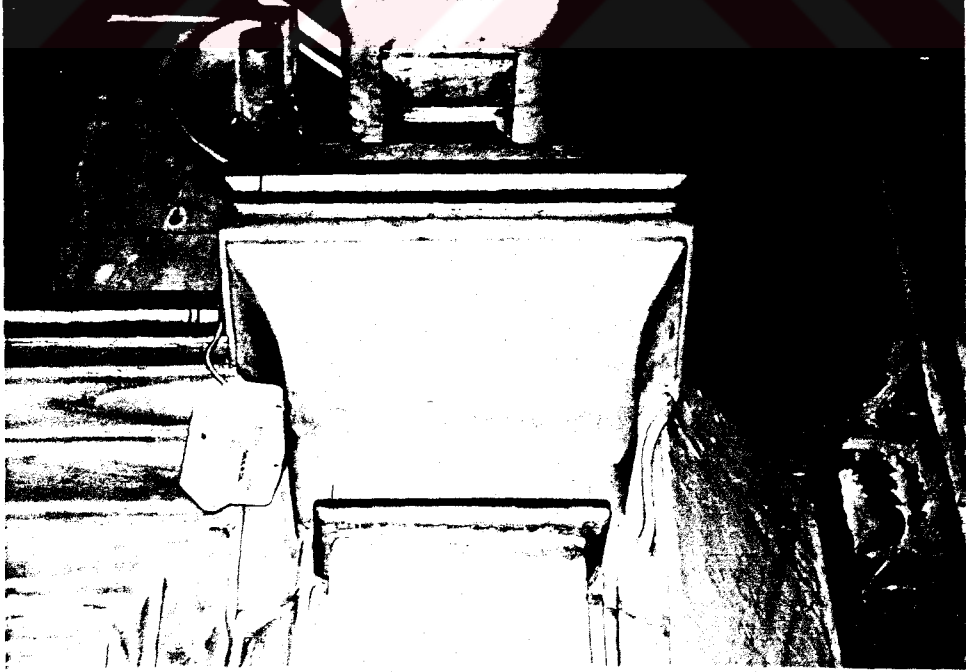
Resim 4.113. Fatih Camii, Ana mekan sütun başlığı

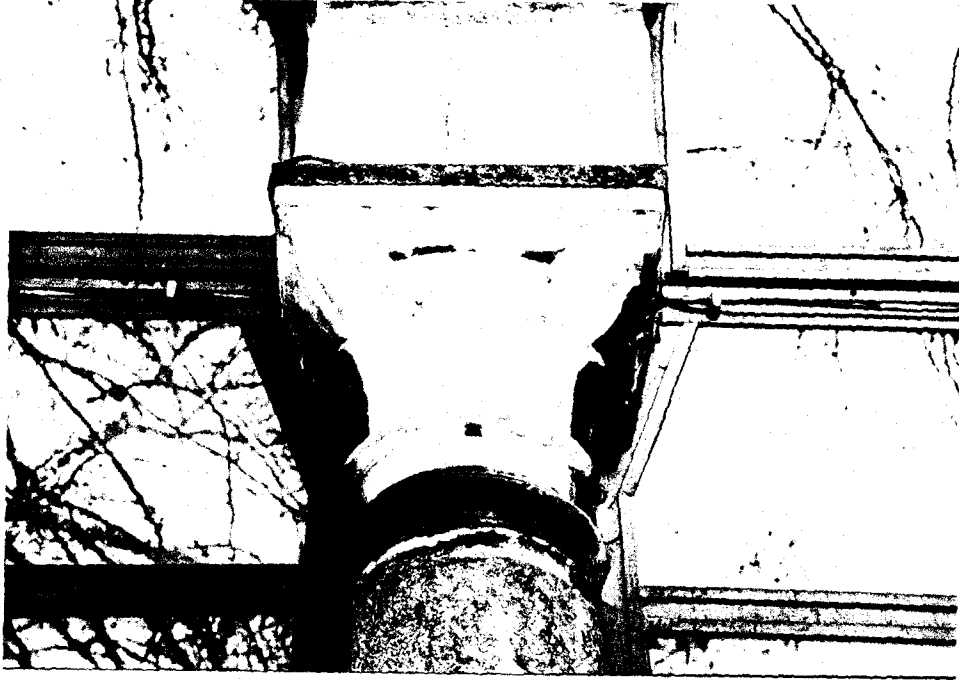
Resim 4.114. Fatih Camii, Ana mekan sütun başlığı

Resim 4.115. Fatih Türbesi, Sütun başlığı

Resim 4.116. Fatih Türbesi, başlık

Resim 4.117. Zeynep Sultan Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.118. Zeynep Sultan Camii, Sıbyan mektebi sütun başlığı

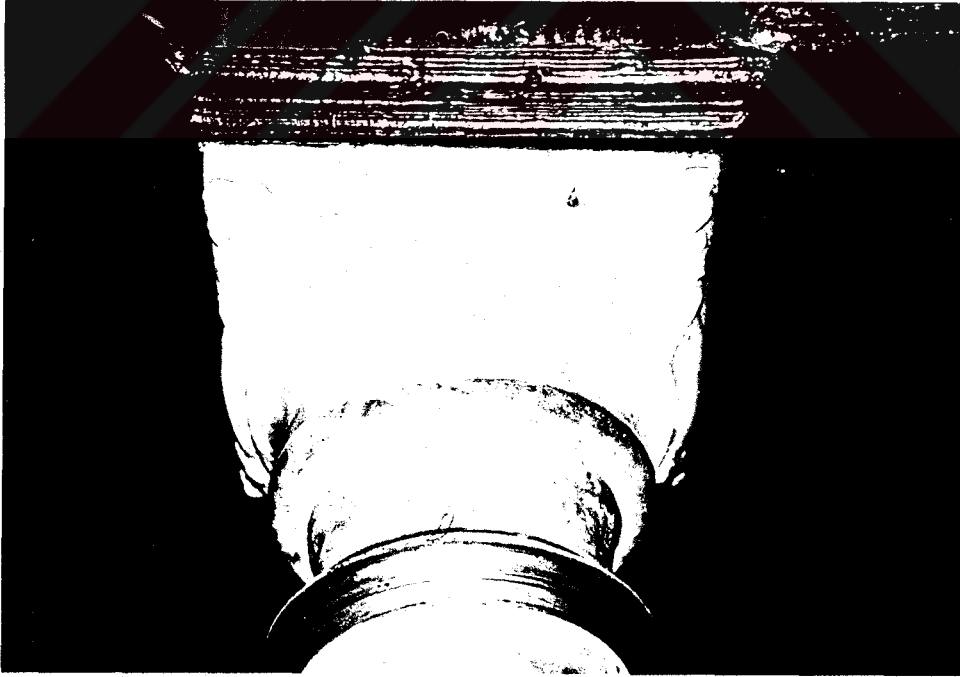
Resim 4.117. Zeynep Sultan Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.118. Zeynep Sultan Camii, Sıbyan mektebi sütun başlığı

Resim 4.119. Zeynep Sultan Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.120. Zeynep Sultan Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.121. Murad Molla Kütüphanesi, Okuma salonu sütun başlığı

Resim 4.122. Murad Molla Kütüphanesi, Giriş sundurması sütun başlığı

Resim 4.123. Recai Mehmed Efendi Sebili, süfün başlığı

Resim 4.124. I. Abdülhamid Külliyesi, Sebil sütun başlığı

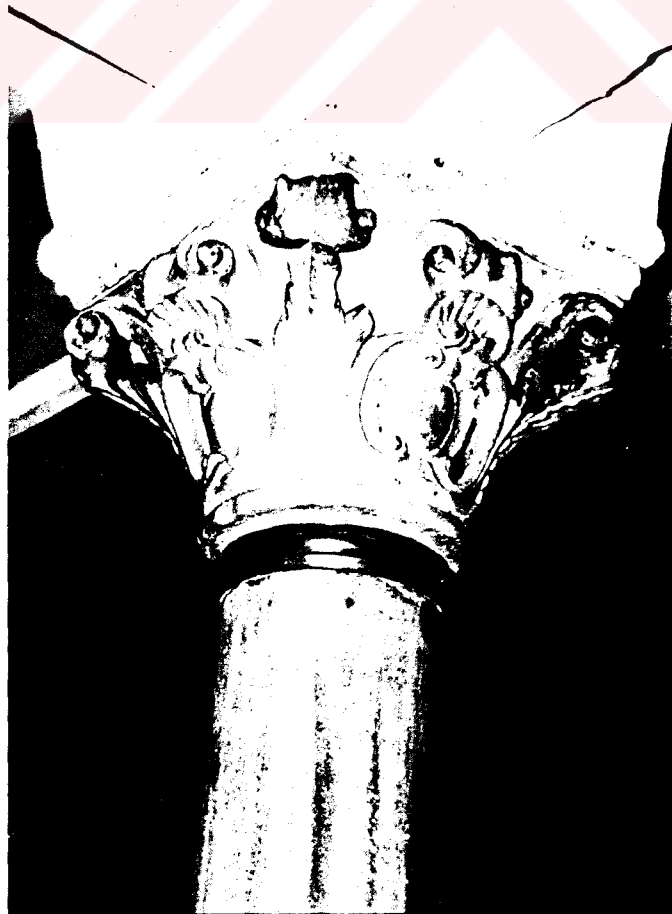
Resim 4.125. I. Abdülhamid Külliyesi, Çeşme sütun başlığı

Resim 4.126. I. Abdülhamid Külliyesi, Medrese revakları sütun başlığı

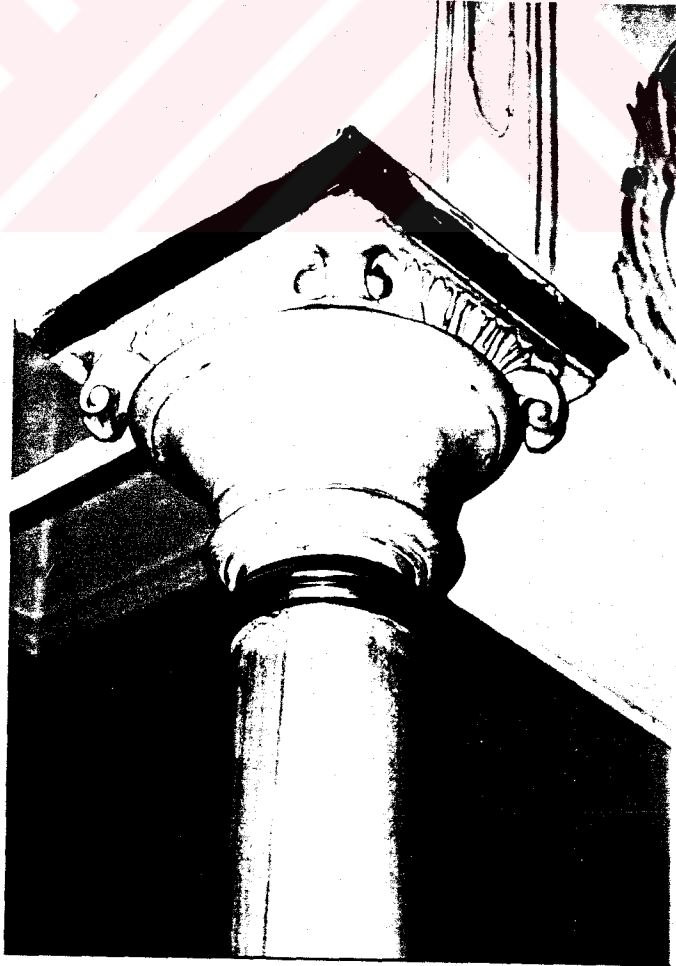
Resim 4.127. I. Abdulhamid Külliyesi, Mescide gide geçitte sütun başlığı

Resim 4.128. I. Abdulhamid Külliyesi, Mescide giden geçitte sütun başlığı

Resim 4.129. I. Abdülhamid Külliyesi, Kütüphane merdiveninde sütun başlığı

Resim 4.130. I. Abdülhamid Külliyesi, Kütüphane sütun başlığı

Resim 4.131. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe girişi, başlık

Resim 4.132. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe girişi ,başlık

Resim 4.133. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.134. I. Abdülhamid Külliyesi, Türbe sütun başlığı

Resim 4.135. Beylerbeyi Camii, Cami ana mekanı sütun başlığı

Resim 4.136. Beylerbeyi Camii, Mihrap sütun başlığı

Resim 4.137. Beylerbeyi Camii, sütun kaidesi

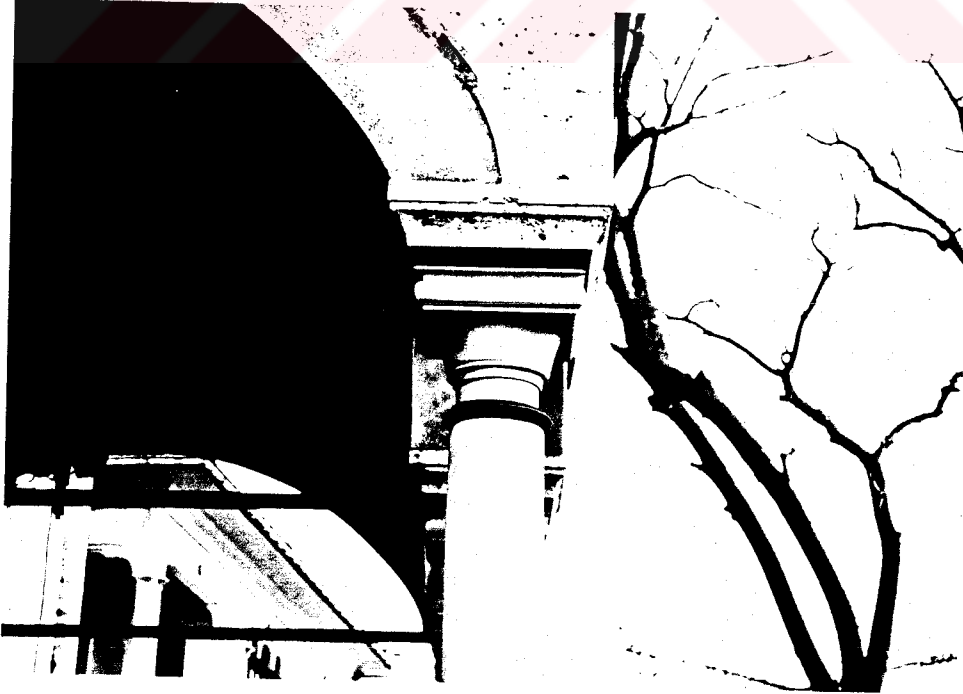
Resim 4.138. Beylerbeyi Camii, Mihrap sütun başlığı

Resim 4.139. Beylerbeyi Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

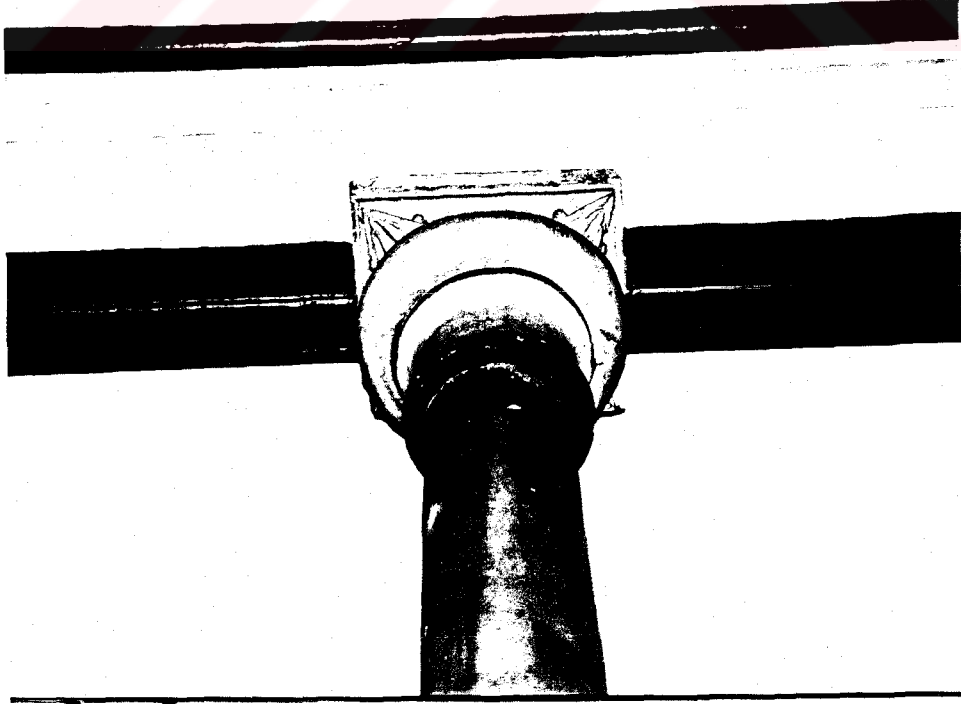
Resim 4.140. Beylerbeyi Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.141. Beylerbeyi Camii, Hünkar Mahfili sütun başlığı

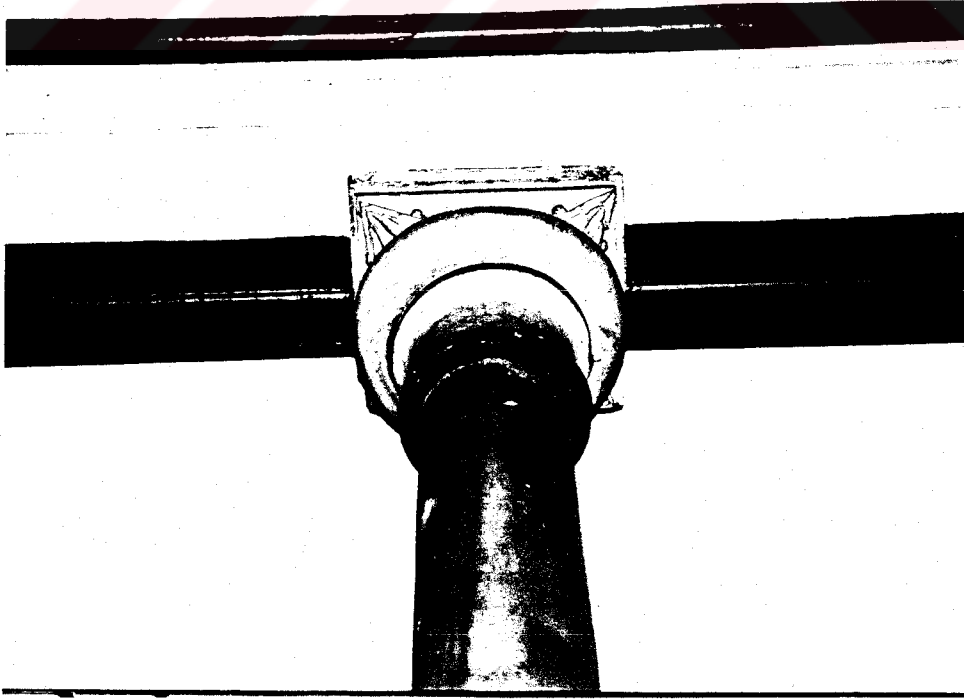
Resim 4.142. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı

Resim 4.143. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı

Resim 4.142. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı

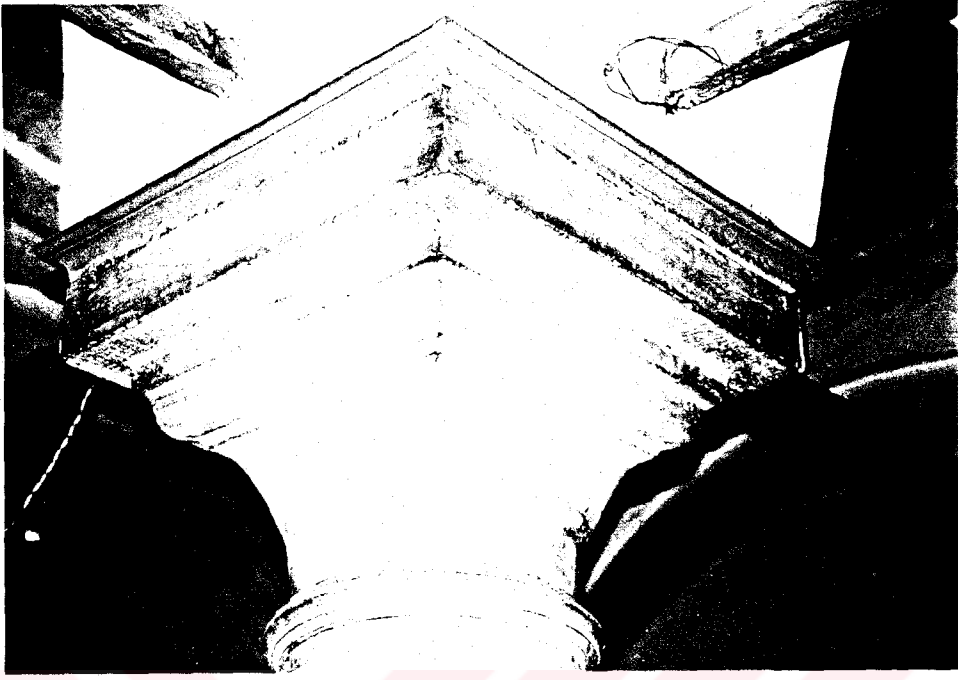
Resim 4.143. Beylerbeyi Camii, Abdest Muslukları yeri sütun başlığı

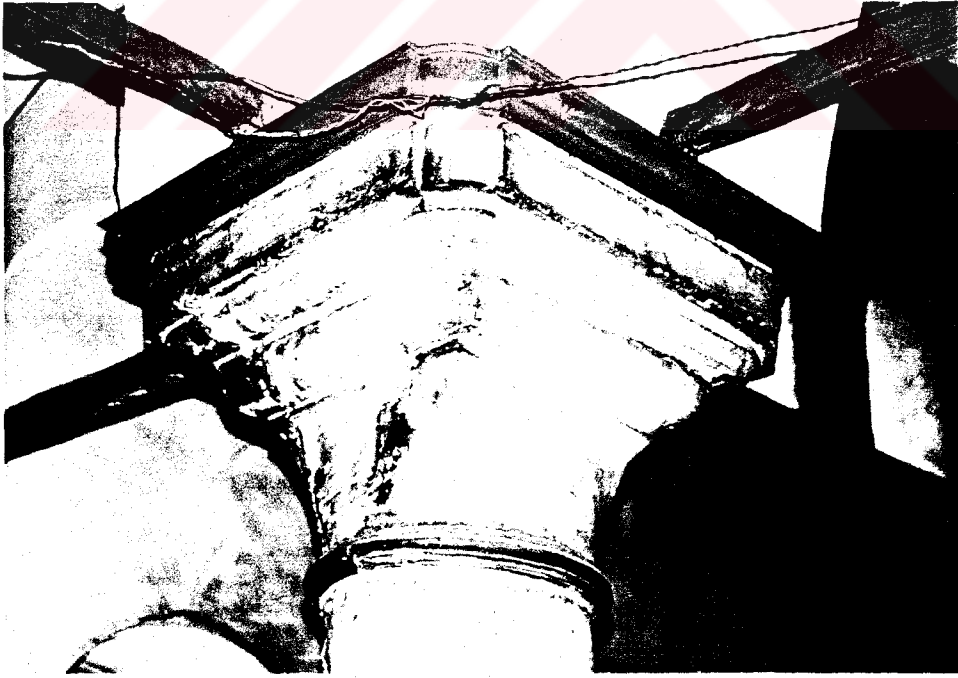
Resim 4.145. Koca Yusuf Paşa Sebilî, sütun başlığı

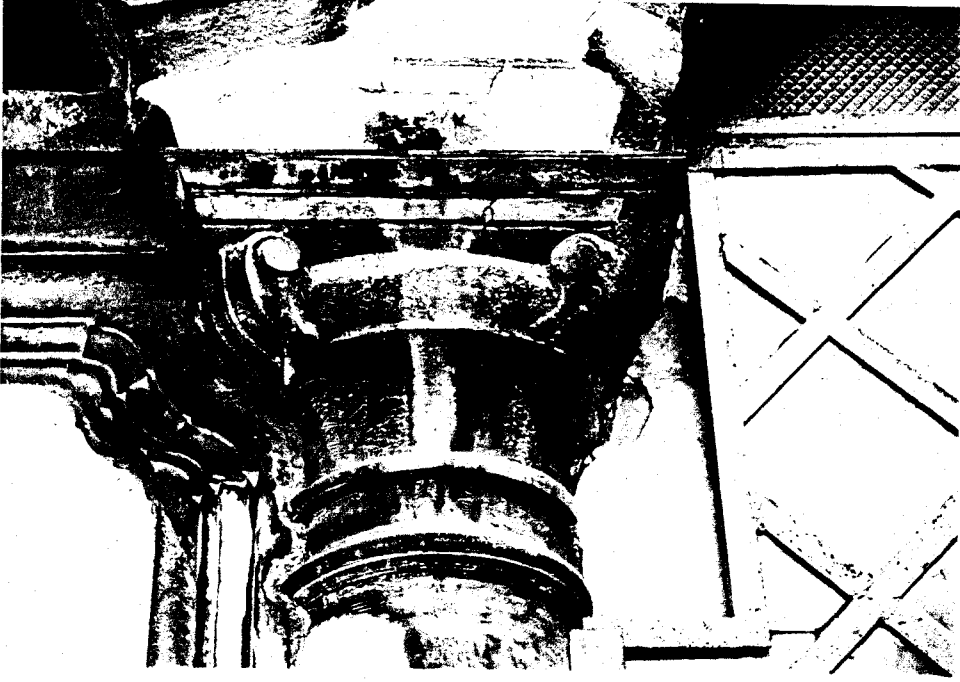
Resim 4.146. Koca Yusuf Paşa Sebilî, sütun başlığı

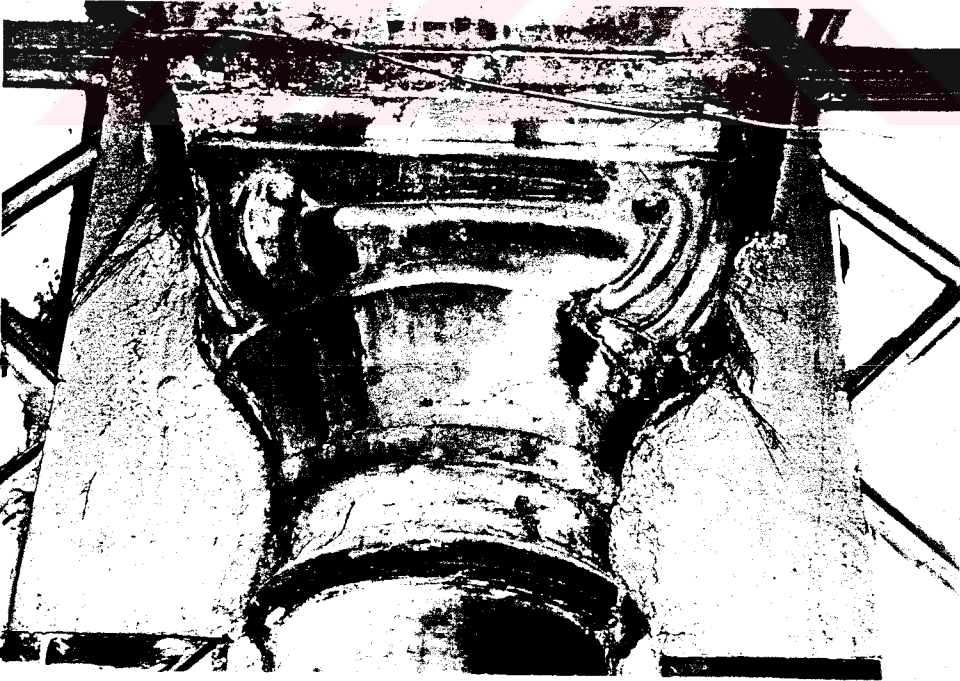
Resim 4.147. Şebsefa Kadın Camii, Üst kat mahfili sütun başlığı

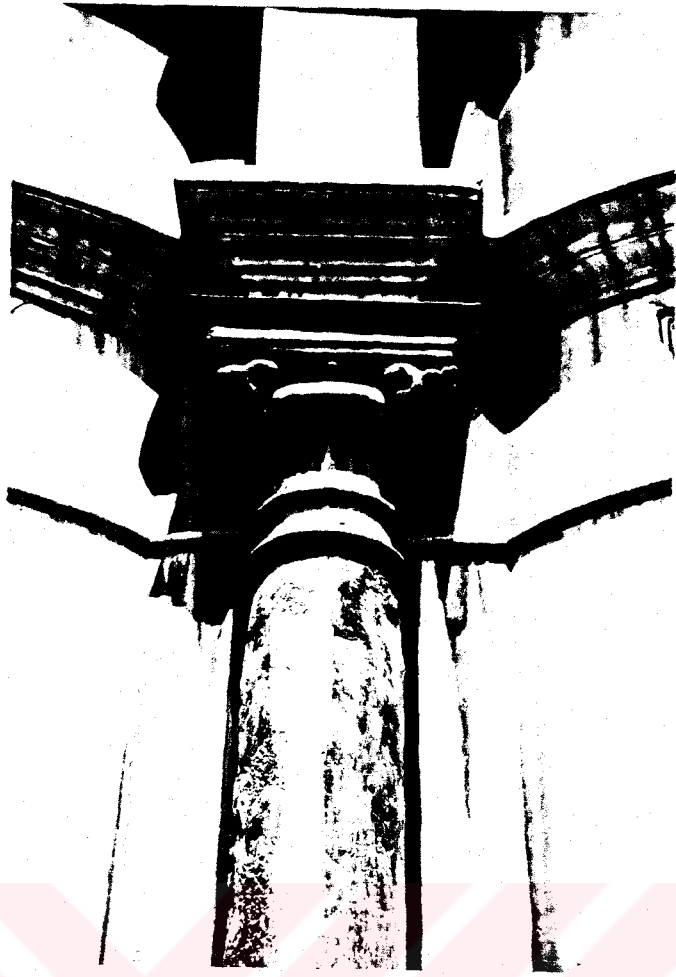
Resim 4.148. Şebsefa Kadın Camii, Üst kat mahfili sütun başlığı

Resim 4.149. Şebsafa Kadın Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.150. Şebsafa Kadın Camii, Son cemaat yeri sütun başlığı

Resim 4.151. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe cephesinde sütun başlığı

Resim 4.152. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Türbe, giriş revağı sütun başlığı

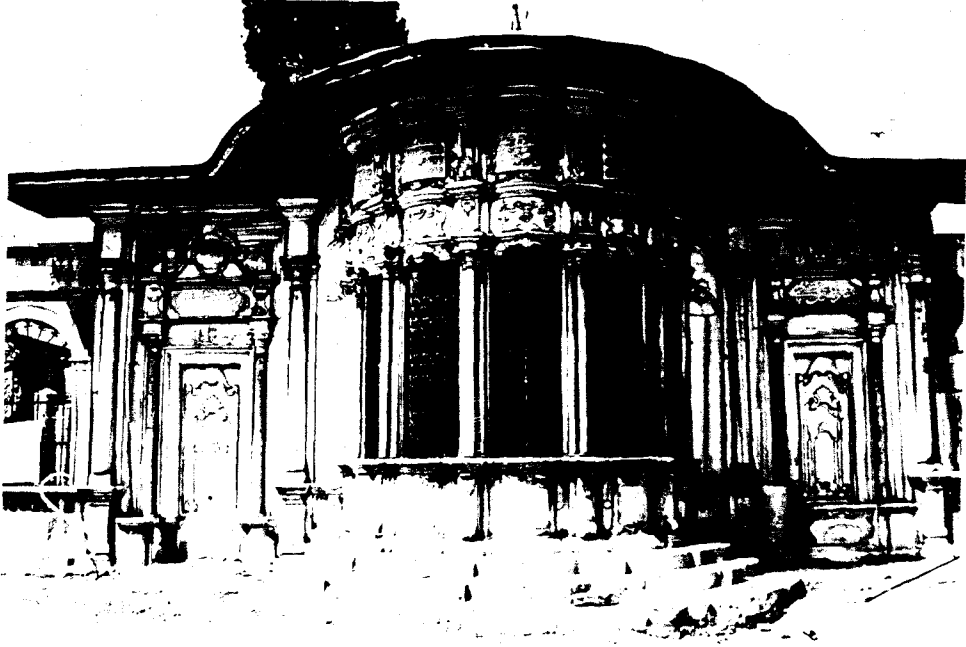
Resim 4.153. Mihrimah Valide Sultan Külliyesi, Türbe giriş kapısı sütun başlığı

Resim 4.154. Mihrimah Valide Sultan Külliyesi, Türbe giriş kapısı sütun başlığı

Resim 4.155. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, İmaret revakları sütun başlığı

Resim 4.156. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Sebîl

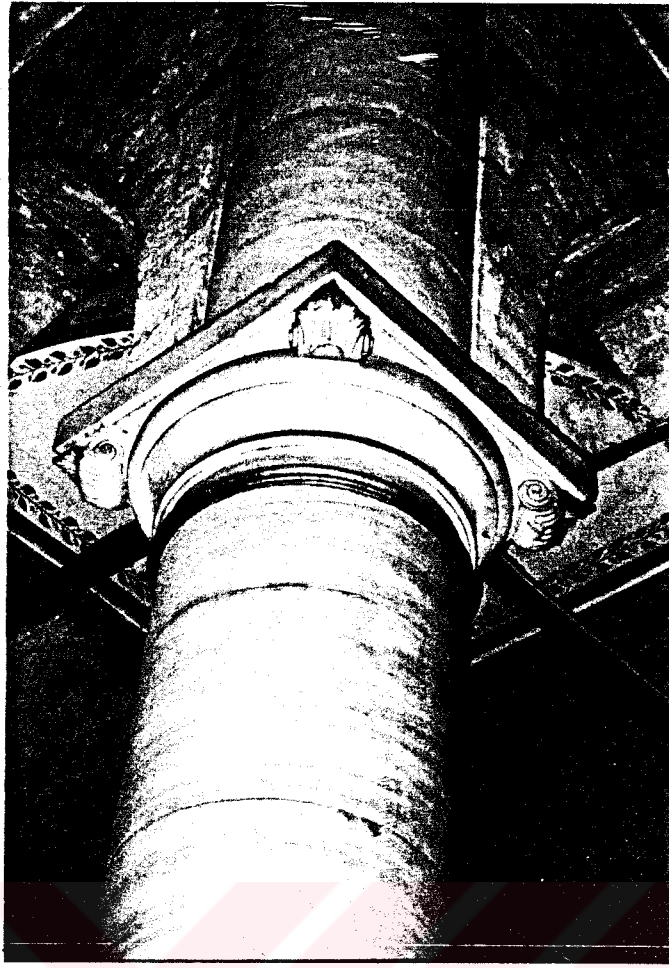
Resim 4.157. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Sebîl sütun başlığı

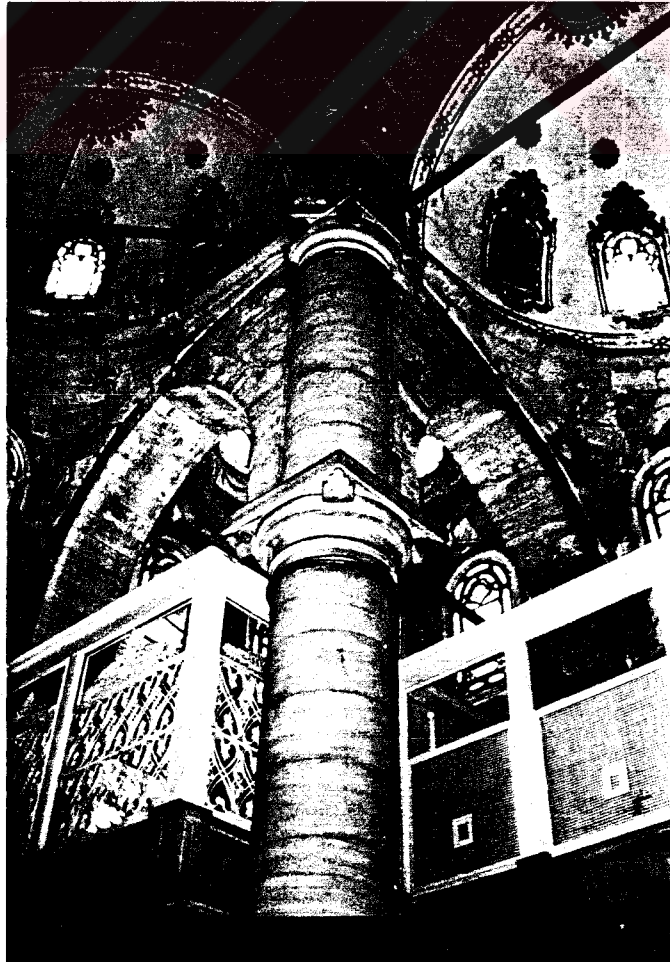
Resim 4.158. Mihrimah Valide Sultan Külliyesi, Çeşme sütun başlığı

Resim 4.159. Mihrimah Valide Sultan Külliyesi, Çeşme sütun başlığı

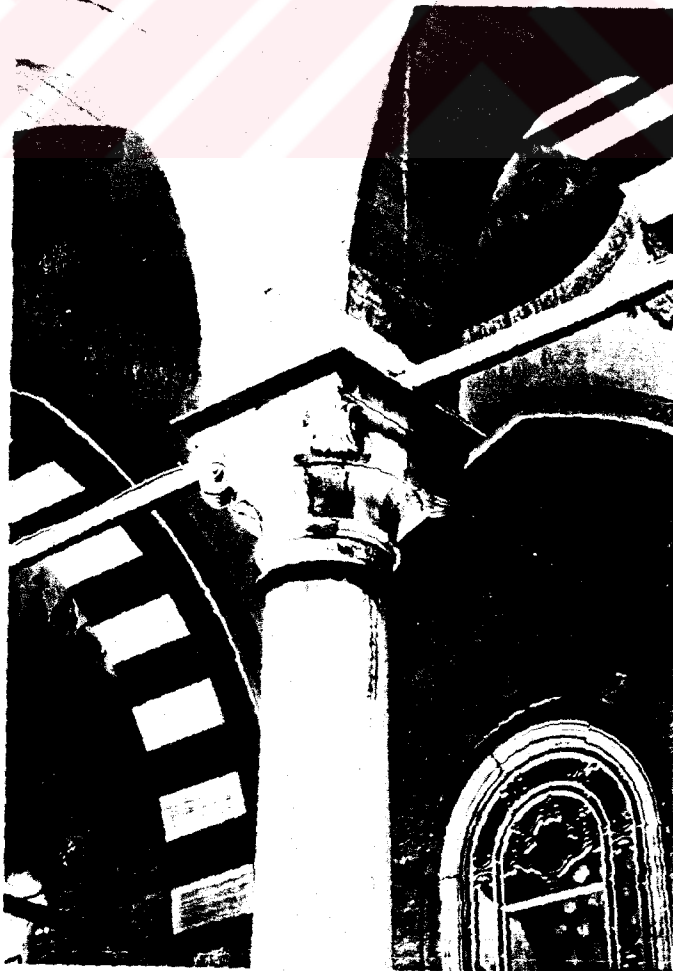
Resim 4.160. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan sütun başlığı

Resim 4.161. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan sütun başlığı

Resim 4.162. Eyüp Sultan Camii, Ana mekan galeri sütun başlığı

Resim 4.163. Eyüp Sultan Camii, Avlu sütun başlığı

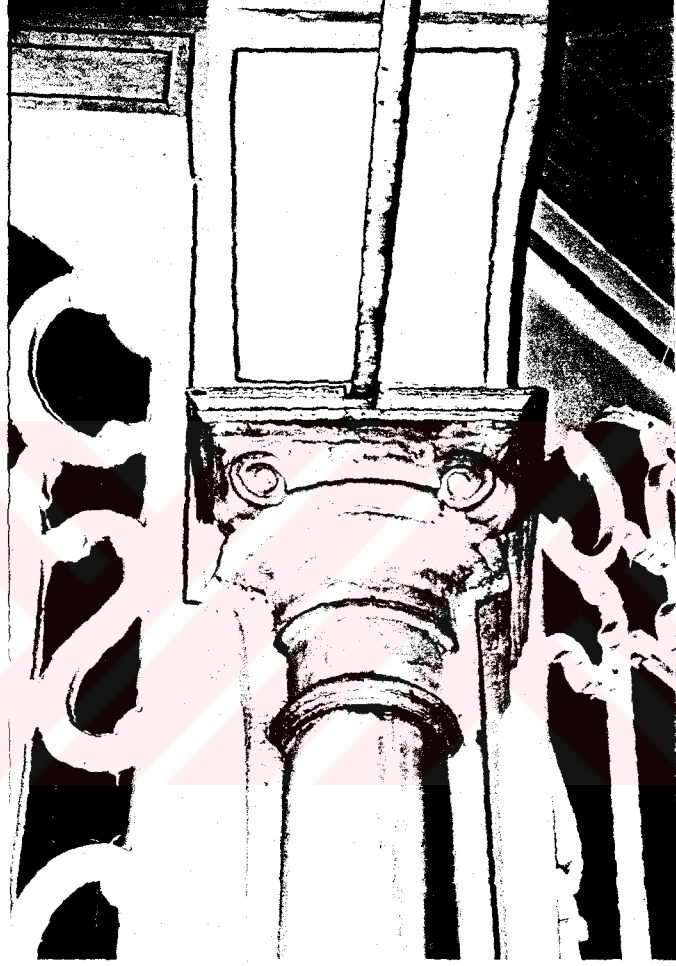
Resim 4.164. Eyüp Sultan Camii,Türbe saçığı sütun başlığı

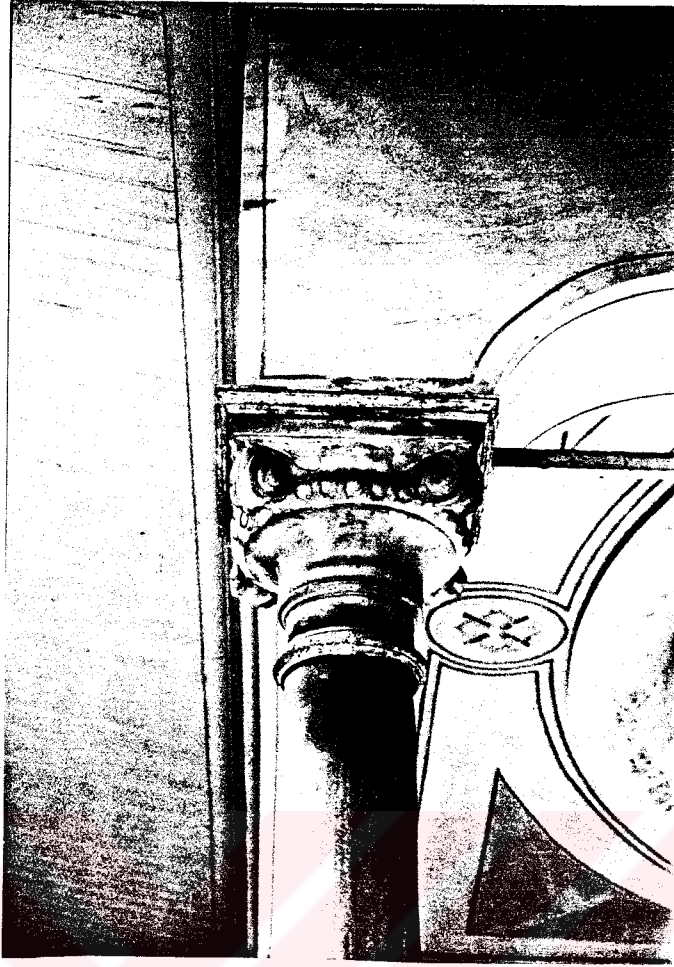
Resim 4.165. Eyüp Sultan Camii, Hünkar mahfili geçidi sütun başlığı

Resim 4.166. Eyüp Sultan Camii, Dış avlu kapısı sütun başlığı

Resim 4.167. Aynalıkavak Kasrı, Giriş sundurması sütun başlığı

Resim 4.168. Aynalıkavak Ksarı, Giriş sundurması sütun başlığı

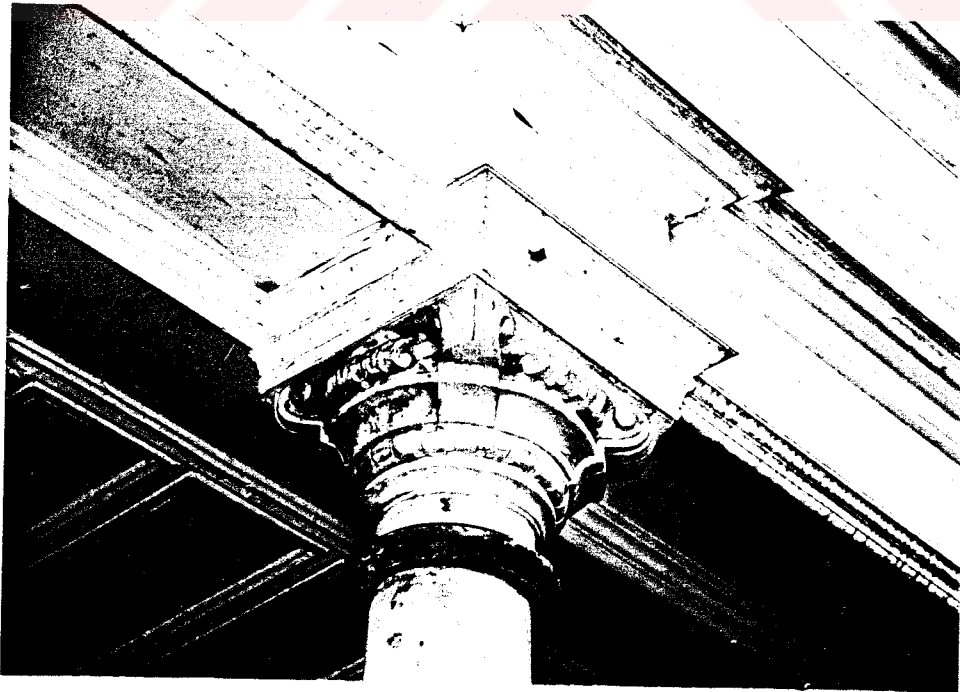

Resim 4.170. III. Ahmed Kütüphanesi, Giriş revağı sütun başlığı

Resim 4.171. Sofa Köşkü, sütun başlığı

Resim 4.172. Sofa Köşkü, sütun başlığı

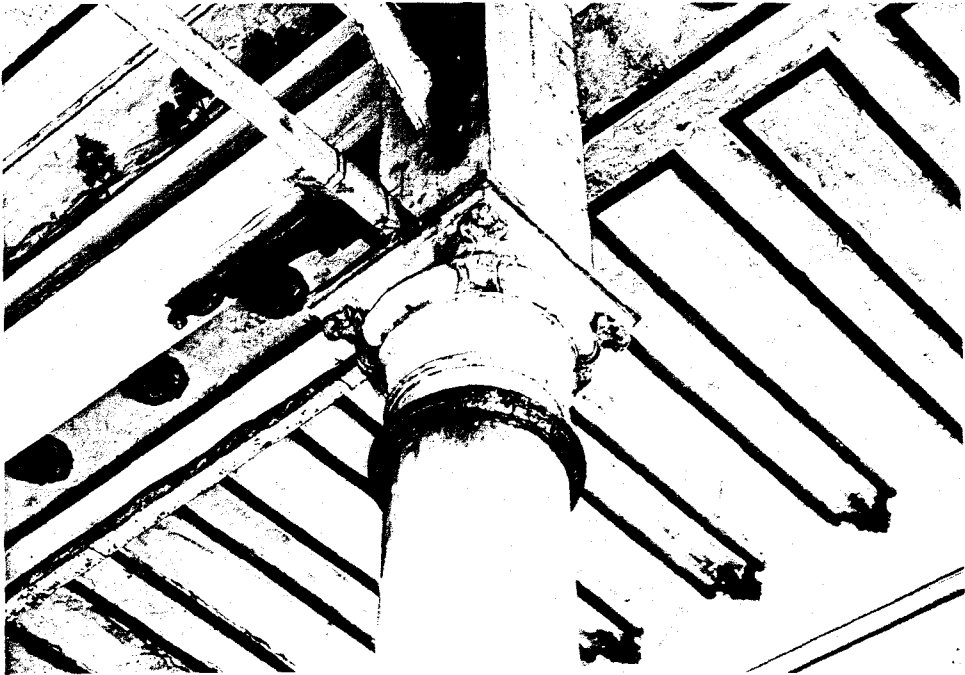
Resim 4.173. III. Osman K    , sütun ba  lı   (T.Okçuoğlu)

Resim 4.174. III. Osman K    , sütun ba  lı   (T.Okçuoğlu)

Resim 4.175. Babüssaade Kapısı, sütun başlığı

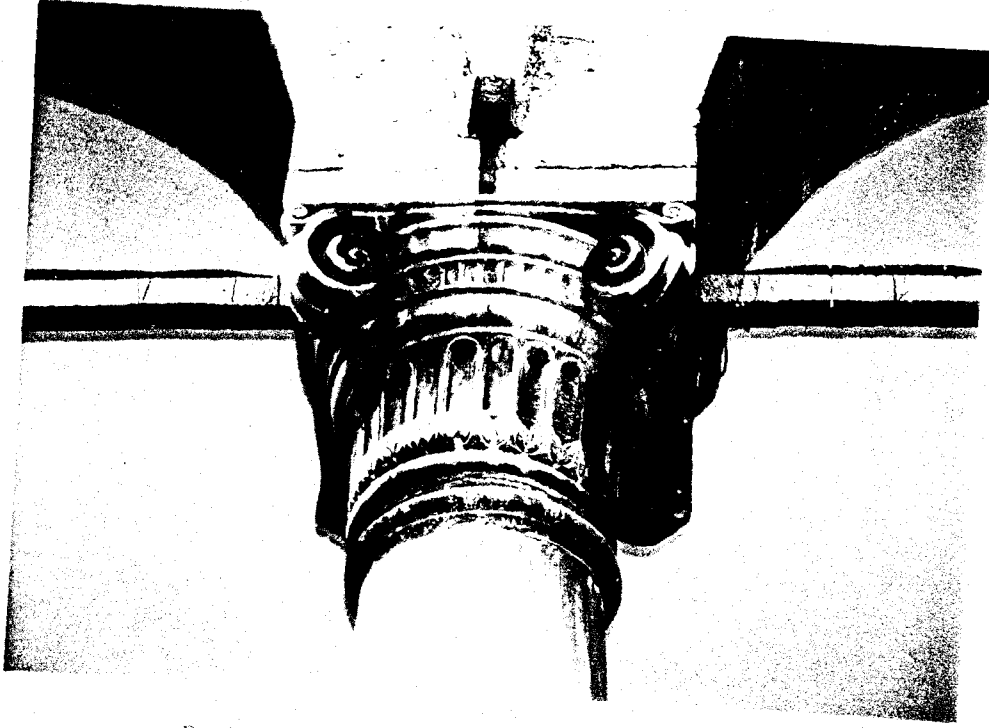
Resim 4.176. Babüssaade Kapısı, sütun başlığı

Resim 4.177. Hunkar Sofası, sütun başlığı

Resim 4.178. Valide ve Hünkar Hamamları, sütun başlığı

Resim 4.179. Fatih Köşkü, sütun başlığı

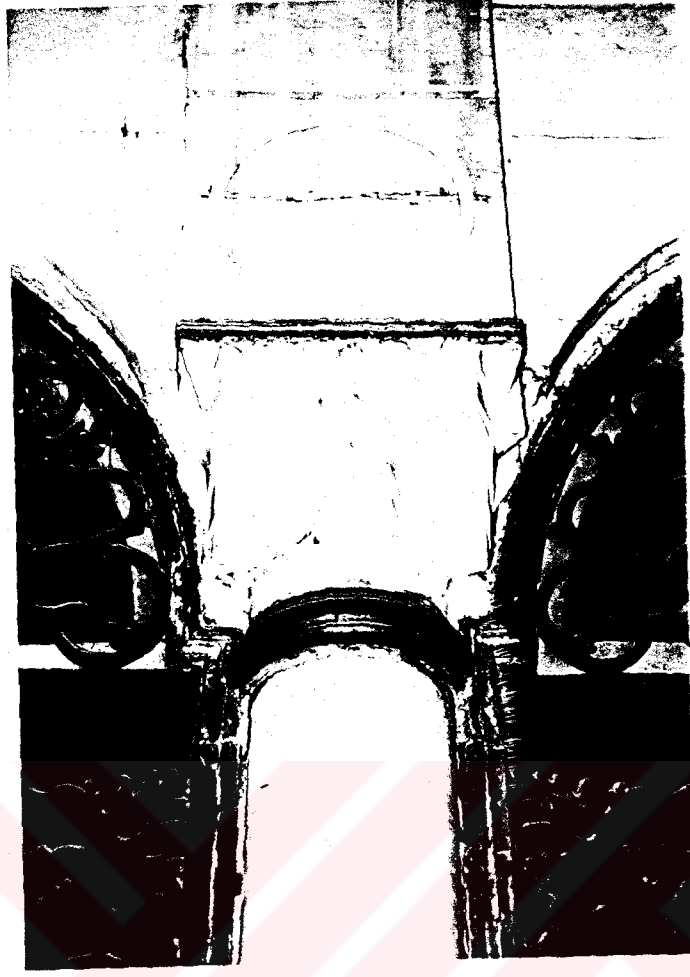
Resim 4.180. Fatih Köşkü, sütun başlığı

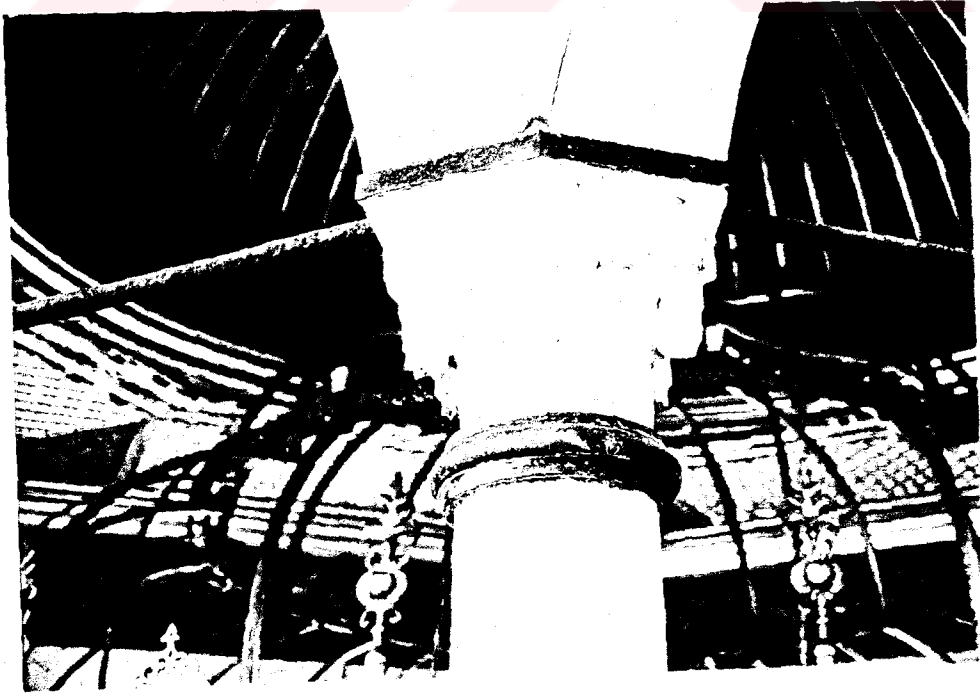
Resim 4.181. Seferli Koğuşu, sütun başlığı

Resim 4.182. Seferli Koğuşu, sütun başlığı

Resim 4.183. Ayasofya Kütüphanesi, sütun başlığı

Resim 4.184. Ayasofya Şadırvanı, sütun başlığı

Resim 4.185. Ayasofya İmareti, sütun başlığı

Resim 4.186. Ayasofya İmareti, sütun başlığı

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulu Fatih İskender Paşa İlkokulu'nda , ortaokul ve liseyi Özel Çavuşoğlu Lisesi'nde okudu. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda tamamladı. Halen İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans programında kayıtlıdır.

